

Universitat Autònoma de Barcelona

ADVERTIMENT. L'accés als continguts d'aquesta tesi queda condicionat a l'acceptació de les condicions d'ús establertes per la següent llicència Creative Commons: http://cat.creativecommons.org/?page_id=184

ADVERTENCIA. El acceso a los contenidos de esta tesis queda condicionado a la aceptación de las condiciones de uso establecidas por la siguiente licencia Creative Commons: <http://es.creativecommons.org/blog/licencias/>

WARNING. The access to the contents of this doctoral thesis it is limited to the acceptance of the use conditions set by the following Creative Commons license: <https://creativecommons.org/licenses/?lang=en>

Tesi doctoral

**Alcaldes i alcaldesses en temps difícils:
els mites del municipalisme progressista davant la crisi i la recentralització**

Ramon Canal Oliveras

Directors:

Ismael Blanco Fillola

Jordi Muñoz Mendoza

Joan Subirats Humet

Estudi de Doctorat en Ciència Política

Departament de Ciència Política i Dret Públic

Facultat de Ciències Polítiques i Sociologia

Universitat Autònoma de Barcelona

Juny de 2017

SUMARI

PRIMERA PART: DE L'ESTUDI DE LES IDEES ALS MITES DEL MUNICIPALISME PROGRESSISTA	8
CAPÍTOL 1	8
Introducció.....	8
CAPÍTOL 2.....	19
Redescobrint la subjectivitat política	19
Idees i interpretació en l'estudi de les institucions polítiques	19
Positivisme i postpositivisme	22
A la recerca d'una síntesi raonable: realisme crític i institucionalisme discursiu.....	24
CAPÍTOL 3.....	26
Històries, emocions i acció col·lectiva: els mites polítics	26
Introducció.....	26
Mite, veritat i ciència.....	28
Sobre la necessitat del mite	30
Teoria de la indeterminació.....	30
Teoria dels sentiments	32
Funcions dels mites polítics	34
Vincles i identitat.....	34
Mapes mentals.....	35
Utopies de futur	35
Construcció i transmissió dels mites polítics	36
Evolució, qüestionament i canvi	38
CAPÍTOL 4.....	41
Idees i mites contemporanis a l'entorn del municipalisme: una perspectiva europea.....	41
Corrents històrics favorables a l'autonomia local	41
L'impuls municipalista del procés d'integració europea.....	42
Avenços i reformes en els sistemes de govern local a Europa	44
Les idees estructurants del municipalisme	44
Mites que vénen (i ens venen) del nord: el cas del "nou localisme" britànic.....	46
CAPÍTOL 5.....	48
Els mites del municipalisme progressista a Catalunya: gènesi i desplegament	48
Introducció: una transició també mítica a escala local	48
Arrels històriques: progressisme i catalanisme contra l'Estat napoleònic	50

El mite dels ajuntaments polítics.....	52
El conjuntura crítica de 1979: ajuntaments que fan política	52
Poder municipal i partits polítics a Catalunya.....	55
El paper dels líders: alcaldes i herois	58
El mite de la implicació necessària	60
La conjuntura crítica de 1979: ajuntaments que se'n surten	60
Creixement i consolidació de l'agenda.....	62
El mite de la planificació transformadora.....	65
La conjuntura crítica de 1979: ajuntaments que arreglen les ciutats	65
Diferenciació i omnipresència de la planificació.....	67
El mite de la participació ciutadana.....	69
La conjuntura crítica de 1979: ajuntaments que obren les portes	69
Necessitat i impossibilitat de la participació: un mite estroncat?	71
El mite de l'opressió centralista.....	73
La conjuntura crítica de 1979: ajuntaments ignorats i desemparats	73
La llarga i infructuosa lluita per ampliar l'autonomia local	77
Conclusions.....	79
CAPÍTOL 6	84
La conjuntura crítica de 2007-2011: crisi i declivi del municipalisme progressista	84
Signes de desgast	84
Xoc econòmic i financer.....	85
Purga financera i el fantasma de la recentralització.....	87
Factors polítics i efectes electorals a Catalunya.....	88
SEGONA PART: APROXIMACIÓ A LA MITOLOGIA DEL MUNICIPALISME	
PROGRESSISTA A TRAVÉS DEL PENSAMENT D'ALCALDES I ALCALDESSES	90
CAPÍTOL 7	90
Coneixement de la subjectivitat operativa a través de la metodologia Q.....	90
Introducció: Del repte epistemològic a la proposta metodològica	90
Orígens i fonaments de la metodologia Q.....	91
Avantatges específics en la frontera entre “quantit” i “qualit”	92
Com s'ha d'aplicar la metodologia Q? Un procés en sis passos.....	96
Fase 1. Definició del segment de subjectivitat a estudiar (domain)	97
Fase 2. Elaboració del conjunt d'enunciats (concourse)	98
Fase 3. Definició de la mostra d'enunciats (Q-Set).....	100

Fase 4. Tria de les persones que seran entrevistades (P-Set)	102
Fase 5. Entrevista per a la classificació dels enunciat (Q-sorting)	103
Fase 6. Anàlisi	106
Fase 7. Interpretació	109
Un exemple d'aplicació de la metodologia Q a l'estudi dels mites polítics	111
CAPÍTOL 8	114
Alcaldes i alcaldesses en temps difícils: una recerca empírica	114
Disseny metodològic de la recerca	114
Definició del segment de subjectivitat: conjectures de canvi com a punt de partida.....	114
Conjunt i mostra d'enunciats: del concurs al Q-Set	115
Tria dels i les participants (P-Set)	119
Entrevista per a la classificació dels enunciat (Q-sorting)	121
Anàlisi de resultats	122
Interpretació: cinc perspectives sobre el municipalisme català “en la crisi”, amb el rerefons dels mites del municipalisme progressista.....	134
Factor A: La perspectiva del Municipalisme Personalista	134
Factor B: La perspectiva del Municipalisme Comunitari.....	137
Factor C: la perspectiva del Municipalisme Protector.....	139
Factor D: la perspectiva del Municipalisme Reduït.....	143
Factor E: La perspectiva del Municipalisme Responsable.....	146
CAPÍTOL 9	150
Els alcaldes i alcaldesses que pensen diferent, són diferents? Un exercici d'estadística descriptiva	150
Primera aproximació: creuament alcaldes/variables explicatives.....	150
Segona aproximació: creuament perspectives/variables explicatives.....	153
Síntesi: Fins a quin punt són diferents els alcaldes que pensen diferent?	168
Què passa a les eleccions de maig de 2015?.....	169
Candidatures	169
Resultats	170
CAPÍTOL 10	172
Conclusions i epíleg: notes sobre el municipalisme del futur	172
Referències bibliogràfiques	180
Annexos	204
Annex 1: Llistat dels ajuntaments que van participar a la recerca.....	204
Annex: Exemple fictici de plantilla de respostes completada	205

ÍNDIX DE TAULES

Taula 1: Presentació de casos exemplars de recerques amb metodologia Q	98
Taula 2: Exemples d'elaboració del <i>concourse</i>	99
Taula 3: Exemples d'elaboració de Q-Set.....	101
Taula 4: Exemples de definició de P-Set	102
Taula 5: Exemples de Q-Sorting.....	106
Taula 6: Exemples de resultats de l'anàlisi.....	109
Taula 7: Exemples de resultats de l'anàlisi.....	111
Taula 8: Matriu estructurada per a la selecció dels enunciats que configuren el Q-Set.....	117
Taula 8 bis: Municipis d'entre 20.000 i 100.000 habitants de Catalunya (any 2010).....	120
Taula 9: Distribució dels 48 enunciats del qüestionari per obtenir la Q-Sort.....	121
Taula 10: Matriu de correlació entre conjunts de respostes (Q-sorts)	124
Taula 11 : Matriu de Factors (no rotada)	125
Taula 12: Matriu de factors rotada amb la funció Varimax	127
Taula 13: Característiques dels Q-Factors	127
Taula 14: Correlacions (grau de similitud/diferència) entre Factors (perspectives)	128
Taula 15: Valors mitjans i ordre de preferència dels enunciats en cada un dels 5 Q-Factors	129
Taula 16: Valors dels enunciats (-4/+4) en una projecció idealitzada de cada un dels 5 Q-Factors	131
Taula 17: Enunciats distintius del Factor A (valors mitjans i valors projectats)	134
Taula 18: Enunciats distintius del Factor B (valors mitjans i valors projectats).....	137
Taula 19: Enunciats distintius del Factor C (valors mitjans i valors projectats).....	139
Taula 20: Enunciats distintius del Factor D (valors mitjans i valors projectats)	143
Taula 21: Enunciats distintius del Factor E (valors mitjans i valors projectats).....	146
Taula 22: Síntesi de les perspectives sobre el municipalisme	149
Taula 23: Llistat de variables escollides per caracteritzar els alcaldes i alcaldesses del P-Set	150
Taula 24: Valors observats per a les variables que caracteritzen els alcaldes i alcaldesses del P-Set	152
Taula 25: V1. Dimensió del municipi vs. Perspectiva de municipalisme (Factor de correlació 0-1).....	153
Taula 26: V5. Nivell d'endeutament del municipi (any 2012) vs. Perspectiva de municipalisme.....	154
Taula 27: V6. Ubicació esquerra-dreta del partit de l'alcalde vs. Perspectiva de municipalisme.....	155
Taula 28: V7. Tipus de govern municipal (mandat 2011-2015) vs. Perspectiva de municipalisme.....	156
Taula 29: V7bis. Tipus de govern municipal (mandat 2011-2015) vs. Perspectiva de municipalisme (categories compactades)	157
Taula 30: V8. Anys d'exercici del càrrec d'alcalde/ssa vs. Perspectiva de municipalisme	158
Taula 31: V9. Experiència de govern municipal prèvia a l'accés a l'alcaldia vs. Perspectiva de municipalisme	159
Taula 32: V10 Rellevància de l'alcalde/ssa en el seu partit polític vs. Perspectiva de municipalisme.....	160
Taula 33: V11 Rellevància de l'alcalde/ssa en institucions supramunicipals i nacionals vs. Perspectiva de municipalisme	161
Taula 34: V12. Compromís associatiu de l'alcalde/ssa previ a l'accés a l'alcaldia vs. Perspectiva de municipalisme	161
Taula 35: V13 Activitat professional de l'alcalde/ssa (al sector privat o al sector públic) vs. Perspectiva de municipalisme	162
Taula 36: V13bis. Professió prèvia de l'alcalde (tipus de professió) vs. Perspectiva de municipalisme.....	163
Taula 37: V14. Edat de l'alcalde/ssa vs. Perspectiva de municipalisme	164
Taula 38: V15. Gènere de l'alcalde/ssa vs. Perspectiva de municipalisme.....	165

Taula 39: V16. Autoubicació en l'eix Esquerra-Dreta (1-9) de l'alcalde/ssa vs. Perspectiva de municipalisme	166
Taula 40: V17. Autoubicació en l'eix Espanya-Catalunya (1-9) de l'alcalde/ssa vs. Perspectiva de municipalisme	167
Taula 41: Síntesi de variables contínues i dicotòmiques vs. Perspectiva de municipalisme	168
Taula 42: Candidatures maig 2015 vs. Perspectiva de municipalisme.....	170
Taula 43: Evolució del vot 2011/2015 vs. Perspectiva de municipalisme (només candidats/es que repetien)	170

ÍNDIX DE GRÀFICS

Imatge: Exemple de Q-Sort visual amb imatges sobre el canvi climàtic.....	96
Gràfic 1: Exemple de graella o tauler per triar la col·locació dels enunciats (Q-Sorting).....	104
Gràfic 2: Il·lustració del procés de tria (Q-Sorting).....	105
Gràfic 3: Estructura de la graella o tauler utilitzat per triar la col·locació dels 40 enunciats del qüestionari (Q-Sorting).....	122
Gràfic 4: V1 (Dimensió del municipi) / Perspectiva (Factor de correlació 0-1).....	154
Gràfic 5: V5. Nivell d'endeutament del municipi (any 2012) vs. Perspectiva de municipalisme.....	155
Gràfic 6: V6. Ubicació esquerra-dreta del partit de l'alcalde vs. Perspectiva de municipalisme.....	156
Gràfic 7: V7. Tipus de govern municipal (mandat 2011-2015) vs. Perspectiva de municipalisme.....	157
Gràfic 8: V7bis. Tipus de govern municipal (mandat 2011-2015) vs. Perspectiva de municipalisme (categories compactades)	158
Gràfic 9: V8. Anys d'exercici del càrrec d'alcalde/ssa vs. Perspectiva de municipalisme.....	158
Gràfic 10: V9. Experiència de govern municipal prèvia a l'accés a l'alcaldia vs. Perspectiva de municipalisme	159
Gràfic 11: V10 Rellevància de l'alcalde/ssa en el seu partit polític vs. Perspectiva de municipalisme.....	160
Gràfic 12: V11 Rellevància de l'alcalde/ssa en institucions supramunicipals i nacionals vs. Perspectiva de municipalisme	161
Gràfic 13: V12. Compromís associatiu de l'alcalde/ssa previ a l'accés a l'alcaldia vs. Perspectiva de municipalisme	161
Gràfic 14: V13 Activitat professional de l'alcalde/ssa (al sector privat o al sector públic) vs. Perspectiva de municipalisme	163
Gràfic 15:: V13bis. Professió prèvia de l'alcalde (tipus de professió) vs. Perspectiva de municipalisme.....	164
Gràfic 16: V14. Edat de l'alcalde/ssa vs. Perspectiva de municipalisme.....	165
Gràfic 17: V15. Gènere de l'alcalde/ssa vs. Perspectiva de municipalisme.....	166
Gràfic 18: V16. Autoubicació en l'eix Esquerra-Dreta (1-9) de l'alcalde/ssa vs. Perspectiva de municipalisme	167
Gràfic 19: V17. Autoubicació en l'eix Espanya-Catalunya (1-9) de l'alcalde/ssa vs. Perspectiva de municipalisme	168
Gràfic 20: Evolució del vot 2011/2015 vs. Perspectiva de municipalisme (només candidats/es que repetien)	171

“¿Tenéis programa político?

Sí.

Oye, pues dámelo y volved dentro de cuatro años, que ya estará hecho.”¹

“En molts casos (...) creure que s’assoliran moltes coses és una condició causal per arribar a aconseguir alguna cosa”.²

"La il·lusió és la nostra força".³

---

¹ Diàleg entre el secretari de l’Ajuntament de Sabadell, Sr. Càmpora, i l’alcalde Antoni Farrés en el primer dia del seu primer mandat municipal, l’abril de 1979. Reconstruït pel propi Antoni Farrés a: Serrano & Domènech 2015, p. 256).

² Jon Elster, citat per Dunleavy (2003, p. 39).

³ Manuel Mas, alcalde de Mataró (1983-2004) i President de la Federació de Municipis de Catalunya (1996-2004) (1999, p. 7).

PRIMERA PART: DE L'ESTUDI DE LES IDEES ALS MITES DEL MUNICIPALISME PROGRESSISTA

CAPÍTOL 1

Introducció

La idea inicial d'aquesta recerca neix de la perplexitat d'una persona que, durant la segona meitat dels "30 gloriosos del municipalisme espanyol"⁴, va tenir l'oportunitat de conèixer un ajuntament català per dins i a fons, combinant tota mena de funcions tècniques i (pre)polítiques, pràctiques i teòriques. Parlo, concretament, de la perplexitat que durant anys m'ha suscitat la dissonància entre, d'una banda, els discursos més habituals i apreciats en el municipalisme, i de l'altra, la realitat institucional dels ajuntaments que es podia mesurar en termes de potestats, competències i recursos realment disponibles.

Així, des de la recuperació de la democràcia municipal l'any 1979 es constata tres dècades d'una celebració *in crescendo* dels ajuntaments com a agents fonamentals de la transformació de ciutats i pobles, co-creadors de l'estat de benestar, garants de la cohesió social, innovadors en política i gestió. En definitiva, institucions formidables i indispensables. Joaquim Nadal, un dels grans referents del municipalisme català⁵, ho va expressar amb paraules precises.

“en el balanç global els ajuntaments de Catalunya han protagonitzat una transformació dels país a peu de carrer sense precedents, han equipat els pobles i les ciutats i s'han dotat de programes d'atenció personal impensables tres dècades enrere” (Nadal 2009).

Encara més reveladores són les paraules que signa l'any 2002 Pasqual Maragall, alcalde de Barcelona (1982-1997) i gran defensor del municipalisme a Catalunya, Espanya i Europa, per al pròleg d'un llibre sobre Àngel Ros, alcalde de Lleida des de 2004.

“Al llarg dels darrers anys, els ajuntaments han estat actors polítics indispensables per a la governació i el progrés de Catalunya. Peces clau en la millora de la qualitat de vida dels ciutadans, el manteniment de la cohesió social i el reequilibri territorial del país. Si avui els catalans es beneficien d'un bon sistema de benestar social i serveis públics és en bona mesura perquè des del poder local s'ha exercit amb fermesa el compromís d'assumir noves responsabilitats i resoldre carències importants en urbanisme, serveis i equipaments.

---

⁴ Concepte encunyat per Cuenca Cervera (2015), referint-se al període que va de 1979 a 2009. És a dir, dels primers ajuntaments democràtics fins als plans E del segon govern Zapatero.

⁵ Joaquín Nadal i Farreras va exercir, entre d'altres, els càrrecs d'alcalde de Girona (1979-2002) i de President de l'aleshores principal entitat municipalista de Catalunya en termes de població, la Federació de Municipis de Catalunya (1981-1995). <http://joaquimnadal.cat/tag/fmc/#sthash.c6r4YX9a.dpuf>

Però més enllà del seu paper de prestador directe de serveis, els ajuntaments han avançat amb la societat, impulsant polítiques innovadores, liderant projectes de ciutat i plantejant projectes de futur. Dins aquest rol estratègic i mediador dels ajuntaments hi és cabdal la figura de l'alcalde. La voluntat política i el lideratge de l'alcalde actuen com a catalitzadors de les ambicions i els anhels dels ciutadans i els actors locals, i són l'element impulsor dels projectes de futur necessaris per a l'assoliment d'un major nivell de progrés i benestar col·lectiu" (Maragall 2007, p. 7).

És un exemple paradigmàtic de la imatge idealitzada que el municipalisme català es va fer des de mateix al llarg de tres dècades: uns ajuntaments hiperactius, estratègics i innovadors que s'han fet indispensables, liderats per alcaldes heroics, que acrediten un passat brillant i avancen cap un futur encara millor. En tan sols dos paràgrafs se'ns ofereix un inventari de les seves creences i les seves il·lusions.

En realitat, parlem d'un cert model de municipalisme que va ser prou fort com per dominar l'escena política, irradiant des de les ciutats, i fins i tot prou fort per quedar-se amb el concepte. Però més enllà del missatge substantiu que vol transmetre, el text traspua cert encarcament formal, com si fos l'expressió d'una manera de pensar molt ben establerta, fins i tot ritualitzada. No seria difícil identificar molts altres exemples del mateix període: discursos institucionals de tota mena, en format orals o escrits, i també contribucions del periodisme, i fins i tot de l'acadèmia.

Però si aixequem la vista, es fa difícil negar que, al costat d'aquest tipus de discurs i dels fets que intenta reflectir, allò que també tenim durant l'esmentat període són uns governs locals que aconsegueixen avançar molt poc en termes de despesa pública relativa, perquè l'Estat Espanyol es descentralitza prioritàriament cap a les comunitats autònomes, a les quals atorga els serveis públics més importants en pressupost i impacte social (educació, sanitat, serveis socials especialitzats, etc.). Deu anys després de les primeres eleccions municipals ja hi havia veus expertes que expressaven la seva decepció davant l'escàs desenvolupament del poder local i la notòria incapacitat d'aquest per abordar problemes socials d'envergadura:

“Puede cuestionarse —y debe hacerse— si en realidad existe un poder político local si se entiende como tal la capacidad de tomar decisiones sobre los problemas básicos que afectan a la comunidad local (...) Las coordenadas de la situación vienen marcadas desde más allá del ámbito local, y éste se ha de limitar a aceptarlas. El margen de maniobra, así pues, es mínimo, y en algunos casos de escasa incidencia efectiva sobre la situación real de los ciudadanos” (Subirats & Vallès 1990, p 90-91).

L'evident contrast, per no dir contradicció, entre la situació subordinada i marginal dels governs locals dins el marc constitucional i administratiu espanyol -i català-, d'una banda, i l'alt nivell d'activisme i vitalitat institucional dels ajuntaments, de l'altra, ha estat advertida en no poques

ocasions. Així, en un dens i fastuós volum editat per la Federació de Municipis de Catalunya amb motiu dels 20è aniversari dels ajuntaments democràtics, entre nombrosos panegírics a l'autonomia local hi trobem anàlisis sectorials força acurades, en les quals també s'entreveu la contradicció fonamental del sistema:

“paradoxalment, mentre la legislació sectorial tendeix a apuntar (...) cap a una reducció, limitació o condicionament de les competències municipals, els ajuntaments tendeixen a voler ser més responsables de la definició de polítiques en els àmbits en els que, genèricament, tenen funcions a assumir” (Anton & Oliveras 1999, p. 317).

En el mateix volum trobem la dèria dels ajuntaments d'incidir allà on no sembla que tinguin marge per fer-ho, també reflectida en àmbits concrets de política pública. Significativament, es parla de l'educació com un àmbit prioritari de les polítiques municipals, malgrat “els municipis no ha(gin) tingut competència directa en aspectes tan importants com la programació escolar i la gestió de l'escolarització” (Bossacoma 1999, p. 223). En aquells anys Brugué, Gomà i Subirats també identifiquen en els ajuntaments catalans una “difícil barreja entre el que són i el que fan” (2000, p. 236-237), que es genera quan, malgrat la seva “persistent feblesa institucional”, es veuen impel·lits a assumir “rols estratègics en algunes àrees rellevants de política pública” (2001, p. 117). No queda clar, però, qui i com obligava els ajuntaments a actuar d'aquesta manera.

Val a dir que aquesta manera de pensar i d'actuar per part dels ajuntaments no és exclusiva d'aquells anys, sinó que sembla incrustada en tota la ja relativament llarga trajectòria dels municipis democràtics. Els resultats d'una recerca de 2014 sobre les polítiques locals de gent gran, basada en una enquesta a responsables municipals, ens diu que “el 60% de municipis considera que les seves polítiques de gent gran tenen autonomia més enllà de les estratègies i el suport d'altres entitats governamentals”. Els propis autors de l'estudi consideren que la resposta “és sorprenent, tractant-se d'una xarxa jeràrquica que concentra funcions i recursos vitals en els nivells superiors”, i avancen com a explicació “l'ampli recorregut històric de les polítiques municipals de gent gran que han consolidat un espai específic d'actuacions i interaccions amb diferents entitats” (Cartoixà, Rafecas, Díaz & Catena 2014, p. 149). És a dir, que la pràctica iniciada fa 10, 20 o 30 anys ha esdevingut tradició que empeny a la continuïtat, malgrat l'adversitat del context.

Així, arribem a l'any 2015, quan en plena ressaca del polèmic debat a l'entorn de la reforma local, el Director General d'Administració del Govern d'Espanya no pot amagar la seva perplexitat davant un fenomen poc esperable.

“La Administración local no ha ocupado tradicionalmente un lugar central en el sistema político-administrativo español, lo que contrasta (SIC) con la gran vitalidad de los gobiernos locales a partir de la década de los 80 del pasado siglo, especialmente en las grandes y medianas ciudades españolas.

Éstas asumieron una serie de nuevas responsabilidades a la vez que se estaban consolidando las comunidades autónomas” (Arenilla 2015, p. 1)

És ben lògic que Arenilla faci una referència explícita a les ciutats. De fet, és en les àrees urbanes on s’acumula el gruix de la població, i és allà on, si més no de forma potencial, els ajuntaments disposen de massa crítica i de recursos suficients per poder crear polítiques i estructurar serveis propis, que reforcin, complementin o directament supleixin l’acció de les administracions de nivell superior. Arenilla, però, no fa cap intent per desentrellar el per què d’aquest “contrast” entre institucions formalment febles però aparentment fortes en els seus efectes reals.

L’estudi comparatiu de l’autonomia local i dels governs locals ha estat dominat, des de fa dècades, per l’institucionalisme. Amb el temps, la fixació pels aspectes normatius i purament formals, pròpia del “vell” institucionalisme, ha anat donant pas a un interès més gran pels factors històrics (Magaldi 2010), econòmics (Hildreth & Bailey 2013) i sociològics (Steyvers, Bergström, Bäck, Boogers, Ruano & Schaap 2008) que poden donar compte de la configuració i l’evolució de les institucions polítiques locals. Tanmateix, la pròpia configuració de l’objecte d’estudi ha condicionat molt els abordatges teòrics i metodològics, i fins a cert punt els ha limitat massa a un cert tipus d’enfocament.

Si tan sols ens cenyim a Europa, l’autonomia local es materialitza a través d’un mapa institucional que és pràcticament inabastable en les seves dimensions i diversitat. La “galàxia local” que Botella (1992) va identificar a l’Espanya dels 1980, és únicament un dels molts contextos estatals específics,, en un univers poblat per centenars de milers d’organitzacions i de milions de polítics locals. La ciència política s’ha acostat a aquesta àrdua qüestió a través de la formulació de tipologies de models de governs locals que poden resultar de gran ajuda a l’hora d’estructurar una realitat tan complexa (Page & Goldsmith 1987, Hesse & Sharpe 1991). Només així ha estat possible plantejar algun tipus d’anàlisi comparativa a gran escala.

Fins fa ben poc, aquesta mena d’anàlisis s’han centrat, en molt bona mesura, en la distribució de competències i recursos entre els diversos nivells de l’administració pública a cada Estat. Els estudis realitzats per Wollmann (2000, 2012; Wollmann & Iglesias 2011), seguint els camins dels pioners, són paradigmàtics al respecte. Són estudis sòlids, molt útils i necessaris per fer-se una idea general dels trets característics de cada govern local. Pérez Castaños (2015) continua aquesta tradició i la situa a un nou nivell, plantejant una bateria d’indicadors que en facilita la comparabilitat. Tanmateix, quan volem entendre determinades coses sembla que no poden donar respostes prou afinades. En un dels últims i més sistemàtics esforços que s’han fet per cartografiar el govern local a Europa (Hendriks, Loughlin & Lidstrom 2011), en què es fa una actualització molt enraonada de les

tipologies de governs locals formulades pels pioners⁶, s'acaba reconeixent el limitat recorregut que tenen aquesta mena d'exercicis, ja que la concreció del principi d'autonomia local és diferent en cada Estat -i afegiríem, dins de cada Estat- fruit en bona mesura dels seus avatars històrics i constitucionals.

L'enfocament quantitativista resulta, doncs, insuficient a l'hora d'explicar, entre altres coses, les discrepàncies entre els nivells d'autonomia potencial -d'acord amb la dotació de competències i recursos- i els d'autonomia realment exercida. En un estudi sobre municipis neerlandesos, Fleurke i Willemse (2006) arriben a la conclusió que, en un nombre considerable de casos estudiats, el grau d'autonomia per prendre decisions a escala municipal va més enllà del poder que els és formalment reconegut. Això, però, només els fou possible captar-ho amb enfocaments qualitius, que els van permetre fer una anàlisi micro de l'exercici del poder.

Val a dir que també es pot donar la situació contrària, la d'una autonomia local que sigui forta sobre el paper que en el seu desplegament pràctic. Així, tot i la seva acceptació generalitzada com a principi normatiu en tots els racons del continent europeu,, en nombrosos Estats la seva materialització ha estat deficient, i no només per l'oposició dels poders centrals, ans "també per una falta de claredat de quin havia de ser el paper d'allò "local", fins i tot entre els cercles d'experts" (Walburn, citat per Hildreth, 2011:702).

Quan es parla de problemes polítics derivats de "falta de claredat conceptual", en el fons d'allò que estem parlant és d'actors polítics que no han pensat prou en un tema, o que hi han pensat, però no aconsegueixen posar-se d'acord, perquè tenen una manera diferent de veure les coses. Aquest fet de pensar (o no pensar), de què es pensa i com es pensa... tot això té efectes, i no pas menors, sobre la política i sobre les institucions. És una variable que ha estat tradicionalment negligida, però que des de fa uns anys és reivindicada amb cada vegada més força. Schmidt defensa la necessitat d'incorporar, en la pràctica de la ciència política, un quart tipus d'institucionalisme, al costat de l'institucionalisme de l'elecció racional, l'institucionalisme històric i l'institucionalisme sociològic. Seria l'institucionalisme que ella anomena "discursiu", i que justifica des del convenciment que "únicament amb una visió més clara dels enfocaments que es prenen seriosament les idees i el discurs, els politòlegs podran començar a explicar la realitat política d'una forma completa" (2010, p. 304).

Tot plegat connecta amb la concepció de la política com una pràctica essencialment cultural; és a dir, contingent, històrica i basada en el llenguatge (Bevir & Rhodes 2006, Amat 2015). De fet, la

---

⁶ Els autors defensen una tipologia amb cinc grans models: Britànic, Sud-europeu, Renà, Nòrdic i d'Europa de l'Est. El model nòrdic agafa un perfil propi, clarament diferenciat de la resta, i els països de l'Europa de l'Est s'incorporen a la tipologia, aportant també algunes especificitats.

“cultura política” és un concepte i una àrea de recerca consolidada a la ciència política, com a mínim des del clàssic estudi sobre la cultura cívica d’Almond i Verba (1963). La unitat d’anàlisi d’aquesta mena d’estudis, però, ha estat habitualment el conjunt de la ciutadania; és a dir, el votant mig. I la finalitat, analitzar l’evolució de la cultura política nacional, o bé la seva comparació amb altres països. Ara, però, es tracta de posar el focus sobre les institucions, anant més enllà dels estudis de la cultura corporativa que s’han anat promovent des de les ciències del *management*.

Navarro i Clark remarquen precisament “*la importancia e interés de analizar la cultura política y el liderazgo político en niveles subnacionales como el local*” perquè les cultures polítiques “*no sólo dan cuenta de la dinámica sociopolítica local, sino también del contexto cultural en el que los líderes políticos deben desarrollar su labor y, por tanto, al que, al menos en parte, deben adaptarse*” (2009, p. 809-810). Això vol dir que no podem conèixer bé una institució sense conèixer també les idees que, de forma implícita o explícita (en forma de conceptes, teories, narratives, mites) hi estan presents. Perquè d’elles en depèn la concepció, la interpretació i, en darrera instància, la validesa efectiva dels valors, interessos, normes i pràctiques que la sostenen (Berman 2013, Lowndes 2016).

Per a un nombre creixent de politòlegs i altres científics socials, l’institucionalisme discursiu i altres enfocos vinculats, com l’interpretativisme (Yanow 2007, Béland 2009), són camins prometedors per desentrellar la creixent complexitat de la política. En els estudis sobre govern local hem vist com, per exemple, en tractar de trobar explicacions sobre la inesperada resiliència dels governs locals britànics enfront unes retallades pressupostàries draconianes, Gardner i Lowndes recorrien al concepte de tradicions. En la seva opinió, són els estocs de coneixement i narratives disponibles els que permeten als actors locals “no només ‘interpretar’ l’austeritat, ans també negociar activament un camí a través de les seves limitacions” (2016, p. 125). Altres contribucions basades en enfocos similars han ofert noves perspectives sobre les subtils de la vida política i institucional a escala local (Orr & Vince 2009, Gains 2009, Hinkley 2015, Bradford 2016).

Si posem el focus sobre les ciutats, veiem com el fet que responguin a situacions i problemes molt similars d’una manera pròpia i diferenciada té molt a veure amb com es pensen a si mateixes i parlen de si mateixes. S’intuïa que hi ha ciutats que “creuen” en si mateixes⁷, i altres que no, però fins fa ben poc no es disposava d’estudis al respecte, més enllà dels tan nombrosos com superficials rànquings de ciutats (JLL Cities Research Center 2016). És a Alemanya, país amb una estructura urbana especialment rica i diversa, on això s’ha començat a estudiar de forma sistemàtica (Löw 2013, Barbehön & Münch 2015, Barbehön, Münch, Gehring, Grossmann, Haus & Heinelt 2016). Seixas i Albet també veuen “la cultura com l’element estructural més influent en la governança urbana” en les ciutats del sud d’Europa (2012, p. 234). En el cas de les ciutats del sud d’Europa, Seixas i Albet tanquen un volum d’estudis de cas amb la conclusió que “la cultura (és) l’element

---

⁷ Amb “ciutat” em refereixo a opinió pública local, configurada en cada cas per un conjunt més o menys ampli d’actors concrets.

estructural més influent en la governança urbana” (2012, p. 234). En aquesta línia cal valorar les aportacions d’un equip liderat per Subirats i Martí-Costa, d’anàlisi dels discursos sobre les polítiques urbanes en deu de les ciutats espanyoles més poblades (2015).

Arribats aquí, podem preguntar-nos fins a quin punt han existit i existeixen diferències entre les idees sobre l'autonomia local dominants a cada país, i fins a quin punt aquestes idees podrien donar compte de les particulars trajectòries institucionals. Al seu torn, en funció de la trajectòria política i institucional de cada Estat, el discurs “localista” pot acollir significats diversos i ser utilitzat per a objectius polítics també diversos (Pratchett 2004, Hildreth 2011, Evans, Marsh & Stoker 2013).

Si assumim que els diccionaris són pensament col·lectiu consolidat, les definicions que proposen ens poden donar alguna pista. En català, municipalisme⁸ és definit com “preponderància atorgada a l'activitat dels municipis enfront d'altres instàncies superiors”⁹. Una definició, doncs, basada en dues idees centrals: l'activitat i un cert conflicte pel poder. En canvi, en castellà “*municipalismo*” són dues coses; la primera, “*expresión de la realidad municipal*”, i la segona, “*doctrina que estudia la realidad municipal*”¹⁰. Allò que era activitat i conflicte es transmuta en realitat i doctrina. Finalment, si anem a l'anglès trobarem que la paraula no és present en alguns diccionaris de referència, com el Merriam-Webster, però sí en d'altres. El resultat que trobem per a “municipalism” sembla més equilibrat i complet que en les dues definicions anteriors, amb una menció explícita a l'autonomia local i a la defensa de la mateixa (1. “*the principle or system of home rule by a municipality*” i “2. “*advocacy of such a principle or System*”)¹¹.

Crec que les diferències de significats que trobem en els diccionaris no són casuals, sinó que reflecteixen maneres diferents de conceptualitzar i de posar en pràctica l'autonomia local. Diferències plenes de matisos, en cap cas absolutes ni homogènies, però sí evidents. El municipalisme és l'entramat institucional que articula la representació dels municipis i la defensa dels seus interessos enfront altres actors del sistema polític. Però el municipalisme és també, i es podria dir que principalment, una doctrina. És a dir, un sistema més o menys coherent d'idees i creences sobre el que són els municipis -i per extensió, els altres ens locals-, el que han de fer i com

---

⁸ A Catalunya, el localisme, quan aquest es refereix a institucions locals de govern, rep el nom de municipalisme. Aquest és el terme que utilitzaré a partir d'ara; no perquè sigui una paraula més pròpia, sinó perquè ofereix una definició conceptual més ajustada a l'objecte d'aquesta recerca. En anglès, el terme “localism” engloba diversos significats. En economia i en relacions internacionals s'utilitza sovint com a oposat de “globalism” i s'ha d'entendre com a defensa d'allò “local” (en un sentit molt ampli i indeterminat, que pot arribar a incloure els Estats) enfront d'allò global (Du Puis & Goodman 2005). Però en ciència política i de l'administració “localism” està molt associat a la prioritització de l'escala local de la governança (que no de govern, perquè també pot fer referència a altres actors, no públics) i de l'economia (Du Puis & Goodman 2005).

⁹ Diccionari de l'Institut d'Estudis Catalans (<http://dlc.iec.cat/results.asp?txtEntrada=municipalisme&operEntrada=0>)

¹⁰ Diccionari de la Real Academia de la Lengua (<http://dle.rae.es/srv/search?m=30&w=municipalismo>)

¹¹ <http://www.dictionary.com/browse/municipalism>

han de relacionar-se, tant en la dimensió horitzontal (amb la ciutadania, els agents socials, els altres municipis, etc.) com en la dimensió vertical, en el que es coneix com a articulació multinivell.

Com intentaré demostrar en posteriors capítols, sostinc la tesi que a Catalunya el corrent principal del municipalisme va sostenir durant almenys tres dècades un ideal normatiu propi respecte a l'autonomia local i el govern municipal. Un ideal que s'origina i que és especialment fort a les ciutats grans i mitjanes, però que en alguns moments arriba a ser àmplia i transversalment compartit pels actors del sistema local, malgrat les diferències ideològiques. Un ideal que es desenvolupa, reproduceix i transmet a través dels propis ajuntaments (del seu personal polític i tècnic), amb el suport d'institucions supramunicipals i municipalistes. Un ideal, en definitiva, del qual sospito que podria tenir alguna responsabilitat en la “paradoxa dels ajuntaments impotents-omnipotents” amb la qual he començat aquest treball.

Perquè Catalunya? És un fet que durant les tres primeres dècades de la recuperada democràcia municipal, a la Catalunya urbana es va donar una situació de llarga hegemonia de l'esquerra en els ajuntaments urbans, que conjuntament apleguen una part molt majoritària de la població. No només Barcelona, sinó pràcticament totes les ciutats de la seva àrea metropolitana i la majoria de les ciutats de Catalunya, van tenir governs municipals d'esquerra ininterrompudament des del 1979 al 2011¹². Un fet que, vist tant en perspectiva històrica del propi país, com en perspectiva comparada, resulta extraordinari.

Aquests governs van ser, en la seva majoria, liderats per alcaldes del Partit dels Socialistes de Catalunya (PSC), inicialment socialistes i gradualment desplaçats cap a posicions més centristes (McNeill 2003). Però en molts casos es va tractar de governs de coalició, amb socis situats més a l'esquerra (PSUC/ICV i en menor mesura, ERC). Com provaré de demostrar més endavant, les hegemonies visibles, l'electoral i la institucional, reflectien -i alhora contribuïen a reforçar- una hegemonia ideològico-discursiva no menys important, que abonava la tesi que, malgrat les limitacions i dificultats a les quals els governs locals estan objectivament sotmesos -per escassetat de competències i recursos-, aquests tenien a favor la raó i el vent de la història, i per tant estava justificat que volguessin fer i assolir més coses d'allò que estrictament els pertocaria d'acord amb el disseny institucional del país.

Sostinc que aquest ideal, que en dic municipalisme progressista, no ha estat únicament el reflex d'una determinada realitat política i institucional de la Catalunya de 1979-2011, sinó que ha estat un

---

¹² En altres parts d'Espanya també es va donar una situació d'hegemonia de l'esquerra en les àrees urbanes, però en general aquesta va tenir una durada força més breu. A Madrid el govern va tombar a la dreta l'any 1989, a València l'any 1991 i a pràcticament la resta de ciutats importants ho fa l'any 1995. Hi va haver excepcions, com Donostia/San Sebastián o Alcobendas, que van esdevenir ajuntaments de referència pel seu marcat activisme.

factor clau en la configuració d'aquesta realitat. I sostinc, en segon lloc, que aquest ideal ha estat divers i basat no només en un llenguatge escrit, sinó també en un potent llenguatge simbòlic, amb personatges, rituals, escenografies i imatges de molta força. Els Jocs Olímpics de Barcelona 92 en serien un exemple paradigmàtic, però de cap manera únic. Més que d'un ideal, cal parlar pròpiament d'una mitologia, d'un conjunt de mites al servei d'una manera d'entendre la identitat i la missió dels ajuntaments. És un fet que no ens ha de sorprendre, ja que a tot arreu les institucions polítiques es sostenen sobre mites.

La crisi econòmica que arrenca l'any 2008 i que esdevé una greu crisi fiscal i pressupostària al cap de 2 o 3 anys, suposa un trencament amb tot això. El municipalisme progressista, que ja havia entrat en una certa crisi d'identitat -i de votants- a mitjans de la dècada, en resulta greument afectat, fins al punt que a les eleccions municipals de maig de 2011 es confirma la pèrdua de l'hegemonia. En un context d'austeritat i retallades, es llança un discurs que qüestiona el seu balanç en termes d'eficàcia institucional i benestar social:

“duplicidades, solapamientos e ineficiencias que reducen los derechos de los ciudadanos y que la actual crisis ha hecho que se vean como inaceptables” (Arenilla 2015, p. 5).

El govern central ha impulsat reformes que comporten una forta restricció en la despesa pública i una limitació molt més estricta del marc competencial local. Tot plegat podria reduir fortament la capacitat dels ajuntaments de donar respostes als principals problemes de les societats urbanes, com el treball, l'habitatge o la cohesió social.

En aquest context, el municipalisme progressista sembla haver perdut bona part del seu atractiu i força, almenys si ho mesurem en termes de suport electoral. En paral·lel es produeix un procés d'impugnació de la seva trajectòria, i els ciutadans, tot i que encara valoren relativament bé els seus ajuntaments (Medina, 2013), no s'han mobilitzat massivament contra la recentralització, i semblen més oberts a propostes de governança local que no passen estrictament pels ajuntaments. És una posició en la qual trobem corrents molt diversos, des del liberalisme que prioritza les estratègies tecnològiques de base corporativa fins a l'esquerra dels nous moviments i les xarxes. Si les eleccions municipals de 2011 van suposar, a Catalunya, un cert èxit per als primers, les de 2015 han situat els nous moviments socials al capdavant d'alguns dels principals ajuntaments del país. Com veurem, no hi ha vencedors indiscutibles, sinó una inèdita diversitat de colors i de discursos, entre municipis i dins de cada municipi. Acabada l'hegemonia, sembla que s'ha obert una mena d'interregne en el qual velles i noves (o renovades) idees pugnen per fer-se un lloc en l'imaginari municipalista. Amb tot, si es vol evitar la paràlisi, serà clau trobar espais i paraules compartides que permetin unir esforços i prendre decisions importants.

Partint d'aquestes premisses, el treball que teniu entre mans pretén aprofundir en el coneixement dels continguts i la lògica interna de les idees del municipalisme progressista que domina els ajuntaments urbans de Catalunya entre 1979 i 2011, així com cartografiar la seva transformació i/o fragmentació en el camí de la crisi econòmica, social i política que esclata a partir de 2008. La intenció és explicar com van néixer i com van evolucionar els mites del municipalisme progressista des de la recuperació de la democràcia local fins a l'esclat de la crisi. I com són interpretats en el context de la crisi i la reforma local, observant fins a quin punt es dóna una adaptació de les creences dels actors polítics a les noves circumstàncies i als requeriments d'austeritat. I sobretot, fins a quin punt ofereixen una base intel·lectual per a la formulació d'alternatives en el nou context que emergeix en la post-crisi.

La primera part del treball és la que fixa el marc teòric de la recerca, amb una introducció relativament ràpida als nous paradigmes que guien l'estudi de les idees polítiques, i exposant amb cert grau de detall la teoria dels mites polítics. Tot seguit passo a descriure la consolidació de cinc mites polítics del municipalisme català, i com es desenvolupen en relació dialèctica amb els llegats del passat i els dilemes plantejats per un context que canvia ràpidament. El que sorgeix d'aquests mites és una manera d'entendre la naturalesa, funcions i comportament de les autoritats locals que va ser hegemònica en el període que va de 1979 a 2009, aproximadament.

Partint d'aquest marc, la segona part del treball ofereix una aproximació empírica als sistemes de creences dels alcaldes i alcaldesses que s'enfronten als dilemes d'una segona conjuntura crítica: la crisi social i política que ha seguit a la 'Gran Recessió' 2008-2010 (Pérez-López, Prior, Zafra-Gómez 2015, p. 1158) i una reforma local (la LRSAL) que per molts ha estat percebuda com una forma bastant poc subtil de recentralització. M'interessa especialment conèixer la perspectiva dels ajuntaments en aquesta qüestió. Aquests són, encara, els actors més rellevants per a la governança dels municipis. En aquest sentit, l'opció d'entrevistar la màxima autoritat municipal a cada municipi és coherent amb el plantejament general de la recerca. La posició institucional i les funcions que tenen assignades fan d'alcaldes i alcaldesses una unitat d'anàlisi especialment rica en informació. Si més no, se'ls suposa una visió global de la institució que governen, de la seva ciutat i també del propi municipalisme. Una visió que no només han de tenir, sinó que també l'han d'expressar múltiples vegades al llarg del seu mandat. Per altra part, vaig escollir ciutats petites i mitjanes de Catalunya, d'entre 20.000 i 100.000 habitants. Això tenia un sentit pràctic, atès que, en principi, com més petita la ciutat, més fàcil l'accés al seu alcalde o alcaldessa. Però també hi havia al darrere la idea de cobrir un buit. Mentre que Barcelona ha estat objecte de molts estudis (McNeill 2001b i 2003, Monclús 2003, Blakeley 2005, Casellas 2006, González 2011, Degen & García 2012, Blanco 2015, Casellas 2016, Eizaguirre, Pradel-Miquel & García 2017, entre d'altres), les ciutats intermèdies, que en bona mesura estructuraven el territori català (Nel-lo 2002), han romàs bastant inadvertides, o si més no poc estudiades; malgrat estudis de cas com el de Pradel (2015).

L'aportació empírica i analítica original d'aquest treball es sosté essencialment sobre l'anomenada metodologia Q. Es tracta d'una aproximació a l'anàlisi de les idees que es situa en un punt intermedi entre les formes històrico-hermenèutiques del coneixement, que posen l'accent en la interacció, la comprensió mútua i l'anàlisi del significat, i les formes empírico-analítiques, que posen l'accent en la producció d'evidències objectives sobre els fenòmens del món. Això es veu reflectit en els seus mètodes de treball, que combinen elements quantitativs i qualitativs en gairebé totes les fases de la recerca. Aquest potencial com a intermediador o "pont" entre dos mons que sovint es plantegen com a antagonics, unit a la creixent inclinació de les ciències socials cap a l'estudi del llenguatge, han revifat l'interès per la metodologia Q, especialment al món anglosaxó. A Catalunya i al conjunt d'Espanya fins ara s'han publicat poques recerques d'aquest tipus (Muñoz 2008, Albizua & Zografos 2014, Canal 2017). Atesa la seva novetat i complexitat de la metodologia Q, he considerat oportú incorporar un capítol dedicat a presentar-la amb tot detall. Espero que això, a més d'ajudar al lector o lectora a entendre millor el sentit de la tesi, serveixi per difondre la metodologia, en la qual veig un gran potencial. També assenyalar que he optat, tant com ha estat possible, per un llenguatge senzill i planer, defugint l'argot acadèmic que malauradament tan abunda en estudis sobre el llenguatge (Gallardo 2014).

Acabo aquesta introducció amb l'expressió del desig que aquest treball, a més d'oferir un conjunt d'aportacions originals -teòriques, analítiques i metodològiques- al camp de la ciència política, contribueixi al debat sobre el futur dels governs locals, que òbviament no és una cosa que pugui ser circumscrita a Catalunya o Espanya (Davoudi & Madanipour 2015). Entre els diversos fantasmes que recorren l'Europa de la (post)crisi hi ha el de la possible extinció dels ajuntaments tal i com els hem conegut fins ara (Stoker, 2011), com a espais de política democràtica, dotats d'institucions capaces de fer polítiques pròpies, per a la regulació dels interessos, la promoció del desenvolupament i la provisió de serveis públics en les respectives comunitats locals. Encara que no abonem una tesi tan dramàtica, el que sembla indubtable és que l'autonomia local ha estat una de les grans damnificades per la crisi, i que els ha situat davant un escenari nou, més imprevisible i precari. El debat és rellevant, perquè és molt el que està en joc, més enllà del poder i el rol d'unes institucions determinades. De la mateixa forma que a Europa els governs locals democràtics han estat considerats actors clau per a la consolidació dels models més avançats d'Estat de Benestar (Sellers & Lidström, 2007), la seva reforma en un sentit de contracció també l'hem d'emmarcar en els actuals debats i conflictes a l'entorn de la transformació del model de benestar i protecció social europeu.

CAPÍTOL 2

Redescobrint la subjectivitat política

Idees i interpretació en l'estudi de les institucions polítiques

Sigui per afinitat intel·lectual, sigui per repetides frustracions amb els enfocaments tradicionals, ara ja no són només els llibres d'autoajuda (Guix 2005), és una part substancial de les ciències socials reconegudes -amb llicència per recercar i publicar- la que ha situat la subjectivitat en el centre del seu interès. La “postveritat”, paraula de l'any 2016 segons Oxford Dictionaries¹³, em sembla una descoberta sorprenentment tardana del fet que els humans, en funció de determinats factors mentals i emocionals, podem percebre i interpretar un mateix fenomen social de maneres molt diferents. Fins i tot poden arribar a no percebre'l, tot i tenir-lo davant dels nassos. Si no creiem en una cosa, és probable que no aconseguim –o que ni tan sols vulguem- veure-la.

Les institucions són construccions socials fetes de normes, pràctiques i narratives (Lowndes & Roberts 2013) que neixen i perviuen en la mesura que són capaces d'oferir sentit a un grup social o una comunitat política. Vist des de l'altre cantó, són les persones -allò que en diem “els actors”- les que, amb la seva acció (o inacció), la seva obediència o la seva rebel·lia, el seu conservadorisme o la seva creativitat, acaben donant vida i forma a les institucions. I si assumim que normalment les persones veuen allò que creuen, i fan el que creuen que han de fer, les creences dels actors -i especialment de les elits que governen- juguen un paper fonamental en la delimitació d'allò que es considera desitjable, necessari i factible en les institucions polítiques i administratives (Hay 2011).

En l'esfera més pràctica, ja fa temps que els estratèges polítics han pres consciència que un mateix fet pot tenir valoracions i efectes molt diferents segons quin sigui el marc ideològic de referència dels actors. Per això han après a emmarcar les propostes dins de determinades idees, amb valència emocional forta i positiva (Cox i Béland 2013). No és el mateix explicar la *Gran Recessió* que es va viure a partir de 2008 com una història de sobre endeutament, d'equilibri pressupostari i d'eficiència en la prestació dels serveis, que fer-ho com una història de reptes econòmics i socials que demanen noves formes d'intervenció pública.

“Les ideologies vinculen a la gent que altrament no hauria estat vinculada, i creen comunitats polítiques que simplement no haurien existit en absència de

---

¹³ Pròpiament ho hauríem de traduir com “postveritable” o “de la postveritat”. Perquè segons Oxford Dictionaries, posttruth és un adjectiu definit com “relating to or denoting circumstances in which objective facts are less influential in shaping public opinion than appeals to emotion and personal belief” (<https://en.oxforddictionaries.com/word-of-the-year/word-of-the-year-2016>). Així, es parla de “posttruth politics” o “posttruth journalism”.

tals ideologies. I aquestes comunitats són portades a aconseguir uns determinats objectius polítics per sobre d'altres, objectius que no necessàriament haurien estat perseguits en absència de tals ideologies" (Berman 2010, p. 2).

Les idees, plasmades en un format narratiu que resulti comprensible, convincent i amè, poden ser molt poderoses (Atkinson 2002). Per Bevir (2011) l'essència de l'administració pública es pot reduir a això: *storytelling*. És a dir, explicar i explicar-nos bones històries que ens ajudin a entendre el perquè, el què i el com de les institucions democràtiques. Però no cal arribar a aquest reduccionisme per acceptar que no podem passar de llarg de la dimensió ideològica si allò que volem és entendre el sentit/significat de l'acció política i institucional (Stone 2012).

Que les idees siguin importants, però, no fa més fàcil el seu estudi; més aviat el contrari. Les escoles de pensament (conceptuals, discursives, quantitatives) i les línies de recerca cada cop són més nombroses i diverses i sembla que estan poc connectades entre elles. En la introducció al seu notable treball de mapeig de la recerca sobre idees i ideologies en les ciències socials, Leader confessa que

"l'estudi de les idees pot ser desorientador (...) Quan estem estudiant 'pensament polític real i efectiu' a vegades és difícil no sentir-se frustrat, o fins i tot perplex, pels ambigus feixos d'actituds i valors amb els quals ens enfrontem. Aquesta forma de desorientació probablement forma part de la disciplina i no és probable que la perdi aviat" (2013, p. 299).

Entomant el repte d'entrar en una fase més madura de la recerca sobre les idees polítiques, Carstensen i Schmidt (2016) aprofiten la presentació d'un número monogràfic del *Journal of European Public Policy*, per plantejar una definició conceptual més afinada i d'un focus més explícit en la connexió entre les idees i l'element més definitori de la política, que és el poder. Carstensen i Schmidt tipifiquen aquesta relació a partir de tres supòsits: 1. El poder *a través de* les idees, que seria l'ús instrumental de les idees com a "ariets" per assolir el poder; 2. El poder *en* les idees, quan aquestes són prou poderoses en si mateixes com per trastocar els valors i les prioritats dels actors polítics i 3. El poder *sobre* les idees, que és el que exerceixen determinats actors polítics, precisament per mantenir el control sobre la creació i difusió de les idees.

Metha (2010) considera que el principal repte, i el camp més inexplorat de la recerca sobre idees són els continguts. En aquest sentit, planteja una tipologia de les idees en tres nivells de generalitat: "solucions polítiques, definicions del problema i filosofies públiques o *zeitgeist*" (Metha 2010, p. 4). El concepte de *zeitgeist* resulta especialment interessant per la seva excepcionalitat.

"Quan les filosofies públiques estan en competència oberta, com sol ser el cas, cap d'elles assoleix l'estatus de *zeitgeist*, però quan una emergeix com a aclaparadorament dominant (com el *New Deal*) (...) Aquests supòsits intocables, òbviament, tenen una àmplia influència en la política (i la

societat) per al període en què regnen (...) El zeitgeist o esperit de l'època ... és un conjunt de supòsits que són àmpliament compartits i no oberts a la crítica en un moment històric determinat". (Metha 2010, p. 5)

Les teories de Bevir i Rhodes són conegudes per la seva concepció de l'Estat com una pràctica cultural (2010); és a dir, històrica, contingent i basada en el llenguatge. El seu concepte nodal és *tradició política*, amb el qual es refereixen a un conjunt contingent de "teories, discursos i pràctiques associades" que "creen un context en què els actors polítics es formen les seves creences i duen a terme les seves accions" (Bever & Rhodes 2002, p. 140). A mesura que aquestes tradicions es van transferint a successives cohorts de personal polític i tècnic, a través de processos conscients o inconscients de socialització institucional, van generant un potent patró de dependència ideològica (Béland 2009, Schmidt 2010). Tanmateix, les idees que configuren les tradicions també poden adoptar una dinàmica pròpia i relativament autònoma, que dota les institucions de significats específics, contínuament interpretats i reinterpretats. Més encara tenint en compte que tradicions polítiques diferents, i fins i tot oposades, poden coexistir temporalment en una mateixa institució (Orr i Vince 2009). Si es vol que la institució sobrevisqui, aquestes diferències han de ser assumides i, d'alguna forma, acomodades.

A més de la gènesi, el contingut i la transmissió de les idees, un altre tema que preocupa és com aquestes canvien. En realitat, la identificació i comprensió de les dinàmiques de canvi institucional ha estat sempre un dels grans reptes de la ciència política.

Segons Metha, encara no s'ha estudiat prou perquè i com canvien les idees, i per tant, allò que es pugui dir sobre el tema és molt temptatiu. Segons ell, el més plausible és pensar-ho "com un procés de dues etapes: En la primera etapa, una vella idea va sent desacreditada, i en la segona etapa, una nova idea en particular ve a ser afavorida (Metha 2010, p. 9). Aquesta pèrdua de crèdit pot ser gradual, fruit del desgast que comporta l'acumulació d'expectatives no satisfetes o, més habitual encara, el canvi de les pròpies expectatives, a mesura que les coordenades i les definicions dels problemes van canviant. I també pot ser sobtada, fruit d'un fet extern a la institució que trenca el consens i posa en evidència la validesa o efectivitat de la idea. Segons Metha, per acabar amb una idea poderosa cal que es donin tots dos processos: que la idea es vagi desgastant perquè quan arribi el fet crític la trobi feble i l'acabi de rematar.

Bever i Rhodes també consideren que els canvis són instigats per modificacions significatives en el context de la institució, com per exemple una crisi econòmica. Tard o d'hora aquesta mena de canvis acaben entrant en contradicció amb la tradició política heretada, de tal manera que als actors se'ls plantegen dilemes importants, com ara "retallar tal o qual la despesa", que finalment obliguen a reafirmar, modificar o rebutjar les tradicions heretades. En qualsevol cas, però, aquest replantejament de creences i accions associades –i les conseqüències que se'n deriven en termes de

canvi o continuïtat- serà sempre filtrat i modulats per les pròpies creences dels actors (Bevir & Rhodes, 2006).

Perquè triomfa o fracassa una idea política determinada? Segons Cox (2004), les idees polítiques tenen èxit en la mesura que aconsegueixen vincular els valors, que són bastant constants, amb les circumstàncies del context, que canvien molt més ràpidament. Cox i Béland (2013) desenvolupen aquesta intuïció teòrica, proposant un seguit de factors d'èxit. Aquests serien: 1. El temps, perquè les idees tenen un cicle vital, i per exemple a una idea jove se li sol donar més marge de confiança. 2. L'oportunitat; és a dir, l'encaix amb fenòmens socials molt concrets, per als quals poden aportar definicions convincents i/o propostes d'acció. 3. La intensitat, que seria la capacitat de vincular-se amb determinades emocions i 4. La disponibilitat d'emprenedors polítics; ço és, de persones que s'erigeixin en defensores i transmissores eficaces de la idea.

Per poder desenvolupar el present treball, ens cal entendre aquesta mena de vincles entre pensament i l'acció en un context social i polític. És a dir, entendre com les idees, en el sentit més ampli, arriben a les institucions i hi generen efectes. Però encara ens interessa més, tractant-se d'un estudi de cas, conèixer en què creuen i quina visió de la realitat tenen els actors polítics. És a dir, la seva subjectivitat. La manera com abordem el seu estudi, però, dependrà molt de la nostra concepció de la ment humana i de la realitat.

Positivisme i postpositivisme

Potser l'eclosió de la postveritat resulta xocant perquè fins fa ben poc la forma diríem que ortodoxa d'acostar-se a la realitat social era la ciència social positiva. El positivisme parteix de la idea que hi ha una realitat externa i independent de nosaltres, que es pot observar, modelitzar i analitzar; i que és igual per a tothom, perquè la informació sobre la realitat l'obtenim a través dels sentits. També hi ha una aproximació positivista a l'estudi de la subjectivitat. Parteix de la concepció de l'ésser humà com un agent racional, de racionalitat certament limitada, però capaç si més no de configurar una identitat unificada, coherent i estable. La subjectivitat seria allò que permet un individu viure a partir d'esquemes propis i autònoms, amb els quals pot orientar-se, establir un rang de preferències i prendre decisions enfront les diverses circumstàncies de la vida (Robbins & Krueger 2000).

Tot i que segueix sent dominant, aquesta manera d'abordar el coneixement dels fenòmens polítics, i més concretament de la subjectivitat política, ha anat generant crítiques cada cop més consistentes. Són nombroses les veus que consideren que abordar l'estudi del subjecte des dels supòsits positivistes porta les ciències socials, i específicament la ciència política, cap a un camí amb molt poc recorregut. Les raons semblen clares. D'una banda, es treballa amb models necessàriament

simples, que redueixen el focus de la investigació a un nombre molt petit de factors, i que assumeixen que les relacions entre aquests factors són fixes i independents del context. I per mesurar aquests factors o variables sovint s'utilitzen qüestionaris tancats que, més que ajudar a conèixer i comprendre el subjecte, distorsionen la seva veu. Per altra part, es pretén ignorar que la persona que investiga també aporta al seu treball un punt de vista propi, subjectiu, marcat per determinats valors, que pot influir significativament tant en el procés com en els resultats de la investigació (Brunner [1991], a Durning 1999, p. 396).

Poc a poc, però, els investigadors socials han anat veient que els enfocaments i els mètodes positivistes treballen amb una simplificació excessiva, derivada de la necessitat de treballar amb models estadístics, que sovint comporta que es perdin pel camí continguts que permetrien captar i comprendre millor els fenòmens estudiats. Queden particularment limitats a l'hora de reflectir els punts de vista dels actors, ja que aquests són encasellats i interpretats a partir de les categories i les preocupacions, pretesament objectives, de l'investigador. Les quals, a més, sovint tenen poc a veure amb la vida política tal i com s'esdevé. En aquest context, Hoppe apel·la a les vivències de les persones que han participat o participen del "món real de la política i l'administració pública", per recordar-nos que aquest no és espai construït per actors racionals que interactuen de forma ordenada i coherent, sinó més aviat "una cacofonia d'opinions, creences, posicions, conviccions, normes i reclamacions" (1993, p. 78), en la qual els actors busquen el seu espai i fan les seves aportacions, amb més o menys èxit.

Des dels anys 80 del segle XX, de bracet amb allò que s'ha conegut com la postmodernitat (Lyon 2001), s'ha anat obrint pas una aproximació post-positivista a la realitat social. Aquesta es basa en una ontologia relativista. És a dir, en assumir que tota realitat perceptible respon a una construcció mental i que, per tant, hi ha tantes realitats com punts de vista (Guba, 1985). De la mateixa manera, no es pot acceptar l'existència de lleis universals que siguin vàlides per a qualsevol situació similar observada, sinó que cada acció o comportament es determina de manera única, en funció del context específic en què s'esdevé. I pel que fa al context, se'ns diu que es configura a partir de molts elements (econòmics, socials, polítics,...), interrelacionats d'una forma tan intensa i contínua que es fa pràcticament impossible discernir entre les causes i els efectes dels fenòmens socials.

El post-positivisme es sol correspondre amb una ontologia anti-essencialista, per la qual hom nega que una persona, cosa, o procés pugui ser reduïble a un nucli constitutiu permanent i mesurable. Un dels corrents anti-essencialistes més destacats és l'anomenada psicoanàlisi feminista. Autores de referència com Butler (1990) consideren que la concepció del subjecte unitari i autònom és inherentment masculina, una "fantasia d'autogènesi" que s'aparta volgutament de la inevitable fragmentació social en la qual els subjectes han d'anar construint i reconstruint la seva identitat. Des d'aquesta manera de pensar es considera que la construcció de la realitat que fan els individus "és

inseparable dels rols que pensen que estan exercint, que poden exercir o que haurien d'exercir en relació amb aquesta realitat" (Dryzek & Berejikian 1993, p. 50). En ciències socials, la lògica postpositivista ens porta a prioritzar epistemologies subjectives com l'interpretativisme, que situa les persones, amb els seus significats i la seva agència, al centre del focus analític (Yanow 2007, p. 118). I implica acceptar que siguin el recercador o recercadora i les persones que participen en la seva recerca les que vagin construint, al llarg del procés de recerca, un cercle hermenèutic que generi la "realitat" que la investigació acabarà finalment recollint (Durning 1999).

El paradigma postpositivista no està, ni molt menys, exempt de crítiques. Alfonso i Callejo (1999) l'acusen de caure en els "excessos" de la postmodernitat, en el sentit de donar una prevalença absoluta al text, obviant del tot les pràctiques o altres fenòmens socials, de buscar obsessivament la fragmentació i de menystenir el potencial del diàleg per avançar cap al reconeixement de veritats compartides. Aquest tipus de postmodernitat extrema el veuen com una cosa retòrica, tancada i nihilista, fixada obsessivament en el poder com a única font creadora de realitat (i per tant, incapaç de cedir). Segons Alfonso y Callejo:

“ens hauríem de decidir per un estil de pensament una mica més modest i menys ambiciós, rebutjant posicions que intentin o bé explicar-ho tot (com el positivisme i les escoles marxistes més mecanicistes algun dia van tenir l'esperança de fer) o bé no explicar res, com els postmodernistes pretenen en presentar un rebuig absolut a la idea d'explicació en si mateixa”. (1999, p. 41)

Una altra crítica és que els corrents postpositivistes, com el postestructuralisme, no creuen en l'agència (Bacchi 2015) i són incapaçs d'explicar el canvi social i institucional de forma convincent.

A la recerca d'una síntesi raonable: realisme crític i institucionalisme discursiu

Coincideixo amb Durning (1999) quan, en consonància amb els descobriments que la neurociència i la filosofia de la ciència estan posant sobre la taula, advoca per una transició cap a una recerca de les institucions polítiques que incorpori plenament l'estudi de la subjectivitat. I m'afegeixo a la idea d'anar obrint la porta a una sèrie de metodologies interpretatives que, sense renunciar al rigor (Dodge, Ospina & Foldy 2005), puguin reflectir millor la riquesa discursiva del món polític, i així aportar noves perspectives al coneixement de fenòmens socials d'alta complexitat (Robbins & Krueger, 2000).

Però l'interpretativisme no pressuposa l'adhesió a una ontologia postpositivista (Finlayson 2004). Tenim fenòmens naturals -físics, químics, biològics- que no són producte de la humanitat, però que existeixen independentment d'ella, i en condicionen fortament la vida. Per altra part, els propis

fenòmens socials, si més no quan assoleixen certes dimensions o cert grau de consolidació, també existeixen i generen efectes per si mateixos. Es pot assumir el poder transformador de les idees i alhora reconèixer que el context institucional considerat d'una forma més àmplia -estructura socioeconòmica, marc legislatiu, sistema electoral, etc.- genera altres *path dependencies* que, en diferents graus, fan possible, configuren i limiten l'acció institucional (Marsh, Hall & Fawcett 2014). Dit d'altra manera, creure que allò que percebem com a realitat és una construcció social, però que no és només producte del discurs, sinó d'una interacció contínua i mútuament transformadora entre les dimensions material i mental de l'existència, entre fenòmens i interpretacions. Fa més de 50 anys Berger i Luckman van expressar aquestes idees amb tanta clarividència com claredat:

“...en general, el principi bàsic a tenir en compte és que la relació entre el coneixement i la seva base social és una relació dialèctica: el coneixement és alhora un producte social i un factor de canvi social”. (Berger & Luckman 1988, p. 126).

"Les institucions i els universos simbòlics són legitimats per uns individus concrets, amb situacions socials concretes i amb interessos socials concrets. La història d'unes teories legitimadores és part de la història del conjunt de la societat. Mai no es pot aïllar una "història de les idees" de l'entrellat de la història general". (id., p. 180)

L'ontologia que faig meua és la del realisme crític (Marsh, Hall & Fawcett 2014), sostinguda sobre els pilars de l'institucionalisme històric (Steinmo 2008) i l'institucionalisme discursiu (Schmidt 2010). El focus del treball estarà situat en l'anàlisi i la interpretació de les idees, però emmarcades en tot moment amb una àmplia contextualització històrica. Entenent que hi ha una història en majúscules i moltes "històries" en minúscules: narratives senzilles que serveixen perquè, com a membres d'una comunitat, puguem situar d'on venim i perquè som on som.

Alhora, crec en l'agència dels actors individuals i col·lectius. Amb totes les prevencions necessàries, perquè entenc que és sempre una agència condicionada per l'entorn (la *situated agency*, o el *yo y mi circunstancia* orteguiana) i de racionalitat limitada. Ja hem vist que les idees generen path dependencies, camins trillats que seguim sense qüestionar-nos massa cap a on ens porten. El que veurem tot seguit és que les idees no neixen ni es guarden en una mena de compartiment estanc de la racionalitat pura, sinó que allò que pensem i allò en què creiem està sempre profundament imbricat amb allò que som i que sentim; individualment i col·lectivament.

CAPÍTOL 3

Històries, emocions i acció col·lectiva: els mites polítics

Introducció

Mite és una paraula d'ús comú al món contemporani. És habitual anomenar mites a creences allunyades de qualsevol vincle racional, especialment aquelles situades en les civilitzacions del món antic o en les que fonamenten les diverses religions que ha creat l'espècie humana. Els paradigmes científics positivistes tenen molt poca consideració pel mite. Poden representar històries amenes, fins i tot amb cert valor literari, però sense valor en termes de coneixement, perquè no poden ser verificades. Dins d'aquest grup, les teories funcionalistes s'interessen pels mites perquè veuen que generen efectes socials significatius, però igualment els consideren com una forma cultural inferior, pròpia d'una fase pre-racional.

Certament, fins a temps molt recents el coneixement i anàlisi dels mites polítics ha estat abordat des dels plantejaments de la il·lustració, des del domini del logos, que implica la submissió del *muthos*. En política, mentre que el logos es refereix a allò que podem veure i entendre fent servir l'enteniment racional, el *muthos* seria "allò que ens fan creure" (Della Sala 2010, p. 4). En aquest enfocament, el treball amb els mites consisteix en veure fins a quin punt allò que diuen es correspon amb fets contrastables. Un treball sistemàtic, detectivesc, de detecció i falsació de mites. Això és comú en moltes obres de divulgació política (Sánchez León 2009, Czapiewski 2016).

Tanmateix, acceptar aquesta concepció limitada i negativa del mite polític, i tallar l'anàlisi tant bon punt s'han "descobert" i anunciat les seves incongruències factuais, deixa sense resposta la qüestió de fons. Perquè passa això? Perquè es mites són tan presents i tan poderosos? Hem de lamentar la "irracionalitat" de les persones? O és que hi ha raons més profundes que se'ns escapen? És un fet que, a aquells que hi creuen, no els preocupa massa ni l'origen ni la veracitat dels mites. Aquests són, simplement, acceptats, "integrats en el mosaic cultural global i transmesos de generació en generació com a part d'una herència personal" (Felkins & Goldman 1993, p. 452).

I un altre fet a considerar és que podem trobar referències freqüents a mites en qualsevol dels àmbits de la vida social, del cinema a l'esport, passant per l'economia i, és clar, també per la política. Una de les paradoxes que mereixen una explicació és, precisament, perquè en el món contemporani, dominat per societats liberals capitalistes que suposadament són hereves de la il·lustració, el pensament mitològic hi és encara tan present. Pel que sembla, ni el cultiu de la ciència ni la creixent complexitat i dependència respecte a la tecnologia han fet que les societats

esdevinguessin més racionals; si més no, en el sentit previst per la il·lustració (Arroyo 2012). En una reflexió sobre la teoria del “desencantament” de les societats industrialitzades, que el sociòleg alemany Max Weber va atribuir a l'imparable desplegament de la racionalitat instrumental a l'empresa capitalista i a l'Estat burocràtic, Jenkins conclou que

“...fins i tot en les burocràcies més eficientment racionalitzades, les dimensions ‘irracional’ de la vida social (...) necessàriament influeixen en el comportament organitzacional (...) Les organitzacions formals no són contenidors de racionalitat aïllats” (2000, p. 14).

I si de les diferents dimensions de l'estructura social posem el focus sobre l'esfera de la política, les conclusions encara són més contundents, atès que la política...

“...continua, com probablement sempre ha fet, generant encantaments seculars en forma de futurs (quan no utopies), ideologies, rituals, símbols, mites, fantasies obscures, figures heroiques i enemics diabòlics (...) la dominació legítima sovint és (...) recolzada per, si més no, un mínim d'encantament, el carisma està completament encantat, i el poder sempre ha tingut el seu propi encant” (2000, p. 18).

La utilització del concepte de mite polític ha estat habitual en els estudis sobre nacionalisme (construcció nacional, conflictes nacionals, etc.). Anderson (1983) ens parla de “comunitats imaginades”. Tanmateix, Della Sala (2010) ens mostra que fins i tot la Unió Europea, que se suposa que és un poder basat en els interessos i la racionalitat, ha generat els seus mites, i n'ha fet un ús continuat. De fet, són nombrosos els estudis que han aplicat el marc teòric dels mites al procés d'unificació europea (Obradovic 1996, Zaiotti 2011, Lynggaard 2016).

En canvi, l'ús d'aquest marc conceptual ha estat força menys abundant en l'altre extrem de l'espectre institucional. De fet, sembla lògic que la proximitat jugui en contra del mite. Allò que tens a prop, que molta gent pot veure i “palpar” quotidianament, difícilment pot mantenir la distància que se suposa que demana la mitificació. Tanmateix, fins i tot a la curta distància els mites poden prosperar, especialment si compten amb la cobertura de mites més amplis, no referits a un ajuntament, sinó potencialment a tots.

Segons Persson i Petersson (2014), quan s'aborda l'estudi de la política des de la dimensió de les idees, és difícil passar de llarg del concepte de mite. Perquè discurs o narrativa són conceptes massa genèrics, on hi cap pràcticament tot.

Què són, doncs, els mites polítics, i què els fa tan interessants? Segons Midgley, es tracta de “patrons imaginatius, xarxes de símbols poderosos que suggereixen maneres particulars

d'interpretar el món" (2003, p. 1) i de comportar-se en ell. D'una forma bastant més continguda, Flood ens diu que, en les societats modernes un mite polític és una "narrativa marcada ideològicament, que pretén proporcionar una explicació veritable d'esdeveniments polítics passats, presents o predits i que és acceptada com a vàlida en els seus continguts essencials per part d'un grup social" (citada per Zaiotti 2011 p. 541). Aquestes dues definicions són correctes, però incompletes, atès que no incorporen l'element segurament més singularitzant dels mites respecte a altres tipus de narratives: la promoció de l'acció en un sentit molt determinat. Determinat pel propi mite, és clar.

En el seu clàssic estudi sobre el mite de la vaga general, Sorel (1990) ja va advertir que el tret fonamental dels mites polítics és la seva performativitat. Quan és capaç de canalitzant ansietats i impulsos individuals en un escenari i amb un objectiu compartit, el mite no prediu el futur: el crea. Bottichi i Challand enriqueixen l'argument, assegurant que "un mite polític no és només el resultat d'una identitat existent, sinó el mitjà per crear una identitat a venir. Per aquesta raó sempre tendeix a convertir-se en una profecia autocomplerta" (2006, p. 322). Els autors l'il·lustren amb l'anomenat "xoc de civilitzacions", suposadament descobert i però bàsicament promogut per les teories de Huntington. Un substrat preexistent d'idees (orientalisme, etc.) va servir per alimentar creences molt poderoses respecte a... després dels atemptats de l'onze de setembre de 2001, el xoc de civilitzacions oferia un marc mental molt adequat per situar-se políticament a l'escenari.

Hi ha diversos elements que destaquen d'aquesta darrera definició: la pretensió de veracitat i la necessitat d'acceptació. Examinem-los amb detall.

Mite, veritat i ciència

Entre els acadèmics que utilitzen el marc conceptual del mite polític hi ha una tendència molt clara a considerar la veracitat o falsedat del mite com una qüestió secundària, que és de difícil resolució i aporta més aviat poc a la comprensió del seu sentit o del seu impacte. De tota manera, els autors són molt conscients de la connotació negativa de la paraula mite en el llenguatge popular, i solen dedicar algun paràgraf de la introducció a clarificar la seva posició a l'entorn d'aquesta qüestió.

Per exemple, a l'inici del seu estudi sobre els mites del nou localisme britànic, Marvin i Guy deixen molt clar que quan utilitzen la paraula mite no es refereixen a un discurs basat en la ficció o la falta de veritat. Per a ells és un concepte que "s'utilitza per representar narratives que emmarquen la manera com els problemes (...) són vistos" (1997, p. 311). Si aspiren a resultar convincents i a consolidar-se en l'imaginari col·lectiu, els materials amb què es construeixen aitals narratives han de presentar algun tipus de connexió amb fets versemblants i registrats del passat, o amb fenòmens

observables del present, o amb possibilitats plausibles del futur. És a dir, que els missatges que expressen i els fenòmens als quals es refereixen han de tenir una correlació més o menys evident. Per això, com afirma Della Sala, normalment tots els mites polítics “tenen algun punt de veritat” (2010, p. 4).

Lynggaard (2016) posa com a exemple d'aquest tipus de correlacions la que s'estableix entre els fenòmens històrics “integració europea” i “pau a Europa”. Ambdós coincideixen en el temps i moltes coses poden portar a pensar que el primer és la causa del segon. Ara bé, una cosa és establir en el llenguatge una correlació plausible i una altra de ben diferent és verificar-la amb dades empíriques, establint a més a més si hi ha una relació de causalitat, i en quin sentit. Quan parlem de fenòmens socials, habitualment sotmesos a l'influx de múltiples variables, demostrar causalitats de forma fefaent és molt complicat, quan no pràcticament impossible. En qualsevol cas exigeix coneixement, recursos i temps, en quantitats que normalment l'activitat política no es pot permetre. De fet, si la política només parlés de coses comprovades i verificades, gairebé sempre hauria de romandre muda.

L'avantatge dels mites polítics és que no necessiten acreditar empíricament les seves afirmacions. El seu valor no es situa en el pla factual, sinó en el pla normatiu, i la seva rellevància no ve donada per allò que diuen, sinó per l'acció que acaben provocant. Com afirmen Bottici i Chaland, els mites polítics “no poden ser falsats, perquè no són hipòtesis científiques, sinó més aviat l'expressió d'una determinació a actuar” (2006, p. 316). Per contra, la ciència sí que ho necessita. Això li dona més prestigi, però paga un preu molt alt per això. Sovint, allò que la ciència pot demostrar és poc rellevant i poc inspirador (d'acció).

Un tret característic de les societats dites “avançades”, que suposadament han superat la fase mítica de la cultura, és que els mites apareixen freqüentment barrejats amb altres tipus de discursos. En realitat, la frontera entre ciència i mite és més aviat borrosa, i la ment humana és prou fluïda com per ignorar-la. El pensament mític no es pot separar de la ciència i la tecnologia, perquè és present en totes les formes de discurs humà. Per Bottici i Chaland, mite polític i teoria científica no són incompatibles, i sovint estableixen una relació simbiòtica, de sosteniment mutu: el mite dona a la teoria mitjans per tenir una aplicació pràctica, mentre que la teoria dona al mite un aire de “significació atemporal” (2006, p. 325).

Certament, en les societats industrialitzades, on el coneixement científic ha assolit un alt nivell de prestigi, res millor per a un mite que poder-se presentar associat a una teoria científica més o menys reconeguda. Bottici anomena “mites polítics científics” (2016, p. 5), a aquells que presenten una narrativa de fets barrejada amb (preteses) cadenes causals. La seva existència s'explica perquè si els mites polítics es poden presentar recolzats per “fets” provats, en comptes de teories falsables, es fa

més difícil qüestionar-los. Com argumenten aquests mateixos autors, el mite de la raça ària va assolir una enorme potència en una societat industrial i situada en l'avantguarda científica, com era l'Alemanya dels anys 30 del segle XX, perquè anava lligada a teories suposadament sòlides com la de la decadència d'occident i el biologisme de les races.

Vist des de l'altra perspectiva, hi ha molts casos en què ciència es serveix de les formes mítiques d'explicar les coses. Especialment, a les humanitats i bona part de les ciències socials, on els arguments es construeixen només amb paraules, hi abunden els símbols i les metàfores, i títols que adopten el format de titulars periodístics. Per altra part, també a dia d'avui hi ha nombroses teories amb pretensió de científiques que no han estat validades amb evidències prou robustes, o que fis i tot han estat efectivament falsades, però tot i així segueixen sent defensades per cercles acadèmics importants i reconeguts¹⁴. En aquests casos, si són àmpliament compartides i contenen una crida efectiva a l'acció, en realitat s'apropen més al mite que a la ciència.

Sobre la necessitat del mite

Perquè existeixen i persisteixen els mites? Aquesta qüestió ha estat abordada des de dos corrents teòrics que, partint de disciplines i enfocaments força allunyats, arriben a conclusions bastant similars.

Teoria de la indeterminació

La filosofia alemanya dels anys 70 del segle XX va abordar aquest tema des d'una variant de l'existencialisme, que també entronca amb el vitalisme racional d'Ortega y Gasset (2004). El punt de partida és la constatació que els humans són animals socials que es caracteritzen per la seva gran capacitat d'adaptació a entorns biofísics diversos i condicions canvians. Això els ha permès, en un llarguíssim procés de desenvolupament, superar tota mena de dificultats i colonitzar, un rere l'altre, gairebé tots els confins del planeta. El preu d'aquesta flexibilitat és una vida caracteritzada per la indeterminació i la incertesa. Els instints de conservació i reproducció tenen una força innegable, però la seva potencial realització admet variants diverses. En aquest sentit, els humans són éssers "inacabats" (*unfertig*) (Lay 1990).

No és senzill viure en la indeterminació. La necessitat quasi permanent de decidir un curs d'acció, en condicions sovint difícils i complexes, genera un flux constant de dubtes i de preguntes de

---

¹⁴ Ollman (2015). Argumenta que la ciència política contemporània, com a disciplina acadèmica, està governada per cinc mites: que estudia la política, que és científica, que es pot estudiar la política de separatament de les altres ciències socials i de la història, que l'Estat és neutral i que la major part del treball de la disciplina va en favor de la democràcia.

resposta incerta. Per evitar nivells insuportables d'ansietat, o d'indiferència respecte a la vida, l'ésser humà ha de sentir que el món significa alguna cosa, i que ell mateix, com a individu, també significa alguna cosa per al món en què viu (Blumenberg 1985).

Les societats humanes, doncs, generen una necessitat constant i imperiosa de significació, d'“inserir” la vida i el seu context en una narració més o menys coherent, que posi noms a les coses. És per això que els humans, a partir d'un determinat grau de desenvolupament neurobiològic i social, comencen a posar noms a les coses i a trobar motius que donin resposta als perquè de l'existència. En aquest sentit, no és casual que l'alemany utilitzi una mateixa paraula, *Grund*, per designar el terra (fonament) i la raó (Bottici & Chaland 2006); ni que *gründen* (crear) sigui una acció germana de *begründen* (donar raons). És amb el llenguatge que les coses es fan “reals” i la vida es pot compartir.

Històricament, individus i societats humanes s'han esforçat per crear i recrear històries sobre la seva vida: el seu origen i el seu destí, el bé i el mal, allò que els passa i perquè els passa... Val a dir que aquestes històries (fetes amb paraula, dibuix, música...) configuren un món simbòlic paral·lel que funciona com una mena de refugi amb el qual els humans ens descarreguem i protegim de la duresa quotidiana de la realitat bio-física. La millor comprensió del context -i dels seus canvis- també permet desenvolupar certa capacitat de control, de previsió i d'anticipació. És allò que es coneix amb el nom de “cultura”.

Felkins i Goldman aprofundeixen en aquesta dimensió espiritual, i podríem dir que metafísica, del mite. Són els mites “ens ajuden a transcendir la nostra experiència i a reconèixer les nostres connexions amb un ordre còsmic superior“ (1993, p. 451). Els mites són especialment necessaris en etapes joves de la vida, quan s'estableix la personalitat i s'ha de trobar un significat a la vida. En aquest punt també cal recordar Campbell i la seva definició dels mites com a “*life supporting illusions*” (1972), necessàries per mantenir l'equilibri psíquic enfront les adversitats i per anar arrelant la vida en alguna cosa sòlida.

Al món antic, quan política i religió estaven molt més barrejades, era difícil distingir entre un i altre tipus de mite. Però a les societats modernes, creixentment secularitzades i democràtiques, el mite polític assoleix un perfil i unes funcions específiques. La política, justament, una de les esferes socials en què la indeterminació i la incertesa assoleixen cotes més elevades, perquè la complexitat habitual de les interaccions socials s'hi afegeix la necessitat constant de legitimació per part del poder establert. I un govern legítim és, justament, aquell que no deixa indiferent la població governada, perquè aconsegueix establir i mantenir amb ella una relació significativa i essencialment positiva.

Botticci i Challand (2006) situen el mite polític en un necessari espai intermedi entre els dogmes de les religions monoteistes –transcendents, però indemostrables i intocables- i les veritats científiques –contrastades, però fràgils i sovint trivials. Tibant d'aquest fil, Botticci refuta l'afirmació de Nietzsche, en el sentit que si Déu ha mort, ja res no té sentit. Segons aquesta autora, “entre la *Scylla* de la teologia política i la *Charybdis* de la gàbia de ferro racionalista hi ha una tercera possibilitat, la del mite” (2016, p. 10), que és menys indiferent cap a les persones i alhora permet una visió més plural que el dogma religiós. I en una època com l'actual, de fort canvi social i polític, els mites poden resultar eficaços per combatre els creixents dèficits d'orientació, d'identitat i de legitimitat institucional (Hein-Kircher 2007, p. 26). Alhora que la pressió racionalitzadora redueix l'espai per als mites, la pròpia complexitat i incertesa de la vida moderna n'augmenta la necessitat.

Teoria dels sentiments

Paradoxa dins la paradoxa, també des de la ciència s'han buscat respostes a la pervivència de les formes aparentment irracionals de pensament en individus i institucions. Ha estat el desenvolupament de la neurobiologia –impulsat en bona mesura per avenços vertiginosos en les tecnologies que permeten investigar el cervell- allò que ha permès, durant les darreres dues dècades, anar generant evidències i explicacions cada cop més convincents sobre com funciona la ment humana. En aquest sentit, un descobriment essencial és que les capes emocional i racional de la ment estan molt més interrelacionades del que s'havia pensat fins ara (Martínez & Vasco 2011).

Com a mínim des de les teories de Sigmund Freud sobre l'inconscient sabem que la nostra part emocional acaba influint, d'una manera o altra, en les decisions que prenem, o que no arribem a prendre. La novetat que aporta la neurobiologia és considerar les emocions no com una distorsió que cal evitar, o si més no minimitzar, sinó com una base necessària per a l'operativitat i l'equilibri psíquic de la persona. En la ment de cada persona, la consciència –i tot el que implica per a la capacitat de prendre decisions no merament instintives (valors, interessos, motivació, anàlisi del context)- es “*el producto de la interacción del tronco, el tálamo y la corteza*” (Martínez & Vasco 2011, p. 183), que vol dir de la interacció entre els sentiments –les emocions “mapejades” i conscients- i les funcions cognitives del cervell.

S'ha demostrat que, en el procés decisional, els vincles entre raons i emocions són intensos i constants, fins al punt que esdevenen operativament indestruïbles. En certa manera, es pot afirmar que “sentim el que pensem” i que “pensem el que sentim”. És a dir, que *som* el que pensem i sentim, però no és gens fàcil identificar i destriar una cosa de l'altra. De tot plegat podem concloure que no és possible fer funcionar les dues esferes per separat, i que no és bo que una domini sobre l'altra. Si no s'utilitza adequadament la raó, les decisions es prenen sense considerar els factors contextuals (altrament anomenats “principi de realitat”). Però si les emocions són massa febles,

L'acció no arriba, o arriba tard; i si no són adequades, es prenen decisions errònies. Posades a l'extrem, aquestes situacions només es donen en situacions de malaltia o discapacitat psíquica greu; situacions que, per cert, també es poden donar a nivell d'organitzacions socials, o de comunitats polítiques senceres.

El projecte de la il·lustració, desenvolupat en el període històric que s'ha conegut com la modernitat¹⁵, es basava en el control de les emocions i la seva supeditació als dissenys de la raó, pressuposant que aquesta podia dictaminar judicis inapel·lables sobre els fets de la realitat (física, biològica, social...) i sobre allò que convenia fer en cada moment. La història dels segles XIX i XX ha comportat una acumulació d'evidències que contradiuen aquest ideal, i la neurobiologia ha aconseguit explicar-nos perquè no és possible. En fer-ho, la neurobiologia ha donat un fortíssim impuls a aquells corrents teòrics que, des de les ciències socials, propugnen l'anomenat construccionisme social (Burr 1996). Ras i curt, que a la vida social no hi ha una realitat objectiva (amb fets, valors, interessos...), que existeixi de forma independent a com pensem i actuem en ella. El nostre bagatge previ de raons i emocions sempre acaba modelant els fonaments d'allò que percebem com la "realitat": la imatge que ens fem del món extern a nosaltres, la nostra escala de valors i la concepció dels nostres interessos.

Tot això pressuposa, com hem vist, reconsiderar l'essència del llenguatge i el seu rol en la vida dels individus i de les societats. Utilitzem el llenguatge per construir-nos i explicar-nos una realitat comprensible, integrant en el procés les dimensions racional i emotiva de la ment. Des d'aquesta perspectiva, allò que fa el mite polític és vincular idees i emocions de forma efectiva, i canalitzar-les a través d'un determinat programa d'acció. Segons Lynggaard (2016), els mites polítics són importants i poderosos justament per la seva capacitat d'incorporar una càrrega emotiva al discurs. Dit d'una altra manera, els discursos que aconsegueixen vincular-se a valors amb un alt component emocional, ho tenen més bé per convertir-se en mites. Aplicant aquest marc teòric a l'estudi de la política de la Unió Europea, Lynggaard constata que resulta molt més atractiu per als agents socials el discurs de l'Europa social i l'Europa verda, per molt genèrica que sigui la seva formulació, que discursos com el de l'Europa *smart* o innovadora. Els dos primers són conceptes càlids, carregats d'emoció, mentre que els segons poden ser intel·lectualment estimulants, però resulten més freds, i per aquesta raó limitats quant a la seva efectivitat.

---

¹⁵ O més pròpiament la "primera modernitat" (Beck 1986).

Funcions dels mites polítics

Què poden aportar els mites polítics a uns éssers, els humans, que són incomplets i indeterminats, que s'enfronten cada dia a la incertesa de l'entorn i que actuen a partir de la interacció entre sentiments i raons?

Vincles i identitat

Les comunitats polítiques són construccions socials, sempre potencialment inestables, que necessiten dotar-se d'un ordre polític legítim i eficaç. Això requereix, al seu torn, que els individus que teòricament configuren la comunitat política es sentin positivament vinculats entre ells i amb les elits que els governen (Della Sala 2010). Per això cal fixar la identitat dels grups socials i a generar un sentiment de pertinença.

Els mites polítics tenen una relació molt forta amb la identitat. Molts estats, i també moltes organitzacions públiques, de tot signe i condició, s'han consolidat amb el suport de mites de validesa històrica dubtosa, però que han prou tingut potència com per arribar a ser àmpliament compartides en el grup social al qual s'adreçaven (Bar-Tal 2000). Una de les claus per generar identificació és conferir significat a “les condicions polítiques i les experiències d'un grup social” (Bottici 2016, p. 4). I com es fa això? Compartint “una idea sobre l'origen, la continuïtat, les memòries històriques, el record col·lectiu, el patrimoni comú i la tradició així com un destí comú” (Obradovic 1996, p. 196). És a dir, a més de fer i refer la (des)memòria col·lectiva, es tracta de relligar eficaçment present, passat i futur (Della Sala 2010), a través de “sognis públics” que permeten gaudir i sentir orgull de comunitat, fins i tot -i especialment- en temps difícils.

Un mite arriba a ser-ho quan és compartit per molta gent. No cal que sigui el conjunt de la societat, perquè actualment això només pot passar en societats molt homogènies, de tipus tribal o amb alts nivells de repressió. Però sí per part d'un o més grups significatius. El mite també prefigura -de forma implícita o explícita- normes sobre la pertinença i sobre la conducta acceptable a la comunitat política en qüestió. Al capdavall, la definició d'una comunitat sempre porta aparellada la definició dels seus límits i, per tant, de les seves exclusions. Això implica que a través dels mites es poden reforçar les institucions, però també donar per bones la segmentació social i les jerarquies polítiques existents (Persson & Petersson 2014).

Mapes mentals

Contra la tendència natural al caos i la indiferència, els mites polítics situen, ordenen i expliquen els esdeveniments polítics, a partir d'una estructura narrativa que assigna rols, connecta esdeveniments i estableix relacions causals. Són mapes mentals que ajuden els individus a orientar-se en el món que els envolta (Zaiotti 2011) i a entendre l'evolució de la societat i de la política (Della Sala 2010). I això val tant a nivell de la societat en general com a nivell de classe o grup social. En el cas de les elits parlem de "funció coordinativa", en el sentit d'aconseguir que comparteixin les mateixes concepcions de la realitat (Lynggaard 2016).

La funció de filtre i simplificació comporta, inevitablement, el peatge "d'aplanar la complexitat, el matís, les contradiccions performatives de la història humana", (Bell, 2003, p. 75), així com d'afavorir determinades percepcions i interpretacions de la realitat.

"Els mites polítics no són només allò que percebem sobre el món de la política; també són les ulleres a través de les quals el percebem" (Bennett 1980, p. 167).

Per exemple, la interpretació de la situació política i de la seva projecció cap al futur es pot fer en un sentit conservador de tot allò establert, o en un sentit de canvi.

Finalment, si realment vol combatre a fons l'angoixa social que deriva de la incertesa, el mite polític no pot defugir el repte de les prediccions de futur. És un camp arriscat, però també fortament retribuït, en termes de poder social i polític.

Utopies de futur

Mites i utopies s'assemblen, en la mesura que tots dos tenen la capacitat de plantejar ideals imaginatius i alhora ambiciosos que alimenten el desig. La diferència entre ambdós, segons Bottici, és que "les utopies segueixen sent 'no llocs', mentre que els mites polítics són invitacions a actuar aquí i ara: parafrasejant Hegel, 'Hic Rhodus, hic salta'" (2016, p. 6). La mobilització del desig a l'entorn de determinats "ideals utòpics" (Lynggaard 2016, p. 13) és un recurs de primer ordre per a qualsevol organització o comunitat política.

Hi ha un risc evident que la satisfacció dels ideals col·lectius comporti pèrdua de desig i desmobilització. Si els mites perden la seva raó de ser, cal ajustar-los a les noves circumstàncies. Però aquest procés pot ser molt laboriós, alhora que arriscat i incert. El psicoanàlisi lacanià ens

parla del concepte d'inversió afectiva que individus i organitzacions posen en tot allò que creen, o que fan seu. Com més alta aquesta inversió, més augmenta el cost del canvi i més es tendeix a apostar per la continuïtat de les coses. En bona mesura es correspon amb allò que des de la ciència econòmica s'ha anomenat *sunk costs* i des de la ciència política *path-dependency* (Gains, John & Stoker 2005). En el seu estudi sobre el mite de la pau com a fundador i “justificador” de la integració europea, Kølvråa (2016) argumenta que, per evitar aquest tipus de situacions, les comunitats polítiques es doten de mecanismes d'autoblocatge que ajornen la consecució de la utopia. Bé sigui ampliant els seus objectius o relativitzant els seus avenços. Cap moviment polític -tampoc el municipalisme- és immune a aquesta lògica.

Es poden distingir dos grans tipus de mites, d'acord amb la seva funció prioritària: els mites fundacionals (o primaris), que creen i fonamenten les institucions, i els mites funcionals (o derivats), que les sostenen i les desenvolupen (Della Sala 2010, p. 6)¹⁶. Aquests no són menys poderosos que els fundacionals, però són més limitats en el seu abast. D'alguna manera es situen entre els mites fundacionals i les “policy ideas” específiques (Lynggaard 2016).

Construcció i transmissió dels mites polítics

Hi ha una aproximació intencionalista a l'estudi dels mites -reflectida en l'obra clàssica de Cassirer sobre el mite de l'estat- segons la qual els mites són artefactes construïts a consciència per un o diversos experts, per encàrrec directe de l'elit polític amb l'única finalitat de manipular la gent a través del llenguatge. Les aproximacions més recents relativitzen molt aquest poder de les elits.

I certament, al darrere dels mites sovint hi ha estratègies calculades, individus que intencionadament (re)elaboren i posen en circulació materials narratius potencialment mítics. I els difonen i els defensen. I ataquen els mites que no els interessin. Si no fos així, empreses i institucions públiques no esmerçarien tants diners en gabinets de comunicació. Però aquests materials se les han de veure amb un context històric determinat, condicionat per la interacció de múltiples forces socials diverses i altres fonts de causalitat que són del tot incontrolables. Per això, el pas de la narrativa al mite s'acaba decidint sempre a nivell col·lectiu, de forma molt poc previsible o controlable. Com diuen Persson i Petersson (2014), formar part d'una comunitat política també inclou el dret a participar en el procés d'elaboració, recepció i transmissió dels seus mites. Per això és francament difícil que els mites puguin ser “ordenats”, o suprimits per la voluntat d'unes poques persones. Els mites polítics mai són plenament controlables. Un cop assoleixen aquesta qualitat, esdevenen

---

¹⁶ En el cas de la Unió Europea, els mites primaris serien els grans valors de la història fundacional: pau, prosperitat, democràcia...) i els mites derivats, aquells que s'han anat generant en el seu desenvolupament històric (mercat únic, Europa social, Europa verda...).

elements amb vida -i influència- pròpia, que fins i tot condicionen el pensament i l'acció de les elits que els van inspirar en el moment zero (Ritchie 2009).

En els mites mai no és tan important la seva producció com la seva recepció. I no és tan important què diuen com què se'n fa. Una història que queda en un calaix mai no serà un mite. Per aconseguir una identificació efectiva del receptor amb els continguts dels mites, aquests han d'arribar, de manera perfectament integrada, tant per la via cognitiva com per la via emocional. Perquè les narratives mítiques, a més de ser conegudes, han de ser sentides: s'hi ha de creure.

Bona part de l'eficàcia dels mites polítics es basa en la seva capacitat de condensar significat. Per això solen estar carregats de símbols -com frases breus, eslògans, acrònims, imatges i músiques icòniques- que fan innecessari que els missatges hi apareguin de forma explícita, amb tot el contingut. Tot això connecta directament amb els corrents teòrics del simbolisme polític i de l'anomenada "*veil politics*" (Wingo 2003), que veuen la política com un àmbit d'acció en què l'ús de recursos d'alta càrrega simbòlica (com ara himnes, banderes i herois) resulta essencial per aconseguir els objectius.

També és essencial que el mite tingui un format dramàtic, amb un cert *pathos*, i per aconseguir-ho, ha d'aparèixer en format d'història d'argument simple i personatges recognoscibles. De fet, la majoria dels mites funcionen amb un repertori limitat de patrons argumentals, com ara el mite de la construcció de quelcom totalment nou, o el mite de l'època daurada i la promesa d'un renaixement. Entre els materials que solen inspirar aquestes narratives tenim els contes, les paràboles, les llegendes o les cròniques idealitzades de passat.

Pel que fa als personatges, els més arquetípics són els herois i el seu quasi imprescindible complementari: els antiherois. Sembla demostrat que "els herois com a personatges són particularment poderosos" a l'hora d'aconseguir adhesions per a una política pública (Shanahan, Jones, McBeth & Lane 2013, p. 476). En els seus experiments fets a escala local als Estats Units d'Amèrica, Jones va trobar proves empíriques concloents "respecte a la superior efectivitat de les narratives polítiques que ofereixen representacions mentals vívides, i com aquestes imatges configuren preferències polítiques mitjançant les valoracions carregades de sentiment que aporten els "campions" d'aquestes històries" (2014, p. 663).

A tot això s'hi ha d'afegir l'indubtable efecte amplificador que té la participació col·lectiva. Aquest conjunt de coses, narrativa simbòlica, format dramàtic i escenari grandiosos, pot generar reaccions emocionals i nivells d'adhesió molt forts (Zaiotti 2011). Els anomenats mega-events aporten tots aquests ingredients. Persson i Petersson (2014) els defineixen com enormes espectacles mediàtics que produeixen i transmeten una determinada imatge de la comunitat política, sigui nacional,

regional o local. Són utilitzats per governs de tot el món -autoritaris i democràtics- per reforçar el seu prestigi, legitimitat i poder, tant a nivell intern com extern. Molt sovint el tema de fons és la cultura i, sobretot, l'esport.

Però de fet el mite es pot transmetre pràcticament a tot arreu i des de qualsevol mitjà, mentre hi hagi un vehicle adequat per explicar la seva història: des dels discursos de format més ortodox, a pràctiques rutinàries i gairebé imperceptibles. És fins i tot més freqüent que els mites treballin de forma subtil i poc explícita, perquè així entren en el nostre inconscient amb la guàrdia (crítica) abaixada. És així com funcionen, bàsicament, els processos de socialització que des dels primers anys de la vida la nostra manera de veure el món (Bottici 2016). Si hem après els continguts mítics per exposició inconscient, tot i que en algun punt arribem a identificar-los, es fa molt difícil –tot i que no impossible- que puguem observar-los amb certa distància i objectivitat.

Al món contemporani, amb l'explosió de les tecnologies de la imatge i la comunicació, tot el món passa a ser un espai potencial per a l'expansió, via reproducció instantània, de tota mena de narratives mítiques. Si en el moment àlgid de la televisió Felkins i Goldman ens parlaven de "l'espectacle de les notícies polítiques (que) construeix i reconstrueix la realitat" (1993, p. 450), amb Internet la vida quotidiana es transforma en una jungla d'ícones potencialment mítiques. És un poder difús, que es veu poc, però que pot ser àmpliament efectiu.

Evolució, qüestionament i canvi

A diferència dels mites religiosos, que tenen pretensió de validesa universal i intemporal, els mites polítics són particularistes, perquè tenen sentit i són efectius en una conjuntura històrica i un lloc determinats. Segons les circumstàncies, allò que és un mite per a un grup de persones, no ho és per a d'altres, i allò que ho és per a un grup pot tenir, internament, interpretacions diverses. La diversitat i el pluralisme són, en definitiva, trets definitoris del mite polític. Com diu Bottici, "el mite s'expressa a través de les seves variacions: parlant en propietat, mai veiem un sol mite en acció, sinó variants del mateix" (2016, p. 2).

També són diferents, lògicament, els efectes que generen. Poden recolzar o subvertir el poder establert, restablir l'harmonia o provocar el canvi (Zaiotti 2011). Els mites polítics poden ser perfectament compatibles amb els principis de la democràcia liberal (Wingo 2003), però cal veure fins a quin punt obren o permeten espais per a la crítica i el qüestionament de l'ordre institucional i social. També hi ha molts mites que transmeten el missatge que les coses només poden ser (pensades, sentides, fetes) d'una determinada manera.

Una altra característica bàsica dels mites polítics és la seva sensibilitat respecte als canvis en el context sociocultural. Rere l'aparent fortalesa hi ha la fragilitat inherent a qualsevol construcció humana. Són susceptibles de patir mutacions que els afebleixin, o que en modifiquin el sentit d'una forma substancial. I són susceptibles de ser bandejats completament. I ho són especialment en el món modern, perquè, com hem dit al principi d'aquesta secció, el pensament científic s'acompanya d'una voluntat desmitificadora. I la inestabilitat no pot fer altra cosa que augmentar, perquè la digitalització multiplica el poder de crear i difondre mites, però també el de subvertir-los i enderrocar-los.

Hi ha dos grans tipus de mecanismes que s'utilitzen per enfortir els mites polítics i perllongar la seva vigència. El primer i més important és la ritualització. És a dir, la instauració i manteniment de determinades pràctiques que, amb un format estandarditzat i una periodicitat més o menys establerta, mantenen viu el mite, el defensen i el protegeixen, el recreen i el glossen, per tal que pugui ser apropiat i reapropiat pel seu públic objectiu. De fet, els mites no s'aprenen d'una sola vegada i per sempre, sinó que més aviat hi ha procés d'acumulació per exposició. Les pràctiques reiterades i estandarditzades creen un ordre que permet aquesta acumulació. Segons l'anomenada teoria mito-ritualista o "dels mites i els rituals", desenvolupada en l'antropologia, són els rituals els que creen, pròpiament, els mites. Perquè aquests no poden consolidar-se ni subsistir com a tals sense el suport de determinats rituals que, sovint, són preexistents als propis mites (Zaiotti 2011).

Allò que en tot cas queda acreditat la forta relació que s'estableix entre creença i acció, entre narrativa i pràctica. Les pràctiques són constitutives de les identitats i les estructures socials. Quan una pràctica rutinària es "naturalitza", la pròpia reiteració, acaba condicionant i limitant allò que el subjecte podrà pensar i fer. És un element que es "dóna per descomptat" (Berger & Luckman 1988), i queda molt protegit de la crítica social. Els mites polítics més poderosos, els que sostenen les institucions fonamentals d'una comunitat política, sovint assoleixen un estatus proper al de veritats sagrades: intocables i inqüestionables. Qüestionar les bases d'un d'aquests mites és, en si mateix, un acte de forta càrrega política, que sovint comporta sancions socials, o fins i tot de tipus penal (Lynggaard 2016, p. 5). Malgrat tot, els mites dominats no són immunes al desgast del temps i el canvi.

Això explica l'existència del segon mecanisme de protecció dels mites: l'adaptació. Consisteix en elaborar les possibles variacions d'un mateix cor narratiu perquè segueixi satisfent les necessitats socials de significació en un context diferent. Ja hem vist que, més que una narrativa que ens ve donada per sempre, un mite és un procés. Si es vol evitar la degradació del mite en una simple narrativa política sense tremp ni seguidors, cal "treballar el mite" (Bottici 2016) constantment, assajant noves formes i enriquint-lo amb altres discursos sempre que calgui. Així, en un Estat el nacionalisme pot passar d'un mite ètnic, a un mite cultural a un mite jurídico-polític, en funció de

com canviïn les sensibilitats i les majories socials. En aquest procés de canvi cal assegurar adequadament la seqüència producció-recepció-reproducció.

En societats o grups més aviat oberts, ritualització i adaptació poden ser mecanismes complementaris. El primer més propi dels períodes de continuïtat, i el segon dels de canvi. Però en societats més tancades els mites ritualitzats poden arribar a esdevenir sistemes encarcarats i excloents. La qüestió clau és, segons Bottici (2016), si els mites es consideren revisables i es permet el debat públic sobre la seva significació. Quan les institucions obstrueixen o directament tallen el diàleg sobre això, ja no és possible seguir treballant en el mite i buscar l'ajustament amb la societat. Només se'l pot acceptar o rebutjar en bloc.

Si bé els mites polítics són promoguts sobretot pels poders establerts i treballen en benefici d'aquests, el seu ús no és un privilegi dels poderosos. Sempre hi ha espais on els mites són constantment debatuts, contestats i fins i tot subvertits (Bell 2003). En molt bona mesura, i més en una societat democràtica, la política consisteix en una lluita pel control de la interpretació i la significació dels "fets", pel control de les idees i de la imaginació dels votants (Carstensen & Schmidt 2016). Els moments de canvi accelerat (econòmic, social, cultural), allò que es coneix com una "conjuntura crítica" (Bevir & Rhodes 2006), són més proclius a l'ús estratègic dels mites (i dels antimites). És en aquest punt que noves interpretacions dels mites, o fins i tot nous mites, fins aleshores febles, poden guanyar terreny. I en qualsevol societat hi ha actors que es situen al marge dels mites dominants, i treballen per modificar-los o per suprimir-los.

Una varietat especialment interessant de conjuntura crítica és quan s'acumulen les evidències de que els poders establerts (per ineficàcia, corrupció, abús o altres factors) tenen problemes per "complir" (*deliver*) i estar a l'alçada dels seus propis mites. Perquè aleshores són precisament "els missatges que incrementen la inconsistència entre la perfecció dels mites i la seva aplicació (els que) fan que la societat esdevingui vulnerable per al canvi social" (Ritchie 2009). Ras i curt, els mateixos mites que els van aixecar unes determinades elits els poden acabar tombant. Persson i Petersson (2014), en un estudi molt revelador sobre l'ús de la mitologia política per part del govern Putin amb motiu dels jocs olímpics d'hivern de Sochi, mostren com les forces d'oposició van ser capaces de capgirar el significat dels mites dominats perquè fossin útils per al seu propòsit de desgastar políticament el president rus.

CAPÍTOL 4

Idees i mites contemporanis a l'entorn del municipalisme: una perspectiva europea

“Localisme ha esdevingut una paraula molt utilitzada en el discurs polític. Evidentment, no és una idea ben bé nova, atès que, històricament, moltes, si no la majoria de les institucions socials i polítiques han estat ‘locals’, en oposició a les regionals, nacionals o globals”. (Evans, Marsh & Stoker 2013, p. 401)

Corrents històrics favorables a l'autonomia local

Històricament, des de la constitució dels Estats moderns, els governs locals s'han situat en una posició ambigua, inestable i sovint discutida entre política i administració. Cal entendre que la configuració d'entitats polítiques d'àmplia abast territorial -amb voluntat d'unificar exèrcit, administració, economia i cultura- sovint es planteja com un joc de suma zero, altament conflictiu, entre el poder central i els poders locals (Le Galès 2002, Le Galès & Harding 2003). El primer vol captar recursos i controlar el territori, mentre que els segons volen preservar el seus interessos i les seves “identitats” (usos i costums, llengües, institucions,...). En el cas concret d'Europa, des de la baixa Edat Mitjana s'han viscut sis o set segles de progressiva centralització, a mesura que els Estats anaven imposant la seva força, militar o d'altre tipus, sobre els poders locals reticents a la unificació (bàsicament ciutats). Amb tot, cap Estat pot sostenir-se en el temps sense un cert pacte –més o menys explícit, més o menys normativitzat- entre l'elit nacional i les elits locals. La relació de forces acaba decantant un determinat model d'articulació territorial del poder, que pot trobar múltiples matisos en el contínuum que va del pur centralisme a la confederació. A mesura que els Estats es democratitzen (ampliació del sufragi, tolerància envers les minories, etc.), es dona una tendència molt forta cap a la descentralització. Senzillament, no es pot construir una democràcia nacional sense comptar amb les persones. En definitiva, encara que l'Estat modern comporta la laminació dels poders locals, l'ampliació i aprofundiment de la democràcia (Pateman 1970, Barber 2003) generen un cert moviment compensador a favor de l'autonomia local¹⁷.

Hi ha teories sociològiques més recents que apunten cap als profunds canvis socioeconòmics i culturals que acompanyen el pas de la primera cap a la segona modernitat (Beck 1986, Giddens

---

¹⁷ Una gran excepció en aquest cas seria el Regne Unit, precisament l'Estat que més enllà havia portat l'autonomia local entre mitjans del segle XIX i mitjans del segle XIX. L'expansió de l'Estat de benestar duta a terme a partir de 1945 es va fer a través de sistemes uniformes de serveis i prestacions públiques, que deixaven molt poc marge de decisió als municipis.

1990) com a principals “culpables” del renaixement del poder local. Parlem aquí del pas del fordisme al postfordisme (una economia globalitzada i flexible), d'un món d'Estats més aviat autocontinguts i homogenis a un món global de fluxos en el qual l'espai i la localització guanyen importància (Borja & Castells 1999, Morata & Etherington 2003, Schlögel 2003). Seguint aquest fil, la tendència cap a la descentralització seria una conseqüència més de la reestructuració dels Estats per adaptar-se a les pressions de l'economia global (Rodríguez-Pose & Gill 2003, Brenner 2004). Aquests abandonen l'objectiu de la cohesió territorial –perquè ja no poden ni volen finançar-lo-, i cedeixen als territoris subestats -regions i ciutats- eines per promoure el seu desenvolupament, confiant en què les ciutats i regions més dinàmiques i competitives podran sostenir el conjunt del país.

Un altre canvi social estructural a tenir en compte és la urbanització o, tal i com ha estat definit per alguns observadors entusiastes, l'“èxit de les ciutats” (Brugman 2009, Glaeser 2011). Malgrat s'estigui produint amb ritmes i escales diferents, la urbanització és un fenomen comú a tot el planeta, fins i tot en els països que gaudeixen de nivells més alts de desenvolupament econòmic, on fa tres o quatre dècades allò que s'esperava era una regressió de les ciutats. D'acord amb els criteris que utilitza el Banc Mundial, en els darrers 35 anys a Europa la població urbana ha experimentat un creixement lent però inexorable, passant del 68% al 74%. Les ciutats focalitzen cada vegada més les dinàmiques de conflicte i canvi social. Per altra part, l'increment de les ciutats en nombre i grandària fa que cada vegada hi hagi més governs locals que –pel simple fet de la seva dimensió pressupostària i orgànica- estan en condicions d'esdevenir actors rellevants en els nous escenaris de la governança multinivell. Sigui dins dels Estats o per sobre d'aquests, actuant en “terres de frontera” per defensar els seus interessos (Hocking 2003, p. 265). Per tot plegat, la força del municipalisme es mesura, també, amb la força de les ciutats i el seu autogovern.

L'impuls municipalista del procés d'integració europea

A banda de l'impuls que ha rebut per les causes esmentades al punt anterior, la descentralització política i administrativa també ha estat fomentada pel propi procés d'integració continental iniciat després de la Segona Guerra Mundial (John 2001). Les pròpies institucions europees ho han fet a través de polítiques específiques, com les de desenvolupament territorial, cercant el vincle directe amb els ens regionals i locals, però essencialment mitjançant la producció i disseminació d'idees, que han anat prenent forma en tota mena en discursos, principis directius i textos amb rang legal.

En aquesta línia el treball més significatiu és el que ha fet el Consell d'Europa, un organisme que va ser creat l'any 1949 amb la finalitat de defensar la democràcia, els drets humans i la pau al continent.

El Consell es va dotar d'una conferència permanent de poders locals i regionals, que l'any 1985 va aprovar l'anomenada "Carta Europea de l'Autonomia Local" (CEAL)¹⁸. El text, que suposa un blindatge addicional i superior per al principi d'autonomia local, va ser ratificat per Espanya l'any 1989 i actualment és vigent en 46 Estats.

La CEAL considera els governs locals com a actors indispensables en la construcció d'una Europa democràtica, i proclama el principi d'autonomia local, que defineix com

"el dret i la capacitat de les autoritats locals, dins dels límits de la llei, per a regular i gestionar una part important dels assumptes públics sota la seva pròpia responsabilitat i en interès de la població local" (CEAL, Art. 3).

Això implica, com s'expressa més endavant en la mateixa Carta, l'atribució als municipis i altres ens territorials dels elements bàsics per a l'exercici del poder polític: un àmbit jurisdiccional, competències i recursos. La Carta també assumeix un fort compromís amb la democràcia local, la qual

"serà exercida per consells o assemblees integrades per membres elegits lliurement per votació secreta sobre la base del sufragi directe, igual, universal, i que poden posseir òrgans executius responsables davant seu" (art. 3.2).

En definitiva, la CEAL consagra un marc paneuropeu, jurídic i alhora ideològic, per al municipalisme; un marc que, a poc a poc i no sense reticències, va anar sent incorporat al corpus constitucional dels Estats. Posteriorment, la Declaració Europea dels Drets Urbans (Strassburg, 1992) va afegir-hi un conjunt de drets, que es poden llegir també com un conjunt de polítiques que haurien d'assumir i desplegar els poder locals.

Cal tenir en compte que Espanya s'integra a les institucions europees en el període més àlgid, a cavall entre els anys 80 i 90, de reconeixement i impuls a l'autonomia local. És en aquells moments que les polítiques de cohesió territorial de la Comissió Europea comencen a incorporar els governs locals com a actors institucionals rellevants (Barca 2009), als quals se'ls atorga fins i tot una interlocució directa amb Brussel·les. És aleshores també que es posen les bases per a la creació de l'euro i la governança d'una unió ampliada (tractats de Maastricht 1992 i Amsterdam 1996), incorporant el Principi de Subsidiarietat i creant mecanismes perquè la veu dels ens locals pogués fer-se sentir dins l'entramat institucional de la UE.

---

¹⁸ Un fet a destacar és que l'aleshores alcalde de Lleida, Antoni Siurana, va presidir la Conferència de Poders Locals i Regionals del Consell d'Europa en l'etapa de ratificació de la CEAL (1985-87).

Avenços i reformes en els sistemes de govern local a Europa

A Europa l'Europa occidental, durant l'últim terç del segle XX els governs locals europeus, patint dels seus diversos models i tradicions, es van anar enfortint. I ho van fer, simultàniament, tant en el seu rol més polític –de lideratge i representació d'una comunitat democràtica- com en el rol de prestador d'un ventall de serveis cada vegada més ampli (Tomàs 2002). A la part occidental del continent es van posar en pràctica sobretot mecanismes per millorar el lideratge polític i construir una democràcia més forta, com l'elecció directa de l'alcalde, la introducció de mecanismes per fomentar el debat públic o el reconeixement del dret a celebrar referèndums locals (Baccetti 2001, Stoker 2002, Wollmann 2002, Bäck 2005). Per la seva part, els països caracteritzats per una descentralització més feble, cas de França, van ampliar les competències i recursos dels seus municipis (Guerin 2001). Mentre que a l'Europa Central de l'Est, en els anys 90 l'adopció de sistemes de democràcia liberal va comportar una tímida descentralització de l'Estat central cap a municipis i regions (Elander 1997, Swianiewicz 2006). El cas més notori de desviació seria el del Regne Unit, on es partia d'un nivell d'autonomia remarcablement alt, que va anar sent laminat pels governs conservadors entre 1979 i 1997. Posteriorment els governs laboristes de Blair van impulsar un “nou localisme”, amb mesures de signe divers que no van acabar de quallar.

En conjunt les reformes dibuixen una trajectòria que es pot interpretar com la convergència progressiva dels diversos models cap a un mateix ideal de govern local. Amplis estudis comparatius han proporcionat evidències que sostenen aquesta tesi (Denters & Rose 2005, Hendriks, Loughlin & Lidstrom 2011). No obstant això, aquests mateixos estudis detecten els límits la convergència. Hi ha diferències significatives en les línies de canvi i en els impactes del mateix, entre els Estats i fins i tot dins d'ells. Les ja esmentades especificitats nacionals semblen actuar com un fort filtre de cada tendència general de canvi, generant posicions molt concretes a la cruïlla de les variables contínues "democràcia" i "eficiència".

Les idees estructurants del municipalisme

La literatura acadèmica no ens ofereix una definició precisa del concepte *localism* (a partir d'ara municipalisme). Més aviat l'hem de concebre com “un concepte paraigua, que es refereix al retorn de poder i/o funcions i/o recursos des del control centralitzat cap als gestors de primera línia, a les estructures democràtiques municipals, a les institucions locals i a les comunitats locals, en el marc d'uns estàndards de mínims acordats” (Evans, Marsh & Stoker 2013, p. 405). Tanmateix, més que per presentar i descriure un fenomen, el terme municipalisme s'utilitza habitualment amb una forta càrrega normativa. En aquest sentit, municipalisme implica creure en la bondat i la necessitat de que

les decisions i els recursos públics es mantinguin tan a prop de la gent com sigui possible, prioritant l'escala local de govern i administració (Chandler 2010).

Un argument clau per justificar l'autonomia política dels municipis rau en el major potencial democràtic dels ajuntaments (Barnett 2011 p. 276). És una línia de pensament ens remet a autors com Kant, Tocqueville i fins a cert punt John Stuart Mill. Per a ells, l'autonomia local no tan sols garanteix decisions més justes. També crea millors ciutadans i ciutadanes, perquè la democràcia local és una escola de ciutadania. Aquesta capacitat d'enfortir la implicació democràtica de la gent resulta altament significativa en una època de desafecció envers les institucions i els líders polítics. La proximitat d'aquests respecte als llocs on es generen i viuen els problemes hauria de fer-los, en principi, més receptius a les veus de la ciutadania, i més capaços d'aportar respostes adequades a les demandes expressades per la gent (Ercan & Hendriks 2013). Per altra part, la superació d'un model de democràcia purament representatiu, a través de la participació directa de la ciutadania en la gestió dels assumptes públics, només resulta plausible des del nivell local (Vetter 2002).

“En un sentit general, el municipalisme implica un procés de portar la presa de decisions més a prop dels ciutadans, per tal que els sigui possible participar d'una manera més efectiva en la configuració de les decisions polítiques i de la producció de serveis que tenen un impacte en les seves vides” (Hildreth 2011, p. 703).

Hi ha un segon argument teòric fort en favor del municipalisme sorgeix de considerar-lo “una millor manera d'abordar problemes socials i econòmics (...) d'oferir solucions a problemes maleïts (*wicked*)” (Evans, Marsh & Stoker 2013, p. 404). I això no tant, o no només, perquè els ciutadans es puguin implicar en la decisió i la (co)producció de les solucions, sinó també perquè els governants i altres actors clau, per raó de la proximitat, estan molt més sotmesos a la pressió dels problemes i disposen de molta més informació per diagnosticar-los i abordar-los. Aquesta posició els dona, a més, un enfocament pragmàtic cap als afers públics, que prioritza les “solucions” per sobre de la ideologia (Barber 2013). Per altra part, la proximitat també facilita la confluència de diversos tipus d'actors sectorials, a partir d'un focus territorial definit des del govern local. Per tot plegat els defensors del municipalisme contrasten la inacció o mala acció política a nivell nacional i internacional amb la *real action* dels governs locals.

Una altra idea que guanya força, també vinculada a la proximitat, és que els governs locals són els únics capaços de traduir i adaptar agendes complexes en paraules i accions que la gent pot entendre, de manera pot resultar més fàcil induir els canvis d'hàbits que sovint són necessaris per resoldre els problemes. Si tenen millors capacitats per diagnosticar els problemes i per posar en marxa les respostes, resulta lògic demanar que els governs locals agafin més protagonisme. Han de seguir gestionant el dia a dia de les ciutats, proveint els serveis essencials per garantir el funcionament de la vida quotidiana, però també han de participar en l'abordatge dels grans problemes socials, des de la

pobresa a la destrucció del medi ambient. Els ajuntaments tenen la capacitat, i per tant el deure, de transformar en positiu les condicions de vida de les comunitats locals que estan sota la seva jurisdicció.

Mites que vénen (i ens venen) del nord: el cas del “nou localisme” britànic

L'any 1997 els britànics Marvin i Guy van identificar en l'anomenat “New Localism”, un nou discurs i programa per als governs locals, promogut per una coalició establerta entre el govern de Londres i certs sectors de l'acadèmia. El situen al costat de fenòmens també molt punters als anys 90, com l'ambientalisme localista (Agenda 21 Local) i el “*place marketing*”. Com veurem, en bona mesura tiba dels fils esbossats al punt anterior.

Després del llarg període de recentralització i de reducció de la despesa pública, instigades pels governs conservadors de Thatcher i Major, el nou localisme apareix com l'intent de reinventar-se d'uns governs locals cada cop més desproveïts de poder real. Es tracta, segons Marvin i Guy, d'una “història reconfortant” (1997, p. 311) centrada en el missatge de que els ajuntaments seran els protagonistes del canvi cap a la sostenibilitat. Liderant l'agenda mediambiental, les ciutats s'enfortiran políticament i es construirà una nova forma de governança local.

El nou municipalisme contrasta la inacció o mala acció política a nivell nacional i internacional amb la “real action” dels governs locals. A més, defensa que els governs locals són els únics capaços de traduir i adaptar agendes complexes -i incomprensibles- en paraules que la gent pugui entendre. I d'aquesta manera promoure els canvis d'hàbits que seran tan necessaris. El moviment es defineix a través d'un conjunt de creences que Marvin i Guy no dubten a qualificar de “mites”.

El primer és que el tractament dels problemes mediambientals ha de ser abordat a escala local. En primer lloc, perquè els governs locals ho tenen més fàcil per impulsar i implementar una acció concertada (iniciatives, plans...) amb els diversos actors sectorials i territorials concernits, i també perquè és en l'escala local on millor es poden mesurar i mapejar els impactes d'aquesta acció. De forma explícita o implícita es posa en dubte que altres actors, com les empreses privades, puguin fer-ho. Ni tan sols ajudar-hi.

El segon mite és que el millor enfocament per a aquest tipus de problemes és el “nou municipalisme mediambiental”, perquè situa els governs locals com a entitats compromeses amb la sostenibilitat, expertes en temes transversals, i capaces d'incidir en l'opinió de la ciutadania. Això implica actuar, sobretot, des de l'escala local (“*think globally act locally*”), però sense que els

ajuntaments renunciïn a ser els dissenyadors de les seves pròpies polítiques, aportant idees, creativitat i frescor.

El tercer mite és que el nou municipalisme requereix que la gent canviï la seva actitud davant els temes mediambientals, cap a estils de vida més frugals i, en definitiva, sostenibles. Les persones s'han de sentir (co)responsables dels problemes i impulsar/assumir aquesta mena de canvis. Les comunitats locals -amb les seves xarxes, amb tantes coses compartides en la vida quotidiana- ofereixen un marc privilegiat per assolir aquesta mobilització.

El quart mite és que la gestió privada de serveis, i el liberalisme en general, són contraris als objectius de la sostenibilitat. Tot i que el nou localisme advoca per la col·laboració amb els actors privats, no valora positivament que empreses privades proveeixin determinats serveis, sobretot l'aigua i l'energia. No es té en compte la seva rellevància i el seu potencial per avançar en els objectius de la sostenibilitat. Es considera que, per norma general, només els actors públics respondran a l'interès general.

El cinquè ens diu que la reforma del mapa i de les estructures organitzatives dels governs locals permetran assolir la sostenibilitat. El nou municipalisme britànic confereix una importància clau als aspectes físics del lloc, cosa que per altra part permet l'aplicació de receptes ràpides i senzilles de planificació i disseny.

El sisè mite, finalment, és que el nou municipalisme requereix disposar de moltes més dades i de models matemàtics més sofisticats per poder comprendre i fer prediccions sobre aquesta realitat física. Els municipis del nou localisme posen molts esforços en la recerca i l'anàlisi, en buscar dades i generar models explicatius i predictius per donar suport a la presa de decisions: informes ambientals, indicadors quantitius, auditories de rendiment... es busca poder quantificar la petjada ecològica, la capacitat de càrrega... un nou "índex de sostenibilitat" (Marvin i Guy 1997, p. 315). Mapes de situació i de canvi, que puguin ser ràpidament compresos pels ciutadans.

En el moment que van fer la seva anàlisi, Marvin i Guy (1997) van constatar que els mites que definien el discurs del nou localisme havien esdevingut una nova ortodòxia. A això li veien aspectes positius, com crear nous rols per als governs locals, però els preocupava que una anàlisi incompleta de la realitat i un enfocament massa estret sobre el rol dels ajuntaments i dels ciutadans estigués limitant les possibilitats de les polítiques locals en l'objectiu, precisament, de construir ciutats sostenibles.

CAPÍTOL 5

Els mites del municipalisme progressista a Catalunya: gènesi i desplegament

Introducció: una transició també mítica a escala local

En aquesta secció presentaré el municipalisme progressista a partir dels seus continguts ideològics i de la seva gènesi històrica, posant en relleu la relació dialèctica, de mútua influència, que s'estableix entre ambdós. Si assumim que estructura i agència són co-constitutius, la cronologia -el factor temps- és important. Com diu Lynggaard, cal veure “quan passen les coses” (2016, p. 5). Quan neixen els mites, quan es consoliden, quan es transformen o cauen. En aquesta tasca utilitzaré nombroses cites recollides del propi municipalisme català, que tenen la il·lustrar adequadament els diversos punts del seu pensament. He prioritzat els textos que porten el nom d'alcaldes i alcaldesses destacats per la seva llarga trajectòria al capdavant d'un ajuntament i al seva projecció municipalista. Entre aquests també n'hi ha alguns que no van ser escollits per partits de l'esquerra, sinó per Convergència i Unió. Justament per evidenciar que, a l'entorn dels pilars ideològics del municipalisme, durant bastants anys hi va regar un ampli consens.

La conjuntura crítica que s'obre amb la transició política espanyola cap a la democràcia, es consolida amb l'aprovació de la Constitució de 1978 i culmina amb el desplegament de les lleis de règim local, va obrir una finestra d'oportunitat que, en molt bona mesura, els ajuntaments van saber aprofitar. Als primers anys d'ajuntaments democràtics, la incertesa del context era màxima: persones noves en un entorn nou, en mutació constant. En aquells moments, disposar d'idees fortes va resultar enormement necessari i útil per donar sentit i reforçar tant els nous governs municipals com el municipalisme, en el sentit més ampli (ideologia, organització, grup de pressió).

S'ha parlat molt dels mites de la transició espanyola (Gallego 2008, Baby 2012), construïts sobre una memòria molt selectiva del passat recent (el tardofranquisme i la transició) i un oblit gairebé complet del passat més llunyà. En comparació amb això, els mites de la transició municipal ens semblen molt més modestos, però en podem constatar l'existència i l'efectivitat. El principal de tots, allò que podríem qualificar com el “mite fundacional” del municipalisme progressista, va ser la idea de que allò que havien fet els ajuntaments abans de 1979, i encara més abans de 1977, era, o bé nociu, o bé inexistent: res. És una història que segueix molt clarament el clàssic patró de “passat nefast, present complicat, futur bo”. Amb el benentès, però, que les complicacions d'aquell present

(finals dels 70, principis dels 80), s'estaven resolent gràcies a que hi havia hagut un canvi; un canvi radical, inèdit i formidable. I que el futur era prometedor, però només si s'aconseguia mantenir el nou rumb que s'havia donat als ajuntaments. En essència, municipalisme progressista volia dir ajuntaments democràtics que, mitjançant bons lideratges polítics, bons models de gestió i la implicació de la ciutadania, havien aconseguit transformar profundament i en positiu els municipis heretats del franquisme. I això ho aconseguien malgrat gestionar una part molt petita de la despesa pública i malgrat no disposar pràcticament de competències en els àmbits clau de l'Estat de Benestar. D'aquest mite mare se'n van derivar d'altres, que aniré presentant en successives seccions.

Amb el pas dels anys, amb la consolidació política i institucional del municipalisme progressista, lògicament el mite es va haver d'anar actualitzant, cap a un patró de "passat bo, futur millor". El mite fundacional havia cristal·litzat en una idea simple i políticament eficaç: *Que bé que ho van fer, aquells primers ajuntaments!... (dels quals vam ser participants, o en som hereus)*. És, essencialment, el relat d'un èxit, d'un èxit que dura ben bé 30 anys, des de 1979 fins que la crisi que esclata al 2008 acaba posant en qüestió els fonaments del model.

És plausible designar l'any 1999 com aquell en què el municipalisme progressista català va arribar al seu zenit. Bevent encara de l'èxit dels Jocs Olímpics de 1992, que també s'havia percebut i explicat com una història d'èxit municipal¹⁹, i a l'estela de l'alcalde-candidat Pasqual Maragall, els resultats electorals van ser millors que mai²⁰. Les contribucions que nombrosos alcaldes i alcaldesses van fer per al remarcable volum que la Federació de Municipis de Catalunya (FMC) va editar amb motiu dels vint anys de la recuperació dels ajuntaments democràtics, són testimoni de la intensitat de l'orgull municipalista d'aquells moments. Manuel Mas, alcalde de Mataró (1983-2004) i president de la FMC (1995-2004) hi afirma, amb rotunditat, que "la valoració que se n'ha de fer, faci com es faci, i faci qui la faci, és altament positiva" (FMC 1999, p. 7). Francesc Baltasar, alcalde de Sant Feliu de Llobregat amb el PSUC i posteriorment ICV (1979-2000), proclama que el futur pertany als ajuntaments, tot i els obstacles -normatius, econòmics, polítics- que se'ls puguin posar al davant.

“...amb totes les dificultats, insuficiències i limitacions, els municipis constitueixen aquella administració real i imprescindible, prestigiada als ulls de la ciutadania i que camina a favor dels vents de la història (...) els ajuntaments democràtics (...) no necessitem ni avaladors ni fiadors, ni, encara menys, tutors” (FMC 1999, p. 23).

En nombrosos textos s'hi pot trobar la creença que els ajuntaments aconseguen “fer més amb menys”; és a dir, que governaven i gestionaven millor que les administracions de rang superior. Es

---

¹⁹ I el municipalisme català va estar present i formalment representat durant els jocs, per voluntat expressa de Maragall (Sanclimens 1999).

²⁰ El PSV obté, amb un 37,38% del vot, els segons millors resultats de la seva història en unes eleccions municipals. Val a dir que el moment econòmic també era excepcionalment bo: a l'entorn d'Internet s'estava desplegant una “nova economia” que prometia acabar amb les crisis cícliques.

parla de polítics locals “que hi posen imaginació, il·lusió, esforç” (FMC 1999, p. 115), en un constant “afany per innovar ” (FMC 1999, p. 215), per aconseguir fer possible l'impossible. Tot això s'explicaria, a més de per la major proximitat als problemes i les solucions, per la major versatilitat, flexibilitat i adaptabilitat de les organitzacions municipals, menys llastades per la pesadesa de les estructures burocràtiques. I probablement també, en entendre que l'any 1979 havien començat de zero, menys llastades per la història.

Amb el temps, els ajuntaments urbans de Catalunya van anar creant un *etbos* i un *mutbos* propis. És a dir, l'hegemonia política de l'esquerra sobre les institucions locals va córrer en paral·lel, i reforçant-se mútuament, amb una hegemonia discursiva concomitant al voltant d'un municipalisme progressista i transformador. A aquest “*discurso local fuerte*” (González Medina 2009, p. 95) li atorgo la potència d'una filosofia pública o *zeitgeist* en el sentit de Metha (2010). I en què consisteix aquesta visió o perspectiva del municipalisme progressista? Crec que, essencialment, es pot condensar en cinc grans creences o mites, entre les quals hi ha fortes relacions i cert solapament semàntic: *el mite de l'ajuntament polític, el mite de la implicació necessària, el mite de la planificació transformadora, el mite de la participació ciutadana i el mite de l'opressió centralista*. Abans d'exposar-ne els continguts, indaguem tot seguit en el context històric del qual acaben emergint.

Arrels històriques: progressisme i catalanisme contra l'Estat napoleònic

La trajectòria històrica de les institucions locals a l'Espanya contemporània ens mostra que, en l'esquema de l'Estat liberal del XIX, els municipis eren concebuts com a simples màquines administratives, encarregades de complir i fer complir la Llei, i controlades en tot moment pels poders delegats pel Govern Central, des de la capital provincial o bé directament des de Madrid. Això s'explica, en bona mesura, perquè l'Estat-nació espanyol es va construir seguint el model napoleònic: jeràrquic, uniforme i basat en la codificació normativa (Peters 2008). Al marge dels conflictes amb Catalunya o el País Basc, les elits centrals sempre es van mantenir molt alerta a l'hora de reprimir possibles vel·leïtats municipalistes (Alba & Navarro 2011), perquè de cap manera podien permetre la generació de fonts alternatives de poder i legitimitat; i d'idees respecte al poder i la legitimitat. Repetits intents d'instaurar una autonomia local amb substància política van ser de curta durada o no van arribar ni a aplicar-se (Moreno 2012, p. 600); ni tan sols aquelles promogudes des del conservadorisme, com l'ambiciós projecte d'Estatut Local de Calvo Sotelo (1924).

La funció de control i repressiva era especialment important a les ciutats, on solien generar-se i actuar nuclis de dissidència més o menys antisistema (demòcrates, republicans, federalistes, socialistes, anarquistes). I de totes les ciutats, Barcelona va ser la més destacada i probablement també la més damnificada, amb múltiples intervencions repressives de l'exèrcit repartides durant tot

el segle XIX i part del XX. El vincle entre municipalisme i progressisme s'estableix cap a mitjans del segle XIX, amb el rerefons d'una ràpida industrialització una creixent conflictivitat urbana d'arrel social. A partir de figures com PI i Margall (Molas 2001) es va consolidant un moviment federalista que beu de les fonts del socialisme utòpic i d'un radicalisme democràtic d'arrel llibertària. És un federalisme que defensa que el poder polític democràtic s'ha de crear de baix cap a dalt, des de l'individu lliure -base de tota legitimitat-, passant pel poder local (la comuna o ajuntament) i pujant cap a nivells superiors d'organització territorial, fins arribar a la comunitat política global. En aital sistema, el poder local hi té reservat un lloc preponderant, ja que és el primer referent polític de la societat. El federalisme no va arribar a triomfar mai com a tal, però va influir notablement en pràcticament totes les forces polítiques espanyoles d'esquerres. És simptomàtic que els breus interludis republicans espanyols ho fossin també d'afirmació de la democràcia local. Van quedar ràpidament estroncats, però sempre van deixar un pòsit. En la següent secció, en parlar de l'esquerra catalana contemporània, aprofundirem en aquesta línia.

L'altre gran corrent polític que ha impulsat l'autonomia local ha estat el catalanisme. L'evocació positiva del passat, que és inherent a tot moviment nacionalista modern, suposa, en el cas de Catalunya, una defensa de les institucions pròpies que eren vigents abans del Decret de Nova Planta de 1716. En aquest sentit valgui recordar que bona part de les ciutats creades a Catalunya fins al segle XV van poder gaudir de nivells d'autogovern bastant considerables, que incloïa elements tan essencials com la regulació dels oficis i del comerç, la seguretat i lògicament les obres públiques. Durant molt segles les economies van ser bàsicament d'escala local i l'administració central no hi va tenir una presència destacada. Hi ha denominacions medievals, com la Paeria de Lleida, que s'han mantingut vigents fins a l'actualitat, i a Barcelona l'ombra del Consell de Cent encara es projecta sobre la vida municipal. El fet rellevant és que hi ha un substrat municipalista que s'ha mantingut viu, malgrat les enormes transformacions de tot ordre que s'han experimentat des d'aleshores. La idea de que cada ciutat té dret a decidir sobre tot allò que li afecti, i a ser possible sense interferències d'altres poders.

Un altre factor important és que, a falta d'un poder institucional català reconegut, han estat sobretot els municipis els que s'han mobilitzat de forma recurrent (1918, 1931, 1979) per la seva constitució. Per això en determinats cercles s'ha consolidat la idea que "El municipalisme és una eina clau en la construcció del país" (Esteve 2014). És un fet que el primer poder català des de la derrota de 1714 va ser el de la Mancomunitat de Catalunya, creada l'any 1914 a partir de la integració parcial dels recursos de les quatre diputacions catalanes. L'obra de la Mancomunitat ha estat objecte de múltiples lloances, que s'han intensificat amb motiu del centenari de la seva creació (Forcadell 2016). Es remarca que amb pocs recursos es va aconseguir millorar substancialment les

infraestructures i els serveis públics de nombrosos municipis²¹. Tot plegat fruit de la bona gestió i de la implicació de persones ben capacitades i amb voluntat d'innovació. Una de les fites que més es remarca és la creació de l'Escola d'Administració Pública, a través de la qual va arribar molt coneixement teòric i pràctic sobre els governs locals a Europa; en especial del *self-government* del qual gaudien les poderoses ciutats britàniques. En conjunt, el relat històric de la Mancomunitat assoleix un alt grau d'èpica i dramatisme, accentuat per la mort prematura del seu principal impulsor i primer president, Enric Prat de la Riba²².

Els vincles i les potencials aliances entre el federalisme i el catalanisme són evidents, perquè ambdós prioritzen un Estat descentralitzat, però en el moment del seu desplegament històric, mai van ser fàcils. A desgrat d'algunes figures de relleu com Rovira i Virgili, que van intentar connectar les idees d'ambdós mons i projectar-les cap a l'objectiu comú de la descentralització, els períodes d'aliança es van alternar amb altres d'enfrontament (Molas 2001). Els canvis d'orientació política i lideratge en uns i altres (De Pi a Lerroux, d'Almirall a Cambó) hi van tenir molt a veure. L'evidència històrica demostra que, quan s'han aconseguit ajuntar, com en la creació d'Esquerra Republicana de Catalunya l'any 1931, o en els pactes municipals de progrés de 1979, l'impacte polític i electoral ha estat enorme. És indubtable que hi ha una tradició municipalista específicament catalana, que va tenir la seva màxima expressió en la Llei Municipal de 1934, molt avançada per la seva època, i aprovada per unanimitat al Parlament de Catalunya (Prats 1985).

El mite dels ajuntaments polítics

El conjuntura crítica de 1979: ajuntaments que fan política

Després de la derrota de la Segona República, la dictadura de Franco va intensificar el centralisme de l'Estat, concebant els ajuntaments com a instàncies de control sobre el territori i com a proveïdores- residuals d'obres i serveis públics. El llegat de 40 anys d'autoritarisme va resultar en "ajuntaments governats per la inèrcia, amb una capacitat d'iniciativa molt minsa i amb un nivell de participació ciutadana pràcticament nul·la" (Calzada 1999, p. 33). Ras i curt, una administració

---

²¹ La part que no inclou aquesta història és que la Mancomunitat, producte del noucentisme barceloní, partia d'un enfocament dirigista, de la idea de civilitzar el país des de Barcelona, amb una prioritat molt clara pel projecte nacional de Catalunya. Això no treu valor a l'obra feta, però ens retorna a l'argument anterior sobre l'ambigüitat i fragilitat dels vincles entre catalanisme i municipalisme. Són idees han confluït més en el pla teòric, i en el de la proclama política, que en el de l'aplicació real. Si no, no s'entendria el model de govern i administració decididament centralista aplicat per la Generalitat de Catalunya des de la seva plena recuperació l'any 1980.

²² Fins a cert punt, l'experiència de la Generalitat Republicana segueix una pauta narrativa similar: un govern nou i altament compromès, que en molt poc temps aconsegueix transformacions inaudites (escoles, obra pública...) i que acaba, si més no la seva etapa "constructiva", amb la mort sobtada del seu president, Francesc Macià. És una mort que, en part, justifica la falta de consolidació d'un règim tan exitós.

municipal econòmica i políticament desnudrida (Massaguer 1985). Els efectes d'aquesta galdosa herència sobre la qualitat de vida es fan més evidents a les ciutats. A més, és a les ciutats on hi ha una concentració més elevada d'elements potencialment subversius -obriers industrials, intel·lectuals, estudiants...- que alimenten l'oposició a la dictadura. Això explica que els moviments urbans, nascuts a partir dels anys 60 per reivindicar millores als barris, i legalment tolerats en tant que associacions de veïns, es polititzin ràpidament i acabin esdevenint un dels recursos més potents de l'oposició democràtica (Domènech 2010, Martínez Mundada 2011). En altres països de l'Europa Occidental i als EUA, tot i viure sota règims de democràcia liberal, també es produeix en aquells anys l'eclosió de l'anomenada “nova esquerra urbana”, que mou el focus del conflicte social de la igualtat econòmica al reconeixement de la diversitat i la millora de les condicions de la vida urbana (Castells 1977).

Durant la transició cap a la democràcia de 1975-1979, pactada entre els sectors aperturistes del franquisme i el sectors moderats de l'oposició, hi ha un temor constant respecte al potencial rupturista que es pugui generar des de les ciutats. De fet, no es van celebrar eleccions municipals fins després de l'aprovació de la nova Constitució, l'abril de 1979.

El període que s'obre amb la Constitució Espanyola de 1978 és excepcional bàsicament per la seva durada. Per primera vegada, l'Estat no tan sols assumeix el principi de descentralització del poder, sinó que també té temps per desplegar-lo en totes les seves dimensions. Les lleis de règim local, tot i les evidents limitacions, configuren un poder municipal efectiu, basat en un sistema de democràcia representativa. Això és interpretat com un canvi de gran abast, com el reconeixement de la naturalesa política, ergo ideològica, d'allò que es fa als ajuntaments.

“Històricament s’ha assignat al govern local un perfil estrictament tecnocràtic i de gestió: se suposava que l’ajuntament i els regidors i regidores, alcaldes i alcaldesses havien de gestionar els serveis municipals allunyats de la ideologia. En canvi, ara s’ha evidenciat que és impossible negar als ajuntaments la seva dimensió ideològica” (Lluís Tejedor a: Gomà 2011, p. 80).

No es renega de la funció diguem-ne “tradicional” de gestionar els serveis bàsics per fer possible el dia a dia de la ciutat, però es constata que la raó de ser dels ajuntaments com a institucions democràtiques ha d'anar molt més enllà d'això, fins al punt de tenir capacitat d'incidir i transformar la realitat.

“...gobernar una ciudad es mucho más que ejercer las competencias o prestar los servicios asignados (...) Esto es condición necesaria, pero no suficiente”. Cal incorporar a l'ajuntament una dimensió política *“basada en la gobernación integral de la ciudad (...) un gobierno local que asuma el conjunto de lo que pasa y de lo que puede pasar en la ciudad”* (Sisternas 2005, 79-80).

Per això, en la construcció dels ajuntaments democràtics es tractava essencialment de

“possibilitar que les corporacions locals deixessin de ser uns ens merament burocràtics o administratius, per passar a ser uns autèntics òrgans de govern local, capaços de marcar pautes i dissenyar estratègies de futur en camps tan diversos com l’orientació del creixement urbanístic, la conservació mediambiental, la integració social o la promoció econòmica del municipi.” (Azuara 1999a, p. 37).

Aquest era un ideal fàcil de formular, però bastant complicat d’assolir. Sobretot amb la complexa conjuntura en què es van trobar la major part d’ajuntaments. Durant els anys 80, l’acumulació de necessitats bàsiques per cobrir esborren sovint el límit entre política i gestió. En molts ajuntaments abunda el perfil de l’alcalde/ssa o regidor/a “de despatx”, que treballa colze amb colze amb el personal tècnic municipal per resoldre problemes urgents, sense tenir massa temps per pensar en el sentit polític de la seva acció (Vallès & Brugué 2003). Per això els discursos sobre la necessitat de “repolitzar” els ajuntaments són freqüents al llarg de tot el període, i especialment durant els anys 90 (Brugué & Gomà 1998).

Aquesta demanda s’ha d’entendre en el sentit de no abaixar la guàrdia, d’intensificar la reflexió i l’acció política i no deixar-se arrossegar cap a una lògica de consens buida de contingut i incapaç d’abordar els nous reptes que estaven arribant. Significativament, va ser també aleshores quan es comença a utilitzar el concepte de “govern local” (Subirats i Vallès, 1990), quan fins aleshores s’havia parlat únicament d’administració local o, simplement, d’ajuntaments²³.

La politització dels ajuntaments catalans, com a ideal i com a realitat efectiva, no s’explicaria sense la intervenció de dos actors fonamentals: els partits polítics, d’una banda, i els alcaldes i alcaldesses, de l’altra. És necessari abordar-los per separat perquè, tot i que els segons emanen de candidatures promogudes pels primers, i se suposa que en formen part i se’n nodreixen ideològicament, són actors que actuen des de lògiques institucionals i de poder molt diferents. Això explica que les relacions entre uns i altres, entre alcaldes i partits, hagin estat sovint marcades per la tibantor o fins i tot el conflicte (Fallend, Ignits & Swianiewic 2006).

---

²³ El terme “govern local” va acabar sent recollit en el nom de la Llei 57/2003, *de medidas para la modernización del gobierno local*. Fins ara ha estat l’única que ha reconegut explícitament que els ajuntaments són govern; ergo, que fan política. Com veurem més endavant, durant la primera legislatura del president Rodríguez Zapatero (2004-2008), es va elaborar un llibre blanc per a la reforma del govern local (Gobierno de España 2005) que abogava, explícitament, per una major politització dels ajuntaments, en el sentit de considerar necessari i saludable que les diferents posicions socials -i els inevitables conflictes- del municipi es veiessin adequadament reflectides al ple (Zafra 2004)..

Poder municipal i partits polítics a Catalunya

En sistema polític que es crea amb la Constitució de 1978 atorga als partits polítics el màxim reconeixement i protecció institucional, així com un monopoli gairebé complet dels espais de representació democràtica. Només als ajuntaments, fruit de la seva conceptualització com a ens administratius i de la prevalença d'estructures de poder caciquil a molts llocs, les forces polítiques no adscrites a partits van tenir un pes rellevant a les institucions. A les ciutats catalanes, però, els partits amb seu central a Barcelona ja van imposar el seu domini des de les primeres eleccions. Aquest sol factor ja implicava una tendència cap a la politització, ja que els partits posaven a l'abast de les seves delegacions locals idees i programes que anava molt més enllà de la gestió municipal.

Van ser partits polítics de l'esquerra, socialistes i comunistes, els que, tant a Catalunya com al conjunt d'Espanya, van assumir el govern de la gran majoria d'ajuntaments urbans durant els anys de configuració de la democràcia local. A Catalunya s'hi afegeix la particularitat dels anomenats "pactes de progrés", que van fer que en nombrosos ajuntaments (inclòs Barcelona) els grups minoritaris de Convergència i Unió (CiU) i Esquerra Republicana de Catalunya (ERC) pactessin governs d'unitat amb les forces d'esquerra. La majoria d'aquests acords es van trencar al cap de dos anys, al 1981, però els seus efectes no van ser irrellevants de cara al futur. El marc mental del municipalisme democràtic s'havia establert des del consens, i a les forces que ara en marxaven els resultaria molt més difícil construir-ne un altre.

Quin és el motiu o motius que podrien explicar tant l'èxit inicial com la posterior especialització municipalista de l'esquerra? Hi ha els que veuen en aquesta especialització política, sobretot, raons pragmàtiques. Es va donar la circumstància que, des de 1979 fins que es produeix la victòria del PSOE a les eleccions generals de finals de 1982, els partits d'esquerra van estar a l'oposició en l'àmbit estatal, mentre que governaven a les grans ciutats. En aquestes circumstàncies, fer bandera de l'autonomia local els va venir bastant de cara²⁴. Un dirigent històric del socialisme català com Molas (2003) no parla d'oportunisme, però sí directament d'atzar a l'hora d'explicar l'inici de la vocació municipalista del PSC. Segons ell, seria fruit de la suma de la victòria a les primeres eleccions municipals (1979) i la derrota a les primeres eleccions autonòmiques, l'any següent. Queda a l'aire la pregunta de si, *faute de mieux*, "el partit de la reforma social" (2003. p. 239) va posar les seves energies reformistes en l'escala local. Un altre antic quadre del PSC, Gibert, es refereix a aquesta deriva municipalista com un fenomen natural i espontani, perquè en aquells moments "era el que tocava" (2014, p. 122). Colomé rebla el clau de la hipòtesi del moment fundacional, la

---

²⁴ Durant la primera dècada d'ajuntaments democràtics també pren forma el municipalisme espanyol, a través de la Federació Espanyola de Municipios y Provincias (FEMP). Encara que des d'un primer moment en formen part governs locals de diferent color polític –excepte bona part dels liderats per partits nacionalistes a Catalunya i el País Basc– en aquells anys i durant bona part de la seva trajectòria la FEMP va ser dominada per les forces d'esquerra.

victòria de 1979, en tant que “donà lloc a nous càrrecs de responsabilitat a la generació formada políticament durant els anys 60 de la clandestinitat” (2003, p. 215-216).

Alhora, però, el propi Colomé fa seu un altre tipus d'explicació, que no parla d'oportunisme o d'atzar, sinó d'una tradició política ben establerta en el socialisme català en general i del PSC en particular.

“A diferència del PSOE (...) el PSC es caracteritza (...) per ser un partit més municipal i més proper al nivell local (d'acord amb la tradició que l'emmarca)” (Colomé 2003, p. 216).

L'ex primer secretari del PSC José Montilla, que abans de ser Ministre del Govern d'Espanya i presidir la Generalitat de Catalunya va ser alcalde de Cornellà (1985-2004) i President de la Diputació de Barcelona (2003-2004), parla de la “nostra cultura política (...) de la proximitat i de la subsidiarietat que impregnen tot el nostre discurs” (2003, p. 265).

Però aquesta tradició, cal deixar-ho clar, va més enllà del PSC i no comença al 1979. Abans del franquisme, al socialisme català polítics com Manuel Serra i Moret ja havien teoritzat sobre un municipalisme democràtic socialment avançat (Nel·lo 2016)²⁵. Val a dir que, després de la intensa etapa republicana, en què com a parlamentari destacat va impulsar l'elaboració de les lleis catalanes de règim local, Serra i Moret es va mantenir políticament actiu, des de l'exili, fins als anys 60, i se sap que va tenir una relació intensa amb el principal referent del Moviment Socialista Català durant la transició a la democràcia, Josep Pallach (Molas 2001). També cal tenir en compte que l'any 1936 la Unió Socialista de Catalunya (USC) es va integrar dins Partit Socialista Unificat de Catalunya (PSUC), en els primers anys del qual líders socialistes com Comorera i Serra i Moret van jugar un paper clau. Tot i que acabarien sent-ne expulsats, es pot intuir que les idees municipalistes eren vives i es van anar traspasant entre els diversos corrents de l'esquerra marxista catalana, fins i tot en el comunista, durant els durs anys del franquisme. Era reflex d'una tradició política progressista, especialment arrelada a les ciutats, molt sensible cap al govern local i el municipalisme. En realitat, totes les forces catalanistes d'esquerres tenen o reclamen per a si una tradició municipalista (Nel·lo 2016). Com també s'ha constatat, a Catalunya com al País Basc, que les persones que es posicionen a l'esquerra tendeixen ser més partidàries d'un poder descentralitzat (Dinas 2012).

A les eleccions de 1979 va ser el Partit dels Socialistes de Catalunya (PSC), creat un any abans i agermanat amb el PSOE, el que va aconseguir la victòria, amb prop del 27% dels vots i 27 alcaldies

---

²⁵ Serra i Moret presenta curiosos paral·lelismes amb la figura de Pasqual Maragall: ambdós van fer una estada als Estats Units que va marcar la seva manera de veure la política, ambdós van ser iniciat-se a la política com a alcaldes (si bé en poblacions de grandària molt diferent), on van arribar a ser molt ben valorats, per esdevenir posteriorment polítics de primer nivell a escala nacional (catalana). I el més important: els dos van ser polítics heterodoxos, basats en principis més que en doctrines rígides (Molas 2001).

urbanes. Però el PSUC va quedar molt a prop. De fet, va superar el 20% dels vots i va aconseguir 16 alcaldies urbanes que, conjuntament, configuraven un veritable “cinturó roig” a l’entorn de Barcelona²⁶. Sense oblidar, a més, que la majoria d’aquells primers governs municipals d’esquerres van ser de coalició entre PSC i PSUC (Font 2001a), començant pel de Barcelona. Entre 1979 i 1983, però, mentre el PSC es consolidava a les institucions i bevia de la força del projecte socialista arreu d’Espanya, el PSUC es va veure immers en conflictes ideològics -entre la línia oficial eurocomunista i la minoria prosoviètica- que van portar a una escissió traumàtica l’any 1982. Els resultats de les segones eleccions municipals van resultar en un enorme transvasament de vot cap al PSC, que va fregar el 40%, mentre que el PSUC quedava pràcticament reduït a la meitat.

De la implosió del PSUC el socialisme català no només va “heretar” centenars de milers de vots; també el pedigrí, les idees i la pròpia bandera del municipalisme. A partir d’aleshores el PSC va anar encadenant victòries “en totes les eleccions municipals” i la direcció dels “ajuntaments més importants de Catalunya” (Colomé 2003, p. 216). Montilla reconeix que la “predominància absolutament inqüestionable al món municipal” del PSC és tant fruit d’encerts propis com “també els errors dels nostres adversaris” (2003, p. 265). Als quals, o a una part dels quals, atribueix no haver “cregut en els ajuntaments” (2003, p. 266).

Un cop iniciada, la “municipalització” del PSC va tenir un efecte bola de neu. Els alcaldes i alcaldesses, regidors i regidores destacats, van anar assolint cada vegada més pes en els debats polítics i en els òrgans de direcció del partit. Els propis dirigents del PSC ens parlen del municipalisme com el fet que més ha marcat el partit des de la seva fundació l’any 1978, fins al punt que

“Avui dia resultaria molt difícil trobar un sol responsable polític socialista que no hagi tingut, al llarg de la seva trajectòria, una vinculació amb l’àmbit municipal, sigui com a tècnic, sigui com a regidor, sigui com alcalde” (Hereu, 2008, p. 10).

Així les coses, resulta comprensible que els propis dirigents socialistes arribin a considerar el seu partit com “*La força municipalista per excel·lència*” (Tramesa Municipal, núm. 34, desembre 2002), o “el partit del municipalisme català” (Hereu 2008, p. 10).

És obvi que un fenomen polític tan potent també havia de tenir alguna cara negativa. És Gibert qui, tot i reconèixer que “la tasca dels ajuntaments en general i dels dirigits per socialistes en particular,

---

²⁶ Entre les alcaldies aconseguïdes cal destacar, a més de la ja esmentada de Sant Feliu de Llobregat, les d’algunes ciutats de gran pes, com Sabadell (Antoni Farrés, 1979-1999), Badalona (Màrius Díaz, 1979-1983), Santa Coloma de Gramanet (Lluís Hernández, 1979-1991), Cornellà (Frederic Prieto, 1979-1985), el Prat de Llobregat (Lluís Tejedor, des de 1982) o Molins de Rei (Antònia Castellana 1979-1987).

va ser a partir del 1979 ingent, fantàstica” (2014, p. 122), ens parla d’un “municipalisme absorbent”, que “es va magnificar i sublimar fins a ser convertit en una quasi religió, en una ‘súper ànima” (2014, p. 122). La qualificació del municipalisme com a “quasi religió” no quedaria massa lluny de la concepció mitològica del municipalisme progressista que proposo en aquest capítol.

El “municipalisme absorbent” s’ha utilitzat sovint per explicar perquè el PSC no es va esforçar més per disputar la presidència de la Generalitat a Jordi Pujol. De fet, durant 23 anys dues forces electorals van exercir un monopoli gairebé perfecte sobre els càrrecs polítics a Catalunya. Mentre que el Partit dels Socialistes de Catalunya (PSC) va guanyava amb regularitat la majoria dels escons en les eleccions generals, el catalanisme de centre-dreta de la coalició CiU (Convergència i Unió) va governar ininterrompudament en el govern autonòmic. Quant a les eleccions locals, mentre que CiU era molt fort en els pobles i les ciutats petites, es va solidificar una “hegemonia del PSC i IC en els ajuntaments més poblats” (FMC 1999, p. 79)²⁷. Hi hauria més factors a considerar, però sembla clar que la *path dependency* institucional va pesar molt, i cada vegada més, tant a socialistes com a convergents. La situació no es va moure seriosament fins que Pasqual Maragall no va presentar la seva candidatura a la Generalitat l’any 1999.

El paper dels líders: alcaldes i herois

Al costat dels partits d’esquerres, un element tant o més important per a la consolidació de l’hegemonia del municipalisme progressista van ser els nous alcaldes i alcaldesses. L’any 1979 l’abassegadora victòria de partits nous i explícitament oposats al règim franquista es va traduir en una substitució gairebé total de les elits polítiques municipals (Capo, Baras, Botella & Colomé 1988). Van arribar al poder molt polítics joves, amb idees noves sobre què calia fer i disposats a activar les institucions per satisfer un volum creixent de necessitats i demandes socials. Tot i no ser formalment presidencialista, el sistema de govern dels municipis situa alcaldes i alcaldesses en una posició que acumula uns nivells de poder i de visibilitat molt superiors als de qualsevol altre polític local (Magre 1999, Magre & Bertrana 2005). En aquest sentit, cal recordar que exerceixen un triple

---

²⁷ Així, en paral·lel a la dualitat electoral i governamental que caracteritza el panorama polític a Catalunya en el període 1981-2011 es consolida una dualitat en els discursos i els models de municipalisme, clarament diferenciats pel que fa a seguidors, objectius i modus operandi: tenim el municipalisme dels municipis petits, dominat políticament per Convergència i Unió i focalitzat en garantir la seva viabilitat i pervivència institucional, enfront del municipalisme de les ciutats, majoritari en nombre d’habitants, sota domini polític del PSC (amb el complement del PSCUC o ICV) i que té com a principal objectiu consolidar i incrementar progressivament l’autonomia local, a través de l’atorgament als ajuntaments de més competències i un millor finançament. Val a dir, però, que en molts aspectes ambdós corrents han seguit agendes complementàries, més que contraposades. Durant els anys 2000, a mesura que tant el mapa territorial com el mapa polític esdevenien menys duals i més complexos (Brugué 2013), la dualitat s’havia anat difuminant. Tanmateix, tal i com constaten Magre i Pont (2017), des de 2001 i especialment l’any 2015 les diferències de comportament polític entre municipis petits i municipis grans (més de 20.000 habitants) han tornat a créixer, per efectes colaterals del projecte independentista que es desplega a partir de 2010.

rol com a caps del govern i de l'administració municipal, presidents del ple municipal i representants del municipi cap a l'exterior. La fortalesa dels alcaldes catalans i espanyols no és excepcional en el context europeu, on una de les línies de canvi més significatives dels governs locals ha estat, precisament, la prioritització dels lideratges polítics unipersonals (Berg & Rao 2005, Bäck, Heinelt & Magnier 2006), amb la idea que poden tenir més poder integrador i negociador per abordar les complexitats de la governança local.

En nombrosos ajuntaments catalans, incloent-hi els més grans, van proliferar els alcaldes amb trajectòries de més de 10, 15 o fins i tot 20 anys, que van marcar tota una època. D'alguna manera van ser capaços d'anar incrementant, o si més no mantenint, el seu estoc de capital polític (Kjaer 2013), i així anar renovant, una vegada rere l'altra, la confiança dels electors. Tot plegat reflectint i enfortint la idea de que als ajuntaments allò que compta, per sobre de tot, és la qualitat de les persones que els lideren.

Des del PSC es ressalta la importància d'alcaldes i alcaldesses com a *“símbols antropomòrfics, és a dir les persones públiques, que han estat més importants que les banderes, els emblemes, els anagrames, les cançons o els eslògans”* (Molas 2003, p. 236), a l'hora de *“connectar i atreure la confiança popular”* (Molas 2003, p. 237). És aquest partit el que genera més polítics locals que assumeixen funcions clau en el municipalisme. Pasqual Maragall, alcalde olímpic (1982-1997) i arquetip de l'“emprenedor polític” (Morata 2001, p. 337), esdevé el cap més visible d'aquesta generació. Però hi va haver altres figures de relleu, i de trajectòria encara més llarga, com el ja esmentat Joaquim Nadal, Antoni Siurana a Lleida (1979-1987 i 1989-2003), a més d'un estol d'alcaldes metropolitans com Manuel Royes a Terrassa (1979-2002) o Joan Blanch a Badalona (1983-1999); als quals s'anirien afegint, al cap dels anys, alcaldesses com Montserrat Tura a Mollet del Vallès (1987-2003) o Manuela de Madre a Santa Coloma de Gramanet (1991-2002).

Es cultiva la imatge d'alcaldes i alcaldesses com a herois contemporanis, que aporten energia, dedicació i una capacitat de sacrifici personal molt per sobre d'allò que caldria esperar.

“Los alcaldes de los ayuntamientos democráticos se han aproximado más al arquetipo del empresario schumpeteriano que muchos de quienes ejercen de empresarios. Han arriesgado más, incluso a su nivel de ingresos y en la vida personal”. (Maragall 1997, p. 22).

I tot això sense perdre la capacitat de ser “propers” i accessibles als seus veïns i veïnes. A més del carisma de la distància que aporta el poder, alcaldes i alcaldesses tenen l'oportunitat de posar en joc seu carisma en la proximitat. Els llargs o llarguíssims mandats, més el fet que en la majoria de casos es produeix una retirada voluntària (normalment per ascens a càrrecs polítics superiors), sense haver experimentat cap derrota electoral, engrandeixen l'aura mítica d'aquestes figures i la seva posició com a “referents” del municipalisme.

El mite de la implicació necessària

La conjuntura crítica de 1979: ajuntaments que se'n surten

El reconeixement constitucional de l'autonomia local es va fer en termes molt genèrics. No se'n parla, de competències, sinó d'autonomia per gestionar els propis interessos (Article 137 CE). Va caldre uns anys més perquè tot això s'anés concretant, a través de les lleis de règim local i les lleis sectorials, estatals i autonòmiques. La més important va ser la llei 2/1985, de Bases de Règim Local, que va dibuixar un marc consistent en: 1) Un llistat reduït de competències obligatòries, 2) Un llistat bastant més llarg d'àmbits competencials, però sense delimitació de potestats i 3) Tres vies possibles per ampliar les competències: transferència de competències, actuacions complementàries i l'anomenat principi de competència general. Tot plegat configurava un àmbit competencial local "fonamentalment indicatiu, enumeratiu, ambigu i recurrent" (Anton i Oliveras 1999, p. 259). Allò que sí quedava clar és que la major part de les competències clau de l'Estat de Benestar quedaven fora de l'abast dels ens locals: les transferències seguirien en mans del Govern Central mentre que els grans serveis (sanitat, educació, serveis socials) serien traspassats a les comunitats autònomes.

Això era la realitat normativa, la que s'escrivia al BOE o al DOGC. Però la realitat social i política no anava ben bé així. Els fortíssims fluxos migratoris que va rebre Catalunya a partir dels anys 50 van fer saltar les costures d'un Estat hipercentralitzat i massa afectat per la inoperància i la corrupció (Marín 2000). La migrada acció dels ajuntaments franquistes no havia aconseguit evitar que a les ciutats catalanes es generessin, com diu Pere Macias²⁸ "corones periurbanes que no tenien serveis ni infraestructures, i una 'perifèria' que era sinònim d'exclusió i desestructuració social" (Macias 1999, p. 63). Era precisament als nombrosos barris de nova construcció on es feia més evident la falta d'infraestructura i serveis bàsics: paviment, clavegueram, escoles o centres de salut, entre d'altres. Antoni Siurana, alcalde de Lleida en aquells primers anys, ens recorda que "(c)iutats amb un 40% de la seva xarxa de carrers sense tenir complets tots els serveis (...) no eren l'excepció: eren la regla" (1999, p. 164). La situació de partida dels ajuntaments era certament complicada, ja que havien d'afrontar grans desequilibris territorials i socials, alhora que feien front a la greu davallada de la producció industrial i de l'ocupació provocades per una recessió econòmica d'escala europea. La crisi de 1977-1984 va destruir massivament ocupació just quan la corba demogràfica n'augmentava la demanda, amb la qual cosa l'atur es va disparar.

---

²⁸ Alcalde d'Olot per CiU (1984-1996), a més d'exercir altres càrrecs de perfil municipalista, com vicepresident (1987-1994) i president (1994-1996) de la Diputació de Girona, i president de l'Associació Catalana de Municipis i Comarques (ACM) (1995-1996).

Les necessitats creixien, i les demandes encara més. En el context de la recuperació de la democràcia, les poblacions urbanes expressaven demandes no satisfetes –de treball, de serveis, de qualitat de vida-, i sovint urgents, a través de diversos tipus de mobilització i protesta. S’havien generat grans expectatives sobre les institucions, i els ajuntaments, per estricta proximitat física, eren les que estaven més a mà, independentment que tinguessin o no la competència assignada per a això (Subirats 1992, p. 161).

Si volien legitimar-se davant els i les potencials votants, els nous polítics locals no van tenir altra opció que assumir les demandes i intentar donar-hi resposta de la manera que fos possible. Això vol dir que els nous alcaldes i equips de govern van donar un sentit molt polític però alhora també pragmàtic a la seva acció. L’activisme es va convertir en un dels signes d’identitat del municipalisme.

“va caldre afrontar la necessitat d’afrontar doblement la transformació de la vella administració franquista. En primer lloc, el govern municipal havia de ser un instrument clarament polític, propi de la nova situació democràtica, però alhora calia que l’organització de l’ajuntament rutllés com a empresa prestadora de serveis”. (Farrés 1999, p. 144)

I sembla que es va aconseguir. Si més no, en aquells primers anys. L’agenda clara, simple i evident (Sisternas 2005, p. 79) dels primers ajuntaments democràtics, tot i que podia comportar decisions doloroses en el moment de prioritzar les urgències (Maragall 1997) va contribuir a visibilitzar ben aviat un conjunt de resultats positius i apreciats per la ciutadania. Segons Joaquim Nadal, en 10 anys es passa "del no-res als mínims de dignitat exigibles en qualsevol societat civilitzada" (Nel·lo 1989). La imatge mítica dels alcaldes que es desviuen pels seus conciutadans i conciutadanes es reforça amb la idea de que els ajuntaments realment van fer possible que es cobrissin un seguit de necessitats bàsiques i que es milloressin sensiblement les condicions de vida de les classes populars a les ciutats.

Certament, la majoria d’equips de govern tenien com a full de ruta programes polítics compromesos amb la igualtat, la cohesió i el benestar social. Això també devia influir en el fet que, a desgrat de la seva debilitat financera i competencial, comencessin a generar serveis per reforçar o intentar cobrir "des de baix" determinats dèficits percebuts en les polítiques socials, educatives o laborals. Podríem dir que la línia divisòria entre competències i incumbències va saltar pels aires des del moment que els alcaldes i els seus equips van constatar que “la realitat és complexa i els problemes no vénen classificats” (Sisternas 2005, p. 80). Joan Miquel Nadal, alcalde de Tarragona per CiU (1989-2007) aconsegueix reflectir perfectament aquesta idea en molt poques paraules:

"Quan els ajuntaments van començar a democratitzar la política municipal van anar per feina i van incidir en tots els racons de la vida municipal i local, absolutament tots" (Nadal i Malé 1999, p. 229.).

Això vol dir que, ja des dels primers anys, els ajuntaments democràtics van optar per una agenda àmplia i de creixement potencialment infinit. Això suposava dedicar una quantitat considerable de recursos -polítics, administratius i econòmics- a problemes sobre els quals no tenien cap obligació d'actuar, i sovint ni tan sols competència per fer-ho. Lògicament, aquesta situació els va generar molts maldecaps, però també els va donar molta legitimitat social i política.

Els èxits inicials i un creixement sostingut en el finançament (Subirats, 1992) fan que es constati, ja als 80, "*una expansión de la actividad municipal, especialmente en los núcleos medios y grandes*" (Subirats & Vallès 1990, p. 87), que poden combinar la proximitat i identitat local amb la massa crítica que fa viable una oferta pròpia de polítiques i serveis (Brugué, Gomà & Subirats 2001, p. 110). Poc a poc es van consolidant la idea que els ajuntaments han de ser organitzacions amb un ampli espectre d'intervenció (*multipurpose*), amb una activitat que es desplega en dues dimensions, la política i la gestió, amb la política idealment situada en una fase prèvia i més important.

És important considerar que el desplegament de l'autonomia local es du a terme en paral·lel amb el desenvolupament de l'Estat de Benestar. De fet, el gruix dels nous serveis que els ajuntaments incorporen a partir de 1979 es concentra principalment en l'àmbit dels anomenats "serveis personals" (Puig 1984; Plana, Roig, Brugué & Gomà 1997). Aquests poden ser concebuts, d'una manera molt àmplia, com tots aquells serveis de proximitat pensats per millorar la qualitat de vida, la cohesió social i la capacitat de la gent, tant a nivell individual com col·lectiu. Les àrees de serveis personals poden ser molt diverses en la seva configuració, però pràcticament totes compten amb un nucli dur format per educació, cultura, esport, salut i, sobretot, els serveis socials²⁹. En el procés de creixement i integració d'aquests serveis alguns autors hi ha vist la consolidació d'un "municipi de benestar" (Blanco i Gomà 2002, p. 23).

Creixement i consolidació de l'agenda

Els anys 90 resulten decisius per al pas d'un model de govern local de baixa intensitat, propi dels Estats del sud d'Europa, a un model expansiu i ambiciós, que els ajuntaments són capaços de fer "contribucions molt significatives en àmbits de política pública que fins temps ben recents havien romàs inexplorades o excloses de l'agenda local" (Brugué, Gomà & Subirats 2001, p. 114). La

---

²⁹ Serveixi com a exemple l'Ajuntament de Lleida, que l'any 1979 comptava amb una única assistent social i l'any 2012 tenia una àrea de Serveis Socials amb 97 treballadors/es de personal propi i 286 treballadors/es més contractades a través de la concessió de serveis a proveïdors externs.

reformulació de l'agenda i la suma de noves atribucions es fa a partir d'almenys quatre vies diferents.

En primer lloc hi ha la millora de polítiques que ja existien. Garantida la dotació en termes quantitativs, s'avança cap a formes d'intervenció diferents i de més qualitat. Per exemple, l'alcalde Siurana considera en pocs anys es va superar "la fase d'atenció a problemes de nivell primari per entrar a un nivell superior (...) millora qualitativa dels espais urbans i dels servei públics (...) intervenció en elements de futur" (FMC 1999, p. 165). Seria el cas de la incorporació d'una dimensió promocional, de foment i de conscienciació, que reflecteix el pas d'un enfocament purament reactiu de les polítiques cap a enfocaments més preventius.

"Sobre la base que res no pot ser negat a ningú, es treballa cada cop més cap a models integrats i complexos, que intenten obsessivament produir canvis en les mentalitats i en l'estructura de les relacions econòmiques i socials" (Nadal 1999, p. 215).

Per exemple, pel que fa a la salut els ajuntaments van "començar a considerar com a política de salut la promoció d'estils de vida saludables" (Anton & Oliveras 1999, p. 259). Una evolució similar s'observa en les polítiques de consum: partint de la gestió de queixes i reclamacions s'incorpora la informació al consumidor i la promoció d'un consum "responsable", entre altres programes (Brugué, Canal & Marquilles 2010). En serveis urbans com la gestió de residus, el transport públic o parcs i jardins, també trobem la incorporació de criteris de sostenibilitat, que interpel·len tant els productors com els usuaris dels serveis.

En segon lloc tenim els creixements que es generen per incompareixença –real o percebuda com a tal- de l'administració responsable en polítiques que, en principi, havien de ser compartides i amb una implicació municipal més aviat complementària. Parlem, essencialment, d'aquells àmbits que van anar sent agrupats sota l'epígraf "serveis personals", com l'educació, els esports, la salut o els serveis socials, entre altres. Aquí cal tenir en compte l'existència de nombrosos equipaments i serveis, com escoles, centres de salut, o altres, de procedència molt diversa però de vocació clarament pública, havien acabat en mans dels ajuntaments. Alguns d'aquests van ser transferits a la recuperada Generalitat de Catalunya, però d'altres van quedar-se en mans municipals, en tant que la Generalitat no es comprometia a garantir-ne la subsistència, i van esdevenir instruments de les polítiques locals. A aquests se'n van afegir molts d'altres, com pavellons poliesportius, centres cívics o teatres. Entre els anys 80 i els primers anys del segle XX els ajuntaments van incrementar gradualment la seva despesa en aquelles polítiques i serveis que no eren estrictament de competència seva. Si l'any 1989 aquesta suposava a l'entorn del 20% del pressupost total en municipis de més de 20.000 habitants (Anton & Oliveras 1999, p. 259), en el període 2003-2007 es va situar a l'entorn del 26% en els municipis d'entre 20.000 i 50.000 habitants i en xifres properes al 30% (més de 100 € per habitant/any) en els municipis més grans de 50.000 (Mas, Salinas & Vilalta

2011). Val a dir que les despeses municipals en competències no obligatòries han estat, en el millor dels casos, compensades només parcialment per les administracions de rang superior, mitjançant aportacions finalistes i fortament regulades.

Després cal considerar els canvis que es generen pel cada vegada més urgent imperatiu de promocionar, o més aviat “vendre” la ciutat cap enfora, en el marc de la progressiva desresponsabilització de l'Estat en el desenvolupament econòmic del territori (Brenner 2004). Arriben noves teories, sovint importades d'Itàlia, en què es reivindica el paper clau del “territori”, i el municipi hi apareix com a “actor de la planificació econòmica local” (Castañer, Salamaña & Vicente 1999, p. 246), perquè en el nou entorn resulta necessari “incorporar una perspectiva “micro” en les polítiques per al desenvolupament, la competitivitat i l'ocupació” (Pujadas 1999, p. 248). La promoció de la ciutat té un rerefons molt econòmic, i passa per posar en valor el patrimoni i els atractius de la ciutat, per tal d'atreure residents, estudiants, inversors i turistes. És en aquest context que cal situar una determinada aposta per la cultura, vinculada al *city profiling* i reflectida, entre altres coses, en la dèria dels ajuntaments mitjans de generar una oferta cultural pròpia de qualitat, alternativa a la de Barcelona.

Finalment tenim els temes emergents, derivats de canvis estructurals en la demografia, en l'economia i en l'escala dels valors socials. Parlem de temes de gran complexitat, com la sostenibilitat ambiental, la igualtat de gènere, la integració de persones nouvingudes o la societat digital, entre d'altres, així com el replantejament de polítiques de gran calat, com l'educació i la inclusió social, per a les quals es propugnava una major implicació local. Una de les polítiques noves més significatives és la de cooperació al desenvolupament, on a més de donar suport a projectes en països del sud, s'impulsen "accions d'educació per al desenvolupament als països del Nord, tot impulsant pronunciaments públics (...) que promoguin un clima d'opinió pública favorable a la creació d'un nou ordre econòmic internacional" (Aguado 1999, p. 235). En ocasions aquestes polítiques neixen menys de demandes expressades per la ciutadania que de problemes i reptes identificats des dels àmbits acadèmic, tècnic i/o polític; reptes que reflecteixen la necessitat de canviar coses ara per prevenir riscos o danys a mig i llarg termini. Seria el cas, per exemple, de la idea de desenvolupament sostenible, basada convencionalment en la integració de tres dimensions de sostenibilitat: ecològica, econòmica i social. Com hem vist en el cas del “nou localisme” britànic, l'Agenda 21 Local contenia la promesa d'obrir tot un àmbit de polítiques locals, amb nous continguts i noves maneres de fer.

Sigui quin sigui el seu origen, habitualment els nous temes de l'agenda acaben plantejant a l'ajuntament la necessitat de créixer en termes polítics, tècnics i administratius. És a dir, també pressupostaris. Però no es tracta només de creixement. També és important la capacitat de fer

polítiques diferenciades, buscant l'adaptació d'un model general a les necessitats específiques de la ciutat (Pinson & Reigner 2012).

El mite de la planificació transformadora

La conjuntura crítica de 1979: ajuntaments que arreglen les ciutats

La vocació de fer política va lligada a una voluntat de promoure la transformació de la societat en un determinat sentit. Si més no, és així en les forces de l'esquerra. Però els ajuntaments només poden exercir aquesta funció si són capaços de bastir “models econòmics, socials i territorials per a les seves ciutats, en un rerefons d'alternatives basades en valors polítics i ideològics diversos (Brugué, Gomà & Subirats 2001, p. 116). Per fer el pas de la idea a la realitat, cal concretar objectius, accions, responsables, recursos i terminis. És a dir, cal disposar d'un pla. Un pla és una eina complexa, alhora política i tècnica. Perquè hi ha una dimensió de la planificació que respon a les finalitats, al camí que la ciutat vol seguir, i una altra que respon als mitjans, a com es vol fer, tenint en compte els condicionants físics, tecnològics, socials i financers, entre d'altres.

Al primer terç del segle XX, Catalunya tenia algunes experiències interessants (Pla Cerdà) i algunes idees prometedores (com el Pla Macià, elaborat per Sert i Le Corbusier) pel que fa a la planificació del desenvolupament urbanístic i territorial amb criteris de reequilibri econòmic i social. Malauradament, tant la voluntat com la pràctica efectiva de la planificació van ser molt poc habituals durant la dictadura³⁰. La raó és que no hi havia cap voluntat de transformació: “sovint s'estava a l'alcaldia o a l'ajuntament més per exercir el poder en defensa de la immobilitat política, que no pas per definir un model de ciutat o de vila” (Calzada 1999, p. 33). La mala sort de molts alcaldes franquistes, però, és que els va tocar viure el període més intens de creixement urbanístic que ha viscut Catalunya. Amb l'afegitó de fenòmens colaterals com la motorització massiva, que van impactar sobre una trama urbana antiga o poc adaptable. La baixa qualitat i l'escàs grau de compliment dels plans urbanístics en les ciutats catalanes dels anys 60 i 70 van provocar una dinàmica urbanística altament caòtica, on les normes s'adaptaven als propietaris i promotors immobiliaris, i on els espais públics anaven cedint terreny als habitatges i als vehicles privats. També a nivell estrictament formal els resultats solien ser deplorables.

En el moment de la transició a la democràcia, fins i tot abans de la constitució dels nous ajuntaments, un dels principals cavalls de batalla política i social ja era la planificació urbanística,

---

³⁰ També durant el franquisme hi va haver alcaldes, com Porcioles a Barcelona (1957-73), que tenien un model i van intentar tirar-lo endavant; també amb l'ajut de la planificació (Marín 2000).

perquè en molts sectors hom havia pres consciència de que s'estava perdent patrimoni i qualitat urbana de forma accelerada. I que, en conseqüència, calia actuar de forma immediata (Ferrer & Sabaté 1999, p. 121). Com a mínim per aturar els desgavells urbanístics. Un cop al govern, els nous equips van voler legitimar les seves decisions sobre desenvolupament i inversió mitjançant l'aprovació de nous plans generals d'ordenació urbana. Allò que els consistoris democràtics van tirar endavant va ser un nou tipus de pla urbanístic, "molt més compromès amb la transformació física de la ciutat (...) i molt més precís en la definició dels sistemes de control i execució" (Ferrer & Sabaté 1999, p. 120).

Podem considerar el Pla General d'Ordenació Urbana (PGOU)³¹ com "la mare de tots els plans". La seva finalitat principal és efectuar un "control previ sobre el sòl, les futures edificacions i les infraestructures que es portaran a terme en un espai (territori) durant un període de temps, de manera que conformin una idea global" (Macias 1999, p. 63). Responen, doncs, a una de les competències amb més potència normativa i econòmica dels ajuntaments, i la que segurament dóna més marge a la creativitat política: l'urbanisme. Els seus efectes es poden percebre en tots els àmbits de la política municipal, ja que també regulen les dotacions i ubicacions de les diferents tipologies d'espais i equipaments públics.

Els PGOU dels anys 80, àmpliament consensuats, van posar fre a les lògiques privatitzadores i van salvar moltes peces de patrimoni natural i cultural. La frenada en la construcció (i la destrucció), però, també va tenir molt a veure amb el canvi de conjuntura econòmica i demogràfica. Les ciutats es van estabilitzar i van guanyar temps per refer-se i millorar en qualitat urbana. Va ser, sobretot, el cas de les capitals provincials i altres ciutats molt consolidades. Per a algunes ciutats metropolitanes, però, aquella primera fornada de plans va esdevenir el veritable desllorigador del seu desenvolupament. L'element que els va permetre fer un salt de perifèries sense rostres a ciutats que se'ns presenten com gairebé modèliques. El cas de Mollet del Vallès és paradigmàtic al respecte. L'alcaldeessa Montserrat Tura, que va pilotar durant setze anys el desplegament del PGOU de 1982, parla dels efectes del pla amb un entusiasme desbordat.

"Mollet, transformada, renovada, modernitzada, dotada, connectada (...) per deixar enrere per sempre més el risc de no ser més que una acumulació forçada de persones en un suburbi gris ignorat, sense personalitat. Tot això, senzillament, usant bé i amb fermesa l'instrument de la planificació urbanística del que, democràticament, ens hem dotat" (FMC 1999, p. 125).

Aquesta mena d'experiències indubtablement van consolidar la visió de la ciutat com una realitat canviant i susceptible d'ésser planificada amb èxit (Esteban 2007). O, dit de forma planera, la idea de que, amb un bon pla, tot és possible.

---

³¹ A partir de 2004 el nom oficial va passar a ser Pla d'Ordenació Urbanística Municipal (POUM).

Diferenciació i omnipresència de la planificació

Amb el pas dels anys, a mesura que es van anar fent presents determinades oportunitats (canvi tecnològic, integració europea, consolidació de l'Estat social) i riscos (desindustrialització, deteriorament ambiental, exclusió social), amb un augment generalitzat de la incertesa del context, a les institucions els va resultar cada vegada més necessari incorporar les tecnologies de la planificació a l'hora de prendre decisions (Pascual 1999). Es tractava de disposar d'una idea general, d'un "model" d'allò que es volia aconseguir en termes de transformació de la ciutat a curt, mig o llarg termini. Així, el concepte de "model de ciutat"³² va esdevenir omnipresent en els debats polítics locals. Disposar d'un model de ciutat propi va esdevenir un requisit imprescindible per a qualsevol candidatura municipal que volgués resultar creïble.

L'aplicació d'aquesta lògica va comporta una creixent proliferació de plans, de tipus i àmbit d'aplicació divers. En el procés de diversificació, la pròpia idea de planificació va patir un canvi qualitatiu: se li demana que sigui més estratègica en l'enfocament, més oberta el disseny i més flexible en l'aplicació. Perquè es dona el fet paradoxal que la tecnologia millora els instruments de la planificació, però alhora promou o intensifica els processos de canvi que acceleren l'obsolescència dels plans. La idea de pla també porta incorporada la idea de projecte, que s'associa a modernització i innovació:

"la lògica de serveis és substituïda per lògiques de projecte (...) El projecte esdevé el símptoma de l'increment de capacitats tècniques i una forma de fer operatives noves comprensions". (Castañer, Salamaña & Vicente 1999, p. 224)

La planificació estratègica.

Tot i que en ambdós casos parlem de documents que tenen una vigència d'entre 10 i 20 anys, un pla estratègic es diferencia d'un pla urbanístic en dos elements clau: el seu focus no és l'estructura física del municipi (o territori), sinó l'econòmica i social, i el seu valor no és normatiu en el sentit fort – impugnable davant un tribunal- sinó en el sentit feble, entès com a orientació o guia per a l'acció acordada entre totes les parts que el subscriguin (Fernández Güell 2007).

La idea de la planificació estratègica neix a les empreses privades nord-americanes durant els anys 60 i 70, en el moment en què s'han d'adaptar a un context de creixent competència en els mercats. Però no només les empreses competeixen, també ho fan les ciutats entre elles, a l'hora de captar

---

³² Sovint també es parla, per referir-se a la mateixa idea, de "projecte de ciutat" (Pinson 2006).

inversions i residents. L'any 1981 San Francisco és la primera que du a terme un exercici d'aquestes característiques, i Barcelona esdevé una de les ciutats pioneres a Europa quan l'any 1988 es dota del seu primer pla estratègic. La capital catalana es troba en aquells moments sortint d'una llarga crisi que ha anorreat part de la seva indústria i, per altra part, davant l'oportunitat que suposa l'organització dels Jocs Olímpics previstos per a 1992. Els elements clau de la planificació estratègica, que són el diagnòstic i el consens (Brugué i Jarque, 2002), es revelen com a molt propicis per identificar els reptes de la Barcelona olímpica i alinear els recursos necessaris per a la seva satisfactòria resolució. L'èxit dels jocs i, especialment, de la transformació urbanística i territorial associada, va ser incontestable, i les institucions barcelonines van acumular prestigi i expertesa suficients com per convertir-se en referents nacionals i internacionals en la matèria³³. Òbviament l'impacte va ser intens a Catalunya.

“...l'experiència singular i extraordinària de la ciutat de Barcelona (...) incidirà també en nombrosos plans d'altres ciutats catalanes i influenciarà decisivament tota l'evolució posterior” (Ferrer & Sabaté 1999, p. 119).

El mimetisme va ser tan fort que l'any 1999 Catalunya ja liderava clarament la pràctica de la planificació estratègica local en el conjunt d'Espanya. De fet, més del 50% dels municipis de més de 10.000 habitants disposaven del seu pla estratègic o estaven en procés de fer-lo (Font 2001b). Tot i no tractar-se d'una pràctica obligatòria –com sí és el cas dels plans d'ordenació urbana– pràcticament totes les ciutats han dut a terme algun tipus de planificació estratègica, si bé amb graus de qualitat, continuïtat i eficàcia desiguals³⁴. Amb el temps, l'enfocament de la planificació estratègica també va anar canviant, fins al punt que, a principis dels 2000 ja es podien identificar tres generacions de plans estratègics, caracteritzades per la seva progressiva obertura cap a la participació ciutadana (Healey 1997). Si en la primera generació la concertació s'estableix entre ajuntament i empresariat local, en la segona ja s'intenta implicar els diversos sectors associatius, mentre que la tercera s'obre també a participants a títol individual. Aquest procés acaba tenint un impacte en els continguts dels plans, passant d'un focus molt clar molt en temes econòmics, a un plantejament holístic, que engloba pràcticament tots els àmbits de l'acció municipal.

La planificació de les polítiques públiques.

Als anys 90 els ajuntaments de les ciutats catalanes es van anar dotant, com significativament relata una observadora externa, de “*planes de casi todo*” (González Medina 2009, p. 229). El procés de

---

³³ En bona mesura a través del Centro Iberoamericano de Desarrollo Estratégico Urbano (CIDEU), creat a Barcelona l'any 1993.

³⁴ En el cas de la província de Barcelona, des del 1988 s'han iniciat 160 plans d'aquest tipus, 60% dels quals romanen actius en l'actualitat. 304 municipis de la província de Barcelona, el 97% del total, participen o han participat en alguna experiència de planificació estratègica, ja sigui d'àmbit local o supralocal. <http://www.diba.cat/web/plansestrategics>

planificació ajuda a vertebrar i coordinar les actuacions, a generar un relat justificatiu de les polítiques i a generar consensos dins i fora de l'ajuntament. L'existència d'un nombre cada vegada més gran d'àmbits sectorials, estructurats políticament en regidories delegades i tècnicament en departaments (per bé que sovint integrats en àrees), unida a la constatació del caràcter multisectorial dels principals reptes urbans (ocupació, cohesió social, seguretat, habitatge, protecció ambiental,...), porta a una necessitat creixent de d'elaborar plans integrals a l'entorn d'aquests problemes, o a l'entorn de col·lectius o de territoris (barris) amb necessitats específiques. Sembla que també aquí va ser l'Ajuntament de Barcelona qui va obrir camí, abordant el primer pla integral de joventut l'any 1985. La fórmula seria replicada en multitud de municipis. En una dècada, entre mitjans dels anys 90 i mitjans dels anys 00, es van anar acumulant onades de polítiques integrals de disseny i aplicació local: agenda 21, *gender mainstreaming*, ciutat educadora, polítiques del temps, etc.³⁵ En aquell punt, bona part de les noves polítiques locals començaven i eren identificades a través de l'elaboració d'un determinat tipus de pla (plans d'inclusió, plans comunitaris, plans de la societat de la informació, plans de mobilitat)³⁶.

El mite de la participació ciutadana

La conjuntura crítica de 1979: ajuntaments que obren les portes

Un dels trets característics dels ajuntaments franquistes va ser la seva opacitat i la seva incapacitat d'oferir mecanismes operatius de participació, ja que aquesta estava restringida als grups socials més propers al règim i a determinades elits empresarials. A més, qui realment tenia poder decisiu era l'alcalde, que era triat a dit pel governador civil de la província, pel Ministre de Governació o pel propi Franco, en funció de la dimensió del municipi³⁷. Amb tot, va ser justament als municipis on el franquisme va fer un assaig d'obertura cap a la democràcia, a través de l'elecció de l'anomenat "terç familiar". Però quan candidats oposats al règim van intentar ser escollits a través d'aquesta via, els van posar tota mena d'obstacles.

Enfront d'aquesta muralla, com s'ha esmentat abans els veïns i veïnes van optar per utilitzar l'escaleta de la *Ley 191/1964 de Asociaciones* per organitzar-se i defensar els seus interessos. Les entitats veïnals, juntament amb l'emergent sindicalisme i els sectors més progressistes de l'església

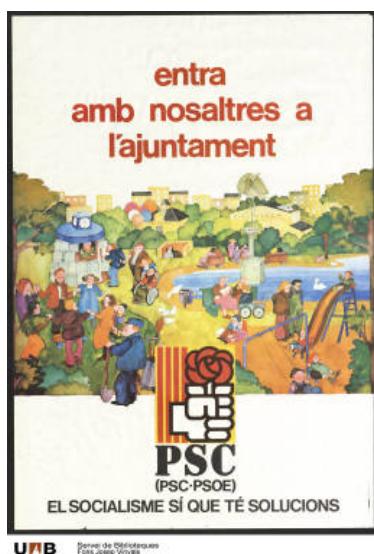
---

³⁵ Els anys 90 del segle XX van ser molt fructífers pel que fa a la formulació de teories i de propostes de "policy". Vista en perspectiva, ens apareix ara com una etapa positivament "naïf".

³⁶ La política generada per la Llei 2/2004, de 4 de juny, de millora de barris, àrees urbanes i viles que requereixen una atenció especial, ha estat rebatejada popularment amb el nom de "pla de barris".

³⁷ Que la qüestió ja preocupava aleshores, tot i viure encara en un règim dictatorial, es fa evident en la remarcable contribució de Xifra (1970), que sona orprenentment actual.

catalana, actors fonamentals per canalitzar els anhels participatius que hi havia a la societat. Tant la lluita com la negociació s'havien de dur a terme a través de mecanismes informals, a vegades amb gran risc per part dels i les activistes (Martínez Barceló 1998). Quan l'any 1977 es van legalitzar la majoria de partits polítics, nombrosos activistes veïnals van passar a la militància política i van contribuir a situar la participació ciutadana en la llista de grans prioritats per als primers ajuntaments democràtics. A més, entre 1977 i 1979 molts alcaldes franquistes van abandonar el càrrec i van ser substituïts per figures de perfil més aviat conciliador, que en bastants casos van permetre una major obertura dels consistoris, a través de comissions mixtes de treball que donaven un fort protagonisme als representants de les entitats.

Que la participació ciutadana era aleshores un tema atractiu i de primer línia en dona fe l'eslògan de campanya triat pel PSC per a les primeres eleccions municipals: “entra amb nosaltres a l’Ajuntament”³⁸. A finals dels 70 es va viure una veritable onada d’activisme social, reflectida de manera molt significativa en l’ocupació quasi permanent, pacífica i festiva, de la via pública. Per fer-hi des de les manifestacions polítiques a tota mena de festes laiques, noves o recuperades del passat. Joaquim Nadal, aleshores president de la FMC, descriu aquesta imatge mítica del desvetllament i l’eufòria col·lectiva de les ciutadanes i ciutadans.

“La vida municipal va catalitzar com mai les il·lusions col·lectives, les expectatives ciutadanes, va moure recursos, consciències, va posar en funcionament tots els ressorts de la participació ciutadana i de la renovació urbana” (Joaquim Nadal, a: Nel·lo 1989, p. 7).

Ara bé, si l’activitat cultural i festiva va tenir des del primer moment el suport gairebé incondicional dels ajuntaments, no va passar el mateix a l’hora d’acordar un model de governança urbana que satisfés les expectatives de les entitats veïnals. Des d’alguns sectors hi va haver la voluntat d’acostar el poder municipal a la ciutadania (Borja 1987), però era inapel·lable que els nous governs municipals es basaven en un sistema de democràcia representativa pràcticament monopolitzat pels partits polítics. Els i les representants es devien als seus respectius partits, i el desencontre entre aquests i l’activisme veïnal va ser ràpid i profund (Andreu 2015). La participació ciutadana no es va començar a reglamentar -i a introduir en les pràctiques municipals- fins al segon o tercer mandat. Es va fer, en bona mesura, a causa de la incessant pressió de les associacions de veïns, i en general va prevaldre una concepció molt limitada de la mateixa (Subirats & Vallès 1990), focalitzada, segons Pindado, en “contenir i acontentar” (2005, p. 95) selectivament els actors socials. Podríem dir que la

³⁸ Font: <http://mdc.cbuc.cat/cdm/ref/collection/josepvinyal/id/1195>

primera dècada de democràcia municipal va acabar amb un significatiu “desencant” o rebaixa d’expectatives respecte el model de democràcia municipal que l’activisme urbà havia somiat durant la transició.

Necessitat i impossibilitat de la participació: un mite estroncat?

Una dècada més tard, en un context marcat per l'enfonsament de l'esquerra marxista i el descrèdit creixent de la política, la causa de la participació ciutadana va tornar, recolzant-se en teories fortament normatives (Barber 1984, Dahl 1985), nous formats participatius (Font et. al. 2000) i nous enfocaments de política pública (Blanco & Gomà 2002). Un torrent de "retòrica positiva" (Yetano, Royo & Acerete 2010, p. 784) donava plausibilitat a la idea que implantar la democràcia participativa -si més no a escala local- era una cosa legítima, convenient i fins a cert punt inevitable en una societat cada cop més formada i informada.

Vist des d'un prisma més funcional, hi havia una altra raó de pes per la qual particularment les ciutats havien d'apostar per un estil relacional de govern i administració, basat en l'obertura, el diàleg, l'horitzontalitat i la reciprocitat (Alguacil 2012). En comptar amb una dotació limitada de poder “hard” (Stoker 2011, p. 27), és a dir, competències i diners, els ajuntaments depenen molt de la col·laboració i la coresponsabilitat d’altres actors -públics, privats i del tercer sector- per poder dur a terme polítiques amb cara i ulls en matèria de promoció econòmica, de cohesió social o de qualitat de vida (Fung 2015, Blanco, 2015). Fins i tot en un sector tan pròpiament municipal com els serveis socials "(e)l treball relacional i el fet de relacionar-se era un dels pocs recursos del professional" (Castañer, Salamaña & Vicente 1999, p. 223). En el balanç dels 20 anys, la retòrica autocomplaent abunda:

“Han passat vint anys i crec que podem dir ben alt que la il·lusió per participar i gaudir de les institucions democràtiques locals és la mateixa, o potser renovada, però es manté (...) Hem assumit nous reptes i responsabilitats i hem actuat amb una actitud totalment transparent. Avui la casa consistorial és oberta a tothom: és la casa de tots. Les autoritats estan a disposició dels ciutadans”. (Azuara 1999, p. 57)

Però també es detecten diagnòstics d’insatisfacció i una voluntat d’anar més enllà:

"Els ajuntaments poden complir les seves obligacions legals, però un país en progrés necessita més democràcia per seguir avançant i més democràcia vol dir més proximitat i més participació; en definitiva, més municipalisme" (Mas 1999, p. 7).

I certament, el tombant de segle va començar un procés de desenvolupament institucional, que es materialitza en la proliferació d’òrgans i processos de participació (Font, Blanco, Gomà & Jarque

2000), així com en la creació d'unitats administratives específiques, dotades de personal tècnic especialitzat en participació (Salvador & Ramió 2012). Quantitativament, els resultats van ser notables, i també van haver-hi experiències pioneres interessants, que van situar de nou els ajuntaments al capdamunt de l'escala de la innovació pública:

"es en la proximidad donde se están dando los primeros y mejores ejemplos de nuevas formas de entender la gobernanza colectiva de los asuntos públicos" (Blanco & Gomà 2002, p. 17-18).

De totes maneres, el balanç d'aquesta segona onada participativa, que s'inicia als anys 90, també és controvertit. No es pot dir que no s'hagi intentat. A Catalunya es va incorporar la participació explícitament en la majoria les polítiques i programes nous. Altra cosa és que això hagi generat efectes substantius (Parés, Bonet-Martí & Martí-Costa 2012). Vist en perspectiva del conjunt d'Espanya, les evidències de desencontres i decepcions són nombroses (Herrero & Ajangiz 2007, Pastor 2010, Font & Navarro 2013). Hi ha una primera atribució de responsabilitats a la ciutadania, en el sentit que a la gran majoria de la gent li interessa més aviat poc la participació (Morales 2005; Montero, Font & Torcal 2006), cosa que xoca frontalment amb l'ideal del municipi com a espai participatiu.

"el ciudadà ha de deixar de ser un actor passiu que espera que l'administració li ho faci tot i ha de constituir-se en l'agent impulsor i actiu de projectes de ciutat" (Pallejà 1999, p. 77).

Però hi ha altres factors a considerar. Pindado (2005) i Brugué (2007) atribueixen els fracassos a la improvisació i el mal disseny dels processos, que sovint desaprofitaven el potencial deliberatiu. Però altres autors fan una esmena total al model. Ruano (2010) considera la participació ciutadana municipal poc més que un simulacre; un mite en el sentit més negatiu del terme, i Navarro (2004) com un joc al servei dels objectius dels partits polítics dominants. Enfront un teixit associatiu fragmentat i despolititzat (Alonso & Jerez 1997), la participació que proposen els ajuntaments es produeix en un pla d'excessiva desigualtat (Aguilar & Navarro 2000). Amb tot, cal recordar que aquest problema no es dona només al nostre país (De Vries 2008).

Tampoc no està massa clar que un model de governança local basat en lideratges unipersonals forts –i de gran càrrega simbòlica– sigui compatible amb una participació ciutadana ambiciosa, que pressuposa certa voluntat de compartir les decisions i, en definitiva, el poder (Bergström, Gianoli & Rao 2012, Canal & Salazar 2016). De fet, no sembla que les creences siguin massa fermes. En el treball de Ruiloba, que analitza el punt de vista d'alcaldes i alcaldesses espanyoles sobre la participació, veiem que gairebé tots (98,7%) mostren un clar perfil participatiu si només se'ls pregunta sobre participació, però quan se'ls demana que prioritzin entre aquesta i altres possibles objectius municipals, com la legalitat o l'eficàcia, el perfil es desdibuixa notablement (2014, p. 65).

Els polítics locals han resolt aquesta contradicció a través de l'ambigüitat, de manera que moltes pràctiques diferents poden ser considerades com participatives, des de parlar en un consell de barri en nom d'una associació fins al teatre amateur, passant per les enquestes de satisfacció dels serveis municipals. El problema, però, és que aquesta falta de claredat conceptual s'acaba traslladant a la definició dels objectius i dels instruments de la participació (Della Porta, Reiter & Alarcón 2014) i pot retroalimentar la frustració envers els mateixos.

Tot i els problemes i les contradiccions, el municipalisme progressista mai no ha abandonat del tot la idea de que els municipis són espais privilegiats per a la participació i que els ajuntaments són institucions intrínsecament participatives. Sembla molt difícil deixar caure aquest mite, perquè és una part massa consubstancial de l'argumentari en favor de l'autonomia local i del model de municipalisme que es defensa. Hi ha el risc, però, que un excessiu allunyament entre les promeses del mite i allò que s'acaba oferint des de govern municipal, provoquin un desgast tant del mite com de la pròpia política. És el que sembla que va passar, si més no en part, en el cas de la consulta convocada per l'Ajuntament de Barcelona sobre la reforma urbanística de l'Avinguda Diagonal (2010).

El mite de l'opressió centralista

La conjuntura crítica de 1979: ajuntaments ignorats i desemparats

El reconeixement de l'autonomia local a la Constitució de 1978 (Art. 140 CE) i la recuperació de les eleccions municipals lliures i democràtiques a l'abril de 1979 va suposar una autèntica transformació estructural de l'Estat (Orduña 2005), que va posar els ajuntaments espanyols en un camí assimilable a aquell que havien seguit els seus homòlegs europeus des de feia ja algunes dècades. Des d'una perspectiva comparada, règim local que emergeix de la Constitució de 1978 i es consolida al llarg dels anys 80, amb l'aprovació de les lleis reguladores del règim local (LRBRL, 1985), del règim electoral (LOREG, 1985) i de les hisendes locals (LRHL, 1988), ha estat adscrit al model francès o sud-europeu de govern local³⁹, caracteritzat per ajuntaments amb una dimensió política forta, capaç d'exercir representar i liderar políticament la comunitat local, i una dimensió de provisió de serveis feble, ja que les competències de major abast pressupostari -i de més impacte en termes de benestar i de reducció de les desigualtats- es mantenen en les administracions de nivell superior. La desproporció entre les dues dimensions planteja una contradicció evident: com es pot representar políticament a una comunitat sense disposar de les eines necessàries per satisfer les necessitats i

---

³⁹ En alguns casos tal adscripció és matisada pel fet que, a diferència dels Estats com França, Portugal o Grècia, Espanya sí que disposa d'un nivell regional de govern amb àmplies competències, més proper als Estats adscrits al model centreeuropeu de govern local, com Alemanya o Àustria.

aspiracions de la mateixa? La resposta del règim local que s'estava construint era oferir un mapa competencial local complex i alhora prou obert com per permetre als ajuntaments la configuració d'un camp propi d'acció política⁴⁰.

No obstant això, hi va haver un conjunt de factors estructurals, de *path dependency* institucional (en el sentit de Marsh, Hall & Fawcett 2014), afegida a successives decisions dels poders centrals de la democràcia espanyola (Govern, Corts i Tribunal Constitucional), que d'alguna manera van reduir l'abast real de la transformació. D'alguna manera es va anar imposant la visió que, malgrat la inclusió del principi d'autonomia local, la Constitució havia atorgat "*un papel secundario a la Administración local y dependiente o subordinado del centro, sea este estatal o regional*" (Arenilla, 2015, p. 2).

Pel que fa a les continuïtats, cal destacar la d'elements clau del liberalisme doctrinari i del municipalisme constitucional de matriu francesa (García Fernández 1983), mantinguts també durant l'etapa franquista, com l'uniformisme organitzatiu, el doble paper d'alcalde i president del ple municipal, o l'existència de les províncies com a ens d'articulació supramunicipal i proveïdors de serveis als municipis. En general l'aparell estatal no es va adaptar als canvis constitucionals amb la velocitat i la profunditat necessàries. La resistència al canvi va ser la tònica dominant (Alba & Navarro 2011), a excepció d'alguns dels grans organismes autònoms, com l'agència tributària, on sí que es va produir un salt important en modernització i millora de la gestió (Parrado 2008). Vist en perspectiva, sembla clar que es va perdre una oportunitat històrica per reformar l'administració. En realitat, els trets definitoris del model espanyol, com el centralisme i el formalisme, no només es van mantenir, sinó que en general van ser assumits i reproduïts pels governs i les administracions autonòmiques de nova creació (Ramió i Salvador 2004). En el seu descàrrec cal dir que les comunitats autònomes tampoc van tenir massa oportunitats de construir de bell nou. De fet, en comptes de refer de bell nou el mapa territorial les comunitats autònomes van ser afegides, com una capa més, al mapa provincial heretat del segle XIX.

En tot cas, allò que sí van rebre les comunitats autònomes va ser competències i finançament. En realitat, en assumir les comunitats competències com la sanitat i l'ensenyament, el gruix de la descentralització va quedar-se en aquest nivell (Colino & Del Pino 2011), deixant els governs locals en nivells de despesa pública sempre inferiors al 15%. Per altra part, tot i que el Tribunal Constitucional va sentenciar que els municipis no podien quedar directament subordinats a les comunitats autònomes, aquestes sí que podien exercir una notable influència en els governs locals a

---

⁴⁰ Més enllà de les competències considerades com a obligatòries per als municipis (art. 26), variables en funció de la seva mida, la LRBRL aprovada el 1985 preveu que els municipis exerceixin competències en nombrosos àmbits sectorials (Art. 25.2), d'acord amb les lleis autonòmiques o estatals, que exerceixin competències de forma complementària a les administracions de rang superior (Art. 28), o que ho facin per delegació d'aquestes mateixes administracions (Art. 27). Finalment es contempla el principi de competència general (Art. 25.1.), Que permet al municipi "promoure tota classe d'activitats i prestar quants serveis públics contribueixin a satisfer les necessitats i aspiracions de la comunitat veïnal".

través de la legislació i les polítiques sectorials. I en general les comunitats autònomes es van revelar com a molt intervencionistes, no únicament per voluntat de poder, sinó també mogudes "per l'entusiasme i el voluntarisme" (Castañer, Salamaña & Vicente 1999, p. 216) que sovint caracteritza les institucions noves.

Passada la fase de "resolució d'urgències històriques" i de construcció del sistema, aviat els ajuntaments van percebre que havien d'abordar nous problemes i que les expectatives i les demandes de la ciutadania havien crescut, però en canvi havien de seguir treballant en un marc molt restrictiu.

"el gobierno local ha iniciado -mucho más tarde que en otros países- la marcha hacia un cierto modelo de "municipio de bienestar" (en la cual) ha topado no solamente con los límites circunstanciales de la crisis económica de los años setenta, sino también con los límites estructurales propios del gobierno local y de los recursos de que dispone". (Subirats & Vallès 1990, p. 88).

La percepció en el municipalisme era que les normes lleis clau del règim local, aprovades entre 1985 (de Bases de Règim Local) i 1988 (d'Hisendes Locals) havien arribat tard i eren insuficients per afrontar un seguit de "riscos acumulats: la insuficiència de recursos, la devaluació de competències, la pèrdua d'iniciativa, la saturació de les propostes, la disminució d'autonomia, la inèrcia administrativa" (Nadal a: Nadal 1989, p. 8). L'any 1987, l'aleshores alcalde de Barcelona Pasqual Maragall va utilitzar el diari El País per interpellar públicament el president espanyol Felipe González, recriminant-li la miopia que suposava negligir els governs locals i advertint-lo que, si bé en política nacional i internacional Espanya –i en particular els governs de Felipe González- havia recollit un èxit rere l'altre (democratització, universalització dels serveis de salut i educació, Estat de les autonomies, reconversió industrial, integració atlàntica i europea, entre d'altres), no se'n sortiria si no era capaç de guanyar la batalla de la qualitat de vida, que es lluitava a escala local, en coses com l'habitatge, l'entorn o la cohesió social. (Maragall, 2002, p. 15-19). Els resultats polítics d'aquella negligència es manifestaven, segons l'alcalde de Barcelona, en els mals resultats de l'esquerra en les eleccions municipals d'aquell any, en què va perdre diverses alcaldies importants i la majoria absoluta a Madrid. Nadal, aleshores president de la Federació de Municipis de Catalunya, adopta un to encara més dramàtic quan equipara la voluntat de fragilitzar el món municipal amb "un suïcidi democràtic col·lectiu" (Nadal 1989, p. 8).

Es detecta, sobretot, un problema d'infrafinançament crònic, estructural, que s'atribueix a una desequilibrada distribució dels recursos públics entre els tres nivells bàsics de l'administració. Els ajuntaments consideraven injust que el nivell local de l'administració s'hagués de conformar amb entre un 12 i un 14% de la despesa total, quan les seves responsabilitats no eren menors que les del Govern Central o les comunitats autònomes. Ben aviat van començar a circular propostes perquè el

Govern Central reequilibrés “el dèficit que ell mateix ha(via) contribuït a crear” (Roldán 1999, p. 48), apostant per fórmules de xifres rodones, com 50%-25%-25% o la menys freqüent 40%-30%-30%. Dins de Catalunya el conflicte econòmic també es va focalitzar en el cofinançament de serveis i inversions per part de la Generalitat. Des del municipalisme es va demanar, reiteradament, l'aprovació d'un Pla director d'inversions locals de Catalunya, concebut com una eina per "articular totes les administracions que convergeixen en el finançament de l'obra pública a Catalunya (Bellet & Ganau 1999, p. 210). Tot i que la Llei municipal de Catalunya de 1987 el preveia, no es va arribar a posar en marxa.

Una segona queixa, potser menys freqüent però igualment intensa, es refereix a les reiterades i en bona mesura innecessàries intromissions de Govern Central i comunitats autònomes en els afers municipals. A Catalunya un àmbit particularment sensible és el de les polítiques socials, on es parla d'una "situació de confrontació radical de dos models d'intervenció. Des de l'àmbit municipal, amb polítiques més integrals i integradores, i des de l'àmbit autonòmic, amb una visió més fragmentària i agressiva de l'acció social" (Nadal 1999, p. 215). Als anys 90 la Generalitat introdueix un nou model d'assistència social que “bascula vers la iniciativa social i privada” i, en conseqüència “atorga un paper molt més secundari als ajuntaments” (Castañer, Salamaña & Vicente 1999, p. 227).

En tota narrativa potent hi ha d'haver, almenys, un personatge dolent, i sembla clar que el municipalisme progressista el troba en les administracions de rang superior, a les quals atribueix una indissimulada voluntat de tutelar els ajuntaments, així com egoisme i mesquinesa a l'hora de distribuir competències i recursos. El sentiment de greuge s'intensifica quan s'hi afegeix la percepció de que els ajuntaments han d'afrontar, sols i amb eines defectuoses, problemes socials que ni el Govern Central ni la Generalitat són capaços de resoldre. No cal dir que el greuge compartit i la identificació d'un “enemic” comú tenen una força aglutinadora. També la van tenir per al municipalisme.

Com d'alguna manera l'alcalde Maragall li venia a dir al president González, bona part del problema venia del fet que l'elit governant, tant a Madrid com a Barcelona (presidents, ministres consellers), només en casos comptats havia passat prèviament per un ajuntament; i encara menys en càrrecs executius. La percepció és que no coneixien les especificitats de la política local i, per tant, no la poden valorar en la seva justa mesura. Cal dir que també es detecta, com a mínim en alguns discursos i representants del municipalisme, certa pretensió de superioritat en termes de gestió, polítics i fins i tot morals. Seguint aquest fil argumental, durant bastants anys des del municipalisme es va dir que, quan s'aconseguís que polítics locals de renom fessin el salt a nivells de govern

superiors, les relacions entre les institucions millorarien notablement, i el funcionament de les institucions, també⁴¹.

La llarga i infructuosa lluita per ampliar l'autonomia local

El guant que va llançar Maragall a finals dels 80 va ser recollit pel municipalisme espanyol. Dominada per alcaldes socialistes, la FEMP va assumir un discurs i un programa marcadament reivindicatiu, de la mà de figures emblemàtiques com els alcaldes Tomás Rodríguez Bolaños (Valladolid) i Francisco Vázquez (La Corunya), que van presidir l'entitat entre 1985 i 1995⁴². El programa polític del municipalisme espanyol va cristal·litzar a l'anomenada *Declaración de la Coruña* (1993), en què la FEMP manifesta, de forma solemne, el seu descontentament respecte a la situació dels municipis a l'Espanya de les autonomies. En el text es constata...

“...un verdadero déficit de dignidad por parte de los poderes locales que ven, día a día, cómo se les considera meros espectadores, sin posibilidad de participar directamente en la toma de decisiones”
(Junquera 2004, p. 311).

Les demandes no són poques: més participació dels ens locals en la construcció de l'Estat, més descentralització de la despesa pública⁴³ i més competències. En segon terme, una "major clarificació de les competències i les responsabilitats" (Mir 1999, p. 49). Tot plegat s'acaba concretant en una proposta de 92 mesures concretes, de les quals 32 adreçades a l'Estat i 60 a les comunitats autònomes.

Durant la campanya electoral de 1996 els dos principals candidats -González i Aznar- afirmen assumir els plantejaments de la FEMP. Un cop constituït el primer govern del *Partido Popular* (PP), serà el seu Ministre d'Administracions Públiques, Mariano Rajoy, qui negociarà per part de l'Estat l'anomenat *Pacto Local* de mesures per al desenvolupament del govern local. Finalment arriba a un acord amb una FEMP que després del daltabaix socialista a les eleccions municipals de 1995 era presidida per l'alcaldessa popular de València, Rita Barberá⁴⁴. El Consell de Ministres n'aprova els continguts el 17 de juliol de 1998, i aquests es tradueixen en sis lleis que s'aproven el 21 d'abril de 1999. Essencialment les mesures reforcen la dimensió executiva dels governs locals, per tal de promoure'n l'eficàcia. Junquera (2004) considera que aquest pacte va suposar un cert reconeixement institucional dels governs locals per part de l'Estat. Després de molts anys, va semblar que el

---

⁴¹ De 1995 a 2012 el PSC només va presentar alcaldes o exalcaldes com a candidats al Govern de la Generalitat (Nadal de Girona, Maragall de Barcelona, Montilla de Cornellà i Navarro de Terrassa), dos dels quals van esdevenir presidents de la Generalitat (Pasqual Maragall, 2003-2006 i José Montilla, 2006-2010). En aquesta fase, nombrosos alcaldes i alcaldesses van incorporar-se al Govern de la Generalitat.

⁴² Rodríguez Bolaños de 1985 a 1991 i Vázquez de 1991 a 1995, més una segona etapa, de 2003 a 2006.

⁴³ Es demana que els governs locals passin del 15 al 25% de la despesa pública total, o, en versions més agosarades, la distribució a terços entre els tres nivells de l'administració.

⁴⁴ Barberá va presidir la FEMP entre 1995 i 2003.

Govern Central com a mínim es preocupava de les seves necessitats. Alhora, constata que “*desde la perspectiva de una asunción de nuevas competencias y funciones por los Entes locales, la importancia de estas disposiciones es modesta*” (2004, p. 321). I tampoc s’arriba al moll de l’os del problema, que és el sistema de finançament local (Suárez 2008). Pel que fa a les comunitats autònomes, no van fer cap pas significatiu per respondre a la demanda d’una “segona descentralització”.

Als ajuntaments de les ciutats catalanes, la decepció va ser enorme.

“I’anomenat *Pacto Local*, que en lloc d’aclarir el sistema de competències i de corregir la situació del finançament s’ha centrat a introduir un complicat sistema d’accés dels municipis al Tribunal Constitucional i a accentuar forassenyadament el caràcter presidencialista de les corporacions” (Farrés 1999, p. 145)

“Després de vint anys de la constitució dels ajuntaments democràtics encara són paleses greus insuficiències en les competències que haurien de ser locals i que malviuen en altres administracions públiques o que s’exerceixen en règim de concurrència, produint disfuncions, encariments i ineficiències en l’activitat dels serveis. Els principis de la subsidiarietat i del sentit comú no han fet gaire fortuna en les administracions autonòmiques i centrals (...) No han entès res, o pitjor, no volen entendre res” (Baltasar 1999, p. 23).

A finals dels 90, però, frenada pel *Pacto Local* i per una conjuntura econòmica i financera favorable, la pressió municipalista va decaure. Concretament, l’increment substancial dels fons estructurals (FEDER, FSE i, sobretot, Fons de Cohesió) i l’increment dels ingressos generats pel desenvolupament urbanístic i la construcció (Jiménez 2009) van permetre a la majoria d’ajuntaments seguir creixent en despesa sense necessitat d’alterar les regles generals del joc. Per altra part, el fet que des de 1995-96 tant el govern central com la majoria de governs locals quedessin en mans del PP, no assegurava precisament un discurs, ni una agenda, centrats en la transformació social i/o la descentralització política. Observant aquell canvi d’actitud del municipalisme, Font Llobet el va comparar com el pas de la “*rebelión de la cenicienta*” al “*sueño aletargado de la bella durmiente*” (2008, p. 157).

La Llei 57/2003, *de medidas para la modernización del gobierno local* va ser l’última reforma aprovada per donar resposta a les demandes del municipalisme. En aquesta ocasió es tractava, a més de fixar uns mínims per a la participació ciutadana, d’introduir una diferenciació clara en el règim local, un règim local de geometria variable a partir d’un criteri bàsicament poblacional (Font Llobet 2008). Els anomenats “municipis de gran població” tindrien, a partir d’aquell moment, més autonomia fiscal (a través de la participació en l’IRPF i impostos especials), més autonomia organitzativa i obligacions addicionals quant a la transparència i la participació. De nou, va ser una reforma prometedora en el seu plantejament, limitada en el text aprovat i decebedora en la implementació (García Herrera 2006).

Posteriorment, amb l'arribada del govern Zapatero l'any 2004, tot sembla encarrilat per a la modernització del règim local en un sentit propici a l'ampliació de l'autonomia dels ajuntaments. S'arriba a elaborar un Llibre Blanc sobre la matèria (Govern d'Espanya 2005), però a mitja legislatura, en paral·lel a la intensificació del debat sobre l'Estatut de Catalunya, el projecte cau de l'agenda i ja no es torna a recuperar (Zafra 2015). Davant la inhibició de l'Estat, en aquells moments haurien pogut ser les comunitats autònomes, encapçalades per Catalunya i Andalusia, les portadores de la iniciativa reformista, per configurar sistemes més generosos cap als governs locals, més moderns i més adaptats a cada realitat territorial, però la jurisprudència del Tribunal Constitucional ho va impedir una i altra vegada (Font Llobet 2008).

Entretant a Catalunya es va produir, després de 23 anys, un canvi de color polític al Govern de la Generalitat. L'anomenat govern tripartit, presidit entre finals de 2003 i 2006 per Pasqual Maragall, va mostrar una major sensibilitat envers els ajuntaments i va intentar incorporar algunes de les demandes del municipalisme. En aquest context cal destacar la Llei de Barris -primera que va aprovar el nou govern- que va significar un veritable esforç de disseny compartit de polítiques (Nel·lo 2010) tot i l'excessiva burocratització que ha llstat l'administració de la Generalitat pràcticament des de la seva creació. I també el malaurat Estatut d'Autonomia de 2006, que abordava l'eterna assignatura pendent de l'ordenació territorial i atorgava als municipis cert blindatge competencial, participació en els ingressos de la Generalitat, i mecanismes clars per al diàleg institucional. Tanmateix, demandes molt substantives del municipalisme, com la transferència de l'ensenyament primari o de les polítiques actives d'ocupació, no es van arribar a materialitzar (Pradel 2016).

En síntesi, pel que fa a la confrontació del moviment municipalista amb l'Estat, podem considerar dues grans etapes força diferenciades, de 1979 a 1995 i de 1995 a 2007. Mentre la primera va ser limitada en mitjans però ambiciosa i reivindicativa en els objectius, en la segona va passar més aviat el contrari, tot i que l'abundància de recursos s'acabaria revelant poc després com circumstancial i, en certa mesura, il·lusòria. Com hem assenyalat, el canvi de color polític de la FEMP en pot ser una causa important, així com també la millora de la conjuntura econòmica i financera. Un element que resulta paradoxal de tot això és que les úniques reformes del règim local efectuades entre 1985 i 2011 es vagin dur a terme en les etapes de govern del PP, cosa que per altra part podria explicar perquè han estat reformes amb poca ambició i substància.

Conclusions

Sintèticament, podríem dir que la mitologia del municipalisme es desenvolupa entre els anys 80 i 90 del segle XX, quan assoleix el seu punt de major preeminència. Per un conjunt de raons històriques

i per l'acció de determinats actors, el municipalisme democràtic de les ciutats va arribar a ser identificat amb un conjunt d'idees que, tot i venint majoritàriament de l'esquerra, van gaudir durant cert temps d'un nivell molt alt de suport i legitimitat social. La seva vigència va ser especialment perceptible en els propis ajuntaments i en totes aquelles institucions relacionades amb el govern local i el municipalisme. En aquest sentit, sembla plausible que la força del municipalisme progressista va mobilitzar energies i consensos útils per consolidar les institucions municipals democràtiques. Com també que va conferir als ajuntaments -és a dir, al personal polític, tècnic i administratiu que hi ha anat treballant- un conjunt d'idees que donaven sentit a l'acció institucional. Que no és poca cosa.

Quedi clar que la base del municipalisme progressista no era fictícia. Com hem pogut constatar en les seccions precedents, al darrere de cada mite hi ha fets observables i verificables. En termes de rendiment institucional, els ajuntaments poden mostrar un bon balanç. Per exemple, Marina Subirats considera que, si més no a l'àrea metropolitana de Barcelona, els ajuntaments van contribuir positivament a l'avenç notable, en termes d'igualtat i de qualitat de vida, que es pot verificar en el període 1986-2006 (Subirats Martori 2012). També és un fet que els ajuntaments urbans van arribar a ser considerats, convencionalment, com “els espais més dinàmics de la innovació i l'experimentació” del sector públic espanyol (Alba & Navarro 2003, p. 20). Iglesias & Villoria (2010) hi il·lustren per al cas d'Alcobendas, però també haurien pogut trobar exemples significatius en ciutats intermèdies catalanes. Quan es parlava de noves polítiques urbanes sempre hi havia ciutats catalanes que estaven, o semblaven estar, a l'avantguarda del moviment.

També cal assumir, però, que les idees defensades pel municipalisme progressista van ser molt més replicades i amplificades que no pas verificades de forma global i sistemàtica. En bastants casos no podem afirmar que sigui estrictament cert o fals allò que sostenen. Com no podem fer-ho de pràcticament cap idea relacionada amb la política⁴⁵. Referint-se al “mític” model escandinau de benestar, Cox conclou que “al capdavall, el model escandinau no és un model formal que es presti a una anàlisi rigorosa”, perquè “ha desenvolupat definicions tan ambigües que és poca cosa més que una etiqueta descriptiva per als sistemes de benestar que existeixen als països escandinaus (...) Tanmateix el model segueix mantenint un poder considerable per estructurar les creences, expectatives i estratègies polítiques de la gent en molts països” (2004, p. 2016).

---

⁴⁵ No deu ser casual que al nostre país, com en la majoria de països, l'avaluació de polítiques públiques resulti tan impopular i hagi trobat sempre grans dificultats per establir-se d'una forma normalitzada. Llevat d'algunes excepcions de l'àmbit de la sanitat i de l'educació, les institucions catalanes no tenen incorporada una cultura de l'avaluació. La Fundació Carles Pi i Sunyer mesura sistemàticament el rendiment institucional dels ajuntaments, a través d'una àmplia bateria d'indicadors de gestió (l'Observatori, des de 2003) i a través d'un conjunt específic de polítiques (el Panel, des de 2008). És molt significatiu que, tot i que es publiquen resultats comparats, aquests sempre són anonimitzats, i els informes individuals de cada ajuntament són estrictament confidencials i s'envien a la institució destinatària en format paper (<http://pisunyer.org/mialias.net/panel-de-politiques-publicues-locales>).

Aquest és, després de tot, el punt clau. Com he intentat demostrar en l'apartat dedicat als mites polítics, en realitat no eren només les idees allò que feia poderós el municipalisme progressista, sinó idees que es transformen en fermes creences quan són associades a determinats sentiments (d'orgull i pertinença a una comunitat, de satisfacció per, com diu Baltasar, anar “a favor dels vents de la història”, de seguretat i confiança), a determinats valors (democràcia, progrés, cohesió, igualtat...) i a determinades pràctiques rituals (els actes institucionals, les festes, les presentacions, els processos participatius, les assemblees municipalistes amb comunicat reivindicatiu...). Era tot això, conjuntament, el que sustentava el municipalisme progressista, aportant-li legitimitat social i recursos per a la lluita política que es desenvolupa quotidianament als espais de representació i als mitjans de comunicació.

Les elits municipals i municipalistes eren conscients de la importància de tota aquesta història, i van fer tot el possible per garantir-ne la (re)creació i difusió. Podem dir que a Catalunya, les bases ideològiques per als mites del municipalisme progressista van ser generades i disseminades des de nombroses organitzacions. A nivell d'institucions polítiques, els dos principals motors van ser l'Ajuntament de Barcelona i la Diputació de Barcelona. Podem identificar-hi un compromís fort i continuat en la creació i disseminació d'aquestes idees, ja fos amb mitjans propis (com gabinets d'estudis i de comunicació), o bé encarregant la producció d'idees a d'altres institucions, més especialitzades. La irradiació del “model Barcelona” va ser tan potent que van arribar a la resta de municipis urbans de Catalunya (de les províncies de Girona, Lleida i Tarragona), a la resta de ciutats espanyoles (a través de la FEMP o per altres vies) i a les xarxes europees, llatinoamericanes (Dávila 2009) i globals de ciutats.

Un esglau per sota, però encara en l'àmbit de l'administració pública, hem de fer esment de les entitats municipalistes, la Federació de Municipis de Catalunya (FMC) i l'Associació Catalana de Municipis i Comarques (ACM). Sobretot la primera, atès que congregava els municipis urbans i era dominada políticament pels ajuntaments grans i mitjans. Creada l'any 1986, la revista de la FMC, *Catalunya Municipal*, ha estat tot un referent en aquest punt: generava discurs a través de la paraula i a través de les imatges⁴⁶. Però tampoc és negligible el paper el paper de l'ACM a l'hora de traslladar idees essencials del municipalisme progressista als municipis més petits. Els textos publicats per ambdues entitats amb motiu d'aniversaris significatius dels ajuntaments democràtics són prou reveladors al respecte. En tot el territori, partint de la cobertura que donaven aquestes institucions, pràcticament cada ajuntament urbà podia erigir-se en una font emissora o, per ser més precisos, re-

---

⁴⁶ “Avui surt el número 500 de la revista Catalunya Municipal que des de 1986 publica la Federació de Municipis de Catalunya. Amb fidelitat i eficàcia provadíssima, Batllori ha fet cinc-cents acudits al voltant del món local. Les relacions amb Madrid, les relacions entre governs, les relacions dels ajuntaments amb la Generalitat, les lleis més àrides, les ordenances més avorrides, els canvis en el món local han desfilat ordenadament davant el llapis de Toni Batllori, que ha subratllat sempre els valors del municipalisme”. (Nadal, J., a: Diari de Girona, 27 de febrer de 2004, p. 26).

emissora de les idees del municipalisme progressista; sobretot si comptava, com era habitual, amb algun tipus de gabinet de comunicació.

Tant les institucions locals com les organitzacions municipalistes, però, tenen un recorregut limitat en la producció de discurs. I no tan sols perquè les funcions de govern normalment no permeten disposar dels temps necessaris per a la recerca i la reflexió, sinó també per una qüestió de legitimitat. Al discurs generat per les persones que ocupen càrrecs de responsabilitat política se li atorga un valor purament instrumental, perquè, seguint Weber (1993), allò que idealment mou els governants és la consecució d'uns objectius polítics, no pas la recerca de la veritat. No deu ser casual que en aquells moments, segona meitat dels anys 80, es constituïssin un conjunt d'entitats especialitzades en la generació de coneixement sobre el govern ampli en sentit ampli. Els anomenats *think tanks* són recursos per crear idees susceptibles de generar poder, i alhora per mantenir un cert poder sobre les idees (Carstensen & Schmidt 2016).

Així, l'any 1984 va néixer l'Institut d'Estudis Regionals i Metropolitans de Barcelona, impulsat directament per l'alcalde Maragall (Subirats Martori 2012) i formalitzat com a consorci entre la Corporació Metropolitana de Barcelona, la Universitat Autònoma de Barcelona i la Cambra de Comerç de Barcelona. El seu objecte ha estat i és la promoció d'estudis, activitats de recerca i de formació en els temes urbans i metropolitans que configuren les diverses realitats de les ciutats de l'àrea i regió metropolitana de Barcelona. L'any 1986 es va constituir la Fundació Carles Pi i Sunyer, molt focalitzada en els estudis del govern local, de la qual són patrons les principals institucions locals de Catalunya⁴⁷. La seva tasca de recollida, sistematització i elaboració de dades sobre els governs locals a Catalunya (Observatori de Govern Local, Panel de polítiques locals, Banc de Bones Pràctiques, entre d'altres), ha nodrit un conjunt de publicacions pròpies i d'altres equips. L'any 1988 es va crear l'Institut de Ciències Polítiques i Socials, mitjançant un consorci entre la Diputació de Barcelona i la Universitat Autònoma de Barcelona. Tot i que el seu àmbit de treball engloba sectors diversos de les ciències socials, el fet és que la seva trajectòria ve molt marcada per la implicació en la recerca i la docència especialitzada en temes locals, especialment en la dècada de 2000-2010. Des de mitjans dels anys 90, l'anomenat Equip d'Anàlisi Política (EAP)⁴⁸, format per un grup de professors-investigadors de la Universitat Autònoma de Barcelona interessats en l'estudi de les polítiques públiques, va anar realitzant estudis sobre els serveis locals i la governança local. L'any 2002 es va constituir la Fundación Democracia y Gobierno Local. Va ser una iniciativa de la

---

⁴⁷ La fundació va néixer “amb la ferma voluntat d’ocupar un lloc en el buit acadèmic-institucional del país: ser un punt de trobada per acadèmics i especialistes en l’anàlisi del desplegament de l’anomenat Estat de les Autonomies i, en paral·lel, un centre d’estudis sobre la modernització, democratització i millora del govern local (...), la seva tasca principal d’anàlisi, assessorament tècnic i acadèmic sobre la legislació que afecta el món local, la creació d’eines de treball per a la modernització i millora de l’administració local, (...) la converteixen en el principal centre de treball d’aquesta mena a Catalunya i, probablement, a la resta d’Espanya.” (<http://pisunyer.org/la-fundacio>)

⁴⁸ L'EAP va ser l'embrió de l'Institut de Govern i Polítiques Públiques, creat l'any 2001 com a centre de recerca especial dins del Departament, i a partir de l'any 2006 ja com a institut propi de la UAB.

Diputació de Barcelona –que presideix la institució- per “*contribuir y dar soporte a todo tipo de actuaciones y de iniciativas para el conocimiento, el estudio, la difusión y el asesoramiento en materia de régimen local*”⁴⁹. L’any 2009 es va constituir formalment el Grup de Recerca en Estudis Locals (GREL) de la UB, que aplega un conjunt de recercadors dedicats a l’estudi dels governs locals en totes les seves dimensions.

Aquest conjunt d’actors, relacionant-se constantment a través de convenis de recerca, encàrrecs de publicacions, jornades, congressos, etc. en els quals es treballa a partir de configuracions diverses (acords bilaterals, xarxes,...) acaben constituint una potent estructura de producció i disseminació de coneixement, que en bona mesura alimenta el municipalisme progressista.

També cal assenyalar que la difusió del municipalisme progressista corre paral·lela amb el desenvolupament d’una acció exterior, tant de l’Ajuntament com la Diputació de Barcelona, molt remarcable. En aquest sentit cal tenir en compte que, després dels Jocs Olímpics, l’alcalde Maragall es va situar al capdavant de les ciutats que demanaven ser escoltades a la Unió Europea, i va esdevenir un referent internacional de la defensa del municipalisme. El seu successor a l’alcaldia, Joan Clos, va mantenir l’esforç, resituant el focus cap al moviment municipalista mundial. Fruit de tot això, Barcelona va acabar esdevenint la seu d’algunes de les principals entitats d’aquest tipus. Cal preguntar-se fins a quin punt aquest lideratge barceloní, ergo català, sobre el municipalisme progressista espanyol i europeu (McNeill 2003) hauria estat possible sense disposar del bagatge ideològic -i emocional- del municipalisme progressista.

---

⁴⁹ <http://www.gobiernolocal.es/fundacion/presentacion>

CAPÍTOL 6

La conjuntura crítica de 2007-2011: crisi i declivi del municipalisme progressista

Signes de desgast

Després d'assolir el seu zenit en el tombant del mil·lenni, el municipalisme progressista entra en un lent però tanmateix perceptible declivi. De cara enfora, però, durant uns anys es manté una aparença de gran fortalesa. Perquè justament coincideix amb el període de màxim desplegament institucional, en un context d'abundància relativa de recursos i de governs d'esquerres a la Generalitat. Cal recordar que, després de les eleccions de 2007, quan el socialista Ballesteros relleva el convergent Nadal a Tarragona, pràcticament totes les ciutats de més de 50.000 habitants tenen un alcalde del PSC o d'ICV. A partir de 2004 hi torna a haver un president socialista a la Moncloa, amb la qual cosa el monopoli -i el potencial alineament- de les institucions sembla assegurat.

Perquè es produeix una erosió constant del suport, en un context aparentment favorable? Hi ha diversos factors a considerar. En primer lloc, l'anomenat *incumbent effect* negatiu, que vol dir la tendència a castigar un govern central que no agrada a través del vot contrari a un govern municipal del mateix color, independentment de les valoracions específicament locals. Això s'ha constatat en el cas espanyol (Barreiro & Sánchez-Cuenca 2012), i tot i que a Catalunya el mapa ideològic i institucional és sempre més complex, molt probablement va afectar en les eleccions de 2007, quan tots els nivells de govern estaven presidits per polítics socialistes.

Per altra part cal tenir en compte la progressiva polarització de les posicions polítiques, amb una cadena d'acció-reacció davant temes de gran impacte (guerra d'Irak, nou Estatut) que mouen l'electorat català cap a posicions més allunyades del centre i del consens tant en l'eix esquerra-dreta com en l'eix Catalunya-Espanya. Aquells són també els anys agitats del creixement urbanístic, en què s'infla la bombolla immobiliària i en què la immigració estrangera creix exponencialment, fins esdevenir el principal reflex -i boc expiatori- del món trastocat de la globalització i Internet.

En aquest context de canvi, que va esborrant els referents del segle XX, el municipalisme progressista no aconsegueix actualitzar el seu imaginari mític. Pel seu enfocament i continguts, el Fòrum Universal de les Cultures de Barcelona, celebrat l'any 2004, també es podia llegir com una operació liderada per l'Ajuntament de Barcelona en benefici d'una determinada manera d'entendre el món i la política. Els temes on posava el focus -com la sostenibilitat mediambiental, la participació ciutadana o la cooperació internacional- eren, no per casualitat, els mateixos que

s'havien anat situat en les agendes polítiques dels ajuntaments en la darrera dècada. Per raons diverses, l'operació no va resultar prou atractiva o convincent, i va acabar en un relatiu fracàs. Hi ha també qui en destaca la falta de credibilitat, per la discrepància entre els valors postmaterialistes propugnats pel Fòrum i les lògiques dirigistes i economicistes que acabaven decantant les grans decisions (Larrabeiti 2004).

Com hem vist en capítols precedents, per al poder establert renovar les idees és una necessitat, perquè en una societat democràtica l'hegemonia mai equival a un monopoli efectiu del discurs. A Catalunya sempre hi va haver corrents crítics contra allò que es considerava com el municipalisme benpensant. Es generaven tant des de la dreta -habitualment contra l'”excessiu” intervencionisme-, com des de l'esquerra radical, defensant un municipalisme alternatiu i popular (Ubasart 2012). El que no hi havia, o no encara, era un relat municipalista alternatiu que fos prou convincent per a una nova majoria. L'única força política realment nova que treu el cap en aquells anys és Plataforma per Catalunya, nodrit amb idees de l'extrema dreta populista i un programa centrat en la contenció de la immigració (Hernández Carr 2012).

En termes electorals, la pèrdua de suport es fa evident a les eleccions municipals de 2003 i 2007, on el PSC baixa sensiblement en percentatge de vot. Tanmateix, les altres forces polítiques de l'esquerra (ERC i ICV) puguen, i el seu alineament ideològic amb el municipalisme progressista fa possible establir nombroses coalicions i retenir pràcticament totes les alcaldies. En conjunt, la *path dependency* ideològica i institucional juguen a favor del municipalisme progressista i li allarguen la vida. Però l'any 2008 esclata una crisi econòmica d'efectes ràpids i profunds, que modifica radicalment les coordenades del context econòmic, social i polític.

Xoc econòmic i financer

Des de l'esclat de la crisi financera i econòmica mundial en 2008, en molts països els governs locals comencen a patir greus dificultats financeres, que en molts casos causen impactes significatius en els seus projectes d'inversió i en la prestació de serveis (Paulais 2009). A partir del 2010 la crisi entra en una nova fase, caracteritzada per les greus dificultats financeres i pressupostàries dels Estats, especialment aquells del sud d'Europa. Atès que l'austeritat en els comptes públics sol caure en cascada fins al nivell local (O'Connor 1973), sumat al sobtat deteriorament de moltes economies locals, es genera el temor a que es produeixi un col·lapse en la capacitat dels ajuntaments de donar resposta a les demandes socials (Stoker 2011, p. 20). Els governs locals entren de ple en l'agenda política, però aquesta vegada no en termes d'expansió, sinó de retallada de les seves competències i recursos. Això passa fins i tot en països, com Alemanya, en què la situació econòmica es percep com força millor (Nassmacher 2011). Al Regne Unit, on els ajuntaments ja havien patit llarg un

procés de pèrdua de competències i increment d'ingerències nacionals, les retallades de la despesa pública es fan, a partir de 2010, en nom del "localisme" el govern de coalició liberal-conservador. Però és un localisme que propugna la devolució de poder a les comunitats locals, no als municipis. Les reformes que recentralitzadores que, en nom de l'austeritat, s'impulsen arreu (Meneguzzo, Sancino, Guenon & Fiorani 2013), marquen la fi de la 'edat d'or de la descentralització' a França (Le Galès & Pinson 2009, p. 223) i del creixement de l'autonomia dels governs locals a Itàlia (Bolgherini 2014). Als Estats Units es parla del "*new normal*" que suposa la situació d'austeritat permanent per als governs locals (Martin, Levey & Cawley 2012, Hinkley 2015). Tot plegat suposa un cop fort per a l'autonomia local.

A Espanya, els "30 gloriosos" (Cuenca 2015) també s'acaben al 2009. Aquí la crisi és agreujada per l'esclat de la bombolla immobiliària, ja que per a nombrosos municipis eren els ingressos extraordinaris generats per urbanització i construcció els que permetien finançar les inversions i fins i tot una part no petita de la despesa corrent. En els primers mesos de la crisi, quan s'enfonsa l'activitat a la construcció i nombrosos ajuntaments es troben davant d'una situació molt complicada, el Govern Central posa sobre la taula l'estímul econòmic dels gairebé 14.000 milions d'euros de l'anomenat Pla E -d'inspiració keynesiana-, per cofinançar obres municipals en els més de 8.000 municipis d'Espanya. Això ajuda a mantenir la inversió municipal i alguns milers de llocs de treball durant alguns mesos, però no resol els problemes de fons de les hisendes locals. I en pocs mesos el panorama canvia radicalment. Com deia abans, allò que havia començat com una crisi del deute privat es converteix en una greu crisi de les finances públiques (Tirado 2014). L'any 2010 el dèficit del sector públic espanyol està desbocat i els "guardians de l'euro" pressionen fins aconseguir el compromís del president Rodríguez Zapatero de retallar la despesa pública i de reformar la Constitució per blindar-hi els principis de l'ortodòxia financera.

L'agonia del govern socialista s'allarga fins a les eleccions generals de novembre de 2011, en què el PP venç per majoria absoluta. Després de la constitució del govern Rajoy s'anuncia un conjunt de mesures d'urgència per contenir el dèficit públic, que intensifiquen les retallades en tots els nivells de l'administració. Al cap de pocs mesos, a l'estiu de 2012, la crisi de credibilitat de l'economia i del deute públic porten Espanya al límit de ser intervinguda. És aleshores quan el Govern Central anuncia un ampli programa de reformes, entre les quals la reforma del règim local, en un sentit que no s'intueix, precisament, com a municipalista.

En paral·lel a tot això van apareixent casos de malbaratament o directament corrupció en les institucions municipals, que d'alguna manera enforteixen l'argumentari d'una reforma restrictiva dels poders municipals. Tot i que en aquell punt, amb dades a la mà, el deute municipal no representa més enllà del 5% del deute públic total i la majoria de les corporacions locals presenten unes dades de salut financera relativament bones. Fins a quin punt és cert, que els governs locals espanyols van gastar "per sobre de les seves possibilitats"? Més enllà del marge d'ineficiència administrativa

esperable, el punt crític dels anys previs a la crisi va ser el creixement exponencial de l'activitat promotora (de sòl) i immobiliària. L'exuberància irracional de la construcció no només va causar greus problemes mediambientals i econòmics (Naredo 2009) i va acabar inflant el deute municipal (Benito, Vicente & Bastida 2015). També va ser una font de malbaratament de cabals públics i, en massa casos, de corrupció (Iglesias 2007, Villoria & Jiménez Sánchez 2012).

Purga financera i el fantasma de la recentralització

La primera mesura recentralitzadora del govern Rajoy es la Llei d'Estabilitat Pressupostària i Sostenibilitat Financera de 2012, absolutament estricta amb el dèficit i el nou endeutament. Aquesta normativa deixa els municipis amb problemes financers sense altra alternativa que augmentar els impostos locals fins al límit màxim permès per la llei i reduir les despeses, suprimint prestacions i serveis. En paral·lel es fa efectiva una dràstica reducció de les transferències procedents del govern central i dels autonòmics, que en bona mesura eren utilitzades pels municipis per finançar les polítiques i serveis no obligatoris en àmbits com la cultura, l'educació, la immigració i el desenvolupament econòmic. Tot plegat resulta en retallades salarials i en una sensible pèrdua d'ocupació als ajuntaments (Montesinos, Pérez & Ramos 2014), que es resol amb el cessament de nombrosos/es interins/es. Després d'anys de certa placidesa, les tensions entre governs municipals i comitès de personal es fan molt presents.

Durant l'any 2012 també es posa en marxa el procés d'elaboració de la nova llei de règim local, acompanyat de nombrosos esborranys "fantasma" i debats encesos entre partits i entre municipis i Govern Central. Després de la retirada d'algunes de les propostes més polèmiques, a finals de 2013 s'aprova l'anomenada Llei de Racionalització i Sostenibilitat de l'Administració (LRSAL)⁵⁰. El nou text comporta una redefinició a la baixa del marc competencial local, i especialment la subjecció del mateix a estrictes mesures de control financer i pressupostari per part del Ministeri d'Hisenda. En conjunt, suposa una reinterpretació a la baixa del principi d'autonomia local, que el principal autor intel·lectual de la Llei justifica pel fet que els ajuntaments de les ciutats grans i mitjanes s'estaven extralimitant en les seves funcions. Segons Arenilla, la vitalitat institucional d'aquestes institucions generava sobre costos perjudicials per a la ciutadania, i s'entén que calia combatre-la.

“La Administración local no ha ocupado tradicionalmente un lugar central en el sistema político-administrativo español, lo que contrasta (SIC) con la gran vitalidad de los gobiernos locales a partir de la década de los 80 del pasado siglo, especialmente en las grandes y medianas ciudades españolas. Estas asumieron una serie de nuevas responsabilidades a la vez que se estaban consolidando las comunidades autónomas. El resultado han sido las duplicidades, solapamientos e

---

⁵⁰ La reinterpretació en clau econòmic-financera del concepte de sostenibilitat sembla que és un dels principals impactes de la crisi sobre les polítiques públiques (Gernert, Konegen & Meyers 2010).

ineficiencias que reducen los derechos de los ciudadanos y que la actual crisis ha hecho que se vean como inaceptables” (Arenilla, 2015, resumen/abstract)

Lògicament, la LRSAL genera un rebuig molt generalitzat entre els ajuntaments -que acaben presentant un recurs al Tribunal Constitucional, així com severes crítiques dins (Salazar 2014, Zafra 2014) i fora del país (Wollmann 2014). Abans que la llei fos aprovada el Consell d'Europa (CLRA 2013) ja havia advertit el Govern Espanyol sobre la conveniència de no optar per la recentralització.

Factors polítics i efectes electorals a Catalunya

A Catalunya tots els fets esmentats suara hi tenen un impacte, però la crisi va acompanyada d'alguns factors específics que val la pena considerar. El primer de tots l'anomenat procés sobiranista, l'inici del qual situaria, simbòlicament, el 13 de setembre de 2009, que és quan es celebra la primera consulta independentista a escala municipal; concretament a Arenys de Munt. Després de la contundent sentència del Tribunal Constitucional de juny de 2010 sobre l'Estatut d'Autonomia de Catalunya, el projecte independentista guanya molts suports i visibilitat. Les consultes municipals es van succeint, passant de municipis petits a les ciutats mitjanes. En aquest nou marc, els posicionaments favorables o contraris a la independència tensionen les aliances de govern en els municipis i dins dels propis partits. El municipalisme progressista en general i el PSC en particular queden clarament desenfocats, perquè l'independentisme no forma part del seu repertori de mites, i els genera fortes incongruències internes.

En segon lloc hi ha l'efecte de càstig als partits que estaven en el govern en aquell moment de forta crisi, i tots eren del mateix color: presidits per un polític socialista. Al novembre de 2010 CiU va guanyar les eleccions al Parlament de Catalunya i va recuperar el Govern de la Generalitat. Al cap de sis mesos, 24 de maig de 2011, tocaven eleccions municipals, i els resultats van ser una derrota dels governs municipals d'esquerres en municipis molt significatius⁵¹, començant per Barcelona, així com també a la plaça forta del municipalisme oficial, la Diputació de Barcelona. En molts d'aquests llocs era el primer cop que el PSC deixava de governar, i també era el primer cop que CiU guanyava unes eleccions municipals en nombre de vots (CiU 26,6% i PSC 24,7%).

Per això Bartomeus qualifica els resultats de *“final de partida”*. Alhora, apunta un matís important per a la interpretació dels resultats:

“L'èxit aclaparador de CiU en aquests comicis no es deu tant a una millora del seu resultat, com a la pèrdua de suport per part del PSC. El dels socialistes és el

---

⁵¹ Badalona, Mataró, Girona, Reus, Manresa, Igualada, Olot i Castelldefels, entre d'altres.

descens més fort que han experimentat mai en unes eleccions municipals en vot absolut". (Bartomeus 2011, p. 14).

No es pot parlar, en cap cas, d'una derrota total, ja que, com hem vist, els resultats van ser ajustats i els socialistes van aconseguir mantenir l'alcaldia en sis de les deu ciutats més grans, juntament amb altres llocs importants de l'àrea metropolitana de Barcelona i ciutats més petites arreu de Catalunya. El que tenim al 2011 és, certament, el final d'una llarga hegemonia, però no la seva substitució per una altra hegemonia, sinó per una major diversitat política. Els dos partits dominants ja només representaven una mica més del 50% dels vots, i guanyen pes noves forces, situades als extrems de l'espectre ideològic. L'inèdit equilibri polític en el poder municipal català, entre les forces adscrites a la dreta i a l'esquerra de l'espectre polític, prefigurava l'aparició d'una major pluralitat discursiva al voltant del municipalisme⁵². És en aquest escenari obert i incert on vaig aventurar-me a plantejar la recerca empírica que trobareu en la segona part del treball.

---

⁵² Això no implica que aquests canvis puguin explicar-se únicament per factors locals. És evident que les variables "política catalana", "política espanyola" i "crisi econòmica" han jugat un paper important. Com ho va fer el fet que CiU havia recuperat el Govern autonòmic pocs mesos abans. No obstant això, els resultats no van ser homogenis i es va donar la paradoxa que, en no pocs municipis petits on CiU estava governant, va perdre les eleccions, el que demostra que a les eleccions municipals les variables estrictament locals poden jugar un paper decisiu.

SEGONA PART: APROXIMACIÓ A LA MITOLOGIA DEL MUNICIPALISME PROGRESSISTA A TRAVÉS DEL PENSAMENT D'ALCALDES I ALCALDESSES

“But wait a minute, I didn’t go into the study of politics in order to run regressions, I wanted to understand lived experience.” (Yanow, a: Cuevas 2012, p. 119).

CAPÍTOL 7

Coneixement de la subjectivitat operativa a través de la metodologia Q

Introducció: Del repte epistemològic a la proposta metodològica

En un món de persones complicades, ambigües i inestables, indagar en el coneixement dels seus sistemes de creences planteja un repte epistemològic formidable. De fet, les creences de la gent no es poden deduir a través de l’observació i anàlisi de les categories sociodemogràfiques de la persona (com ara la classe social, el gènere, l’ètnia, o l’orientació política) i les enquestes d’opinió, com veurem més endavant, també plantegen problemes importants. Tal i com va constatar Converse amb ironia

“Els sistemes de creences mai no s’han rendit fàcilment a l’estudi empíric o la quantificació. De fet, sovint han servit com a proves fefaents de la dita que allò que seria important estudiar no es pot mesurar, i allò que pot ser mesurat no és important d’estudiar”. (2006, p. 1)

No obstant això, ja hem vist que complexitat no equival a caos, ni la flexibilitat a completa arbitrarietat. Tots els humans tenim un tipus de subjectivitat, que anomenarem *subjectivitat operativa*, que funciona com a marc intern de referència -fet d’idees, creences, sentiments...- al qual recorrem per orientar-nos i trobar sentit a les circumstàncies vitals. Ens interessa perquè, com a guia interna per a l’acció, està directament vinculada amb la presa de decisions i pot generar impacte en l’esfera social i política. La subjectivitat operativa es viu de forma conscient i es pot comunicar al món exterior a través de paraules i altres formes d’expressió. A més a més, està estructurada, cosa que permet que sigui observable, modelable i mesurable (Robbins & Krueger 2000, p. 642).

L’objectiu, per tant, no ha de ser fer un mapa complet de la subjectivitat d’una persona, cosa que altrament resultaria inabordable, sinó capturar la seva “subjectivitat operativa”, en un moment determinat, sobre un tema o una situació específica que se li pugui plantejar. Però per fer això és

crucial assegurar dues coses que a primer cop d'ull ens poden semblar poc compatibles. D'entrada, l'individu observat ha de poder expressar-se des d'un punt de vista auto-referencial, evitant en la mesura que sigui possible qualsevol distorsió generada per categories, conceptes, criteris de valoració i/o instruments de mesura imposats per l'investigador. Al capdavant, allò que cal assegurar, d'una manera o altra, és que tot allò que expressi l'individu sobre la seva subjectivitat pugui ser registrat i analitzat d'una manera controlada, reproduïble i comparable. Una missió per a la qual la metodologia Q va ser dissenyada

Orígens i fonaments de la metodologia Q

La metodologia Q va ser creada per William Stephenson, un científic britànic que s'havia doctorat en psicologia i en física. Tot i que les seves primeres reflexions sobre la correlació entre persones en l'anàlisi factorial daten dels anys 30 del segle XX, l'obra que planteja i descriu el mètode d'una forma ja completa és "*The Study of Behavior: Q Technique and its Methodology*", de l'any 1953. Stephenson estava convençut que la subjectivitat era observable a través del comportament, però que per fer-ho possible calia que les corresponents dades es recollissin en condicions operatives. Amb un mètode basat en l'anàlisi factorial invertida resultava possible construir, a partir de les respostes d'una persona, un model de la seva subjectivitat capaç de preservar els factors autoreferencials (*lived categorical reality*) durant el procés d'anàlisi estadística (Brown 1980).

Robbins i Krueger (2000) remarquen el fet paradoxal que la metodologia Q nasqués plenament inserida en el paradigma positivista, concebuda com una eina per millorar la recerca positivista. Stephenson pensava que la seva *Q Technique* podria crear un accés totalment objectiu –és a dir, imparcial, empíricament verificable i repetible– a la ment dels individus investigats. Per a ell, es tractava d'estudiar la subjectivitat humana sense prejudicis i sense intermediaris, tot evitant les distorsions inevitablement associades als marcs teòrics, els conceptes i les hipòtesis plantejades pel propi investigador. La idea de fons era que si es permetia a les persones expressar les seves idees amb la màxima "puresa", les observacions anirien creant un gruix d'evidències capaç de sustentar teories de validesa universal sobre la subjectivitat humana. Robbins i Krueger desmunten l'empirisme ingenu de Stephenson, argumentant que quan s'estudia la subjectivitat d'una persona, o quan aquesta es compara amb la d'altres persones, sempre es fa amb la mediació d'algun tipus de teoria prèvia a l'observació. Ni la metodologia Q ni cap altre mètode pot pretendre tenir un accés privilegiat a l'"autèntica" subjectivitat. Entre altres coses, perquè la subjectivitat no és mai pura, sinó contaminada pel context. Cada individu la modela a través de la connexió amb el món exterior i les altres persones. En definitiva, la subjectivitat és sempre intersubjectivitat.

Tanmateix, com he assenyalat, això no invalida ni la possibilitat d'investigar la subjectivitat humana ni el potencial de la metodologia Q per fer-ho. De fet, aquesta està dissenyada per revelar, d'una manera eficient i alhora rigorosa, estructures subtils de subjectivitat, com ara sentiments, punts de vista i percepcions (Ellingsen, Størksen & Stephens 2010) a l'entorn d'un tema determinat, i com aquestes reflecteixen els contextos familiars, professionals, socials o històrics de les persones. A través d'això es poden arribar a descobrir "les diverses subjectivitats operatives que hi ha a l'entorn d'un tema" (Van Exel & de Graaf 2005, p. 3), i comprovar fins a quin punt estan connectades entre elles. És a dir, l'estudi de la intersubjectivitat (Jeffares & Skelcher 2011).

La metodologia té una base matemàtica potent. Les dades sobre opinió es generen a partir de la correlació i l'anàlisi factorial d'una població de n diferents proves (en aquest cas, enunciats dels quals cal valorar el grau d'acord o desacord) mesurades per m individus. Mitjançant l'anàlisi factorial s'examinen holísticament les característiques de la subjectivitat de cada un dels individus observats, i posteriorment es comparen els individus entre si, generant un seguit de resultats numèrics. Però la metodologia també preveu la realització d'entrevistes individuals o grupals en les diverses fases de la recerca, per generar el qüestionari, per enriquir els posicionaments i per contrastar/validar la interpretació dels factors numèrics que emergeixen, proporcionant així una comprensió més profunda del tema estudiat.

Fa dècades que la metodologia Q s'utilitza en les ciències socials, sobretot en la psicologia i en estudis referits àmbits com la sanitat, el consum o el medi ambient. El seu ús en ciència política no ha estat tan intens, però ja disposem d'un nombre molt considerable d'aportacions (Dryzek & Berejikian 1993, Barry & Proops 1999, Zechmeister 2006, Ockwell 2008, Webler, Danielson i Tuler, 2009,) i de l'administració (Selden, Brewer & Brudney 1999, de Graaf & Van Exel 2009, de Graaf 2010), a més d'altres camps de les ciències socials amb forta dimensió política, com la geografia humana (Brannstrom 2011), l'economia política (Wolf 2013) o la lingüística aplicada (Irie 2014). Hi ha tot un camp creixent de recerca a l'entorn de les percepcions subjectives dels actors polítics i administratius. De com veuen el context, o determinades dimensions del seu treball (Jeffares & Skelcher 2011, Durose, van Hulst, Jeffares, Escobar, Agger & de Graaf 2016).

Avantatges específics en la frontera entre “quanti” i “quali”

En les ciències socials és força comuna la tendència a presentar una dicotomia insalvable entre els enfocaments qualitatiu i quantitatiu, essent el primer inductiu i basat en paraules, mentre que el segon és hipotètic-deductiu i basat en números. La metodologia Q trenca aquesta barrera, perquè en certa manera combina les fortaleces dels enfocaments quantitatiu i qualitatiu sota un mateix paraigües metodològic. És a dir, que “pot retenir la profunditat, la diversitat i la individualitat d'un

enfocament humanista” (Ellingsen, Størksen & Stephens 2010, p. 395) dins “d’una anàlisi sistemàtica, reproducible i comparable de la subjectivitat” (Durose, van Hulst, Jeffares, Escobar, Agger & de Graaf 2016, p. 2), que és expressada també en termes numèrics. Per tot això es considera que la metodologia Q pot representar una contribució positiva al debat metodològic, sovint tan polaritzat, de les ciències socials.

Per altra part, cal assenyalar que aquesta síntesi ofereix avantatges específics respecte als mètodes més habituals dels enfocaments quantitatiu i qualitatiu. Aquest darrer és el que s’utilitza de forma més habitual per estudiar la subjectivitat humana, tot i que comporta un risc notable d’incórrer en anàlisis excessivament impressionistes, i en interpretacions de resultats massa influenciades per la perspectiva aportada per la persona que fa la recerca. Per altra part, els mètodes qualitatius més habituals, com l’entrevista semi-estructurada o l’observació etnogràfica, poden tenir dificultats a l’hora d’accedir al món interior dels actors públics, perquè si no hi ha quelcom que els obligui a posicionar-se, és més probable que determinades creences -vergonyants o potser inconscients- no arribin a aflorar.

Si passem als mètodes quantitatius, tenim que les enquestes d’opinió tradicionals estan dissenyades per determinar el posicionament del conjunt d’una població en cada una de les variables d’opinió estudiades, a partir del valor que aquestes adopten en una mostra representativa d’individus. Això també permet, per exemple, analitzar possibles correlacions entre les variables. En canvi, no són un mètode gaire apropiat per explorar el significat d’aquestes variables i la seva interrelació en la ment de cada subjecte observat. En l’anàlisi de la subjectivitat és clau veure com l’individu es posiciona davant parelles o grups d’enunciats que són molt diferents, oposats o directament incompatibles entre ells. És això el que ens pot revelar determinats models de subjectivitat. I en això, justament, les enquestes fan curt. Per exemple, podem arribar a constatar amb certa sorpresa, que en una enquesta sobre idees polítiques el 30% d’aquells que diuen estar a favor del capitalisme també diuen estar a favor del comunisme. No tenim, però, eines per anar més enllà i indagar què s’amaga darrera d’això: ignorància, falta de sinceritat o un sistema de creences subtil i peculiar.

Per contra, la metodologia Q examina la correlació que s’estableix entre els individus observats, a partir de com aquests es posicionen en una mostra representativa d’enunciats sobre el tema estudiat. En aquest cas, doncs, les variables no són les preguntes/enunciats, sinó els individus observats. La clau és que s’observen els individus en la seva integritat -a partir dels seus patrons globals de resposta- i no fragmentats en variables, cosa que és coherent amb una concepció holística de la ment humana. A la nostra ment tant importants són les creences individuals que mantenim com les relacions que s’estableixen entre elles, formant sistemes de creences (Bevir & Rhodes 2010). Un cop es coneix com pensen les persones observades sobre el tema d’investigació, es poden mesurar els nivells d’afinitat entre individus i entre els grups, revelant així formes compartides de percebre i valorar el context (Robbins & Krueger 2000).

Dryzek destaca un altre problema greu dels estudis quantitius fets a partir d'enquestes més o menys tancades: l'"operacionalisme" (1990, p. 3). Operacionalitzar els conceptes implica definir-los d'una manera particular, que pot restringir de forma severa i arbitrària l'espai de resposta dels individus. D'aquesta manera, és poc probable que els investigadors puguin aprendre gran cosa dels subjectes de la seva recerca, a no ser que aquests responguin segons allò predit per les intuïcions o les teories aplicades per l'investigador.

Enfront d'això, la metodologia Q no imposa a les persones observades significats apriorístics. Se'ls demana que decideixin sobre què és significatiu i important des de la seva perspectiva. Això permet un veritable procés d'escolta de les persones i obre la porta a un aprenentatge més intens. Dryzek i Berejikian defensen l'ús de la metodologia Q en el marc d'una *ciència social reconstructiva*, que "es preocupa per les competències socials dels individus i les corresponents gramàtiques de la interacció humana", i per això "fa tot el possible per trobar les seves categories a partir de com els subjectes perceben el món, i no en la manera en què l'investigador espera que ho facin" (1993, p. 49). Alhora, atorguen a la metodologia Q una funció deconstructiva (en el sentit d'ús freqüent en la crítica literària), en la mesura que pot arribar a problematitzar i desmuntar discursos que aparentment són de consens.

Tanmateix, com reconeixen més endavant els propis Dryzek i Berejikian, la metodologia Q mai no pot arribar a ser completament reconstructiva, perquè de fet és l'investigador el que defineix un domini d'estudi i tria els enunciats que configuren el qüestionari. No es pretén que aquesta sigui "l'única manera correcta d'entendre disposició política i l'acció humana, sinó, simplement, que presenta clars avantatges sobre l'afirmació filosòfica no fonamentada, sobre la interpretació etnogràfica sense restriccions i sobre l'operacionalització restrictiva de l'enquesta d'opinió" (1993, p. 50).

Atesa la creixent fragmentació (d'actors, interessos, discursos...) dels contextos en què es produeix la governança al món contemporani, la metodologia Q pot ser útil per explorar complexitats i identificar espais ideològics compartits. Per això es considera especialment adequada per estudiar com les persones conceben i es posicionen davant fenòmens emergents i/o d'alta complexitat (Zeemering 2011, Hutchinson 2012), inclosos els anomenats "problemes maleïts" (Brugué, Canal & Payà 2010). Per altra part, en la mesura que la metodologia Q redueix les respostes estereotipades i poc sinceres, fa més fàcil i productiva la confrontació dels actors polítics i socials amb problemes difícils, conflictius o de forta càrrega emocional. També cal tenir en compte que la peculiar situació en què es produeix l'entrevista Q també fa possible que l'investigador pugui plantejar, de forma indirecta, preguntes dures en un entorn relativament neutral. Per això apareix com un mitjà molt adequat per entrevistar persones de les elits. Brannstrom (2011) ho va aplicar en una recerca sobre

les idees a l'entorn de la protecció de la selva amazònica, en què va entrevistar grans (i poderosos) terratinents.

Ara bé, la metodologia Q també presenta límits evidents pel que fa a la validesa externa i a l'establiment de relacions de causalitat forta. No està especialment indicada per testar hipòtesis apriorístiques a partir d'observacions empíriques, perquè el seu objectiu no és saber quantes persones tenen tal o qual creença, sinó quines són aquestes creences, i quin és el seu significat en relació amb altres creences. Si el que es vol és obtenir percentatges d'adhesió, hi ha mètodes molt més adequats. De fet, la metodologia Q no pretén substituir els mètodes tradicionals d'investigació empírica, sinó que en molts casos pot resultar complementària. Els seus resultats poden proporcionar una base per al desenvolupament de teories, que després poden ser testades amb altres mètodes més convencionals⁵³.

Si portem la reflexió més enllà dels productes de la recerca, i ens fixem en el procés, un altre element positiu que cal considerar és la connexió de la metodologia Q amb els corrents de la recerca participativa. No tan sols perquè el seu treball de camp sol resultar un exercici estimulants per a les persones entrevistades -com veurem en el següent apartat- sinó també, i sobretot, perquè genera uns espais que poden modificar significativament les relacions de poder entre investigador i investigat. Recordem que la metodologia Q es centra en les experiències subjectives dels participants, posant l'accent en el context i privilegiant la quotidianitat i el focus local (Brown, 1980). En molts casos, els enunciats que acaben configurant el qüestionari són extrets literalment d'actes de comunicació dels propis participants (com transcripcions d'entrevistes exploratòries). Després, el sol fet de permetre que les categories d'anàlisi puguin ser manipulades pels enquestats ja fa que l'investigador perdi el poder exclusiu de significar la realitat dels investigats.

La metodologia Q també fa que la participació en la investigació social sigui més accessible que en els mètodes convencionals d'investigació qualitativa. Aquests es basen en entrevistes semiestructurades o obertes, on habitualment es requereix participants amb habilitats verbals relativament bones, de les quals no tothom disposa (Ellingsen, Størksen & Stephens 2010). La metodologia Q té el potencial d'adaptar-se a diferents tipus de participants, d'acord amb la seva edat, capacitats cognitives i nivell de paciència a l'hora d'afrontar un qüestionari. Perquè de fet, els elements del qüestionari poden ser molt simples, i ni tan sols cal que siguin enunciats verbals.

---

⁵³ També hi ha autors que consideren que, fins a cert punt, la metodologia Q permet generalitzar. Perquè és raonable suposar que els patrons de pensament/discursos que els investigadors troben en algun petit grup de subjectes, si aquest és prou divers, reflecteixen les estructures existents en alguna població major de subjectes (Brown 1980). Cal tenir present que en metodologia Q les "unitats d'anàlisi, quan es tracta de generalitzar, no són els individus sinó els discursos. I aviat arribem a un punt en què afegir individus a un estudi no aporta cap informació nova, a menys que els individus addicionals siguin realment diferents" (Dryzek & Berejikian 1993, p. 50).

Poden ser paraules soltes, fotos, imatges o símbols, de tal manera que fins i tot els nens molt petits poden participar-hi i mostrar els seus punts de vista.

Imatge: exemple de Q-Sort visual amb imatges sobre el canvi climàtic

Font: <https://saffrononeill.wordpress.com/materials/visual-q-method-materials/>

Com s'ha d'aplicar la metodologia Q? Un procés en sis passos

És un fet que, tot i el mestratge del seu creador i d'algun dels seus deixebles més avançats (Brown 1980) el corpus teòric de la metodologia Q és més aviat obert i flexible. S'ha anat enriquint al llarg dels anys per acumulació d'experiències i contrast d'opinions molt diverses, i en la majoria dels elements que configuren una recerca Q no s'ha optat per una solució "canònica" que tothom hagi de respectar. Ben al contrari, les opcions estan molt obertes, i correspon a cada investigador decidir el seu camí.

Sí que és possible, però, identificar dos grans corrents d'opinió. D'una banda tenim aquells que ressalten la necessitat d'una certa ortodòxia en els processos, per minimitzar l'impacte de la subjectivitat de l'investigador i garantir determinats estàndards de qualitat en totes les fases, des de la definició de l'àmbit temàtic fins a la interpretació dels resultats. De l'altra tenim aquells que defensen que la metodologia Q s'ha d'utilitzar de forma "reflexiva i creativa, amb plena consciència de les seves dimensions interpretatives i no com un exercici de processament de dades numèriques⁵⁴", de manera tal que la "subjectivitat de l'investigador" sigui "valorada en comptes d'evitada" (Eden, Donaldson & Walker 2005, p. 421). En el fons també estem parlant, tot i que no

---

⁵⁴ *Number-crunching* en l'original.

exactament, d'un decantament quantitativista versus un decantament qualitativista de la metodologia.

En qualsevol dels casos el procediment ha de seguir unes fases molt ben establertes, que enumero tot seguit:

1. La recollida de dades comença amb un àmbit de subjectivitat (*domain*), fonamentat en una pregunta d'investigació.
2. Tot seguit es fa un recull de frases o enunciatos que contenen tots els elements rellevants de l'activitat discursiva a l'entorn del tema de recerca (en anglès rep el nom de *concourse*, que vol dir, entre altres coses, confluència o fusió).
3. A partir d'aquest *concourse* es selecciona una mostra representativa de frases o enunciatos (*Q-Set*).
4. En paral·lel cal fer la selecció de les persones a entrevistar (*P-Set*), tenint en compte la seva rellevància teòrica.
5. Les dades primàries de la recerca es generen mitjançant la classificació (*Q-sorting*) dels enunciatos (*Q-Set*) per part dels participants (*P-Set*), els quals, a més, són cominats a raonar sobre els enunciatos i sobre els perquè de la seva tria.
6. Quan s'acaba el treball de camp es procedeix a fer l'anàlisi (a través de la factorització) de les dades quantitatives aportades per les *Q-Sorts*, per tal d'identificar els patrons de resposta (*Q-Factors*) fortament compartits per més d'un dels participants.
7. Reconstrucció i interpretació dels *Q-Factors* com a models de pensament o perspectives socials, comptant amb el suport de les dades qualitatives recollides en les entrevistes.

En les subsegüents seccions s'expliquen cada un d'aquests passos, amb el grau de detall necessari perquè hom pugui prendre consciència de la lògica de la metodologia i de les opcions que l'investigador/a ha d'anar prenent al llarg del seu desenvolupament. Per tal d'aterrar una temàtica que és, per la seva naturalesa, bastant complexa, cada una de les fases és il·lustrada amb l'exemple de cinc recerques politològiques fetes amb aquesta metodologia. Concretament es tracta de:

- Dryzek J. & Berejikian, J. (1993). Reconstructive democratic theory. *American Political Science Review*, 87, 48-60.
- Zechmeister, E. (2006). What's Left and Who's Right? A Q-method Study of Individual and Contextual Influences on the Meaning of Ideological Labels. *Political Behaviour*, 28, 151-173.
- Jeffares, S. & Skelcher, C. (2011). Democratic subjectivities in Network Governance: a Q methodology study of English and Dutch public managers. *Public Administration*, 89(4), 1253-1273.
- Brannstrom, C. (2011). A Q-Method Analysis of Environmental Governance Discourses in Brazil's Northeastern Soy Frontier, *The Professional Geographer*, 63(4), 531-549.
- Durose, C., van Hulst, M., Jeffares, S., Escobar, O., Agger, A. & de Graaf, L. (2016). Five Ways to Make a Difference: Perceptions of Practitioners Working in Urban Neighborhoods. *Public Administration Review*, 76(4), 576-586.

Fase 1. Definició del segment de subjectivitat a estudiar (domain)

La delimitació d'un camp temàtic específic és a l'origen de qualsevol projecte de recerca. I no tan sols cal situar els límits externs, sinó també els compartiments interns del tema; és a dir, les grans categories -o "subtemes"- o que hi són presents. Com és sabut, hi ha dues grans formes de fer això. La primera i més habitual és basar-se en marcs teòrics ja existents, bo i adoptant els respectius repertoris de conceptes i categories. La segona manera de fer-ho, que probablement encaixa millor amb l'esperit fundacional de la metodologia Q, és treballar-lo des dels pressupòsits de la teoria fonamentada (*grounded theory*). És a dir, començar per una recollida molt àmplia –diríem que massiva- de dades que considerem relacionades amb el tema, i un cop les tinguem juntes i organitzades, fer l'esforç de comprendre de quines categories consta el tema i quina és la diversitat de perspectives que hi podem trobar. Aquest enfocament, que de fet suposa capgirar les fases 1 i 2, pot resultar més adequat quan es disposa de temps suficient i l'investigador aborda el tema de bell nou, sense cap bagatge –ni llast- teòric anterior.

Taula 1: Presentació de casos exemplars de recerques amb metodologia Q

Treball	Tema	Aproximació
Dryzek i Berejikian (1993)	Discursos de la democràcia presents als Estats Units d'Amèrica. El domini temàtic "democràcia" és delimitat per tot allò que té a veure amb la construcció col·lectiva, l'aplicació, la distribució, i la limitació d'autoritat política.	Fonamentat en els corrents crítics amb la teoria empírica de la democràcia, que va ser hegemònica a les dècades de 1950 i 1960.
Zechmeister (2006)	Els significats associats amb la semàntica dels conceptes esquerra i dreta a Mèxic i Argentina.	Fonamentat en marcs teòrics previs i com aquests s'han aplicat als dos països que són l'objecte d'estudi
Jeffares i Skelcher (2011)	Els vincles entre les idees de democràcia i de governança en xarxa, tal i com són percebuts en institucions públiques que operen de forma relativament autònoma i impliquen una forta interacció amb actors socials i empresarials.	Fonamentat en el marc teòric proposat i empíricament validat per Klijn i Skelcher (2007), que propugna que la interacció entre la democràcia i la governança en xarxa pot ser formulada en termes de quatre conjectures: complementarietat, incompatibilitat, transitorietat i instrumentalitat.
Brannstrom (2011)	La governança mediambiental en una de les grans "fronteres de la soja" al Brasil. Es parteix d'una concepció no normativa de governança: "el ventall d'actors públics actualment implicats en el debat, el disseny i l'aplicació de polítiques".	Fonamentat en <i>grounded theory</i> . Es detecten quatre subtemes: organitzacions, polítiques públiques, medi ambient (aigua, flora, fauna) i forces subjacents i impulsores.
Durose et al. (2016)	Els posicionaments, qualitats, concepcions i pràctiques de les persones que treballen en rols d'intermediació en barris urbans.	Partint de la idea "professionals que causen un impacte" (make a difference) es dedueixen els subtemes/categories que cal tenir en compte.

Font: elaboració pròpia.

Fase 2. Elaboració del conjunt d'enunciats (concourse)

Un *concourse* (que anglès significa, entre altres coses, “confluència” o “multitud”) és definit com el volum de debat públic sobre un tema determinat en un context social determinat, configurat per múltiples idees i opinions en complexa interacció. Més formalment, un *concourse* pot ser definit com la població d'enunciats sobre un tema. Per obtenir un *concourse* de qualitat és molt recomanable treballar a partir de fonts diverses. Una bona cerca i revisió de les fonts secundàries pot oferir un material excel·lent:

- Informes i publicacions acadèmiques.
- Materials de recerca propis i no publicats, generats en projectes anteriors sobre el mateix tema; com ara transcripcions d'entrevistes individuals o grupals, o revisions de literatura.
- Documents jurídics i polítics.
- Textos o imatges trameses a través dels mitjans de comunicació, en qualsevol dels formats disponibles.

Però si es disposa de pressupost suficient, resulta molt recomanable generar dades primàries per al propi projecte, mitjançant:

- Entrevistes semiestructurades amb informants clau (hi ha qui considera important que algunes de les persones que després contestaran el qüestionari també participin en aquesta fase prèvia, per assegurar que els seus punts de vista hi siguin presents), que idealment haurien de ser registrades i transcrits de forma literal.
- En cas de no poder realitzar l'entrevista, es pot demanar a l'informant que faci arribar comentaris per escrit sobre el tema.
- Grups de discussió.
- Observació etnogràfica en espais on s'abordi discursivament el tema (òrgans formals, conferències, reunions etc.).

Com podem constatar, les pràctiques poden ser molt diverses.

Taula 2: Exemples d'elaboració del *concourse*

Dryzek i Berejikian (1993)	A l'entorn de 300 enunciats procedents de diaris i revistes de tot l'espectre polític, pamflets electorals, diccionaris de cites, informes etnogràfics literals i grups de discussió fets per a l'ocasió.
Zechmeister (2006)	Basat en informes d'enquestes realitzades a Mèxic i Argentina, publicacions acadèmiques sobre el tema i les propostes fetes per especialistes en aquests dos països.
Jeffares i Skelcher (2011)	Més de 300 enunciats procedents d'entrevistes fetes en anteriors projectes de recerca i producció acadèmica sobre el tema.
Brannstrom (2011)	42 enunciats, procedents principalment d'entrevistes semiestructurades amb actors clau (identificats mitjançant mostreig intencional i mètode "bola de neu"). Els buits es cobreixen amb fonts secundàries, com pamflets i butlletins, textos legals i informes tècnics.
Durose et al. (2016)	230 enunciats, obtinguts a partir de dues fonts: recerca empírica prèvia i publicacions acadèmiques. La cerca es va basar en un disseny inductiu orientat cap a quatre temes o categories analítiques clau: els objectius, els

	compromisos, les activitats i els recursos associats als professionals que fan tasques d'intermediació en barris urbans.
--	--

Font: elaboració pròpia.

Els enunciats que acaben formant part del *concourse* poden tenir un format “original” (llenguatge natural) o haver estat objecte de modificació. Quants més enunciats es puguin utilitzar en el format original, millor. Tanmateix, com veurem tot seguit a vegades l'elaboració de la mostra requereix l'edició o la creació *ex-novo* de determinats enunciats.

Fase 3. Definició de la mostra d'enunciats (Q-Set)

El Q-Set és un conjunt de frases seleccionades d'entre totes aquelles que s'han aplegat prèviament al *concourse*. El seu disseny sol ser el pas més complex i crucial de la metodologia Q, perquè és justament en aquest punt on el criteri de representativitat resulta essencial.

La dimensió del Q-Set pot variar força, però en general és situa entre els 30 i els 60 enunciats. Per determinar aquesta xifra l'investigador ha de tenir en compte dos paràmetres, que la limiten per baix i per dalt, respectivament. La mostra ha de ser capaç d'acollir una bona síntesi de la diversitat del *concourse* (ergo, del tema), però tenint en compte que quants més enunciats posem al Q-Set, més complex i més llarg es torna el procés de classificació que demanem a la persona entrevistada. Sembla que més enllà dels 60 o 70 enunciats el Q-Set esdevé immanejable (Jeffares & Skelcher 2011).

En la tria dels enunciats, cal vetllar perquè aquests siguin, en la mesura del possible, autoreferencials (Durning 1999, p. 398), i per tant no dependents d'altres enunciats per fixar una posició. Per altra part, els enunciats també han de permetre cert grau d'“escalabilitat” en termes de la intensitat amb què una idea és recolzada o rebutjada. Els enunciat factuais massa simples, que només admeten una resposta binària (vertader/fals, sí/no) no tenen aquesta escalabilitat i, per tant, no són recomanables per a un estudi d'aquest tipus. Es tracta de que les opinions subjectives dels participants puguin aflorar, amb tota la gamma de matisos.

Per poder confeccionar una mostra de qualitat recomana que el *concourse* tingui el triple de grandària de que el Q-Set. Per exemple, disposar de 180 enunciats per fer una mostra de 60. És essencial que els enunciats escollits cobreixin tots els aspectes significatius del tema de recerca, normalment estructurats en categories o subtemes. També cal assegurar també que hi hagi cert equilibri entre ells, tant pel que fa al nombre d'enunciats com pel que fa a la seva orientació (per exemple, a favor o en contra d'una determinada idea).

Per altra part, també és important detectar i evitar l'existència de duplicitats. Si tenim diversos enunciats amb significats idèntics o molt similars, cal deixar-ne un a la Q-Set i descartar tota la resta. Per altra part, no es considera un problema que un mateix enunciat plantegi significats diversos i/o ambigus, perquè la diferència que aparegui en les interpretacions pot resultar molt reveladora.

És habitual que els recercadors plantegin alguna manera d'estructurar el Q-Set, que els orienti en el procés de tria dels enunciats que formaran part de la mostra i que, alhora, redueixi al màxim l'impacte de la subjectivitat de l'investigador a l'hora de fer la tria. Els investigadors sovint utilitzen una estructura cel·lular com a recurs heurístic per facilitar aquest procés (Dryzek i Berejikian 1993).

Per exemple, el treball de Jeffares i Skelcher (2011), sobre concepcions de la democràcia en un context de governança en xarxa, parteix d'un marc teòric elaborat i testat prèviament per Klijn i Skelcher (2007), que es basa en quatre conjectures sobre les relacions entre democràcia i *network governance* (complementarietat, incompatibilitat, transicionalitat i instrumentalitat), que representen l'univers de possibilitats amb les quals els actors construeixen la relació entre la democràcia i la governabilitat en un context específic (Anglaterra i Països Baixos). Aquestes conjectures no tan sols van orientar els autors de l'estudi en la recerca dels enunciats del *concourse*, sinó també en la seva tria. Però per completar l'estructuració de la mostra, els autors hi afegeixen dues dimensions addicionals. D'una banda, la forma dels enunciats (definitoris, fàctics o normatius); de l'altra, el seu contingut (si parlen de "relacions entre entitats", de "nivells d'agència" o de "motivació dels actors"). D'aquesta sofisticada manera creen una graella 3x3 que repliquen quatre vegades fins obtenir els 36 enunciats del Q-Set.

A la següent taula podem veure com resolen el Q-Set els altres quatre treballs analitzats.

Taula 3: exemples d'elaboració de Q-Set

Dryzek i Berejikian (1993)	64 enunciats que garanteixen "la presència dels aspectes essencialment polítics dels discursos". Estructura de cèl·lula 4 x 4 replicada 4 vegades. Tots els enunciats escollits mantenen la formulació original (no editada).
Zechmeister (2006)	62 enunciats, amb una mostra dissenyada per incloure tres tipus de components: simbòlic, polític i de valors (valència), reflectint els possibles significats d'una etiqueta ideològica.
Jeffares i Skelcher (2011)	36 declaracions. Estructura de cèl·lula 3 x 3 replicada quatre vegades, per garantir una presència equilibrada de les quatre conjectures teòriques de les quals es parteix.
Brannstrom (2011)	26 enunciats, seleccionats per cobrir amb una mostra representativa els quatre subtemes sorgits de l'aplicació de la <i>grounded theory</i> .
Durose et al. (2016)	46 enunciats, formulats com "característiques" de les persones que marquen una diferència amb el seu treball als barris. Tots els enunciats van ser editats per dotar-los del mateix prefix ("la persona que tinc al cap..."), seguit de l'enunciat.

Font: elaboració pròpia.

Un dels reptes que sovint es planteja a l'hora de confeccionar el Q-Set és l'idioma. En els cada cop més freqüents estudis transnacionals, cal disposar dels enunciats en dos o més idiomes. L'opció més

habitual sembla que és la de desenvolupar els enunciats en un sol idioma i traduir a la resta d'idiomes el resultat final (Robyn 2004). Amb això, però, correm el risc de generar desequilibris, perquè sovint un mateix concepte té significacions i aplicacions diverses segons el context, i l'idioma de partida juga amb avantatge.

Fase 4. Tria de les persones que seran entrevistades (P-Set)

L'anomenat P-Set està constituït per les persones a les quals se'ls demanarà, en el context de l'estudi, que efectuïn la classificació dels enunciats que conté el Q-Set.

Atès que la metodologia Q posa l'èmfasi en l'estudi de la subjectivitat individual, les mostres de grans dimensions que són típiques dels enfocaments positivistes (pensades per poder generalitzar resultats a partir de la població estudiada), no hi tenen cap rellevància.

De fet, els P-Set solen ser reduïts, rarament de més de 50 persones i normalment inferiors en nombre al Q-Set. Això és lògic, tenint en compte que en la metodologia Q el P-Set vénen a ser les variables estudiades, i el Q-Set les observacions. El procés de selecció del P-Set s'assembla més aviat al mostreig intencional o estratègic i no aleatori que és de la investigació qualitativa. Normalment els enquestats representen els actors (institucions, organitzacions socials, etc.) clau de l'àmbit temàtic estudiat, o bé són persones que tenen coneixement de primera mà o experiència professional en el tema. Això sí, per assegurar la validesa interna del procés, s'ha d'assegurar cert grau de variabilitat de la mostra dins el grup objectiu. En paraules de Zechmeister (2006), es tracta de localitzar "petits grups de subjectes que difereixin en aspectes teòricament interessants".

Taula 4: exemples de definició de P-Set

Dryzek i Berejikian (1993)	37 ciutadans d'Estats Units, cercant la màxima varietat ideològica (identificació amb partits o corrents polítics) i social (territori, professió, edat, ètnia).
Zechmeister (2006)	Estudiants d'universitats privades d'elit: 109 de Ciutat de Mèxic i 117 de Buenos Aires. Van ser reclutats mitjançant anuncis als campus i van ser assignats, aleatòriament, a classificar el concepte "dreta" o "esquerra".
Jeffares i Skelcher (2011)	49 persones (d'una mostra de 100), gerents d'organismes públics autònoms, dels quals 22 d'Anglaterra i 27 dels Països Baixos.
Brannstrom (2011)	21 actors clau en la governabilitat ambiental a l'oest de l'estat brasiler de Bahia, tots ells bons coneixedors de la governabilitat ambiental, però diversos en la seva posició (organitzacions públiques i no públiques), edat i gènere.
Durose et al. (2016)	147 persones (d'una mostra de 300), que tenien coneixement de primera mà i experiència en un barri o un municipi (empleats públics, professionals d'entitats, activistes socials o polítics electes), procedents d'Anglaterra, Escòcia, Dinamarca, i els Països Baixos.

Font: elaboració pròpia.

Fase 5. Entrevista per a la classificació dels enunciat (Q-sorting)

La classificació o “sorting” dels enunciat és un altre dels moments clau del procés, perquè és justament en aquest punt quan es revela la subjectivitat dels participants. Hi ha diferents maneres d'efectuar aquesta classificació: una entrevista cara a cara, a través d'Internet o fins i tot per telèfon. Com en tot procés de treball de camp, i més si es tracta d'una metodologia innovadora, abans d'iniciar-lo és molt recomanable fer una prova pilot per veure fins a quin punt els participants poden trobar assequible la classificació dels enunciat i com n'interpreten el significat.

Abans de començar cal que cada un dels participants tingui ben clar com funciona el procediment i que s'espera d'ell o ella. Aquestes explicacions es poden proporcionar a l'avançada i per escrit, en un format de “terms of reference”. La instrucció bàsica que rep la persona entrevistada és que ha d'anar col·locant, un a un, els enunciat del qüestionari, sobre algun dels punts d'una escala numèrica (nombres enters) que gradua l'acord o desacord. Si es vol, es pot donar a la persona entrevistada un accés previ als enunciat, per tal que s'hi pugui familiaritzar una mica abans d'iniciar el procés de classificació. També cal decidir si es deixa a la persona entrevistada que vagi llegint els enunciat –prèviament a la seva col·locació- o és l'entrevistador/a qui ho fa. En qualsevol cas, un cop llegit o escotat l'enunciat, la persona escull el punt on el situa, en funció el seu punt de vista subjectiu sobre el tema. En una entrevista presencial, els enunciat estan impresos en targetes o fitxes que es col·loquen sobre les cel·les d'un tauler o quadrícula (*Q-Grid*) amb una escala numèrica al capdamunt (veure Gràfic 1).

Fins aquí la metodologia Q guarda molta similitud amb els models d'enquesta que utilitzen l'anomenada escala Likert per mesurar preferències. Tanmateix, hi ha una diferència significativa. Si en l'escala Likert la persona entrevistada és lliure de situar cada un dels enunciat en un punt determinat del continuum acord/desacord⁵⁵, en la metodologia Q el tauler o *Q-Grid* adopta una forma específica, que dibuixa límits clars i de compliment obligatori en l'espai en què els enunciat podran ser col·locats.

A la *Q-Grid* habitualment se li sol donar una forma de distribució quasi-normal, en què el nombre de cel·les (espais per col·locar enunciat) és màxim al centre (valor 0, que equival a neutralitat o indiferència) i idèntic en cada un dels costats de l'escala, el negatiu i el positiu⁵⁶. Com més avancem

---

⁵⁵ Per exemple, pot situar-los tots en un mateix nivell acord –mig, alt, màxim...- cosa que sol passar quan es vol anar ràpid i/o evitar “complicacions”)

⁵⁶ Val a dir que, si bé aquesta és la forma habitual de treballar amb la metodologia Q (Brown 1980), els seus seguidors són molt flexibles a l'hora de considerar altres opcions (Van Exel & de Graaf 2005). Per exemple, en funció del grau de controvèrsia que es detecti en el tema d'estudi, el tauler pot adoptar una forma plana (igual nombre d'enunciat en tots els valors) o fins i tot una forma de lletra u, amb més enunciat als valors extrems i menys al centre. També és possible utilitzar la metodologia Q sense l'obligació de situar els enunciat sobre un tauler tancat. Els resultats generats per una col·locació lliure dels enunciat són tan vàlids i

considerable en energia mental, i pot arribar a reproduir –a petita escala- l'angoixa o vertigen que genera aquesta mena de decisions.

Les reaccions que suscita aquest model d'entrevista poden ser bastant diverses, des del rebuig a l'entusiasme. El més habitual, però, és que un cop acabat l'exercici les persones el valorin positivament. Perquè? Doncs perquè sovint els acaba revelant coses noves; i no només sobre un tema que consideraven sabut, sinó també sobre si mateixes (les seves creences, la seva escala de valors...).

Gràfic 2: Il·lustració del procés de tria (Q-Sorting)

Font: Ellingsen & Hauge <https://www.hindawi.com/journals/cdr/2014/910529/fig2/>

Normalment el procés de classificació dura entre 30 i 45 minuts, tot i que la durada pot variar substancialment en cada persona, en funció del temps que dediqui a fer la tria i el que dediqui a comentar els enunciats. Com s'ha comentat anteriorment, aquests comentaris espontanis haurien de ser registrats per a la fase d'interpretació dels resultats, perquè tenen un gran valor potencial. De tota manera, és habitual i altament recomanable no deixar totalment a l'atzar l'obtenció de dades qualitatives, sinó garantir determinats mínims a través d'una demanda explícita i ben estructurada. La que es fa servir més és que, un cop feta la classificació, la persona entrevistada indiqui les raons que l'han portada a situar tal o qual enunciat a l'extrem de l'espectre de valoració.

Un element a considerar és que, amb l'avenç de la digitalització i les telecomunicacions, s'ha anat estenent cada vegada més la realització d'estudis d'opinió a través d'Internet. L'administració de

qüestionaris online resulta especialment indicada quan les persones que constitueixen la P-Set estan disperses geogràficament i la realització d'entrevistes presencials planteja costos excessius. A nivell operatiu, la principal diferència respecte al model presencial és que els materials adopten un format virtual sobre la pantalla, de manera que els enunciats són col·locats a les cel·les mitjançant precisos moviments del ratolí de l'ordinador. Per garantir que la tasca es realitzarà adequadament, l'aplicatiu ha d'incloure una breu presentació que expliqui a la persona entrevistada els “terms of reference” i posi exemples. En els darrers anys s'han creat diverses aplicacions que fan possible aquesta rèplica sobre pantalla, tot i que sovint la grandària de la pantalla limita el nombre d'enunciats que s'hi poden visibilitzar simultàniament. Les aplicacions d'aquest tipus més conegudes són WebQ i FlashQ. De tota manera, sempre que sigui possible és millor fer les entrevistes en format presencial, ja que altrament es pot perdre bona part de la informació qualitativa i de context.

Vegem com van plantejar el Q-Sorting els diferents treballs analitzats:

Taula 5: exemples de Q-Sorting

Dryzek i Berejikian (1993)	-6 a +6. Presencial
Zechmeister (2006)	-5 a +5. Cara a cara. S'administra un Q-Set diferent en cada un dels països estudiats.
Jeffares i Skelcher (2011)	-5 a +5. Via web.
Brannstrom (2011)	-4 a +4. Cara a cara. El temps mitjà per classificar va ser de 25 minuts.
Durose et al. (2016)	-4 a +4. Via web. El temps mitjà de resposta va ser de 26 minuts, incloent l'aportació de respostes curtes a la pregunta sobre perquè havien triat els enunciats amb major acord i amb major desacord.

Font: elaboració pròpia.

Fase 6. Anàlisi

Com ja s'ha dit, el resultat del procés de classificació és un conjunt de valoracions, essencialment relatives, tècnicament anomenat Q-Sort. Es pot concebre com la rotació momentània d'una figura complexa i canviant –la subjectivitat- vista a contrallum, deixant uns resultats que queden traçats sobre un full de paper estandarditzat i que, per tant, poden ser registrats i comparats sistemàticament. Val a dir que existeixen diversos paquets estadístics, de pagament o d'accés gratuït, que faciliten enormement aquesta tasca. A més, n'hi ha que han estat dissenyats específicament per a la metodologia Q. El més utilitzat és PQMethod (Schmolck & Atkinson 2011), però recentment s'ha desenvolupat una llibreria de R adreçada al món de la recerca Q (Zavala 2014).

L'anàlisi consisteix, essencialment, en correlacionar aquests conjunts de respostes (Q-Sorts) entre ells, sempre globalment. Del material obtingut se'n fa una anàlisi factorial, amb la finalitat d'identificar patrons estructurals de similitud i diferència. Les grans opcions són l'anàlisi factorial centroide o l'anàlisi de components principals. La primera és l'opció preferida pels grans especialistes en metodologia Q, ja que ofereix més marge perquè l'investigador consideri una

varietat de solucions i triï la més la més suggeridora des d'una perspectiva teòrica. Per contra, l'anàlisi de components principals té l'avantatge de ser un procediment més simple i estandarditzat, del qual l'investigador queda al marge. El que fa l'anàlisi factorial és reduir la complexitat de les dades obtingudes, fins al punt de poder identificar un conjunt discret de Q-Factors. Tant el nombre de Q-factors que emergeix com la seva estructura depenen totalment de com cada persona hagi situat els enunciats en el seu tauler.

Cal veure els Q-Factors com a models ideals de resposta (Q-Sort) que han aconseguit aglutinar un suport estadísticament significatiu per part d'alguns dels individus que participen a l'estudi. El fet que aquests individus hagin posicionat els enunciats d'una forma semblant en l'escala acord-desacord permet assumir que tenen concepcions i punts de vista similars sobre el tema estudiat (Brown 1980). El grau de proximitat o llunyania d'un individu (Q-Sort) respecte a un model ideal de resposta (Q-Factor) es mesura a través de l'anomenat factor de correlació (*loading*), que pot oscil·lar entre 1 (màxima proximitat) i -1 (màxima oposició), mentre que el valor 0 representa la màxima indiferència o llunyania.

A vegades hi ha individus que no carreguen significativament en cap dels Q-Factors identificats, o que ho fan en més d'un, i amb valors similars... estan "confosos", o potser revelen perspectives específiques. La presència de diversos individus amb càrregues significatives en dos o fins i tot més factors indica que no existeix una discontinuïtat radical entre les perspectives que representen.

En aquest punt apareix un element fonamental de l'anàlisi. Cal decidir on situar "el tall" en la llista de factors; és a dir, amb quants factors ens quedarem per fer la rotació que conduirà als resultats finals. La rotació dels factors és un procediment estadístic que s'utilitza per maximitzar les diferències entre aquells, de tal manera que els individus tendeixin a quedar adscrits a de forma clara a un sol factor.

El fet és que no hi ha regles fixes sobre el nombre exacte de Q-Factors que han de ser extrets de l'anàlisi. És una decisió que, en darrera instància, queda en mans de l'investigador (Brown 1980). Afortunadament, hi ha criteris estadístics que poden ajudar a fonamentar-la:

- La potència explicativa del Q-Factor, mesurable a través de la variància explicada. Es pot calcular de dues maneres. L'Eigenvalue (Valor propi) del Q-Factor resulta de multiplicar la variància pel nombre d'individus i dividint el resultat per 100. Habitualment el criteri que qualitat que s'utilitza és que l'eigenvalue sigui més gran que 1,00. Un segon indicador és el percentatge de variància explicada pel Q-Factor sobre el total. Així, podem calibrar si afegir una Q-Sort addicional ens aporta un avenç significatiu en termes de variància explicada. En quin llinar numèric es tradueix aquest criteri? Normalment entre el 3 i el 8 per cent (Durning 1999).

- El nombre d'individus (Q-Sorts) que carreguen significativament en cada Q-Factor. Com més individus puguin ser adscrits de forma clara i unívoca a algun dels Q-Factors proposats, millor. Dit altrament, cal prioritzar l'opció que minimitzi el nombre d'individus “no adscrits” i d'individus “confosos”. De forma anàloga a com es fa en els mètodes clàssics d'anàlisi factorial, en metodologia Q és habitual utilitzar com a “regla d'or” un mínim de 0,30 en coeficient de correlació per adscriure un individu a un factor. També és habitual no incloure aquells que van més enllà de 0,90, ja que es considera que a partir de 0,945 les variables estan descrivint la mateixa cosa (Pini, Previte & Haslam-McKenzie 2007, p. 433). Felkins i Goldman (1993, p. 453) proposen una fórmula alternativa i més exigent, que vincula el llindar mínim de significació també al nombre d'enunciats del Q-Set. La fórmula a aplicar és $1/\sqrt{n}$ (n= nombre d'enunciats del Q-Set) x 2,58 (si es busca garantir una significació estadística a 0,01). En el seu treball, amb 52 enunciats, el llindar es situa a l'entorn de 0,36. Però amb un Q-Set més petit, per exemple de 36 enunciats, puja fins a 0,43.

Dit això, cal tenir molt present que en la metodologia Q l'anàlisi factorial no s'utilitza com en un clàssic estudi quantitatiu, sinó més aviat com una tècnica al servei d'una recerca interpretativa. Per això els especialistes insisteixen molt en el fet que els Q-Factors, a més de tenir significació estadística, han de tenir rellevància teòrica. És a dir, més enllà dels valors numèrics, l'investigador ha de comprovar si en els Q-Factors s'hi amaguen matisos i diferències subtils que poden ser importants des d'una perspectiva teòrica. Aquestes poden quedar fora dels resultats finals si el Q-Factor en qüestió és exclòs de la segona part de l'anàlisi.

Així, alguns autors sostenen que encara que l'*Eigenvalue* d'un Q-Factor no assoleixi un valor superior a 1, això no implica que el Q-Factor es descarti automàticament. La decisió sobre si mantenir o descartar un factor pot tenir més a veure amb la seva coherència substantiva que amb la seva potència estadística (Coogan, Joy & Herrington 2011).

Això també val per a la determinació dels individus del P-Set que han de ser adscrits a cada un dels Q-Factors. Els programes d'anàlisi deixen oberta l'opció de que sigui el mateix programa qui esculli, automàticament, qui s'adscriu a cada Q-Factor (*automatic flagging*), o bé que ho faci el propi investigador, a partir dels seus criteris, a través de l'anomenat *manual flagging*. L'opció manual es sol utilitzar quan hi ha individus amb coeficients que voregen el límit de la significació, o amb correlacions fortes en dos o més factors. És, en qualsevol dels supòsits, una decisió important, ja que el dibuix final de cada Q-Factor dependrà dels individus que hi tingui adscrits.

Val a dir que el nombre de factors extrets i rotats normalment oscil·la entre 2 i 6, essent 3, 4 i 5 les solucions més comunes.

Taula 6: exemples de resultats de l'anàlisi

Dryzek i Berejikian (1993)	4 Factors. El nombre de persones que correlacionen fortament amb cada un d'ells és, respectivament: 21, 10, 10 i 11 (es van considerar 13 correlacions dobles i 1 de triple).
Zechmeister (2006)	12 Factors en 4 Q exercicis diferents (3 esquerra mexicans 3 dreta mexicans, 3 esquerra argentins i 4 dreta argentins).
Jeffares i Skelcher (2011)	5 Factors (agrupats en 3 grans tipus). Les assignacions als factors es van fer amb correlacions persona-factor de 0,43 o superiors.
Brannstrom (2011)	4 Factors que, conjuntament, representaven el 67 per cent de la variància. L' <i>Eigenvalue</i> del factor més "flux" va ser de 1,45
Durose et al. (2016)	5 Factors. Les assignacions als factors es van fer amb correlacions persona-factor de 0,38 o superiors.

Font: elaboració pròpia.

Fase 7. Interpretació

La fase d'interpretació és segurament la més rica i creativa de la metodologia Q, cosa que també comporta determinats problemes i riscos (Eden, Donaldson & Walker 2005). Podríem dir que cada investigació feta amb metodologia Q adopta una manera específica de fer i de presentar la interpretació dels seus resultats.

La finalitat del procés és definir els Q-Factors com a sistemes de creences, perspectives o discursos a l'entorn del tema estudiat. Per fer-ho, l'investigador ha de prendre en consideració tant les dades primàries obtingudes durant el treball de camp -quantitatives i qualitatives- com els referents teòrics que han guiat el procés de recerca.

Pel que fa a la dimensió numèrica, el punt de partida són les anomenades "puntuacions dels factors" (*Z-scores*), mitjanes ponderades dels valors que els individus que defineixen el Q-Factor han atorgat a cada un dels enunciat. Una segona manera de copsar això, més il·lustrativa i comprensible per a l'ull no expert, és convertir els *Z-scores* en valors de l'escala original (per exemple, de -5 a +5), de tal manera que es pugui observar la projecció idealitzada de com hauria col·locat els enunciat una hipotètica persona amb una correlació perfecta (1) en l'esmentat Q-factor.

Sigui quin sigui el procediment triat, amb qualsevol dels dos es pot fer una descripció del perfil de cada un dels Q-Factors, de què és allò que ens diuen els posicionaments dels enunciat triats pels individus adscrits al factor. També permet fer una comparació sistemàtica entre Q-Factors, per parelles i en conjunt, per copsar en quins enunciat es donen valoracions diferents, i si les distàncies són petites o grans. De tot el conjunt d'enunciat, la interpretació es centra primerament en els

enunciats que es situen en els extrems de l'espectre de valoració, així com en els anomenat "enunciats distintius" (*distinguishing statements*) de cada Q-Factor⁵⁷. També és important considerar tots aquells els enunciats on es constaten distàncies acusades (2 o més), així com, en cas d'haver-n'hi, els enunciats que tots els Q-Factors han situat en una posició similar i, per tant, es pot suposar que generen consens.

En qualsevol cas el resultat de la interpretació no hauria de dependre només dels enunciats més extrems, perquè tots poden dir-nos coses. Com alerten Felkins i Goldman, sovint a l'àrea central de la distribució, la que en teoria genera "indiferència", s'hi concentren enunciats que han generat dilemes forts en les persones que participen a l'estudi (1993, p. 456). En suma, cal entendre la interpretació com un procés gestàltic, en què cal fer un dibuix complet i destil·lar el significat central de cada Q-Factor. I un cop fet això, posar-li un nom que reflecteixi la seva essència, que és el moment, màgic i definitiu en què deixem enrere els números i les paraules prenen el relleu. Un cop perfilats, analitzats i anomenats, els Q-Factors es converteixen en "perspectives", "sistemes de creences" o "discursos".

Cada discurs hauria de representar un punt de vista coherent. Per tant, cal intentar trobar i donar una explicació a les inconsistències internes o les paradoxes que es puguin detectar (Dryzek & Berejikian 1993). En això pot resultar molt útil el pas final addicional que proposen diversos autors: fer una revisió conjunta dels primers resultats amb persones que han estat entrevistades per a les Q-Sorts. Es pot fer amb entrevistes individuals o grupals, i no cal fer-ho amb tot el P-Set. Normalment s'escullen els individus en funció de la seva disponibilitat i rellevància, com per exemple aquells que hagin obtingut valors més alts en cada una de les perspectives identificades. Brannstrom (2011) va fer aquesta mena d'entrevistes de seguiment a 11 de les 21 persones que havien fet el Q-Sorting. En la seva opinió, les transcripcions i anotacions que hi va recollir van resultar essencials per informar les interpretacions dels factors. Certament, a través d'aquesta "interacció iterativa" es poden aclarir significats, així com resoldre dubtes i ambigüitats, amb l'objectiu d'arribar a una interpretació que s'ajusti el màxim possible a les subjectivitats estudiades.

El moment final de la interpretació és aquell en què es contrasten les perspectives identificades amb les teories disponibles -ja siguin consolidades o emergents- sobre el tema estudiat. Addicionalment es pot analitzar com cada individu es situa en relació amb els patrons de pensament més generals, i veure quina relació pot tenir això amb la seva biografia, gènere, classe social, o altres categories teòriques potencialment significatives.

---

⁵⁷ Els enunciats distintius es generen quan els individus adscrits a aquest factor situen l'enunciat en una posició que és significativament diferent -en l'escala acord/desacord- de la posició on l'han situat els individus adscrits a qualsevol dels altres Q-factors. L'existència d'aquesta diferència ha d'estar assegurada amb un nivell de confiança de com a mínim $<.05$, tot i que també pot arribar a ser del nivell $<.01$.

Aquí teniu una síntesi dels resultats obtinguts en els cinc estudis que he anat descabdellant.

Taula 7: exemples de resultats de l'anàlisi

Dryzek i Berejikian (1993)	S'identifiquen quatre discursos de la democràcia (republicanisme satisfet, conservadorisme deferent, populisme desafecte i liberalisme privat) que travessen les diferents categories socials i polítiques. Cap d'ells representa realment el model democràtic liberal que en el moment de fer la recerca era considerat fonamental per a la cultura política i el sistema polític dels EUA.
Zechmeister (2006)	L'estudi mostra que les concepcions de la semàntica esquerra-dreta varien considerablement en individus i poblacions . A Mèxic les etiquetes ideològiques sovint assenyalen diferències de política pública, principalment en l'àmbit econòmic, i es refereixen a partits polítics i altres actors. A l'Argentina les etiquetes ideològiques també tenen significat polític, però tendeixen a ser menys coherents i s'associen més a organitzacions socials que a partits polítics.
Jeffares i Skelcher (2011)	S'identifiquen cinc perfils d'actitud: realistes, adaptadors, optimistes progressistes, optimistes radicals i pragmàtics . Per als realistes i els adaptadors la governança en xarxa és complementària a la democràcia representativa, mentre que per als optimistes forma part de la transició de la democràcia representativa cap a altres models de democràcia. Els pragmàtics representen la idea clàssica dels gestors públics que es centren en qüestions tècniques. Les dues conjectures teòriques més negatius (incompatibilitat i instrumentalitat) no es veuen reflectides en els perfils.
Brannstrom (2011)	S'identifiquen quatre perspectives sobre l'ecologisme: crítica, agrícola, privada i estatal . La posició estructural de l'actor social pot predir relativament les seves opinions. Les perspectives són heterogènies, i definides segons pràctiques, creences i coneixements particulars i específics. Encara hi ha poc consens, però es detecta una base de punts en comú per a l'acord entre els actors. Totes les perspectives -inclosa la dels grans terratinents- mostren preocupacions i idees sobre la protecció del medi ambient, vinculades a debats ambientals més amplis.
Durose et al. (2016)	S'identifiquen cinc perfils professionals que poden marcar la diferència en barris urbans: resistent, lluitador, facilitador, organitzador i pioner . Aquests perfils connecten amb els resultats que s'han obtingut en altres recerques sobre aquest tema, i en part també els qüestionen i els superen. L'estudi prepara el camí per a estudis posteriors sobre la configuració, la coexistència, la col·laboració, i la crítica envers diferents rols en cada context local específic, i sobre com aquests rols poden evolucionar.

Font: elaboració pròpia.

Un exemple d'aplicació de la metodologia Q a l'estudi dels mites polítics

L'únic precedent d'estudi de mites polítics aplicant metodologia Q és l'article "Political Myth as Subjective Narrative: Some interpretations and Understandings of John F. Kennedy". Patricia Felkins i Ian Goldman el van publicar l'any 1993 a la revista Political Psychology. L'objectiu del treball és traslladar la interpretació del mite de l'esfera filosòfica a l'empírica, per explorar els significats i les subestructures del discurs mític associat al president J.F. Kennedy.

Enfrontats al repte de generar coneixement sòlid des d'un enfocament interpretativista, Felkins i Goldman consideren que la metodologia Q els proveirà amb un instrumental adequat per penetrar en les complexitats del llenguatge i dels significats a l'entorn del mite polític de Kennedy (p. 448).

Creuen que l'experiència i la comunicació del mite formen part d'una subjectivitat estructurada, i la metodologia Q els permetrà captar-la i analitzar-la en les seves diferents formes.

Pel que fa al context de l'estudi, es parteix del fet que la societat nordamericana ha estat, probablement, la principal creadora i propagadora de mites polítics en el món contemporani. El president Kennedy hi va afegir noves capes. Durant la seva presidència va fer un ús prolífic del llenguatge mític, amb el qual volia transmetre la possibilitat i l'esperança d'un món millor, basat en el desenvolupament científic i econòmic, i alhora carregat d'ideals humanistes. Després, la seva sobrada i prematura mort va fer que ell mateix esdevingués un mite potentíssim per a milions de persones d'arreu del món (Felkins & Goldman, p. 450). Des del relat que Tucídides, al segle V abans de crist, va fer de l'oració fúnebre de Pericles als atenesos, sabem que els contextos dramàtics són especialment inspiradors per al discurs mític (Ritchie 2009), i és evident que el contrast entre una visió heroica de la vida i la mort tràgica de Kennedy va quedar gravat com un dels moments àlgids del segle XX.

El Q-Set va consistir en 52 frases, extretes de biografies i altres documents sobre Kennedy, i seleccionades a partir d'un "disseny Fisherian" de tres temes:

- Focus de l'enunciat (personal characteristics or accomplishments)
- València de l'enunciat (positive or neutral or negative)
- Context de l'enunciat (campaigning, private life, presidential function)

El P-Set va consistir en una mostra diversa i no aleatòria de 34 persones.

Pel que fa als resultats, van generar tres Q-Factors/perspectives clarament diferenciades.

- En la primera (Fe) hi trobem les persones que, 3 dècades després de la seva mort, segueien creient en Kennedy i el seu llegat. El mite personal podia haver perdut llustre, però no les seves idees ni la seva promesa d'un món millor.
- En la segona (Escepticisme) la de les persones que sempre van observar amb gran escepticisme la trajectòria de Kennedy, i el consideren, en darrera instància, un excel·lent producte de marketing polític.
- La tercera i última (Pèrdua) està configurada per les persones que al llarg del temps, a mesura que van anar aflorant revelacions no gaire positives sobre algunes decisions públiques i sobre la vida privada de Kennedy, van deixar de creure també en "la promesa".

Les perspectives 2 i 3 reflecteixen la fragilitat de l'experiència mítica al món modern. Fins i tot els defensors de "la promesa" semblen preocupats pel fet que la figura de Kennedy no sigui tan ideal com haurien volgut creure. Sembla que en la societat alfabetitzada, on la ciència i la tecnologia són

prevalents, les persones adultes necessiten una mitologia més “robusta”. Ja no els val qualsevol cosa.

Vistos els resultats, els autors conclouen que Kennedy no va ser un gran mite universal, o un heroi mític, però sí que va saber invocar algun interès regional (als EEUU) sobre arquetips mítics universals.

CAPÍTOL 8

Alcaldes i alcaldesses en temps difícils: una recerca empírica

Disseny metodològic de la recerca

Atès que l'aprenentatge de la metodologia Q es va produir, en molt bona mesura, de forma autodidacta, a l'hora de posar-la en pràctica vaig decidir seguir el procediment estàndard recomanat pels manuals (Van Exel & de Graaf 2005), que he exposat amb detall en presentar la metodologia Q. També vaig decidir utilitzar tots els mecanismes automatitzats d'anàlisi disponibles, de manera que quedés minimitzada la meua intromissió com a investigador

En aquesta secció exposo tot el procés seguit per dur a terme la recerca. Per tal de facilitar el seu seguiment i comprensió utilitzo els mateixos epígrafs que en la secció anterior.

Definició del segment de subjectivitat: conjectures de canvi com a punt de partida

Com ja s'ha assenyalat, el primer pas per posar en marxa la recerca, era delimitar l'àrea de subjectivitat sobre la qual posarem la mirada. Recordem que l'objectiu de la recerca és copsar i entendre de quina manera els processos de crisi i recentralització que es desencadenen a Espanya en el tombant de la primera i la segona dècada del segle XXI podien haver impactat en la percepció i la interpretació dels mites del municipalisme progressista.

Crec que l'àmbit temàtic ja quedava prou delimitat a través d'allò que considerat els cinc mites estructuradors del municipalisme progressista. Tanmateix em va semblar molt suggeridora la proposta de Klijn i Skelcher (2007), recollida després per Jeffares i Skelcher (2011), de perfilar millor la recerca a través de la formulació d'un conjunt de conjectures teòriques.

Tenint en compte la potència dels fenòmens en qüestió -crisi i recentralització- així com el seu sentit bàsicament negatiu respecte als postulats del municipalisme progressista, allò que sembla més plausible, d'entrada, és formular conjectures de canvi en clau de substitució. Aplicant una conjectura de canvi a cada un dels mites exposats en la primera part del treball, el resultat quedaria així:

- El mite de l'**ajuntament polític** estaria transitant cap al mite de l'**ajuntament gestor**. És a dir, que passàriem d'un govern local concebut com un actor polític, legitimat i capaç de formular i

dur a terme les seves pròpies polítiques, a un govern local concebut com a actor administratiu al servei de la Generalitat i del Govern Central.

- El mite de la **implicació necessària** estaria transitant cap al mite de la **implicació possible**, que evita ampliar l'agenda si això suposa assumir riscos legals o financers. El resultat seria la submissió al principi d'una "administració una competència" i la restricció dels ajuntaments a aquells serveis públics considerats obligatoris per llei i/o bàsics per al funcionament d'un municipi.
- El mite de la **planificació transformadora** estaria transitant cap al mite de la **resposta flexible**, recolzat en la creença de que davant d'un context econòmic social i polític que canvia tan ràpidament, la planificació a llarg termini ja no té sentit. La prioritat seria la de mantenir obertes totes les opcions per fer front als nous problemes i desafiaments que vagin sorgint.
- El mite de la **participació ciutadana** estaria transitant cap al mite de l'**eficàcia tècnica**, recolzat en la idea que obrir la participació a decisions substantives de política pública no és desitjable, perquè podria entorpir les decisions "tècniques" racionals i necessàries per superar la crisi.
- Finalment, el mite de l'**opressió centralista** estaria transitant cap al mite de la **lleialtat institucional**, en un context d'acceptació, entre resignada i constructiva, dels límits de l'autonomia local i d'articulació de relacions cada cop més intenses de col·laboració horitzontal i multinivell per a la prestació de serveis.

Aquestes cinc conjectures no només reforcen el sentit de la recerca, sinó que també la doten d'un filtre per contrastar els resultats. El dibuix global que quedaria de tot plegat seria el d'un municipalisme tendent a la "desmitificació", en el sentit de que els mites del municipalisme progressista estarien cada vegada més afeblits, en un procés obert i encara incert de trànsit cap a mites d'una qualitat diferent, menys carregats d'emoció i amb menys capacitat de generar identitat i acció col·lectiva.

Conjunt i mostra d'enunciats: del *concourse* al Q-Set

L'ampli recull de material discursiu que configura el *concourse* es va elaborar, essencialment, a partir d'una anàlisi exhaustiva de textos referits a política local, govern local i municipalisme, publicats entre els anys 80 del segle XX i mitjans dels anys 2000. Es tracta de textos tant de caire acadèmic (Brugué i Gomà 1999; Font 2001; FPISU 1999; Vallès i Brugué 2003) com de caire institucional (Nel·lo 1989, Font Garolera 1999, Nel·lo 1999), com mixtos (AAVV 2005). La seva publicació va esdevenir especialment abundosa a partir de mitjans dels anys 90.

Aquesta cerca va permetre dues coses essencials. En primer lloc, identificar un gran nombre de cites textuais referides als temes i subtemes de l'objecte d'estudi. En segon lloc, identificar un conjunt de preguntes que tenia sentit formular a les persones més enteses en la matèria. Amb aquesta intenció es va dur a terme un grup de discussió o *grup focal*, format per experts en govern local⁵⁸. La transcripció de la discussió va afinar els objectius de la recerca i va enriquir el fons de material disponible.

A partir de les aproximadament 250 frases recollides en l'anàlisi documental i en l'esmentat grup focal, de les mateixes fonts utilitzades en l'elaboració del marc teòric vaig generar un qüestionari de 40 frases, estructurat a partir dels cinc mites que configuren el municipalisme progressista i dels quatre tipus de postulats (de percepció, de definició, d'avaluació i de prescripció), adoptant parcialment la pauta proposada en un dels articles seminals de la Q-methodology aplicada a la ciència política (Berejikian i Dryzek, 1993). També es va procurar incloure enunciats que reflectissin els eixos temporals (passat, present i futur), constitutius del sentit d'acció d'una persona (Emirbacher i Mische 1998).

---

⁵⁸ El grup de discussió es va dur a terme el 21 de març de 2012 i hi van participar les següents persones: Ismael Blanco, Quim Brugué, Ricard Gomà, Ramon Mora, Oscar Rebollo, Natalia Rosetti i Marion Tomàs

Taula 8: Matriu estructurada per a la selecció dels enunciats que configuren el Q-Set

	Tipus d'enunciat			
Àmbit substantiu (Mite)	Percepció	Definició	Valoració	Prescripció
Ajuntament polític	<p>E5. Des de l'esclat de la crisi als ajuntaments preocupa molt més la gestió que la política.</p> <p>E27. Ho vulguem o no, en els propers anys als ajuntaments hi haurà molta més confrontació política que ara.</p>	<p>E4. Democràcia local vol dir ajuntaments forts, capaços de fer política per incidir en la realitat.</p> <p>E9. El projecte polític d'un govern municipal consisteix en aplicar als temes un cert ideal de societat.</p>	<p>E7. El color polític de l'alcalde i del govern municipal finalment seran decisius perquè un ajuntament surti millor o pitjor de la crisi.</p> <p>E8. El marge que tenim els alcaldes i alcaldesses per canviar les coses és molt petit.</p>	<p>E2. Ara com ara els ajuntaments han de centrar-se sobretot en resoldre els seus problemes econòmics.</p> <p>E30. La nova llei de règim local hauria d'afavorir la dimensió política dels ajuntaments, fent visible el contrast d'idees i de models.</p>
Implicació necessària	<p>E1. Als ajuntaments catalans la crisi només els farà perdre aquells serveis que es van crear durant la bombolla immobiliària.</p> <p>E19. En el trajecte de la crisi els ajuntaments estan renunciant a afrontar els grans reptes de futur de les ciutats.</p>	<p>E25. Governar bé també vol dir no començar cap política nova si no té l'estructura i el finançament plenament assegurats.</p> <p>E39. Un ajuntament és, bàsicament i per sobre de tot, un ens públic que presta serveis als ciutadans.</p>	<p>E36. Si els ajuntaments deixen d'intervenir en educació i en sanitat s'hi perdrà molt, tant en qualitat de servei com en cohesió social.</p> <p>E40. Un proveïdor públic o un de privat poden ser igualment bons a l'hora de gestionar serveis municipals.</p>	<p>E14. Els ajuntaments han de deixar caure els serveis que no siguin essencials i els seus usuaris no vulguin assumir un copagament.</p> <p>E34. Per tirar endavant, les ciutats necessiten polítiques locals pròpies i singulars, que estableixin prioritats clares.</p>
Planificació transformadora	<p>E17. En aquesta crisi els ajuntaments no saben on van; tothom està a l'expectativa.</p>	<p>E6. Dissenyar un bon projecte de ciutat implica deixar temps per al debat polític i social, i com més</p>	<p>E3. Avui en dia l'única estratègia viable per a un ajuntament és respondre i adaptar-se ràpidament als</p>	<p>E12. Els ajuntaments haurien de destinar més esforços a pensar i preparar el futur. És una inversió</p>

	E38. Sovint les estratègies de ciutat han quedat com una cosa dels tècnics, sense gairebé cap contacte amb la societat.	obert millor. E26. Hi ha ajuntaments amb projecte i ajuntaments sense projecte; i això marca la diferència.	canvis que es van produint. E33. No serveix de res fer coses des de l'Ajuntament si no tenen visió de conjunt.	d'alt rendiment. E35. S'hauria de confiar molt més en la intuïció i el sentit comú a l'hora de prendre decisions en els ajuntaments.
Participació ciutadana	E16. Els ciutadans estan molt allunyats de l'ajuntament i de la cosa pública; creuen que pagant els impostos ja fan prou. E31. Les coses realment interessants de la política local passen, cada vegada més, fora de les institucions.	E28. La base de la democràcia, també a nivell local, és un control estricte de la societat sobre els que governen les institucions. E29. La democràcia que funciona, també a nivell local, és la que aconsegueix que governin els individus més ben preparats.	E23. Fins ara els ajuntaments no han apostat per una participació ciutadana compromesa i exigent. E37. Si l'Ajuntament no tiba del carro, la ciutat es mou molt poc.	E10. Els ajuntaments han de tenir una clara posició de lideratge en els processos de participació i en les xarxes. E13. Els ajuntaments haurien de renunciar a determinats espais i cedir el protagonisme a les iniciatives socials.
Opressió centralista	E21. En uns quants anys, al final de la crisi, els ajuntaments s'hauran enfortit respecte a les altres administracions. E24. Govern central i Generalitat s'aprofiten de la feblesa dels ajuntaments per descarregar-hi problemes i costos.	E22. És essencial delimitar molt clarament quina administració fa cada cosa, i en quins camps pot o no pot intervenir cadascuna. E32. Les polítiques públiques que afronten temes clau només són eficaces si hi ha algun tipus d'implicació municipal.	E15. Els ajuntaments s'han refugiat massa en la queixa i la reivindicació d'un millor finançament. E20. En general els ajuntaments han governat i gestionat millor que les administracions de nivell superior.	E11. Els ajuntaments haurien de fer-se respectar més i assegurar la seva presència en totes les decisions que els afectin. E18. En aquests moments pertoca als ajuntaments ajudar a superar la crisi amb lleialtat institucional i sentit de la responsabilitat.

Font: elaboració pròpia.

Tria dels i les participants (P-Set)

A l'hora de determinar les persones que havien de ser entrevistades, es va optar per persones que fossin particularment influents en el context institucional (els ajuntaments). En aquest sentit, recordem que a Catalunya el sistema de govern local ha estat adscrit a la tipologia d' "alcalde fort" (Schaap, Daemen & Ringeling 2009, Sweeting 2009), en el qual, "el sistema de direcció política i executiva local gira a l'entorn de l'alcalde" (Bertrana & Tomàs 2004, p. 13). També he vist que assumeixen un importantíssim paper simbòlic, que d'alguna manera els converteix en figures mítiques. Però hi havia altres raons que feien dels alcaldes i les alcaldesses unitats ideals d'anàlisi per abordar els objectius del projecte. Tenir una posició clau en l'estructura institucional dels municipis els atorga un notable grau d'autonomia política (Magre 1999). Alhora això també els obliga, d'alguna manera, a tenir una perspectiva àmplia sobre la institució i algun tipus de discurs sobre les qüestions de l'autonomia, la política i el govern local. D'altra banda, encara que l'accés a les més altes autoritats municipals significa assumir algun tipus de protocol i dificultats afegides dels horaris de coordinació, la possibilitat d'enfocar el treball de camp en una sola persona a cada un dels municipis analitzats fa que la investigació resulti més eficient i viable.

A l'hora d'escollir els municipis, es va optar per ciutats de dimensió mitjana o petita. Bàsicament per dues raons: la primera, perquè és un tipus de municipi habitualment poc estudiat, malgrat el seu paper clau per a la configuració de les estructures territorials a Europa i a la pròpia Catalunya (Nel-lo 2002, Llop & Usón 2012). De fet, la major part d'investigacions sobre govern local agafen com a casos d'estudi únicament ciutats de grans dimensions. I la segona raó és que, malgrat la seva grandària relativament reduïda, normalment són municipis de tipus urbà i, a més, disposen de suficient massa crítica -en recursos i estructurals com per desplegar un ventall de polítiques pròpies.

A nivell acadèmic no hi ha un consens fort sobre l'interval exacte de població en què caldria ubicar els municipis mitjans, ja que depèn en molt bona mesura de les condicions geogràfiques, demogràfiques i administratives de cada país. En aquesta recerca he situat l'interval entre els 20.000 i els 100.000 habitants. Catalunya compta amb poc més de 50 municipis que entren dins d'aquesta categoria, que és xifra manejable i adequada per a la metodologia d'investigació prevista. A més, aquest grup de ciutats proporciona un alt grau de diversitat territorial, econòmica, social i política, amb la qual cosa es garanteix una anàlisi potencialment més rica.

Taula 8 bis: Municipis d'entre 20.000 i 100.000 habitants de Catalunya (any 2010)

Municipi	Població (any 2010)	Partit Alcalde/ssa
Girona	96.236	CIU
Cornellà de Llobregat	87.240	PSC
Sant Boi de Llobregat	82.411	PSC
Sant Cugat del Vallès	81.745	CIU
Manresa	76.209	CIU
Rubí	73.591	PSC
Vilanova i la Geltrú	66.532	CIU
Viladecans	64.077	PSC
Prat de Llobregat, el	63.434	ICV
Castelldefels	62.250	PP
Granollers	59.691	PSC
Cerdanyola del Vallès	58.407	PSC
Mollet del Vallès	52.459	PSC
Esplugues de Llobregat	46.649	PSC
Gavà	46.383	PSC
Figueres	44.255	CIU
Sant Feliu de Llobregat	43.112	ICV
Vic	40.422	CIU
Blanes	40.010	PSC
Lloret de Mar	39.794	CIU
Igualada	39.149	CIU
Vilafranca del Penedès	38.218	CIU
Ripollet	37.151	PSC
Vendrell, el	36.068	CIU-PSC
Tortosa	34.473	CIU
Sant Adrià de Besòs	34.104	PSC
Montcada i Reixac	33.656	PSC
Olot	33.589	CIU
Cambrils	32.422	CIU
Sant Joan Despí	32.338	PSC
Barberà del Vallès	31.688	PSC
Salt	30.304	CIU
Sant Pere de Ribes	28.399	PSC
Sitges	28.130	CIU
Sant Vicenç dels Horts	28.024	ERC
Premià de Mar	27.802	CIU
Salou	27.016	CIU
Martorell	26.815	CIU
Sant Andreu de la Barca	26.682	PSC
Pineda de Mar	25.893	PSC
Santa Perpètua de Mogoda	25.191	ICV
Valls	25.158	CIU
Calafell	24.423	CIU
Molins de Rei	24.236	PSC-CIU
Olesa de Montserrat	23.646	IND
Castellar del Vallès	23.129	PSC
Palafrugell	22.622	PSC
Masnou, el	22.536	CIU
Esparreguera	22.042	CIU
Sant Feliu de Guíxols	21.975	CIU
Vila-seca	21.373	CIU
Amposta	21.365	CIU
Manlleu	20.450	ERC
Roses	20.418	CIU

Font: Institut d'Estadística de Catalunya (<http://www.idescat.cat/pub/aec/250>)

Entrevista per a la classificació dels enunciats (Q-sorting)

Els alcaldes i alcaldesses que formen part del P-sET són aquells/es que van respondre a la invitació per participar en l'estudi. Per tal d'assegurar un grau acceptable de resposta vaig presentar la recerca a les dues entitats municipalistes catalanes, FMC i ACM, així com a la Fundació Carles Pi i Sunyer. En tots tres casos vaig obtenir el compromís de fer difusió del projecte i de comminar els alcaldes i alcaldesses a participar-hi⁵⁹.

És important recordar que la metodologia Q no pretén obtenir resultats estadísticament representatius per al conjunt de la població, i ni tan sols del grup al qual s'adreça. El seu criteri de qualitat no és la representativitat, sinó la pluralitat.

Entre febrer i juny de 2013 un total de 25 alcaldes i alcaldesses van acceptar fer aquest exercici, en entrevistes cara a cara que van tenir una durada d'entre 45 i 60 minuts. Totes es va dur a terme al propi despatx de l'alcaldia, excepte en dues ocasions que es va fer en dependències del Parlament de Catalunya. A alcaldes i alcaldesses se'ls va demanar que col·loquessin les frases sobre un tauler, a llarg d'una escala de 9 columnes que anava del -4 (màxim desacord) al +4 (màxim acord), i que adaptessin el conjunt de les respostes a una plantilla predeterminada, amb un nombre màxim de frases per valor. Com es pot comprovar al gràfic 3⁶⁰ la plantilla escollida reflectia una distribució quasi normal; és a dir, s'havien de col·locar més frases en la zona central, a l'entorn del valor 0 (indiferència/irrellevància), i menys als extrems (priorització de les frases més definitòries de cada perfil). Al final del procés es van obtenir 23 Q-Sorts o conjunts de respostes que podia considera vàlids per a l'anàlisi⁶¹.

Taula 9: distribució dels 48 enunciats del qüestionari per obtenir la Q-Sort

	Desacord		Neutre/Indiferent			Acord			
Valor	-4	-3	-2	-1	0	+1	+2	+3	+4
Freqüència	2	3	5	6	8	6	5	3	2

Font: elaboració pròpia.

⁵⁹ Hi va haver un intent previ fallit, amb la plantilla virtual per Internet. També inicialment es comptava incloure ciutats de fins a 300.000 habitants. És a dir, totes menys Barcelona. Però va resultar complicat. El problema era garantir que la resposta fos personal, de l'alcalde, i no mediatitzada, poc o molt, per alguna persona del seu equip. L'aplicatiu telemàtic, a banda d'afegir rigideses i dificultats en l'aplicació de la metodologia, no permetia assegurar aquest punt.)

⁶⁰ Vegeu en annex un exemple de plantilla completada.

⁶¹ Malauradament, dues entrevistes van haver de ser descartades. En un cas, a causa de la manca de voluntat per completar la col·locació de tots els enunciats. En l'altre, perquè vaig percebre que les respostes no eren realment meditades, sinó aleatòries.

Gràfic 3: Estructura de la graella o tauler utilitzat per triar la col·locació dels 40 enunciats del qüestionari (Q-Sorting)

Desacord									Acord
-4	-3	-2	-1	0	+1	+2	+3	+4	
_____	_____	_____	_____	_____	_____	_____	_____	_____	
_____	_____	_____	_____	_____	_____	_____	_____	_____	
	_____	_____	_____	_____	_____	_____	_____		
		_____	_____	_____	_____	_____	_____		
			_____	_____	_____	_____	_____		
				_____	_____	_____	_____		
					_____	_____	_____		
						_____	_____		
							_____		
								_____	

Font: elaboració pròpia.

Seguint el protocol previst en aquest tipus d'estudis, al final de l'entrevista vaig preguntar als alcaldes i alcaldesses les raons per les quals havien elegit les dues frases de màxim acord i les dues de màxim desacord. A més, en la majoria de les entrevistes vaig poder recollir valuosos comentaris que les persones entrevistades anaven fent mentre llegien i col·locaven els enunciats. Per altra part, abans de donar per acabada l'entrevista els passava un breu qüestionari, referit a qüestions de tipus demogràfic, social i polític, amb la idea d'elaborar un perfil més o menys objectiu de cada alcalde/ssa i poder contrastar-lo després amb el seu perfil ideològic⁶².

Anàlisi de resultats

Per analitzar les dades quantitatives vaig utilitzar el programa PQMethod (Schmolck i Atkinson 2011). Es tracta d'un paquet d'anàlisi estadística específic per a metodològica Q. És d'accés lliure però té l'inconvenient que utilitza llenguatge MS-DOS i la seva funcionalitat és bastant limitada. Tot i que la metodologia Q i el propi programa d'anàlisi ofereixen diverses opcions d'anàlisi, en funció del criteri del propi investigador, vaig optar per seguir un procediment automatitzat, considerant que així reduïa al mínim possible l'impacte de la meua subjectivitat sobre l'anàlisi. El primer procés efectuat és l'anàlisi de components principals, que consisteix en dues operacions clarament diferenciades.

Primerament el programa correlaciona totes les *Sorts* (respostes dels alcaldes, considerades de forma global) entre elles, i n'estima el grau de similitud/diferència per parelles, amb un coeficient de correlació que teòricament pot anar del -100 (totalment oposada) al 100 (idèntica), passant pel 0, que indicaria que les dues respostes són completament diferents. Els resultats, presentats a la taula 10, ens permeten observar molts pocs coeficients negatius, i pràcticament tots a l'entorn de 0. Això vol dir que no hi ha respostes que siguin clarament antagòniques. El coeficient mitjà de correlació

⁶² Veure secció final d'aquest mateix capítol.

per a tots els parells de respostes és de 31,6, amb un rang que va del 11 de l'individu A13⁶³ al 43,5 de l'individu A2. Aquests són també els casos en què s'observen els emparellaments més extrems, de màxima diferència (-20 entre A13 i A1) i màxima semblança (66 de A2 amb A6 i també amb A16).

A partir d'aquí el programa calcula un conjunt de factors, que cal entendre com models ideals de resposta a l'entorn dels quals s'agrupen les respostes reals que més s'hi assemblen numèricament. El programa els mostra ordenats de més o menys capacitat d'integració de les diferències. A la taula 11 podem observar que hi ha un primer factor molt potent, que explica el 37% de la variància, té una *eigenvalue* de 8,4 i correlacions superiors al 50% en tots els individus excepte cinc. Els factors que vénen a continuació tenen molta menys força, però amb tot n'hi ha sis que mostren una *eigenvalue* superior a 1.

---

⁶³ A partir d'ara, perquè quedi clar que ens referim a un alcalde d'aquest grup de 23, sempre s'incorporarà una **A** davant del número de codi (n, 1-23) corresponent.

Taula 10: matriu de correlació entre conjunts de respostes (Q-sorts)

	A1	A2	A3	A4	A5	A6	A7	A8	A9	A10	A11	A12	A13	A14	A15	A16	A17	A18	A19	A20	A21	A22	A23
A1	100	31	25	33	59	17	21	33	24	41	30	5	-20	42	12	27	23	19	28	-5	19	37	26
A2	31	100	39	3	42	66	61	46	55	53	59	34	15	56	28	66	63	33	58	46	26	32	44
A3	25	39	100	8	25	24	41	21	33	46	40	-1	25	42	53	45	15	29	26	45	53	17	46
A4	33	3	8	100	35	17	-9	30	3	-2	28	21	-3	22	19	12	15	6	13	1	14	19	27
A5	59	42	25	35	100	36	34	49	40	41	45	32	-4	38	28	48	45	32	38	21	36	58	41
A6	17	66	24	17	36	100	35	24	41	26	42	27	18	32	31	53	58	38	61	43	43	26	49
A7	21	61	41	-9	34	35	100	46	45	52	42	6	5	36	39	51	41	44	56	49	26	32	39
A8	33	46	21	30	49	24	46	100	39	36	36	27	-1	45	22	42	48	34	39	26	39	35	21
A9	24	55	33	3	40	41	45	39	100	55	33	19	2	33	36	56	42	30	39	38	41	34	22
A10	41	53	46	-2	41	26	52	36	55	100	38	-9	10	33	24	33	24	19	39	57	32	42	35
A11	30	59	40	28	45	42	42	36	33	38	100	24	8	38	40	46	52	46	41	24	19	51	38
A12	5	34	-1	21	32	27	6	27	19	-9	24	100	9	29	4	38	44	2	24	-4	25	21	0
A13	-20	15	25	-3	-4	18	5	-1	2	10	8	9	100	-2	33	6	5	26	19	26	36	-6	36
A14	42	56	42	22	38	32	36	45	33	33	38	29	-2	100	6	45	39	18	41	29	46	37	38
A15	12	28	53	19	28	31	39	22	36	24	40	4	33	6	100	26	20	31	29	27	31	4	25
A16	27	66	45	12	48	53	51	42	56	33	46	38	6	45	26	100	56	38	60	29	40	28	56
A17	23	63	15	15	45	58	41	48	42	24	52	44	5	39	20	56	100	42	50	28	23	45	31
A18	19	33	29	6	32	38	44	34	30	19	46	2	26	18	31	38	42	100	37	22	36	39	47
A19	28	58	26	13	38	61	56	39	39	39	41	24	19	41	29	60	50	37	100	41	44	35	49
A20	-5	46	45	1	21	43	49	26	38	57	24	-4	26	29	27	29	28	2	41	100	39	41	38
A21	19	26	53	14	36	43	26	39	41	32	19	25	36	46	31	40	23	36	44	39	100	39	45
A22	37	32	17	19	58	26	32	35	34	42	51	21	-6	37	4	28	45	39	35	41	39	100	31
A23	26	44	46	27	41	49	39	21	22	35	38	0	36	38	25	56	31	47	49	38	45	31	100
Prom.	24,0	43,5	31,7	14,2	37,2	36,7	36,0	33,5	34,5	33,0	37,3	17,1	11,0	33,8	25,8	41,0	36,8	29,5	39,4	30,0	34,2	31,7	35,6

Font:

elaboració

pròpia.

Taula 11 : Matriu de Factors (no rotada)

Q-Sorts	Factors							
	A	B	C	D	E	F	G	H
A1	0,46	-0,47	-0,45	0,26	-0,05	0,06	-0,25	-0,12
A2	0,80	0,00	0,11	-0,35	-0,01	0,12	-0,20	0,12
A3	0,58	0,41	-0,24	0,28	0,15	0,30	-0,11	-0,08
A4	0,25	-0,42	0,08	0,63	-0,04	0,08	-0,03	0,40
A5	0,67	-0,40	-0,15	0,21	-0,06	-0,03	0,13	-0,01
A6	0,68	0,07	0,38	-0,10	-0,05	-0,11	-0,21	0,25
A7	0,69	0,21	-0,18	-0,33	-0,19	0,09	-0,01	-0,16
A8	0,62	-0,29	-0,07	-0,02	0,07	0,12	0,29	-0,18
A9	0,65	0,04	-0,13	-0,27	0,09	0,25	0,23	-0,03
A10	0,63	0,19	-0,55	-0,17	0,09	-0,01	0,05	0,19
A11	0,68	-0,13	0,03	0,07	-0,39	0,07	0,04	0,18
A12	0,33	-0,42	0,59	-0,05	0,31	0,18	0,23	0,01
A13	0,21	0,60	0,39	0,33	0,09	-0,11	0,15	0,00
A14	0,63	-0,23	-0,09	0,03	0,42	0,02	-0,24	-0,10
A15	0,47	0,37	0,03	0,30	-0,30	0,53	0,22	0,10
A16	0,76	-0,05	0,20	-0,13	0,05	0,16	-0,25	-0,19
A17	0,68	-0,27	0,34	-0,26	-0,17	-0,06	0,08	0,03
A18	0,57	0,15	0,11	0,14	-0,47	-0,28	0,15	-0,42
A19	0,73	0,06	0,17	-0,13	0,00	-0,12	-0,20	0,01
A20	0,57	0,45	-0,17	-0,18	0,20	-0,23	0,15	0,40
A21	0,61	0,21	0,07	0,33	0,47	-0,12	0,20	-0,24
A22	0,59	-0,28	-0,23	0,02	-0,02	-0,50	0,34	0,08
A23	0,65	0,23	0,06	0,33	-0,06	-0,29	-0,40	-0,04
<i>Eigenvalues</i>	8,42	2,11	1,59	1,50	1,13	1,07	0,97	0,84
% expl. Var.	37	9	7	7	5	5	4	4

Font: elaboració pròpia.

Aquest és l'únic punt del procés d'anàlisi en què cal prendre una decisió, que ha d'estar ben fonamentada en termes matemàtics i/o teòrics. Es tracta de fixar el nombre de factors que es seleccionen per ésser sotmesos a un procés de rotació i posteriorment analitzats i interpretats com a sistemes de creences (perspectives, perfils...) específics i diferenciats.

La major part de recerques efectuades amb metodologia Q treballen amb un ventall que va dels tres als sis factors. En aquest cas es van fer proves de rotació amb tres, quatre, cinc i sis factors. L'opció

de tres factors tenia el problema que deixava diversos alcaldes sense una adscripció clara a cap dels factors, cosa que remet a una insuficient pluralitat. En l'opció de sis Q-Factors, per contra, alguns dels factors resultants pràcticament no aconseguien l'adhesió de més d'un o dos individus. La decisió final va ser entre les opcions de quatre factors i cinc factors. Ambdues generaven uns resultats de qualitat, amb pràcticament tots els alcaldes fortament adscrits a un sol factor, un alt percentatge de variància explicada (58% i 64%, respectivament). Vaig observar, però, que el pas de quatre factors a cinc factors implicava, essencialment, desdoblar-ne un, el segon, sense que els altres tres es veiessin afectats. És a dir, no es traïa el sentit de l'anàlisi, sinó que li afegia matisos. A més, els tipus de respostes que quedaven a banda i banda d'aquest desdoblament (Q-Factors B i E) tenien molt sentit des del punt de vista teòric, sobretot tenint en compte els raonaments que van utilitzar uns i altres alcaldes a l'hora d'ubicar els enunciat. Tot això va acabar decantant la balança per l'opció de rotar els cinc factors amb l'*Eigenvalue* més elevada.

Per a la rotació es va triar el procediment anomenat *varimax*. Es tracta d'un algoritme que rota els factors buscant la maximització de la variància, de tal manera que els individus (Sorts/Respostes) tendeixin a correlacionar-se amb només un dels factors (Webler et al. 2009). Cada un dels cinc factors resultants del procés rotació (veure Taula) representa "un grup de *Q-Sorts*/respostes individuals que estan altament correlacionades entre si i no estan correlacionades amb les altres" (Van Exel & de Graaf 2005, p. 12). A la taula 12 podem observar Matriu de factors després de la rotació, amb el coeficient de correlació de cada individu en cada un dels cinc factors resultants.

L'asterisc indica l'adscripció d'un individu a un factor determinat. És una dada molt rellevant, perquè com he assenyalat anteriorment, el contingut substantiu de cada Q-Factor, allò que permet transformar-lo en un perfil ideològic, es calcula exclusivament a partir de les dades dels individus adscrits.

Es pot comprovar com en totes les adscripcions es compleix el requisit de qualitat estadística proposat per Felkins i Goldman (1993). Si calculem $1/\text{arrel quadrada de } 40$ (nombre d'enunciats del Q-Set) x 2,58, el resultat és que a partir de un coeficient de 0,41 és significatiu amb un 99% de probabilitats.

Cal dir que els individus A8, A14 i A23 podien plantejar certs dubtes pel que fa a la seva adscripció, ja que mostraven correlacions iguals o superiors a 0,4 en dos dels factors. Vaig decidir seguir escrupolosament la proposta d'adscripcions efectuada pel propi programa d'anàlisi (adscriure A8 al factor 4 i deixar sense adscripció els individus A14 i A23), tot i que també hauria estat possible modificar-la manualment, a partir de consideracions teòriques.

Taula 12: matriu de factors rotada amb la funció Varimax

Q-Sorts	Factors				
	A	B	C	D	E
A1	0,14	-0,03	0,00	0,82 *	0,10
A2	0,52	0,08	0,64 *	0,17	0,25
A3	0,42	0,61 *	-0,04	0,22	0,25
A4	-0,43	0,22	0,09	0,60 *	0,18
A5	0,13	0,09	0,31	0,71 *	0,23
A6	0,19	0,24	0,63 *	0,04	0,35
A7	0,67 *	0,02	0,28	0,11	0,39
A8	0,25	0,08	0,40	0,49 *	0,09
A9	0,56 *	0,11	0,38	0,21	0,11
A10	0,78 *	0,17	0,00	0,34	0,11
A11	0,18	0,00	0,35	0,39	0,57 *
A12	-0,26	0,11	0,77 *	0,14	-0,19
A13	-0,06	0,67 *	0,08	-0,34	0,31
A14	0,29	0,31	0,42	0,50	-0,18
A15	0,14	0,37	0,01	0,06	0,61 *
A16	0,31	0,20	0,63 *	0,23	0,24
A17	0,17	-0,10	0,75 *	0,21	0,32
A18	0,14	0,12	0,22	0,14	0,70 *
A19	0,35	0,23	0,55 *	0,15	0,29
A20	0,65 *	0,39	0,16	-0,03	0,12
A21	0,20	0,75 *	0,27	0,25	-0,01
A22	0,29	0,02	0,25	0,56 *	0,14
A23	0,17	0,51	0,20	0,24	0,45
% expl.Var.	14	10	16	14	10

*= Adscripció de Q-Sort a Factor

Font: elaboració pròpia.

Pel que fa a les característiques que d'alguna manera determinen la potència estadística dels Q-Factors resultants, tenim uns resultats bastant acceptables per als criteris utilitzats en metodologia Q, tot i que hauria estat desitjable tenir algun individu més en alguns dels Q-Factors.

Taula 13: característiques dels Q-Factors

Factor	A	B	C	D	E
Nombre d'individus que defineixen el perfil	4	3	6	5	3
Coefficient de fiabilitat (mitjana)	0,80	0,80	0,80	0,80	0,80
Fiabilitat composta	0,94	0,92	0,96	0,95	0,92

Font: elaboració pròpia.

Cal entendre que cada factor identificat representa un model ideal de resposta, i a partir d'aquí es tracta de veure com és cada un d'aquests models, per si mateix i en relació amb els altres quatre. Una mirada global i en termes purament numèrics, a través de la correlació per parelles entre els

cinc factors, ens situa en la franja que va del 0,4 al 0,5, tot i que hi ha algun cas (entre els factors 2 i 4) que queda per sota del 0,25. Tal i com ja es podia intuir des de la correlació per parelles entre els individus (Q-Sorts), el que tenim són models de respostes (Q-Factors) relativament propers entre ells.

Taula 14: Correlacions (grau de similitud/diferència) entre Factors (perspectives)

Factor	A	B	C	D	E
A	1,00	0,46	0,49	0,42	0,49
B	0,46	1,00	0,38	0,24	0,50
C	0,49	0,38	1,00	0,47	0,51
D	0,42	0,24	0,47	1,00	0,43
E	0,49	0,50	0,51	0,43	1,00

Font: elaboració pròpia.

Els Z-Scores o valors mitjans atorgats als enunciats en els respectius Q-Factors, així com el número corresponent a l'ordre de preferència (de més a menys acord) de cada un dels 40 enunciats en cada Q-Factor, aporten informació significativa sobre com es situen, ideològicament, els Q-Factors.

Taula 15: valors mitjans i ordre de preferència dels enunciats en cada un dels 5 Q-Factors

Enunciats	Factors									
	A		B		C		D		E	
	Z- Scor e	Ordr e pref.	Z- Scor e	Ordr e pref.	Z- Scor e	Ordr e pref.	Z- Scor e	Ordr e pref.	Z- Scor e	Ordr e pref.
E1. Als ajuntaments catalans la crisi només els farà perdre aquells serveis que es van crear durant la bombolla immobiliària.	-1,01	33	-1,69	38	-0,92	33	-0,55	28	-2,02	40
E2. Ara com ara els ajuntaments han de centrar-se sobretot en resoldre els seus problemes econòmics.	-1,42	36	-1,00	34	-1,00	35	0,05	21	-0,45	27
E3. Avui en dia l'única estratègia viable per a un ajuntament és respondre i adaptar-se ràpidament als canvis que es van produint.	0,15	21	1,72	1	0,62	14	0,41	15	1,78	1
E4. Democràcia local vol dir ajuntaments forts, capaços de fer política per transformar la realitat.	1,46	3	0,68	14	1,72	2	0,50	13	0,39	16
E5. Des de l'esclat de la crisi als ajuntaments preocupa molt més la gestió que la política.	-0,46	29	0,84	9	-1,66	37	0,05	22	-0,42	26
E6. Dissenyar un bon projecte de ciutat implica deixar temps per al debat polític i social, i com més obert millor.	1,24	5	1,46	3	1,26	5	0,41	16	0,79	12
E7. El color polític de l'alcalde i del govern municipal finalment seran decisius perquè un ajuntament surti millor o pitjor de la crisi.	-1,89	40	-0,45	24	-0,31	25	-0,76	31	-1,98	39
E8. El marge que tenim els alcaldes i alcaldesses per canviar les coses és molt petit.	0,19	20	0,77	10	-0,69	31	-1,21	34	-0,19	24
E9. El projecte polític d'un govern municipal consisteix en aplicar als temes un cert ideal de societat.	0,28	18	0,89	8	1,93	1	-0,51	27	0,35	17
E10. Els ajuntaments han de tenir una clara posició de lideratge en els processos de participació i en les xarxes.	0,76	10	-1,08	35	-0,31	26	0,60	11	-0,98	33
E11. Els ajuntaments han de fer-se respectar més i assegurar la seva presència en totes les decisions que els afectin.	0,93	8	0,74	11	0,68	11	1,53	3	-0,14	22
E12. Els ajuntaments haurien de destinar més esforços a pensar i preparar el futur. És una inversió d'alt rendiment.	1,73	1	1,04	7	1,02	8	0,98	7	0,03	21
E13. Els ajuntaments haurien de renunciar a determinats espais i cedir el protagonisme a les iniciatives socials.	-0,05	23	1,63	2	0,64	12	-0,92	33	0,19	20
E14. Els ajuntaments han de deixar caure els serveis que no siguin essencials i els seus usuaris no en vulguin assumir un copagament.	-1,01	32	-0,46	25	-0,24	24	1,18	5	-0,54	28
E15. Els ajuntaments s'han refugiat massa en la queixa i la reivindicació d'un millor finançament.	-1,58	38	-1,93	39	-1,78	39	-1,76	39	-0,32	25
E16. Els ciutadans estan molt allunyats de l'ajuntament i de la cosa pública; creuen que pagant els impostos ja fan prou.	-0,87	31	-0,50	29	0,63	13	-0,74	30	-0,96	32
E17. En aquesta crisi els ajuntaments no saben on van; tothom està a l'expectativa.	-0,42	27	-0,40	23	-1,76	38	-1,67	37	-0,59	29
E18. En aquests moments pertoca als ajuntaments ajudar a superar la crisi amb lleialtat institucional i sentit de la responsabilitat.	0,28	19	-0,50	29	-0,12	22	0,96	8	1,04	7
E19. En el trajecte de la crisi els ajuntaments estan renunciant a afrontar els grans reptes de futur de les ciutats.	0,66	12	-0,70	31	-2,15	40	-1,73	38	-0,92	31

E20. En general els ajuntaments han governat i gestionat millor que les administracions de nivell superior.	1.10	6	0,04	20	1,28	4	1,51	4	0,54	14
E21. En uns quants anys, al final de la crisi, els ajuntaments s'hauran enfortit respecte a les altres administracions.	-0.16	24	-1,36	36	0,37	16	0,60	10	-0,71	30
E22. És essencial delimitar molt clarament quina administració fa cada cosa, i en quins camps pot o no pot intervenir cadascuna.	0.04	22	-0,08	22	-0,41	28	0,55	12	0,56	13
E23. Fins ara els ajuntaments no han apostat per una participació ciutadana compromesa i exigent.	-0.32	25	-0,87	33	-0,96	34	-0,60	29	-1,24	35
E24. Govern central i Generalitat s'aprofiten de la feblesa dels ajuntaments per descarregar-hi problemes i costos.	0.37	17	0,27	18	1,38	3	0,71	9	1,16	6
E25. Governar bé també vol dir no començar cap política nova si no té l'estructura i el finançament plenament assegurats.	-0.38	26	1,11	6	-0,61	29	1,01	6	1,00	9
E26. Hi ha ajuntaments amb projecte i ajuntaments sense projecte; i això marca la diferència.	0.41	16	0,43	16	0,26	18	0,45	14	1,39	3
E27. Ho vulguem o no, en els propers anys als ajuntaments hi haurà molta més confrontació política que ara.	0.56	14	-2,01	40	1,04	7	-0,01	24	0,86	10
E28. La base de la democràcia, també a nivell local, és un control estricte de la societat sobre els que governen les institucions.	0.58	13	1,43	4	1,08	6	-1,23	35	1,17	5
E29. La democràcia que funciona, també a nivell local, és la que aconsegueix que governin els individus més ben preparats.	0.72	11	-0,49	27	0,00	19	-0,25	26	-0,16	23
E30. La nova llei de règim local hauria d'afavorir la dimensió política dels ajuntaments, fent visible el contrast d'idees i de models.	0.41	16	0,11	19	0,76	10	0,13	20	0,81	11
E31. Les coses realment interessants de la política local passen, cada vegada més, fora de les institucions.	-1.36	35	-0,63	30	-0,71	32	-1,29	36	0,34	18
E32. Les polítiques públiques que afronten temes clau només són eficaces si hi ha algun tipus d'implicació municipal.	0.99	7	-0,47	26	-0,21	23	0,14	19	0,50	15
E33. No serveix de res fer coses des de l'Ajuntament si no tenen visió de conjunt.	-0.43	28	0,00	21	0,33	17	0,24	18	1,03	8
E34. Per tirar endavant, les ciutats necessiten polítiques locals pròpies i singulars, que estableixin prioritats clares.	0.83	9	0,73	12	0,79	9	0,33	17	1,48	2
E35. S'hauria de confiar molt més en la intuïció i el sentit comú a l'hora de prendre decisions en els ajuntaments.	1.33	4	0,41	17	-0,33	27	-0,25	25	-1,44	38
E36. Si els ajuntaments deixen d'intervenir en educació i en sanitat s'hi perdrà molt, tant en qualitat de servei com en cohesió social.	1.66	2	1,21	5	-0,01	20	1,85	2	1,21	4
E37. Si l'Ajuntament no tiba del carro, la ciutat es mou molt poc.	-1.78	39	-1,43	37	0,38	15	0,03	23	-1,16	34
E38. Sovint les estratègies de ciutat han quedat com una cosa dels tècnics, sense gairebé cap contacte amb la societat.	-1.20	34	0,69	13	-1,32	36	-1,84	40	-1,40	37
E39. Un ajuntament és, bàsicament i per sobre de tot, un ens públic que presta serveis als ciutadans.	-1.55	37	-0,77	32	-0,66	30	-0,80	32	-1,26	36
E40. Un proveïdor públic o un de privat poden ser igualment bons a l'hora de gestionar serveis municipals	-0.77	30	0,63	15	-0,03	21	1,88	1	0,26	19

Font: elaboració pròpia.

A partir dels Z-Scores el programa PQMethod també calcula i fa la projecció, dins de cada Q-Factor o model de resposta, el valor que s'atorgaria, en l'escala -4/4, a cada un dels 40 enunciats. A la taula 16 podem veure els resultats d'aquest càlcul.

Taula 16: valors dels enunciats (-4/+4) en una projecció idealitzada de cada un dels 5 Q-Factors

Enunciat	Q-Factor				
	A	B	C	D	E
E1. Als ajuntaments catalans la crisi només els farà perdre aquells serveis que es van crear durant la bombolla immobiliària.	-2	-3	-2	-1	-4
E2. Ara com ara els ajuntaments han de centrar-se sobretot en resoldre els seus problemes econòmics.	-3	-2	-2	0	-1
E3. Avui en dia l'única estratègia viable per a un ajuntament és respondre i adaptar-se ràpidament als canvis que es van produint.	0	4	1	1	4
E4. Democràcia local vol dir ajuntaments forts, capaços de fer política per transformar la realitat.	3	1	4	1	1
E5. Des de l'esclat de la crisi als ajuntaments preocupa molt més la gestió que la política.	-1	2	-3	0	-1
E6. Dissenyar un bon projecte de ciutat implica deixar temps per al debat polític i social, i com més obert millor.	3	3	3	1	1
E7. El color polític de l'alcalde i del govern municipal finalment seran decisius perquè un ajuntament surti millor o pitjor de la crisi.	-4	0	-1	-2	-4
E8. El marge que tenim els alcaldes i alcaldesses per canviar les coses és molt petit.	0	2	-2	-2	0
E9. El projecte polític d'un govern municipal consisteix en aplicar als temes un cert ideal de societat.	0	2	4	-1	0
E10. Els ajuntaments han de tenir una clara posició de lideratge en els processos de participació i en les xarxes.	2	-2	-1	1	-2
E11. Els ajuntaments han de fer-se respectar més i assegurar la seva presència en totes les decisions que els afectin.	2	1	1	3	0
E12. Els ajuntaments haurien de destinar més esforços a pensar i preparar el futur. És una inversió d'alt rendiment.	4	2	2	2	0
E13. Els ajuntaments haurien de renunciar a determinats espais i cedir el protagonisme a les iniciatives socials.	0	4	1	-2	0

E14. Els ajuntaments han de deixar caure els serveis que no siguin essencials i els seus usuaris no en vulguin assumir un copagament.	-2	-1	0	3	-1
E15. Els ajuntaments s'han refugiat massa en la queixa i la reivindicació d'un millor finançament.	-3	-4	-4	-4	-1
E16. Els ciutadans estan molt allunyats de l'ajuntament i de la cosa pública; creuen que pagant els impostos ja fan prou.	-2	-1	1	-1	-2
E17. En aquesta crisi els ajuntaments no saben on van; tothom està a l'expectativa.	-1	0	-3	-3	-1
E18. En aquests moments pertoca als ajuntaments ajudar a superar la crisi amb lleialtat institucional i sentit de la responsabilitat.	0	-1	0	2	2
E19. En el trajecte de la crisi els ajuntaments estan renunciant a afrontar els grans reptes de futur de les ciutats.	1	-2	-4	-3	-2
E20. En general els ajuntaments han governat i gestionat millor que les administracions de nivell superior.	2	0	3	3	1
E21. En uns quants anys, al final de la crisi, els ajuntaments s'hauran enfortit respecte a les altres administracions.	0	-3	1	2	-1
E22. És essencial delimitar molt clarament quina administració fa cada cosa, i en quins camps pot o no pot intervenir cadascuna.	0	0	-1	1	1
E23. Fins ara els ajuntaments no han apostat per una participació ciutadana compromesa i exigent.	-1	-2	-2	-1	-2
E24. Govern central i Generalitat s'aprofiten de la feblesa dels ajuntaments per descarregar-hi problemes i costos.	0	0	3	2	2
E25. Governar bé també vol dir no començar cap política nova si no té l'estructura i el finançament plenament assegurats.	-1	2	-1	2	2
E26. Hi ha ajuntaments amb projecte i ajuntaments sense projecte; i això marca la diferència.	1	1	0	1	3
E27. Ho vulguem o no, en els propers anys als ajuntaments hi haurà molta més confrontació política que ara.	1	-4	2	0	2
E28. La base de la democràcia, també a nivell local, és un control estricte de la societat sobre els que governen les institucions.	1	3	2	-2	3
E29. La democràcia que funciona, també a nivell local, és la que aconsegueix que governin els individus més ben preparats.	1	-1	0	-1	0
E30. La nova llei de règim local hauria d'afavorir la dimensió política dels ajuntaments, fent visible el contrast d'idees i de models.	1	0	2	0	1
E31. Les coses realment interessants de la política local passen, cada vegada més, fora de les institucions.	-2	-1	-2	-3	0

E32. Les polítiques públiques que afronten temes clau només són eficaces si hi ha algun tipus d'implicació municipal.	2	-1	0	0	1
E33. No serveix de res fer coses des de l'Ajuntament si no tenen visió de conjunt.	-1	0	0	0	2
E34. Per tirar endavant, les ciutats necessiten polítiques locals pròpies i singulars, que estableixin prioritats clares.	2	1	2	0	4
E35. S'hauria de confiar molt més en la intuïció i el sentit comú a l'hora de prendre decisions en els ajuntaments.	3	0	-1	-1	-3
E36. Si els ajuntaments deixen d'intervenir en educació i en sanitat s'hi perdrà molt, tant en qualitat de servei com en cohesió social.	4	3	0	4	3
E37. Si l'Ajuntament no tiba del carro, la ciutat es mou molt poc.	-4	-3	1	0	-2
E38. Sovint les estratègies de ciutat han quedat com una cosa dels tècnics, sense gairebé cap contacte amb la societat.	-2	1	-3	-4	-3
E39. Un ajuntament és, bàsicament i per sobre de tot, un ens públic que presta serveis als ciutadans.	-3	-2	-1	-2	-3
E40. Un proveïdor públic o un de privat poden ser igualment bons a l'hora de gestionar serveis municipals	-1	1	0	4	0

Font: elaboració pròpia.

L'anàlisi de tota aquesta informació numèrica, combinada amb els textos obtinguts de la transcripció de les entrevistes, va ser la base que em va permetre arribar ben equipat a la darrera de les fases del procés.

Interpretació: cinc perspectives sobre el municipalisme català “en la crisi”, amb el rerefons dels mites del municipalisme progressista.

La interpretació s’estructura en tres grans apartats, que cal entendre com a formes diferents i complementàries d’observar els resultats i treure’n conclusions:

1. Els patrons diferenciats de pensament: perspectives a l’entorn del municipalisme
2. Les similituds: els consensos possibles.
3. La valoració global de l’estat de cada un dels cinc mites considerats: Les perspectives de futur del municipalisme progressista.

Factor A: La perspectiva del Municipalisme Personalista

Taula 17: Enunciats distintius del Factor A (valors mitjans i valors projectats)

Enunciats	A Personalista		B Comunitari		C Protector		D Reduït		E Responsabl e	
	Q V	Z-SC	Q V	Z-SC	Q V	Z-SC	Q V	Z-SC	Q V	Z- SC
E35. S'hauria de confiar molt més en la intuïció i el sentit comú a l'hora de prendre decisions en els ajuntaments.	3	1,33	0	0,41	-1	-0,33	-1	-0,25	-3	-1,44
E29. La democràcia que funciona, també a nivell local, és la que aconsegueix que governin els individus més ben preparats.	1	0,72	-1	-0,49	0	0,00	-1	-0,25	0	-0,16
E19. En el trajecte de la crisi els ajuntaments estan renunciant a afrontar els grans reptes de futur de les ciutats.	1	0,66*	-2	-0,70	-4	-2,15	-3	-1,73	-2	-0,92
E40. Un proveïdor públic o un de privat poden ser igualment bons a l'hora de gestionar serveis municipals.	-1	-0,77	1	0,63	0	-0,03	4	1,88	0	0,26

(P < .05 ; l'asterisc (*) indica Significació en P < .01)

Font: elaboració pròpia.

Com hem mostrat a la Taula 11, abans de sotmetre els factors resultats de l’anàlisi de components principals a la funció de rotació varimax el factor A era el que aplegava més suports, amb molta diferència. Tots els alcaldes hi estaven correlacionats de forma positiva, i en una gran majoria amb graus de correlació superiors al 50%. En canvi, després de la rotació el factor A és el que un mostra un perfil més baix i indiferenciat, amb molt pocs enunciats clarament definitoris. Aquesta falta d’especificitat s’explica, precisament, per l’alt nivell de suport transversal que reben els seus posicionaments.

Els alcaldes adscrits a aquest perfil mantenen una postura ferma sobre la dimensió política del govern local, que es reflecteix en la creença que els ajuntaments han de participar en totes les polítiques crucials (E32 i E3) i que la democràcia local només és possible a través d’ajuntaments forts (E4). Sense negar la importància de la gestió, l’èmfasi es posa en la política (E2 i E14), perquè una cosa que tenen molt clara és que el paper dels ajuntaments va força més enllà que el de ser

simples proveïdors de serveis. Cal concebre'ls com institucions multifuncionals que poden i han d'oferir lideratge polític a la comunitat local (E10) de la qual emanen i a la qual representen.

Ara bé -i aquí trobem el nucli dur d'aquest perfil- la democràcia local queda lluny de les abstraccions dels grans sistemes polítics. És un afer de persones i per a persones. Això queda clarament palès en el rebuig que genera l'E7, que d'altra banda és bastant compartit pels altres perfils. Als ajuntaments, els partits polítics no són el factor clau de l'èxit -o del fracàs- sinó les persones concretes, amb noms i cognoms, que es situen al capdavant de les institucions.

En ciutats grans potser no, però en ciutats mitjanes... jo crec que les persones (...) tenen molt a dir, més que el color polític. (A9)

En institucions personalistes, lògicament, les decisions polítiques no s'han de prendre tant en base a uns criteris ideològics (E9) com en base al sentit comú (E35).

No es poden fer les coses només per un tema polític (...) A vegades... no tan la intuïció però més el sentit comú... i la responsabilitat. (A10).

Intuïció no però sentit comú sí. Si no, acabarem sent uns simples aplicadors de la norma. (A20).

I quin tipus de persones són les més indicades per oferir aquest tipus de lideratge, capaç de desviar-se de criteris ideològics i de partit quan sigui bo per a la ciutat? Doncs, idealment, persones amb criteri propi, arrelades a la seva ciutat i molt ben preparades (E29), encara que sigui difícil aconseguir-ho.

Totalment d'acord. El que passa és que a vegades els individus molt ben preparats no volen, o no poden fer el pas i això, no? Per qüestions econòmiques, salarials, de compaginar vida laboral, vida professional, vida familiar... i això fa que molta gent... (A9)

Molta gent "bona", de fet, no fa el pas a la política municipal, però treballen per a la ciutat des de les múltiples organitzacions de la societat civil. Cosa que, des d'aquesta perspectiva, es considera tant o més rellevant que l'activitat institucional.

Jo sóc dels que penso que els canvis socials de veritat parteixen des de baix. (A8)

A la societat civil se li pressuposa esperit participatiu i capacitat per organitzar-se i per proporcionar solucions als problemes públics (E16 i E37). Al capdavant, un ajuntament pot oferir serveis i pot liderar projectes ambiciosos, però no aniria molt lluny si no comptés amb el suport actiu de les

seccions actives de la societat local. En darrer terme, la ciutat pot "caminar sola", amb o sense l'ajuntament.

La ciutat té la seva vida, i l'únic és que si l'Ajuntament reconeix aquestes iniciatives i no les entorpeix, i en alguns casos les promou i les potencia... aquest ajuntament és altament eficient, però la ciutat i les persones tenen una vida, al marge de què l'ajuntament tibi o no tibi del carro. (A10)

Tanmateix, aquesta confiança en les "forces vives" de la ciutat té límits. Els alcaldes personalistes veuen una esfera pròpia de la política institucional, que hauria de ser respectada. Així, quan els projectes o accions col·lectives tenen una dimensió inequívocament política, s'haurien de canalitzar a través de l'ajuntament. I si els ciutadans i les ciutadanes volen participar en les decisions polítiques, és millor que ho facin a través dels canals definits i organitzats pel propi ajuntament (E10).

Per altra part, la seva concepció de societat civil sembla que no engloba els agents privats amb ànim de lucre. De fet, aquests alcaldes veuen amb algun recel la privatització dels serveis municipals (E40), pel risc que suposa per a l'interès general.

Si el proveïdor privat està controlat pel públic i és una concessió en podem parlar. Si no, estaria en desacord. Els criteris que han de primar són els públics. (A7)

Un darrer punt remarcable d'aquest perfil és que considera que els ajuntaments estan força aclaparats per la crisi i, sigui per falta de recursos o per falta de temps (E12), no estan en condicions d'enfrontar-se als desafiaments a llarg termini de les ciutats (E19).

És que no tens recursos. Planifiques, dissenyes, però no pots dur a terme, perquè ho has de fer amb les altres administracions, i les altres administracions estan com estan, no? Estan renunciant? No. Ens fan renunciar? Sí. (A9)

La crisi ens està obligant a ajornar aquests reptes de futur. La crisi ens obliga a deixar de preveure i d'abordar problemes de futur, precisament perquè estàs abocat a resoldre els problemes del moment. (A20)

Tot plegat suposa reconèixer els límits d'aquesta concepció, personalista, decisionista i un punt amateur del govern municipal. En un món interconnectat, on les grans decisions es prenen lluny de l'escala local, governar sense suports orgànics o ideològics forts pot tenir un cost important.

Factor B: La perspectiva del Municipalisme Comunitari

Taula 18: Enunciats distintius del Factor B (valors mitjans i valors projectats)

Enunciats	A Personalista		B Comunitari		C Protector		D Reduït		E Responsabl e	
	Q V	Z-SC	Q V	Z-SC	Q V	Z-SC	Q V	Z-SC	Q V	Z- SC
E13. Els ajuntaments haurien de renunciar a determinats espais i cedir el protagonisme a les iniciatives socials.	0	-0,05	4	1,63*	1	0,64	-2	-0,92	0	0,19
E5. Des de l'esclat de la crisi als ajuntaments preocupa molt més la gestió que la política.	-1	-0,46	2	0,84	-3	-1,66	0	0,05	-1	-0,42
E38. Sovint les estratègies de ciutat han quedat com una cosa dels tècnics, sense gairebé cap contacte amb la societat.	-2	-1,20	1	0,69*	-3	-1,32	-4	-1,84	-3	-1,40
E27. Ho vulguem o no, en els propers anys als ajuntaments hi haurà molta més confrontació política que ara.	1	0,56	-4	-2,01*	2	1,04	0	-0,01	2	0,86

(P < .05 ; l'asterisc (*) indica Significació en P < .01)

Font: elaboració pròpia.

Aquesta perspectiva es caracteritza per un posicionament crític respecte alguns dels llocs comuns del municipalisme d'abans de la crisi. Per començar, són els únics que no tenen inconvenient en denunciar els excessos del municipalisme reivindicatiu. Cert, els ajuntaments poden haver estat mal finançats, i fins i tot maltractats pel Govern Central i la Generalitat (E15), però això no vol dir que hagin estat millors gestors (E20), ni tampoc que la seva implicació sigui necessària per disposar de polítiques públiques eficaces (E32). Al capdavall, els resultats de les polítiques depenen del compromís de l'administració responsable. I en aquest sentit, lamentablement, els ajuntaments també han mostrat ser ben capaços d'actuar de manera ineficient, maldestra o corrupta.

La manca de control ens ha portat on som. Per tant, la ciutadania ens ha de controlar millor, i hem de ser més transparents i... hem de ser molt més planers quan demanen explicacions. Perquè nosaltres ja intentem explicar un pressupost, però tenim el problema de que no el sabem explicar; de que som incapaços de transmetre a la gent què vol dir un pressupost etc. etc. etc. (A13)

A més de passar comptes amb el passat i descartar-ne alguns mites que consideren perniciosos, els alcaldes comunitaris també rebaixen les il·lusions sobre un hipotètic renaixement municipalista en el futur. Creuen que molt probablement els ajuntaments no quedaran en una millor posició després de la crisi (E1 i E21), sobretot perquè les reformes que promou el Govern Central, que té el poder per canviar les regles del joc, van justament en la direcció oposada. Però també veuen que els límits a l'acció municipal no vindran només imposats des de dalt, sinó que hi ha canvis socials que han arribat per quedar-se. Els sembla clar que els ciutadans han esdevingut més madurs pel que fa al sistema democràtic (E27), però també més conscients dels seus drets i dels costos de les institucions públiques:

Són més exigents i més centrats en l'estalvi. Tot el que anomenem polítiques d'austeritat (...) lamentablement els ciutadans són molt clars respecte a això.
(A3)

El municipalisme progressista no va ser prou conscient d'aquest canvi, i va seguir donant per fetes determinades coses, com per exemple que als ajuntaments la política sempre és molt més important que la gestió. Per als alcaldes comunitaris resulta evident que la crisi marca un canvi radical en aquesta qüestió. Creuen que ara els ajuntaments es preocupen més per la gestió (E5). En general, ho veuen més com un fet que cal assumir que com un valor en si mateix (E2), però també hi ha qui ho celebra, perquè ho considera una dimensió necessària de l'activitat municipal.

Totalment d'acord (...) És que des de l'esquerra la paraula gestió... Gestió també significa poder resoldre un problema al "tio" que entra per aquesta porta. I, per tant, "gestió" és una paraula que va en contra dels ajuntaments? Escolta, aquí també hem de resoldre problemes. L'important ara és que siguem útils als ciutadans, i si gràcies a la gestió ens convertim en útils, doncs fem gestió, tu. I la política està bé, està molt bé, però en un àmbit com el local és més complex.
(A3)

Preocupar-se per la gestió, però, no equival a cedir el poder municipal als tècnics. De fet, els alcaldes comunitaris són els únics que es mostren d'acord en criticar contundentment els tècnics que pretenen supplantar el rol polític electes (E38).

Els tècnics són molt especialitzats, tenen un àmbit d'actuació molt delimitat, i per tant sí que són molt coneixedors del seu àmbit... però tècnics que tinguin aquesta visió transversal, i conceptual, i que tinguin un discurs sobre el que ha de ser la ciutat, la vila, el poble... Vestir un discurs com aquest no és garantia que ho pugui fer un tècnic municipal. (A3)

És veritat. Els tècnics no tenen cap contacte amb la societat. (A13)

I aquí és on apareix l'altra gran aportació d'aquest perfil (més enllà de la desmitificació del municipalisme progressista): en l'àmbit municipal la política és totalment necessària, però no és quelcom que estigui o hagi de quedar confinat a les institucions. La resposta a la crisi econòmica i a un Govern Central que colla fort està en donar i/o assumir el poder de la comunitat política local, perquè aquelles respostes que no trobi l'ajuntament, potser les trobarà la ciutat. Així, creuen que els ajuntaments haurien d'assumir un perfil més baix i fer un esforç per compartir les decisions públiques amb la gent (E10). Significativament, aquest també és l'únic perfil en què es dona suport a la idea de que els ajuntaments renunciïn a determinats espais i cedeixin el protagonisme a les iniciatives socials (E13). Això implica confiar molt més en les capacitats d'autoorganització de la societat civil, expressades a través de cooperatives, sindicats i tot tipus d'organitzacions (E37).

(...) els valors republicans, entre altres coses, el que ens indiquen, o al que ens conviden, és a confiar en els individus i confiar en els col·lectius, confiar en la societat, confiar en les cooperatives, amb les associacions, amb les entitats, amb

el tercer sector, etc. etc. El republicanisme històric és poc estatalista i molt socialitzant, en el sentit de confiar en la societat i en la seva capacitat d'autoorganitzar-se. Estic molt d'acord amb què la societat s'impliqui. (A21)

Aquesta confiança en la societat s'expressa també en la manca de temor sobre una hipotètica escalada de la conflictivitat política local en els propers anys (E27). Precisament situar el focus de la política en la dimensió local pot servir per contenir l'escala i intensitat del conflicte ideològic.

“És possible que si les coses van com van ara, hi hagi menys confrontació. Es farà política, però no té perquè ser pitjor, o amb més tensió que la d'ara... (...). També depèn de com evolucioni el sistema, de si els partits continuaran sent tan importants com ara, o si tornarem a una situació com la del 79, amb agrupacions independents, etc. Per tant, no té perquè, i no hi estic d'acord”. (A13)

“No té perquè ser cert. Pot ser justament el contrari, i esperem que sigui el contrari. Que el que hi hagi sigui la implicació dels ciutadans en tot plegat i la construcció de grans consensos”. (A21)

En definitiva, un sí rotund al poder local, però amb capacitat d'autocrítica i d'adaptació flexible als canvis del context (E3), amb major control social sobre els ajuntaments (E28) i amb una aposta molt més forta per la participació ciutadana.

Factor C: la perspectiva del Municipalisme Protector

Taula 19: Enunciats distintius del Factor C (valors mitjans i valors projectats)

Enunciats	A Personalista		B Comunitari		C Protector		D Reduït		E Responsabl e	
	Q V	Z-SC	Q V	Z-SC	Q V	Z-SC	Q V	Z-SC	Q V	Z-SC
E9. El projecte polític d'un govern municipal consisteix en aplicar als temes un cert ideal de societat.	0	0,28	2	0,89	4	1,93*	-1	-0,51	0	0,35
E16. Els ciutadans estan molt allunyats de l'ajuntament i de la cosa pública; creuen que pagant els impostos ja fan prou.	-2	-0,87	-1	-0,50	1	0,63*	-1	-0,74	-2	-0,96
E36. Si els ajuntaments deixen d'intervenir en educació i en sanitat s'hi perdrà molt, tant en qualitat de servei com en cohesió social.	4	1,66	3	1,21	0	-0,01*	4	1,85	3	1,21
E10. Els ajuntaments han de tenir una clara posició de lideratge en els processos de participació i en les xarxes.	2	0,76	-2	-1,08	-1	-0,31	1	0,60	-2	-0,98
E5. Des de l'esclat de la crisi als ajuntaments preocupa molt més la gestió que la política.	-1	-0,46	2	0,84	-3	-1,66*	0	0,05	-1	-0,42

(P < .05 ; Pasterisc (*) indica Significació en P < .01)

Font: elaboració pròpia.

Aquesta perspectiva reflecteix sentiments forts i positius respecte al municipalisme progressista. El punt de partida és una defensa orgullosa i convençuda de la política i de les institucions democràtiques locals (E3 i E20), de la seva capacitat per transformar la societat i del seu compromís amb la preservació de l'interès públic. Aquí hi trobem alcaldes i alcaldesses que de cap manera estan

disposades a acceptar que la crisi hagi comportat un relegament de la política, en benefici de la gestió (E5). No neguen que hi hagi pressions al respecte, però la seva posició és claríssima.

No... jo no sóc un gestor! Jo sóc un polític. Haig de gestionar, està clar. Però no sóc com el de la “gestoria Fernández” (...). Em nego rotundament. (A12)

Totalment en contra, perquè per exemple, jo crec que hi ha hagut durant un cert temps un predomini de la gestió, en el sentit de dir, hem de fer que els nostres equipaments siguin sostenibles, etc. etc. Però per exemple, crec que ara hi ha un èmfasi molt important sobre la funció social de les polítiques i dels equipaments municipals. I per tant la política (...) ha d'ocupar un pes molt important (A19)

La política de la qual parlen és una política definida i impulsada per ideals de societat (E9). El compromís d'aquest perfil amb les idees polítiques és tan fort que no hi ha cap altre enunciat que assoleixi una puntuació més alta en aquest perfil. Els sembla que sense un ideal de societat no es pot governar un ajuntament.

Sens dubte! Si no... (...) Faltaria més. Jo no entenc la política d'una altra manera. Si no, estariem fent gestió. No estariem transformant res. (A2)
Per suposat. Qualsevol decisió és ideologia. (A16)

Però quins són els ideals que mouen l'acció política d'aquests alcaldes i alcaldesses? Essencialment, protegir les persones vulnerables, i en general totes aquelles que pateixen situacions de desigualtat. I ajudar-les perquè puguin tirar endavant els seus projectes de vida. Creuen que en situacions de crisi, com les que s'han anat vivint, de forma més o menys intensa, des de l'any 2008, aquesta funció es fa més necessària i evident. De fet, també estan convençudes que l'acció dels ajuntaments ha resultat fonamental per mitigar els impactes negatius sobre les famílies i mantenir la cohesió social.

Si no féssim res en un context de precarietat laboral, retallada salarial, pèrdua de poder adquisitiu... la fractura social trauria el nas per qualsevol dels nostres municipis (A19)

Tenint en compte unes capacitats de govern i de gestió que consideren més que contrastades (E20), els ajuntaments poden assumir aquest repte polític, i molts d'altres. Tanmateix, les seves competències són molt limitades en àmbits decisius per al benestar i la cohesió social. Ho veuen molt clar, i significativament més que en els altres perfils, quan ens referim als àmbits de sanitat i educació (E36). Els aclariments dels alcaldes ens permeten entendre que, en aquest punt, la indiferència expressa una voluntat de tenir un perfil baix en aquestes polítiques, sinó la creença de que, amb les competències actuals, la majoria de municipis influeixen realment poc en el nucli substantiu de les mateixes.

En sanitat diria que no, perquè no entrem (...) En el tema educació nosaltres fem coses complementàries a les de la Generalitat, recolzant algunes polítiques, com les d'entorn i temes culturals, idiomes... Ho estem fent una mica per substituir la

manca d'inversió de la Generalitat. I tenim les escoles, de música, d'adults... Si que empitjoraria, però tampoc crec que sigui el fonamental. És més important que la Generalitat inverteixi el que li toca en educació. (A16)

És que no intervenim. No tenim cap competència (riu). Home, si deixéssim d'intervenir del tot, doncs alguna cosa es perdria. En educació no tenim cap competència (a banda de posar els conserges i pintar l'escola a l'estiu), en sanitat tampoc. Per tant, si no intervenim a l'hospital, és que ho hi intervenim (...) Sí que intervenim, però no és una intervenció clau. (A17)

També creuen que poden aportar visió estratègica, determinar un rumb adequat per a les seves ciutats a mig i llarg termini, tot i les grans incerteses del moment.

Els ajuntament sí saben on van (estar a prop dels ciutadans, donar resposta a les necessitats, gestionar bé la ciutat, fer estratègies de futur... ho tenim claríssim). No sabem on ens condueixen (les normatives, els canvis...), on volen que anem... si ens volen retallar competències, si no ens volen donar finançament... Tot això ja no depèn de nosaltres. (A17)

Això ens avança la definició del gran problema de fons dels actuals ajuntaments: fan les coses bé, però els seus esforços es veuen soscavats per l'actitud dels governs de nivell superior.

En comptes de reconèixer els mèrits dels ajuntaments i de donar-los eines per afrontar els grans reptes que tenen al davant, el Govern Central i la Generalitat semblen decidits a aprofitar-se de la feblesa municipal per transferir-hi part dels seus propis problemes.

S'aprofiten per anar-nos derivant coses, sense el finançament necessari, amb lleis impossibles d'assumir. (A12)

Imposar obligacions sense els recursos corresponents (E15) es considera lesiu i al capdavant insostenible per a unes institucions que ja han patit durant dècades per la insuficiència dels models de finançament (E24). Encara més indignació susciten les propostes de reforma del règim local proposades pel Govern d'Espanya (allò que va acabar sent la LRSAL), ja que són percebudes com un atac innecessari i injust envers l'autonomia local. La intenció del Govern Central és transformar els ajuntaments en institucions molt prosaiques, buides de contingut polític. Es tem que, si tot això tira endavant, la impotència dels ajuntaments conduirà a la frustració dels ciutadans, i aquesta, al seu torn, a majors nivells de radicalisme i confrontació política (E27). En opinió d'alguns, aquest perill precisament pot i ha de ser contrarestat a través d'un moviment de re-politització, també a escala local.

...sigui quin sigui l'escenari serà un escenari de disminució de recursos, i aquí haurem de veure a qui haurem de representar i amb quines prioritats. Crec que haurem de repolititzar el discurs. (A19)

Però altres alcaldes i alcaldesses d'aquest perfil són més aviat escèptics i pessimistes respecte a les voluntats i les capacitats de la ciutadania per implicar-se constructivament en els afers públics (E37). De fet, els protectors són els únics que estan d'acord amb la idea que els ciutadans estan molt allunyats de l'ajuntament i de la cosa pública (E16). Es percep en els seus comentaris com un ressentiment cap a aquells ciutadans i ciutadanes -malauradament, molt nombrosos- que no s'impliquen en els afers públics ni saben apreciar tot allò que l'ajuntament fa per ells.

Malauradament hi ha molta gent que pensa així. Que pagant els impostos no solament n'hi ha prou si no que dóna dret a absolutament a tot... a que totes les dificultats, siguin de l'àmbit que siguin, ens hem acostumat... (A2)

No són conscients del que costen els serveis, o senzillament no volen saber-ho. També es reconeix, però, que les polítiques de comunicació institucional no han ajudat massa a generar aquesta consciència.

Sí (...) S'han d'implicar més. I també és culpa dels ajuntaments, que no hem explicat que els serveis tenen un cost, que els serveis els donem perquè hi ha unes polítiques concretes, que no tots els ajuntaments tenen els mateixos serveis... (A16)

Per bé o per mal -aquest seria un punt de controvèrsia dins del propi perfil- els ciutadans esperen que els problemes col·lectius siguin abordats per l'única institució local legitimada per a això: l'ajuntament. Això implica també assumir el lideratge dels processos participatius i de les xarxes en què hi ha implicats actors diversos, públics i privats? No sembla que tinguin una posició massa definida al respecte (E10). En el rerefons plana la por a no connectar adequadament amb la ciutadania, a que la iniciativa municipal d'obrir canals de participació sigui interpretada com a voluntat de control.

Sí, hem de tenir presència i l'impuls. Em fa por també que tot això a vegades es tradueixi com en un control de tot aquest món. I s'ha d'anar amb compte, perquè en alguns casos s'està donant la imatge contrària del que es pretén. (A2)

D'acord. Lideratge en el sentit de marcar rumb. Els ajuntaments hem de marcar clarament direccions, sense que ho hàgim de fer tot, perquè aquesta és una qüestió que acaba... Hem de tenir una relació amb les entitats de dir, "volem anar cap aquí", però no de suplir-les. Perquè això fa ciutats molt empobrides pel que fa a teixit associatiu. (A19)

En definitiva, els alcaldes protectors sembla que s'erigeix en marmessors dels mites del municipalisme progressista. Ho percebem tant en els valors numèrics dels seus posicionaments com, significativament, en el to intensament emotiu d'alguns dels seus comentaris. Si la perspectiva

B es caracteritzava per una marcada distància i fredor envers el propi concepte de municipalisme, en aquest cas és tot el contrari.

Factor D: la perspectiva del Municipalisme Reduït

Taula 20: Enunciats distintius del Factor D (valors mitjans i valors projectats)

Enunciats	A Personalista		B Comunitari		C Protector		D Reduït		E Responsabl e	
	Q V	Z-SC	Q V	Z-SC	Q V	Z-SC	Q V	Z-SC	Q V	Z-SC
E40. Un proveïdor públic o un de privat poden ser igualment bons a l'hora de gestionar serveis municipals	-1	-0,77	1	0,63	0	-0,03	4	1,88*	0	0,26
E14. Els ajuntaments han de deixar caure els serveis que no siguin essencials i els seus usuaris no en vulguin assumir un copagament.	-2	-1,01	-1	-0,46	0	-0,24	3	1,18*	-1	-0,54
E9. El projecte polític d'un govern municipal consisteix en aplicar als temes un cert ideal de societat.	0	0,28	2	0,89	4	1,93	-1	-0,51	0	0,35
E13. Els ajuntaments haurien de renunciar a determinats espais i cedir el protagonisme a les iniciatives socials.	0	-0,05	4	1,63	1	0,64	-2	-0,92*	0	0,19
E28. La base de la democràcia, també a nivell local, és un control estricte de la societat sobre els que governen les institucions.	1	0,58	3	1,43	2	1,08	-2	-1,23*	3	1,17

(P < .05 ; Pasterisc (*) indica Significació en P < .01)

Font: elaboració pròpia.

Un primer i fonamental element que distingeix aquest perfil dels altres quatre és el desacord envers la pretensió de què els polítics municipals actuïn moguts per determinats ideals de societat (E9). Els ajuntaments la ideologia s'hauria de mantenir relativament al marge de les decisions polítiques, perquè allò que importa és la “bona gestió”.

Home sempre hi ha un cert ideal, però també des de l'Ajuntament ha d'existir un cert pragmatisme, perquè les possibilitats que tenim de fer política són relatives no? I per tant el que ha de primar més de l'administració local és la bona gestió, i la bona gestió no entén de dretes i d'esquerres. (A4)

Què és allò que aquests alcaldes consideren “bona gestió”? És prou revelador que l'enunciat amb el nivell més elevat de suport sigui que un proveïdor públic o un de privat poden ser igualment bons a l'hora de gestionar serveis municipals (E40). El missatge que s'exterioritza és que resulta irrellevant que l'organització que proveeix un servei municipal sigui de titularitat pública o de titularitat privada. Implícitament, però, i a vegades de forma explícita, el que se'ns diu és que són els proveïdors privats els que funcionen millor.

Aquí tenim moltíssims exemples i ara hi ha molts ajuntaments que estem externalitzant serveis, justament perquè veiem que uns serveis donats per una empresa privada donen millors serveis que no pas un de públic. (A1)

Mal que em pesi, t'haig de dir que a vegades el privat gestiona molt millor que el públic, però perquè ens hem muntat unes estructures tan enormes que és

un titànic que quan volem fer un canvi, el privat... I la hipernormativització que tenim també ens.... (A8)

La bona gestió no és competència ni dels uns ni dels altres (...) Claríssim. Això queda evidenciat per l'experiència de molts anys. No ha d'existir cap apriorisme inicial, tot i que uns puguin ser més flexibles que altres. (A22)

També es creu que la missió de l'ajuntament no és tirar endavant polítiques pròpies (E34), sinó assegurar una prestació eficient dels serveis públics bàsics i fomentar el desenvolupament local. Per aconseguir això cal que els ajuntaments estiguin ben gestionats i no vagin més enllà d'allò que sigui econòmicament raonable. Cosa que, segons consideren, no ha estat una pràctica habitual en la trajectòria recent del municipalisme.

Amb el que hi havia d'haver als anys 80, realment es va fer allò que era bàsic i tal... després, com que als ciutadans han demanat (...) doncs... Els hem malcriat progressivament. Sí que ho hem fet, i quan hi havia la bombolla, molt més, exponencialment. (A8)

La mala gestió ha agreujat els efectes de la crisi i ara els ajuntaments més desafortunats han de pagar-ne el cost.

Alguns (ajuntaments) tenen veritables problemes. Aquests, primer hauran de sanear-se. Si no es sanegen... Altres, per sort, tenim les dificultats típiques del moment, com moltes famílies, però estem sanejats i per tant ens podem dedicar a les problemàtiques de la gent. (A5)

Per evitar que això torni a succeir i corregir els desequilibris actuals, es veu bé adoptar mesures com assegurar que des dels ajuntaments no s'assumeixin noves polítiques si el seu finançament no està completament assegurat des del principi (E25). És gran també la diferència entre els alcaldes d'aquest perfil i tota la resta de perfils a l'hora d'acceptar la necessitat de retallar serveis no essencials si les circumstàncies del moment ho demanen (E14).

Doncs probablement, en els moments que estem, ho haurem de pensar. (A4)
Home, una part de raó sí. I més ara. (A5)

L'altra cara d'aquest perfil, aparentment paradoxal, però tal volta complementària, és el formalisme institucional. Es detecta una ferma defensa de les prerrogatives institucionals de ajuntaments. Això es reflecteix clarament en les reticències a cedir àmbits d'acció pública a la iniciativa de les organitzacions socials (E13),

No. Poden anar de la mà perfectament. No es tracta que marxi un perquè s'hi posi un altre. Jo sóc més de la complicitat. Sumar esforços. (A5)

Sí, però compte, perquè quan es renuncia a determinats espais després no hi ha aquestes iniciatives. (A22)

Ni es vol perdre el control ni tampoc sotmetre's a un major control social (E28). O no ho consideren prioritari. D'una banda, sembla que aquests alcaldes i alcaldesses ja es senten prou controlats. De l'altra, no veuen bé que la participació es faci des de la desconfiança.

Jo no crec tant en què les coses funcionin amb els controls. No, control no. A vegades és aquesta participació. És tenir complicitat. Si a nosaltres aquí el que ens preocupa... a veure, transparència, que ens controlin... no hi ha problema. Però la base no és que ens controlin. Al contrari, és la complicitat per caminar junts. (A5)

D'acord. Clar, sobre els que governen les institucions i, ja m'agradaria també, sobre jutges, fiscals, banquers, etc. I aquests que manen, però no estan votats. (A8)

Aquesta defensa de la dignitat de la institució democràtica local acosta els perfils 3 i 4. De fet, les similituds entre els pragmàtics i protectors no acaben aquí. Les trobem en l'acord sobre la capacitat dels ajuntaments de generar lideratge estratègic (E17) i bon govern (E20). Encara més clarament compartida és la preferència per la democràcia representativa (E31) i la resistència a renunciar al lideratge (o a la servitud) dels partits (E7). La política local en la qual creuen, doncs, es fa des de l'ajuntament. Entre altres coses, perquè no estan segurs que si ells deixen de liderar, la ciutat prendrà la iniciativa (E37). I els alcaldes, idealment elegits entre les persones més ben preparades (E29), tenen una important capacitat d'influir i canviar les coses (E8), fins i tot d'abordar els grans reptes de les ciutats (E19).

Els resultats d'una mateixa política no són els mateixos a tot arreu. I gairebé sempre, després veus que hi ha una implicació a nivell d'ajuntament, o d'un conjunt d'ajuntaments, els resultats de la mateixa política, amb els mateixos recursos, té uns efectes o uns altres. (A22)

La identificació amb la institucionalitat municipal també es manifesta en les dures crítiques a iniciatives de re-centralització que estan promovent les administracions de rang superior, tot i que en els comentaris queda molt clar que l'atribució de "culpabilitats", al Govern Central o a la Generalitat, admet formats diversos. N'hi ha que els reparteixen al 50%, però la majoria es decanten per carregar les tintes contra el Govern Central.

Aquesta perspectiva es pot interpretar, en definitiva, com la crítica liberal a alguns dels "excessos" del municipalisme progressista, sense arribar, però, a formular una esmena a la totalitat.

Factor E: La perspectiva del Municipalisme Responsable

Taula 21: Enunciats distintius del Factor E (valors mitjans i valors projectats)

Enunciats	A Personalista		B Comunitari		C Protector		D Reduït		E Responsable	
	Q V	Z- SC	Q V	Z-SC	Q V	Z-SC	Q V	Z-SC	Q V	Z-SC
E26. Hi ha ajuntaments amb projecte i ajuntaments sense projecte; i això marca la diferència.	1	0,41	1	0,43	0	0,26	1	0,45	3	1,39
E33. No serveix de res fer coses des de l'Ajuntament si no tenen visió de conjunt.	-1	-0,43	0	0,00	0	0,33	0	0,24	2	1,03
E31. Les coses realment interessants de la política local passen, cada vegada més, fora de les institucions.	-2	-1,36	-1	-0,63	-2	-0,71	-3	-1,29	0	0,34
E12. Els ajuntaments haurien de destinar més esforços a pensar i preparar el futur. És una inversió d'alt rendiment.	4	1,73	2	1,04	2	1,02	2	0,98	0	0,03*
E11. Els ajuntaments han de fer-se respectar més i assegurar la seva presència en totes les decisions que els afectin.	2	0,93	1	0,74	1	0,68	3	1,53	0	-0,14*
E15. Els ajuntaments s'han refugiat massa en la cuixa i la reivindicació d'un millor finançament.	-3	-1,58	-4	-1,93	-4	-1,78	-4	-1,76	-1	-0,32*
E35. S'hauria de confiar molt més en la intuïció i el sentit comú a l'hora de prendre decisions en els ajuntaments.	3	1,33	0	0,41	-1	-0,33	-1	-0,25	-3	-1,44*

(P < .05 ; l'asterisc (*) indica Significació en P < .01)

Font: elaboració pròpia.

La cinquena perspectiva, la E, pot ser interpretada com un intent de reconciliar la creença en ajuntaments forts i ambiciosos (com la C), capaços de proveir polítiques i serveis adaptats a les necessitats locals (E34), amb la creença en una gestió rigorosa dels recursos públics (com la D). Altrament comparteix amb la perspectiva A la rellevància que s'atribueix al factor personal (S7) i a la societat civil (S37), i amb la B el desdeny pel victimisme municipalista (S15).

El punt de partida d'aquests alcaldes és la constatació que, malgrat la crisi, als ajuntaments hi ha una forta disposició a lluitar; per mantenir tant el catàleg de serveis locals, com la capacitat de dissenyar les seves pròpies polítiques i estratègies.

Crec que hi ha molts ajuntaments que saben on van i que han posat, la majoria, les eines suficients per resituar-se en el punt econòmic que els permet mantenir els serveis amb una despesa més d'acord amb... ens ha obligat a filar més prim. Però jo crec que a la llarga això és beneficiós. (A11)

Ahora, consideren que per assolir aquests objectius, la filiació de partit (E7) i la ideologia dels governants és molt menys important que el seu nivell de competència, honradesa i dedicació. La lògica política ha prevalgut massa, i ara es tracta de superar la por i el menyspreu que tradicionalment s'han projectat sobre les funcions de gestió. En aquest sentit, les dificultats financeres de molts ajuntaments podrien tenir elements positius, perquè han fet augmentar la consciència de que les polítiques i els serveis municipals es sostenen sobre una bona gestió i un estricte control econòmic (E28).

Jo crec que aquesta part despectiva que durant molts anys ha tingut la gestió municipal; allò de dir que aquest alcalde “no és un polític, és un gestor”, jo crec que ara s'està posant sobre la taula la necessitat que, a més de bona política, es faci bona gestió. Per tant jo crec que hauríem d'anar a introduir més elements

de control econòmic en els ajuntaments, per evitar la temptació de que algú vulgui fer política a base d'hipotecar el seu ajuntament durant molts anys. (A15)

Però això no és suficient. Cal disposar, també, de perspectiva estratègica i de mitjans tècnics per traduir les idees en accions. En aquest perfil s'atorga molta importància a planificar i encaixar les diverses peces de l'acció de govern en un projecte integrat (E33), amb la convicció que disposar de visió global i d'un adequat alineament dels recursos pot ser decisiu per governar bé (E26).

Hi ha d'haver visió de conjunt. En qualsevol política que fas a la ciutat, has de tenir una visió de conjunt per saber on vas, i que no sigui contradictòria. (...) Avui dia s'ha de treballar transversalment per obtenir resultats i, per tant, no pot ser que una àrea tingui una política determinada, l'altra àrea una altra política determinada, i cada ú vagi a la seva. No. Aquí hi ha un projecte comú, i com que hi ha un projecte comú compartim una visió, uns valors... i hem d'orientar les polítiques de cada àrea en base a aquest projecte comú. Si no ho fem així, estem donant missatges incoherents a la nostra ciutadania. (A18)

Sí. Jo crec que n'hi ha ajuntaments amb projecte, i alguns que no tenen projecte i per això es troben com s'han trobat. (A11)

Perquè jo crec que, al capdavant d'una ciutat, i qui es presenta al capdavant per liderar, ha de tenir un projecte. Al final no és la meva persona, sinó la confiança que pugui generar en els meus ciutadans de què treballa per un projecte comú, un projecte que hi sortirà guanyant tothom. I per tant crec que realment es marca la diferència quan hi ha ciutats amb projecte i ciutats sense projecte. (A18)

A primer cop d'ull resulta paradoxal que, precisament en aquest perfil, no s'expressi una preocupació per "destinar més recursos a pensar el futur" (E12). Davant d'això, és prou reveladora la reacció d'un dels alcaldes d'aquest perfil quan va ser confrontat amb aquest enunciat: "encara més?". L'explicació plausible és que allò que ja es té, o que ja s'està fent, encara que es valori positivament, no sol situar-se en el primer ordre de prioritats.

Pel que fa a la dimensió tècnica, aquests alcaldes veuen una de les claus del bon govern municipal en el fet de disposar de les dades adequades, voler-les utilitzar i saber-ne fer un bon ús. S'entén que, davant aquest delit per la racionalització de l'acció de govern, es confii més aviat poc en la intuïció i el sentit comú a l'hora de prendre decisions en els ajuntaments. En aquest punt la crítica al decisionisme, a allò que coneixem com "alcaldades", és contundent. (E35)

Avui dia cal tenir paràmetres per prendre decisions. Perquè avui has de poder explicar a tothom perquè prens les decisions. De la mateixa manera que he posat en un dels màxims acords "el control estricte de la societat sobre els que governen...", justament per aquest control estricte tu has de poder explicar molt estrictament i justificar molt les decisions. Per tant, no pots prendre-la perquè m'agrada, o perquè és la meva intuïció... No. Tu has de poder donar unes raons

objectives per les quals deixes de prestar aquell servei o canvis determinada cosa. (A18)

L'altra cara de la moneda d'aquest esforç constant per a la modernització interna són la sobrietat i l'autolimitació: el focus es posa sobre les activitats de competència municipal. En aquest perfil, que recordem que sorgeix d'un desdoblament del perfil B, no es veu la necessitat que l'ajuntament assumeixi el lideratge de les dinàmiques comunitàries i participatives (E10), ni tampoc que se l'impliqui en totes les decisions que afectin el municipi (E11). Més encara: aquest és l'únic perfil en el qual no s'atorga un valor negatiu a la idea que les coses realment interessants de la política local passen, cada vegada més, fora de les institucions (E31). Potser seria més esperable de perspectives més focalitzades en la participació, però tal vegada això s'expliqui per certa consciència weberiana de que el món de les institucions ha de ser eficient i eficaç, i com a tal híper racional. Aquest món està al servei de la vida, però la vida està a fora de les institucions, a la societat. La gàbia pot ser molt maca, però els ocells prefereixen volar lliures.

Les institucions són importantíssimes, però és clar, lo (sic) important és la gent i la societat. Mig mig. (A11)

La confiança envers la societat també queda acreditada per la creença en la seva capacitat d'iniciativa, al marge o més enllà de les institucions. (E37)

En aquest perfil també s'expressa un compromís ferm amb els ideals del municipalisme. Però en consonància amb aquest tarannà autoexigent, no es dona cap prioritat a la dimensió reivindicativa (victimista?) del municipalisme. Ni tan sols en el tema del finançament (E15). També es respon amb indiferència a la demanda que els ajuntaments es facin respectar més i assegurin la seva presència en totes les decisions que els afectin (E11). Tot plegat apunta cap a una manera diferent d'entendre l'autonomia, basada en la capacitat de prendre decisions enraonades i d'assumir-ne les conseqüents responsabilitats. És així com es guanya el respecte institucional.

Jo crec que es fan i s'han de fer respectar. (A11)

He, Bueno (sic). Sí, o sigui. Jo crec que el problema és que hi ha una crisi global del sistema i també hi ha hagut certa, diguéssim tendència de les administracions superiors, a pensar que els ajuntaments érem menors d'edat. Nosaltres hem d'entendre que són majors d'edat, que perfectament tenen capacitat per triar i decidir -això és, al capdavant, l'autonomia local-, i després també per respondre, si no ho han fet bé, o no ho han fet correctament. (A18)

Ras i curt, no esperar que el reconeixement i les solucions vinguin de fora, sinó disposar de bones eines per actuar i utilitzar-les adequadament.

Taula 22: síntesi de les perspectives sobre el municipalisme

	Política	Acció (polítiques)	Planificació	Participació	Relacions amb GCat i Govern Central
Personalista	Institucionalment fort, però sense una clara orientació ideològica	Sí. Concertada amb la societat civil.	Basada en el sentit comú i el lideratge personal	Clau, però amb lideratge municipal quan hi ha temes polítics	Fer valer l'especificitat local
Comunitari	Sí, per facilitar el debat polític i la creativitat social	Sí. Transferida a la societat (3 rd sector) tant com sigui possible	Basada en l'obertura, l'adaptació i el retorn a la societat	Clau, dirigida per les institucions i la societat en igualtat de condicions	Posició crítica i autocrítica
Protector	Ideològic, portador de la voluntat col·lectiva	Àmplia i centrada en les polítiques socials	Sobre la base de projecte i voluntat política	Mirada escèptica. En tot cas dirigida per l'ajuntament	Queixes i desafiaments
Reduït	Institucionalment fort, però temàticament acotat	Ajustada a les competències locals	Focus en la gestió a través de la Nova Gestió Pública	Secundària i dirigida per l'ajuntament	Autoafirmativa però lleial
Responsable	Compromès amb la bona (política) i gestió	Ajustades a les necessitats locals, però finançament sostenibles	Focus en la gestió a través de la modernització	Important, focalitzada en la transparència i el control	Exigent, però garantint una actuació lleial i responsable

Font: elaboració pròpia.

CAPÍTOL 9

Els alcaldes i alcaldesses que pensen diferent, són diferents? Un exercici d'estadística descriptiva

Primera aproximació: creuament alcaldes/variables explicatives

Tot i que la metodologia Q no treballa amb mostres representatives de la població, si la mostra és suficientment diversa té cert sentit analitzar fins a quin punt les diferències en la manera de concebre el municipalisme entre els alcaldes i alcaldesses de la mostra es corresponen amb diferències en altres idees polítiques, en característiques personals (com ara l'edat o la professió) o fins i tot en característiques demogràfiques, econòmiques i socials dels municipis que governen.

A la taula es mostren les variables que van ser considerades per a aquesta anàlisi. Els valors corresponents a les variables de tipus personals, així com algunes de context polític i institucional, vaig obtenir-les a través dels propis alcaldes i alcaldesses, a través d'un qüestionari específic que els vaig passar al final de la mateixa entrevista en què van fer la tria dels enunciat (*Q-Sorting*).

Taula 23: llistat de variables escollides per caracteritzar els alcaldes i alcaldesses del P-Set

Codi	Denominació	Definició
Variables de context econòmic i demogràfic del municipi		
V1	Població Municipi	Nombre d'habitants empadronats al municipi l'any 2012. Font: Institut Nacional d'Estadística (LINK FONT).
V2	Activitat Econòm.	Índex d'activitat econòmica. Ve determinat pel nombre i la dimensió de les empreses establertes al municipi. Font: Anuari Econòmic de la Caixa 2013. http://www.lacaixa.comunicacions.com/se/pbae.php?idioma=esp
V3	% Var. 06/12	Variació de l'Índex d'activitat econòmica registrada en el període 2006-2012. Font: Anuari Econòmic de la Caixa 2013. http://www.lacaixa.comunicacions.com/se/pbae.php?idioma=esp
V4	% Ind 07/12	Creixement del producte industrial registrat en el període 2007-2012. Font: Anuari Econòmic de la Caixa 2013. http://www.lacaixa.comunicacions.com/se/pbae.php?idioma=esp
V5	Deute/12 (€/càpita)	Deute municipal consolidat en € per càpita a 31-12-2012. Font: Ministeri d'Economia i Hisenda, Govern d'Espanya. WEB FONT .
Variables de context polític i institucional		
V6	Partit alcalde	Força política (partit o coalició) a la qual l'alcalde/alcaldessa està adscrit/a.
V7	Tipus de govern	Variable categòrica que considera les següents respostes possible: majoria absoluta, coalició majoritària, coalició minoritària i govern en minoria.
V8	Accés alcaldia	Any en què l'alcalde/alcaldessa va accedir al càrrec.
V9	Exper. govern	Experiència prèvia en funcions de govern (tinent d'alcalde, regidor/a o en altres administracions públiques).
V10	Rellev. Partit	Càrrec orgànic en el propi partit: Independent o cap posició orgànica (0), membre de l'executiva local (1), membre de l'executiva nacional/regional (PP) (2).

V11	Rellev. Instit.	Càrrec executiu o representatiu en altres institucions. Valoració entre 0 i 2 en funció dels càrrecs assumits en entitats municipalistes, consells comarcals o diputacions, Parlament de Catalunya o Corts Espanyoles (Congrés dels Diputats / Senat).
Variabls personals (trajectòria, sociodemogràfiques i ideologia)		
V12	Impli. Social	Compromisos assumits en el món associatiu abans d'accedir a l'alcaldia: cap de rellevant (0), membre de la junta (1), president/a (2) d'almenys una entitat.
V13	Professió prèvia (sector)	Professió exercida per l' alcalde/alcaldessa abans d'accedir al càrrec. S'indica la categoria professional i si s'exercia en el sector públic o el sector privat.
V14	Edat	Edat de l' alcalde/alcaldessa en el moment de l'entrevista
V15	Gèn	Gènere de l' alcalde/alcaldessa
V16	Esc. Es/Dr	Autoposicionament de l' alcalde/alcaldessa en l'escala ideològica esquerra-dreta (1-9)
V17	Esc. Es/Ca	Autoposicionament de l' alcalde/alcaldessa en l'escala d'adscripció identitària Espanya-Catalunya (1-9).

Font: elaboració pròpia.

A la taula següent (número 24) s'han tabulat els resultats de l'encreuament entre alcaldes i alcaldesses, a les files, i les 17 variables considerades, a les columnes. Les files s'han ordenat en funció dels Q-Factors o perspectives d'adscripció de cada alcalde/alcaldessa, per tal de facilitar una identificació més ràpida. A primer cop d'ull, allò que destaca és:

- Procedents d'una gamma molt variada de partits, l'única cosa que sembla que comparteixen els alcaldes al Municipalisme Personalista (A), a més de tenir una edat força més elevada que la mitjana, és que han estat persones molt actives en associacions abans de convertir-se en alcaldes.
- Els alcaldes adherits al Municipalisme Comunitari (B) provenen de petites ciutats, són relativament joves, políticament decantats cap a l'esquerra i sense experiència de govern prèvia.
- La perspectiva del Municipalisme Protector (C), que ja hem vist que representa d'alguna manera la continuació del municipalisme ambiciós, aconsegueix adhesions en els municipis de dimensió més gra i entre alcaldes i alcaldesses dels partits d'esquerra que han dominat els ajuntaments urbans durant els últims trenta anys. Es pot constatar que, en gairebé tots els casos, van arribar a l'alcaldia abans de l'esclat de la crisi i que en aquell moment ja tenien una experiència prèvia com a tinents d'alcalde o regidors.
- Els partidaris del Municipalisme Reduït (D) pertanyen, amb una sola i clara excepció, als partits de la dreta (CiU i PP). Tot i la seva relativament curta edat, aquests/es alcaldes/ses han assolit ja posicions importants en els seus partits polítics. En la major part dels casos van accedir al càrrec quan ja havia esclatat la bombolla immobiliària. Professionalment, presenten alts nivells de qualificació formal i provenen d'àrees tècniques i/o de gestió.
- Els partidaris del Municipalisme Responsable (E), a més de liderar ajuntaments amb un baix nivell relatiu d'endeutament (fet que pot haver alimentat el seu orgull sobre la bondat de la gestió), comparteixen una proximitat ideològica a la dreta, de nou amb una notòria excepció. Tots ells/es tenien experiència anterior de govern a l'ajuntament abans d'esdevenir alcaldes.

Taula 24: valors observats per a les variables que caracteritzen els alcaldes i alcaldesses del P-Set

Factors i Alcaldes	Coef. de correlació Q-Factor	V1 Població municipi	V2 Activitat Econòm.	V3 % Var. 06/12	V4 % Ind 07/12	V5 Deute/12 (€/càpita)	V6 Partit alcalde	V7 Tipus de govern	V8 Accés alcaldia	V9 Exper. Govern	V10 Rellev. partit	V11 Rellev. Instit.	V12 Impli. Social	V13 Professi3 (sector)	V14 Edat	V15 Gèn	V16 Esc. Es/Dr	V17 Esc. Es/Ca
A (Pers)																		
A10	0,78	76.570	2,27	-2,87	-10,5	1.040,1	CiU	Gov.minoria	2011	No	0	0-1	2	Gerent (Privat)	52	H	4	8
A7	0,67	59.954	4,02	-14,11	-5,4	538,8	PSC	Majoria abs	2004	Sí	2	2	1	Mestre (Públic)	58	H	3,5	5,5
A20	0,65	29.149	1,03	23,33	-16,6	463,3	PSC	Coalició min	1991	No	1	1	2	Ferrov. (Públic)	55	H	2	5
A9	0,56	20.416	1,96	-7,50	-8,1	927,5	ERC	Coalició maj	2003	Sí	1	½	1	Admin (Privat)	57	H	3	9
B (Com)																		
A21	0,75	28.084	2,46	2,90	-10,6	288,3	ERC	Coalició maj	2011	No	2	2	0	Professor (Pub)	44	H	3	9
A13	0,67	23.980	1,83	-6,82	-12,9	293,4	IND(esq)	Coalició min	2011	No	0	0	2	Consultor (Priv)	51	H	2	8
A3	0,61	23.363	2,31	-3,70	-14,6	1.027,7	PSC	Majoria abs	2007	No	0	1	0	Periodista (Priv)	33	H	4	6
C (Prot)																		
A12	0,77	52.242	2,43	-2,36	-4,5	839,8	PSC	Coalició maj	2004	Sí	0-1	1	2	Mestre (Privat)	42	H	3	5
A17	0,75	83.070	1,97	-12,20	-10,0	495,8	PSC	Coalició maj	2007	Sí	0-1	1	2	Gerent (Privat)	61	H	4	8
A2	0,64	40.837	4,01	-0,77	-4,7	913,0	PSC	Coalició maj	2006	Sí	2	1/2	2	Mestra (Públic)	50	D	1	7
A6	0,63	46.488	1,85	-10,47	-3,7	1.114,3	PSC	Coalició maj	2005	Sí	1	1/2	0	Gerent (Públic)	49	H	4	7
A16	0,63	74.484	2,52	-12,77	-3,6	756,5	PSC	Coalició min	2003	Sí	1	1	0	Recerca (Privat)	50	D	3	5
A19	0,55	43.671	2,08	45,05	-1,0	466,0	ICV	Coalició min	2011	Sí	2	1/2	2	Mestre (Públic)	56	H	2	5
D (Redu)																		
A1	0,82	21.434	1,54	6,06	4,2	915,7	CiU	Majoria abs	2007	Sí	2	1/2	1/2	Gerent (Privat)	54	H	4	9
A5	0,71	46.726	1,97	-8,70	-8,9	548,0	PSC	Gov.minoria	2006	Sí	2	1	0	Professora(Púb)	45	D	2	6
A4	0,61	62.989	1,21	-7,89	-12,2	728,6	PP	Coalició maj	2011	No	2	2	0	Manager PR.	36	H	5	5
A22	0,56	34.734	2,04	12,68	8,8	1.579,3	CiU	Majoria abs	2007	No	2	2	1	Consultant PR.	47	H	5	9
A8	0,49	39.198	2,40	-12,77	-10,0	1.461,3	CiU	Coalició maj	2011	Sí	0-1	2	0	Manager PUB.	40	H	5	9
E (Resp)																		
A18	0,70	84.946	2,45	-9,13	-10,4	820,5	CiU	Majoria abs	2010	Sí	2	2	1	Advocada (Priv)	44	D	4,5	9
A15	0,61	37.422	1,44	-24,07	-21,5	235,2	PSC	Coalició maj	2001	Sí	0-1	1	0	Admin. (Privat)	54	H	3	5
A11	0,57	28.070	5,66	-7,55	-8,4	574,2	CiU	Majoria abs	1987	Sí	2	2	2	Admin. (Privat)	68	H	4	9
No adsc.																		
A14	C / D	26.066	1,30	8,82	-25,2	756,5	PSC	Majoria abs	2007	Sí	1	2	2	Venedor (priv.)	37	H	2	5
A23	B / E	66.591	2,21	-17,01	-11,5	1.409,3	CiU	Gov.minoria	2011	No	0-1	1	2	Empresària(Pri)	49	D	3,5	7

Font: elaboració pròpia.

Segona aproximació: creuament perspectives/variables explicatives

El procediment seguit al punt anterior dóna algunes pistes, però té un recorregut molt limitat en termes de càlcul estadístic. De tota manera, si en comptes de centrar l'anàlisi en la perspectiva d'adscripció de cada alcalde/alcaldessa, el centrem en les perspectives com a tals, se'ns ofereixen noves opcions. Cal tenir en compte que cada alcalde/alcaldessa té un coeficient específic de correlació per a cada perspectiva, cosa que multiplica per 5 la informació disponible per a l'anàlisi.

Era possible, doncs, fer una segona aproximació a la correlació entre potencials variables explicatives i cada un dels cinc Q-Factors o perspectives identificades. Una aproximació de la qual es podrien obtenir indicadors de correlació més robusts.

Per tal de fer viable el creuament de les 5 perspectives amb les variables discretes i les contínues, vaig transformar-les en categòriques mitjançant la construcció d'interval (Molina, Mulero, Nueda & Pascual 2015, p. 42-45). En aquest procés, que comporta sempre certa pèrdua d'informació, vaig aplicar dos criteris que permetien garantir certa objectivitat:

1. Disposar d'un nombre mínim de casos per categoria (no menys de 4) i, en segon terme, d'un nombre relativament homogeni de casos per categoria.
2. Assegurar que la mitjana de la variable explicativa quedés situada aproximadament al centre de la categoria central (en el cas de contemplar 3 categories) o bé entre les categories 2 i 3 (en el cas de contemplar 4 categories).

El que es mostra en les següents taules és, per a cada variable considerada, la correlació entre cada una de les seves categories o intervals (entre 2 i 4) amb el coeficient mitjana de correlació dels alcaldes i alcaldesses que cauen dins de l'esmentada categoria o interval.

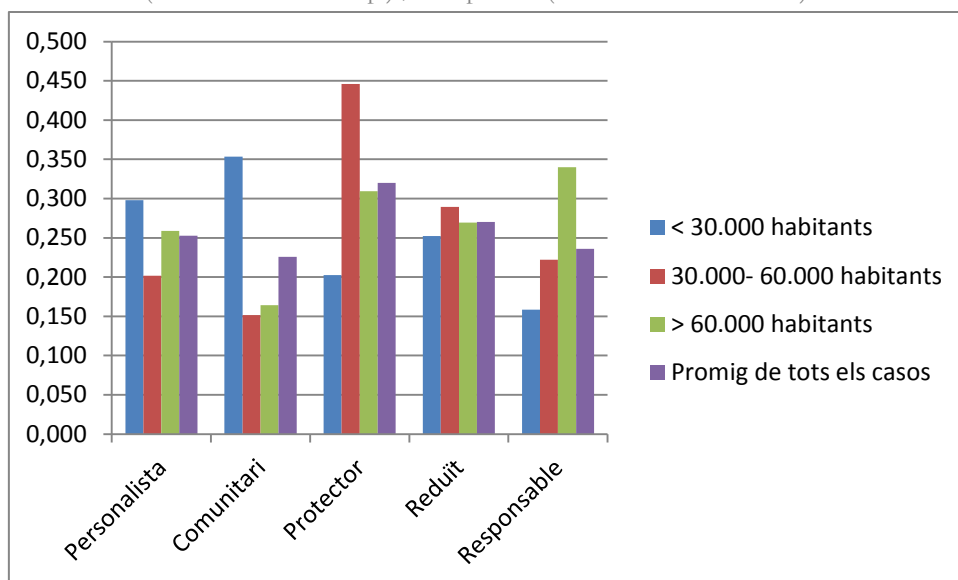
Ho clarificaré a través d'un exemple. El primer valor de la Taula 25 expressa la mitjana del coeficient de correlació amb el Municipalisme Personalista dels alcaldes i alcaldesses de municipis de menys de 30.000 habitants. Així, el valor 0,298 indica que aquests alcaldes i alcaldesses es senten lleugerament més propers a aquesta perspectiva de municipalisme que el conjunt de la mostra (0,253). Per tal que el lector pugui identificar ràpidament les diferències més significatives en cada taula, els valors amb un diferencial igual o superior a 0,1 (en positiu o en negatiu) s'indiquen en vermell.

Taula 25: V1. Dimensió del municipi vs. Perspectiva de municipalisme (Factor de correlació 0-1)

	Personalista	Comunitari	Protector	Reduït	Responsable
< 30.000 habitants	0,298	0,353	0,203	0,252	0,159
30.000- 60.000 habitants	0,202	0,152	0,446	0,289	0,222
> 60.000 habitants	0,259	0,164	0,309	0,269	0,340
Mitjana coeficient correlació (n=23)	0,253	0,226	0,320	0,270	0,236

Font: elaboració pròpia.

Gràfic 4: V1 (Dimensió del municipi) / Perspectiva (Factor de correlació 0-1)

Font: elaboració pròpia.

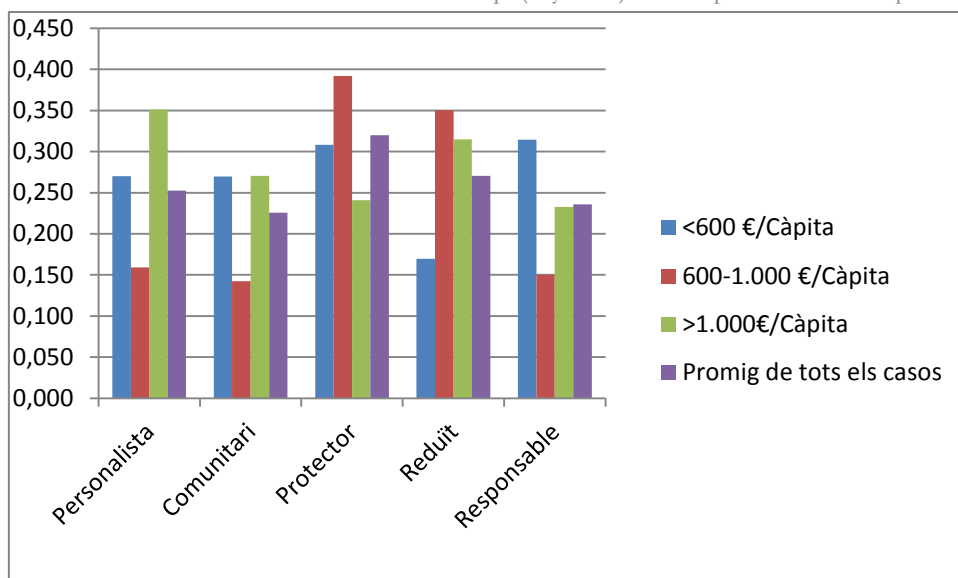
Els alcaldes/alcaldesses de municipis petits (menys de 30.000 habitants) tenen una tendència identificar-se més amb les perspectives A (Personalista) i, sobretot B (Comunitària). Té certa lògica, perquè són aquelles en què més es posa en valor el factor proximitat i més es relativitza el factor partit polític (A) i el factor institució (B). En l'altre extrem, Els alcaldes/alcaldesses de municipis més grans de la mostra (més de 60.000 habitants) es senten relativament més propers al Municipalisme Responsable (E).

Taula 26: V5. Nivell d'endeutament del municipi (any 2012) vs. Perspectiva de municipalisme

	Personalista	Comunitari	Protector	Reduït	Responsable
<600 €/habitant	0,270	0,270	0,308	0,170	0,314
600-1.000 €/habitant	0,159	0,143	0,392	0,350	0,150
>1.000€/habitant	0,351	0,270	0,241	0,315	0,233
Mitjana coeficient correlació (n=23)	0,253	0,226	0,320	0,270	0,236

Font: elaboració pròpia.

Gràfic 5: V5. Nivell d'endeutament del municipi (any 2012) vs. Perspectiva de municipalisme

El nivell d'endeutament no genera cap diferencial clar respecte a les diverses perspectives del municipalisme. El sobreendeutament es correlaciona lleugerament amb el Municipalisme Personalista (A), mentre que entre els municipis menys endeutats hi ha una tendència cap al Municipalisme Responsable (E), fet que resulta coherent amb un dels missatges que ens ha transmès -tant de forma implícita com explícita- aquesta perspectiva: el mandat moral de no endeutar l'ajuntament per sobre d'allò que seria raonable.

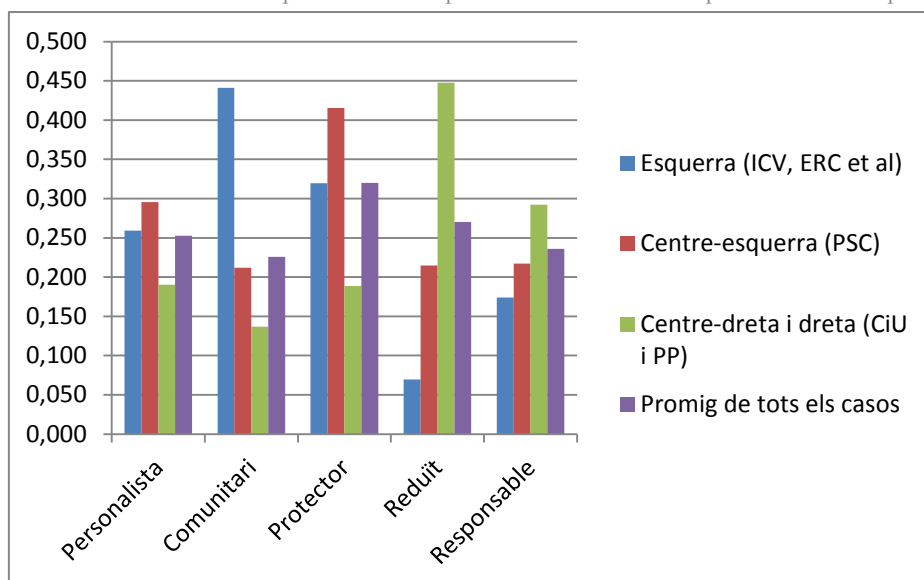
Taula 27: V6. Ubicació esquerra-dreta del partit⁶⁴ de l'alcalde vs. Perspectiva de municipalisme

	Personalista	Comunitari	Protector	Reduït	Responsable
Esquerra (ICV, ERC i independents)	0,259	0,441	0,319	0,070	0,174
Centre-esquerra (PSC)	0,295	0,212	0,415	0,215	0,217
Centre-dreta i dreta (CiU i PP)	0,190	0,137	0,188	0,448	0,292
Mitjana coeficient correlació (n=23)	0,253	0,226	0,320	0,270	0,236

Font: elaboració pròpia.

⁶⁴ Definida d'acord amb el Sondeig d'Opinió Catalunya 2013 de l'ICPS.

Gràfic 6: V6. Ubicació esquerra-dreta del partit de l'alcalde vs. Perspectiva de municipalisme

Font: elaboració pròpia.

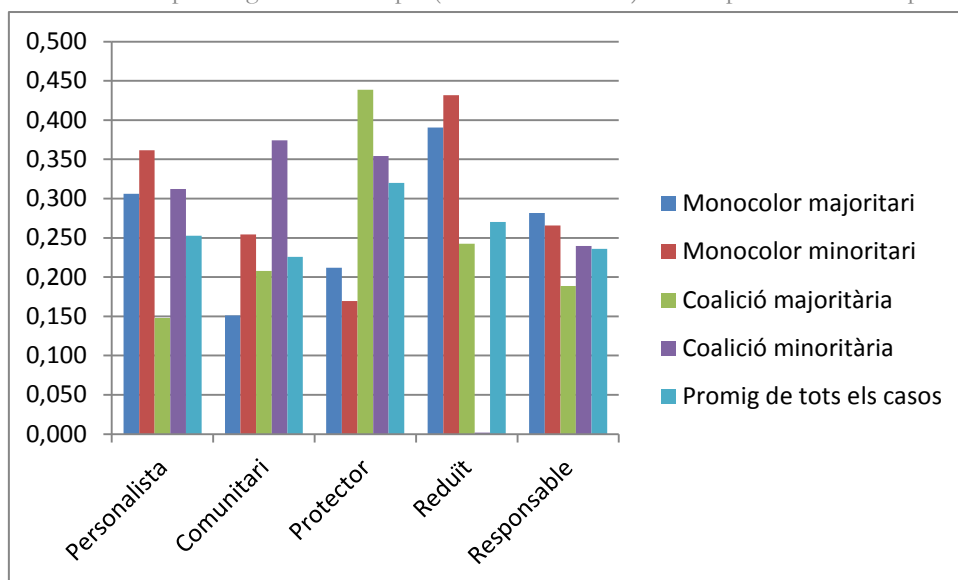
Les categories d'aquesta variable es van establir d'acord amb com la ciutadania situa els diversos partits del mapa polític català en l'eix esquerra-dreta (ICPS 2013). En els alcaldes/ses que es van presentar amb partits o candidatures independents d'esquerres hi ha una clara preferència pel Municipalisme Comunitari. El centre-esquerra s'inclina pel Municipalisme Protector, tot i que no amb un diferencial tan clar. Pel que fa als partits de centre-dreta i dreta, el Municipalisme Protector gaudeix d'un suport inferior a 0,2 i, per contra, el Municipalisme Reduït s'acosta al 0,45. En el cas del Municipalisme Responsable es constata un lleuger increment del grau de proximitat a mesura que ens movem en l'eix esquerra-dreta.

Taula 28: V7. Tipus de govern municipal (mandat 2011-2015) vs. Perspectiva de municipalisme

	Personalista	Comunitari	Protector	Reduït	Responsable
Monocolor majoritari	0,306	0,151	0,212	0,391	0,282
Monocolor minoritari	0,362	0,254	0,169	0,432	0,266
Coalició majoritària	0,148	0,208	0,439	0,242	0,189
Coalició minoritària	0,312	0,374	0,354	0,002	0,239
Mitjana coeficient correlació (n=23)	0,253	0,226	0,320	0,270	0,236

Font: elaboració pròpia.

Gràfic 7: V7. Tipus de govern municipal (mandat 2011-2015) vs. Perspectiva de municipalisme

Font: elaboració pròpia.

El Municipalisme Protector és clarament preferit per aquells alcaldes/sses d'ajuntaments on al mandat 2011-2015 es governava en coalició. En canvi, en els casos on hi havia governs monocolor, fos amb majoria absoluta o en minoria, la tendència era a identificar-se amb el Municipalisme Personalista i, sobretot, amb el Municipalisme Reduït. Si tenim en compte els resultats de la variable anterior, aquests ens resulten més plausibles: a Catalunya els partits d'esquerra han mantingut, si més no fins l'any 2015, una capacitat molt més gran de generar coalicions que els partits de dreta. Ras i curt, era més fàcil que PSV i ERC es possessin d'acord que no pas que ho fessin CiU i PP.

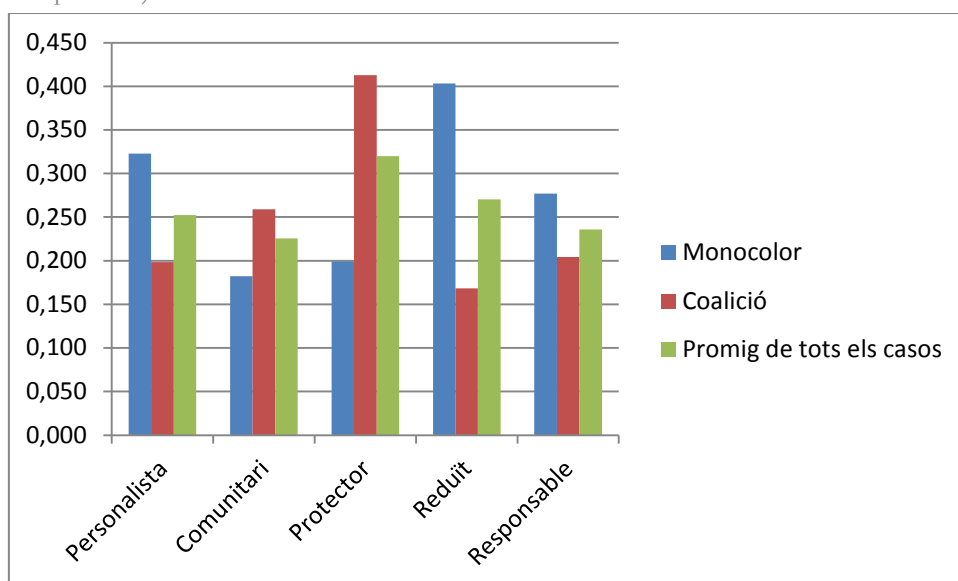
Els resultats són molt similars si es compacten les categories fins obtenir una variable dicotòmica.

Taula 29: V7bis. Tipus de govern municipal (mandat 2011-2015) vs. Perspectiva de municipalisme (categories compactades)

	Personalista	Comunitari	Protector	Reduït	Responsable
Monocolor	0.323	0.182	0.199	0.403	0.277
Coalició	0.198	0.259	0.413	0.168	0.204
Mitjana coef. correlació (n=23)	0.253	0.226	0.320	0.270	0.236

Font: elaboració pròpia.

Gràfic 8: V7bis. Tipus de govern municipal (mandat 2011-2015) vs. Perspectiva de municipalisme (categories compactades)

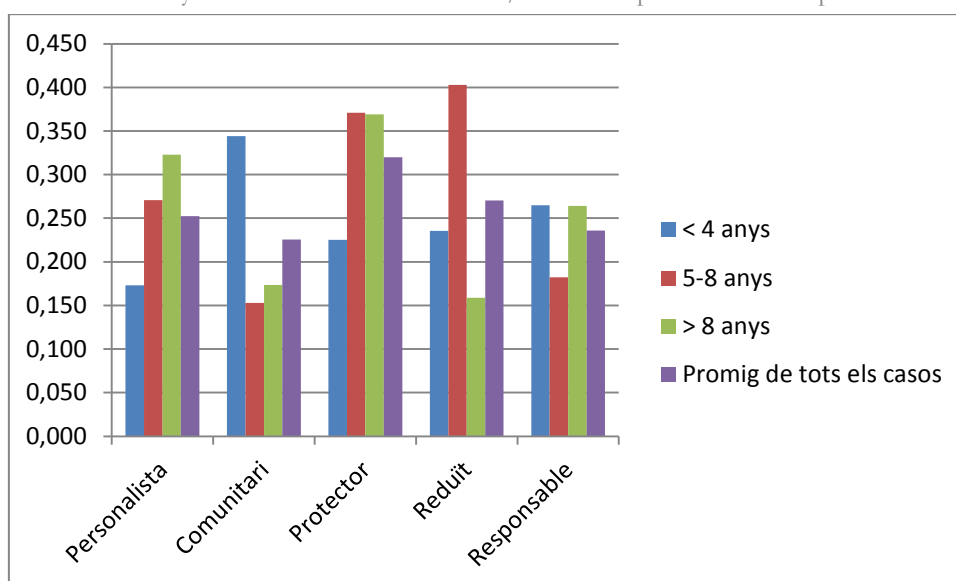
Font: elaboració pròpia.

Taula 30: V8. Anys d'exercici del càrrec d'alcalde/ssa vs. Perspectiva de municipalisme

	Personalista	Comunitari	Protector	Reduït	Responsable
< 4 anys	0.173	0.344	0.225	0.236	0.265
5-8 anys	0.271	0.153	0.371	0.403	0.182
> 8 anys	0.323	0.173	0.369	0.159	0.264
Mitjana coef correlació (n=23)	0.253	0.226	0.320	0.270	0.236

Font: elaboració pròpia.

Gràfic 9: V8. Anys d'exercici del càrrec d'alcalde/ssa vs. Perspectiva de municipalisme

Font: elaboració pròpia.

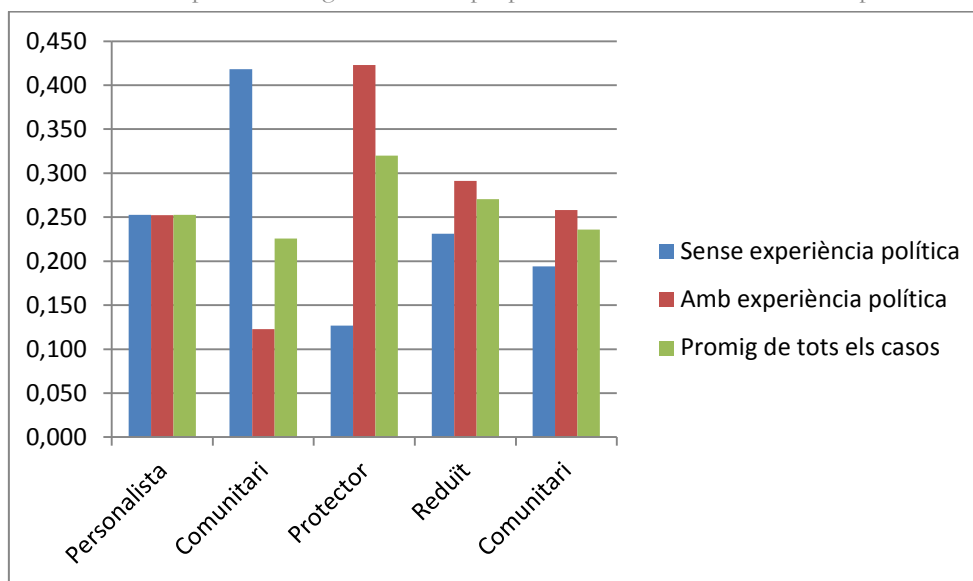
Entre els alcaldes i alcaldesses més novells, amb un accés al càrrec a les eleccions municipals de 2011, el Municipalisme Comunitari gaudeix d'una preferència molt clara. En canvi, entre els i les que hi van accedir al mandat anterior, és el Municipalisme Reduït el que despunta. Es pot pensar que aquests van viure tot el procés de la crisi a escala municipal des d'un *frame* de pànic i de “viure per sobre de les nostres possibilitats”, mentre que els que arriben al 2001 ho fan des d'un *frame* (15M) ja més decantat cap a la crítica a les elits i a unes institucions representatives que no han sabut respondre a la crisi?

Taula 31: V9. Experiència de govern municipal prèvia a l'accés a l'alcaldia vs. Perspectiva de municipalisme

	Personalista	Comunitari	Protector	Reduït	Responsable
Sense experiència	0.253	0.418	0.127	0.231	0.194
Amb experiència	0.252	0.123	0.423	0.291	0.258
Mitjana coeficient correlació (n=23)	0.253	0.226	0.320	0.270	0.236

Font: elaboració pròpia.

Gràfic 10: V9. Experiència de govern municipal prèvia a l'accés a l'alcaldia vs. Perspectiva de municipalisme

Font: elaboració pròpia.

La variable de l'experiència prèvia de govern sembla que identifica una diferència important entre les dues perspectives (Comunitària i Protectora) que s'adscriuen a un camp ideològic progressista. Això es pot remetre a la llarga hegemonia del municipalisme progressista. Als governs municipals hi havia força estabilitat, i quan la victòria per a un partit esdevé gairebé estructural, el sistema de relleu es sol organitzar de forma interna. Es “fitxen” persones per a la candidatura, es foguegen durant un o dos mandats com a regidors/es i, en funció de com responen a aquest repte i de les circumstàncies del moment, arriben a ser les persones escollides per reemplaçar l'alcalde/ssa del

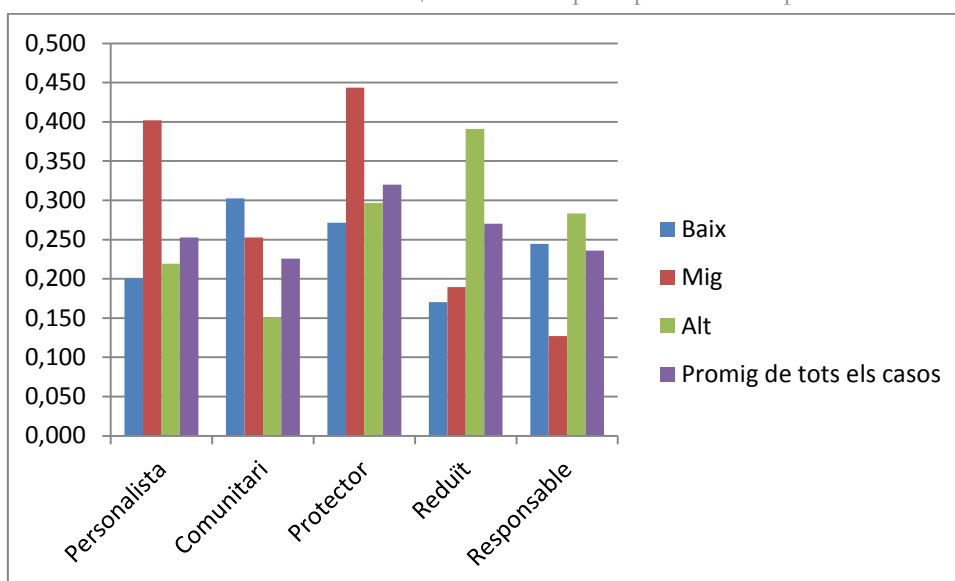
mateix partit⁶⁵. En canvi, el Municipalisme Comunitari reflecteix una manera de pensar més “fresca”, en el sentit de menys condicionada per les pròpies institucions municipals.

Taula 32: V10 Rellevància de l'alcalde/ssa en el seu partit polític vs. Perspectiva de municipalisme

	Personalista	Comunitari	Protector	Reduït	Responsable
Baix	0,200	0,302	0,271	0,170	0,245
Mig	0,402	0,253	0,443	0,190	0,127
Alt	0,219	0,151	0,297	0,391	0,283
Mitjana coeficient correlació (n=23)	0,253	0,226	0,320	0,270	0,236

Font: elaboració pròpia.

Gràfic 11: V10 Rellevància de l'alcalde/ssa en el seu partit polític vs. Perspectiva de municipalisme

Font: elaboració pròpia.

El més interessant d'aquest gràfica és veure com aquells alcaldes i alcaldesses que són forts en el seu partit l'escala local (categoria “Mig”), s'inclinen més pel Municipalisme Personalista, cosa que és coherent amb l'ideal d'un poder local autònom, basat en les persones més que en les marques ideològiques. El Municipalisme Protector, amb el seu compromís per ajuntaments políticament forts, arriba a un nivell de suport encara més alt en aquest grup, tot i que partint d'una base més forta. En canvi, els alcaldes i alcaldesses que també tenen una presència destacada al seu partit a escala nacional s'inclinen clarament pel Municipalisme Reduït. Finalment cal assenyalar que el Municipalisme Comunitari manté una relació inversa amb la rellevància dels alcaldes i alcaldesses als seus respectius partits. Sembla que és una perspectiva que atreu persones de tarannà independent o amb un perfil de partit més aviat baix.

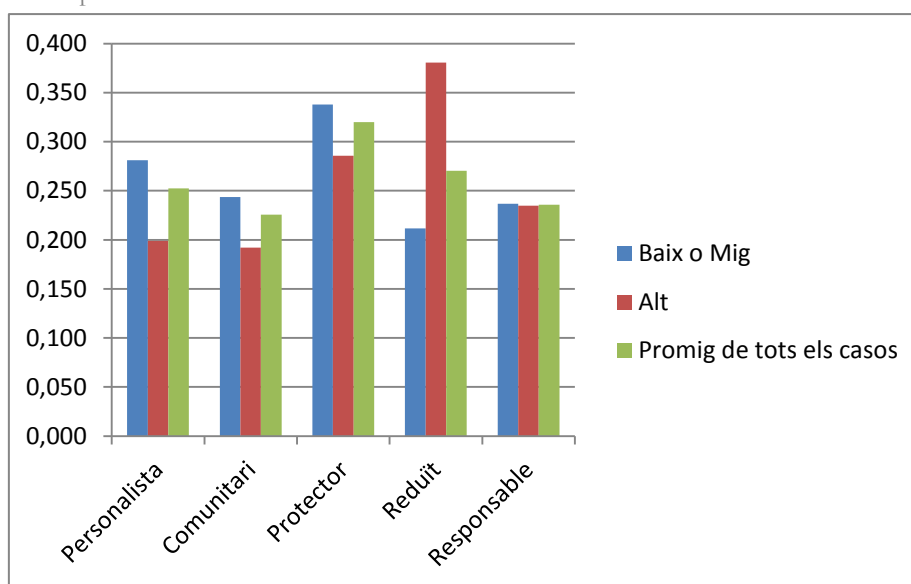
⁶⁵ La trajectòria d'Àngel Ros, alcalde de Lleida, ho exemplifica. Tot i que en el seu cas l'accés a l'alcaldia es va accelerar fruit de la constitució del govern Maragall a finals de 2003 i el posterior nomenament del pare Antoni Siurana com a Conseller d'Agricultura (Ruich 2007).

Taula 33: V11 Rellevància de l'alcalde/ssa en institucions supramunicipals i nacionals vs. Perspectiva de municipalisme

	Personalista	Comunitari	Protector	Reduït	Responsable
Baix o Mig	0,281	0,244	0,338	0,212	0,237
Alt	0,199	0,192	0,286	0,381	0,235
Mitjana coef. correlació (n=23)	0,253	0,226	0,320	0,270	0,236

Font: elaboració pròpia.

Gràfic 12: V11 Rellevància de l'alcalde/ssa en institucions supramunicipals i nacionals vs. Perspectiva de municipalisme

Font: elaboració pròpia.

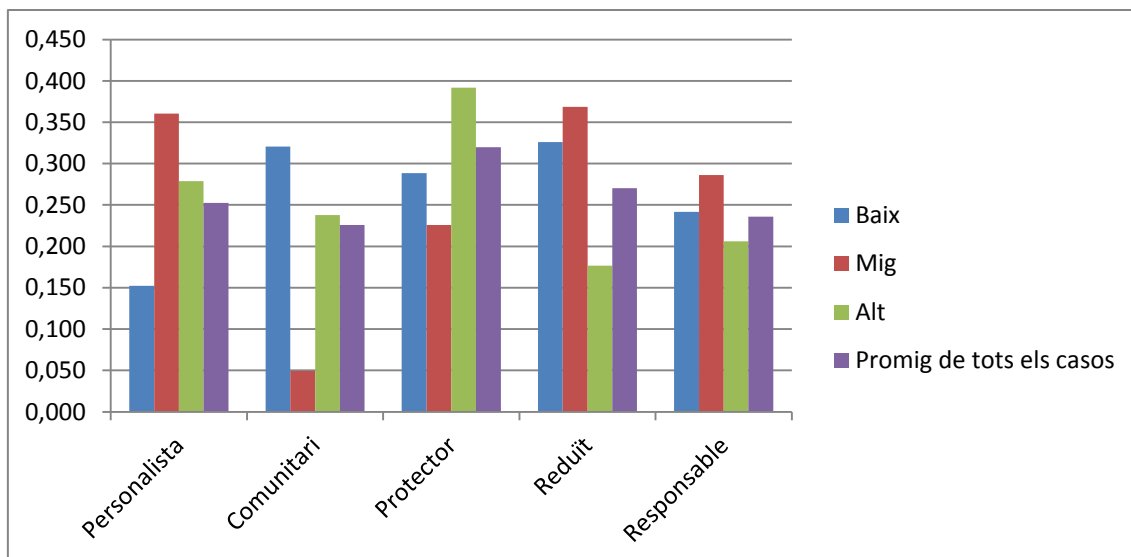
Només es percep una diferència significativa en el cas dels alcaldes i alcaldesses que ostenten un o més rols institucionals importants a escala supralocal o nacional. I és que s'identifiquen relativament més amb el Municipalisme Reduït.

Taula 34: V12. Compromís associatiu de l'alcalde/ssa previ a l'accés a l'alcaldia vs. Perspectiva de municipalisme

	Personalista	Comunitari	Protector	Reduït	Responsable
Baix	0,152	0,321	0,288	0,326	0,242
Mig	0,361	0,049	0,226	0,369	0,286
Alt	0,279	0,238	0,392	0,177	0,206
Mitjana coef. correlació (n=23)	0,253	0,226	0,320	0,270	0,236

Font: elaboració pròpia.

Gràfic 13: V12. Compromís associatiu de l'alcalde/ssa previ a l'accés a l'alcaldia vs. Perspectiva de municipalisme

Font: elaboració pròpia.

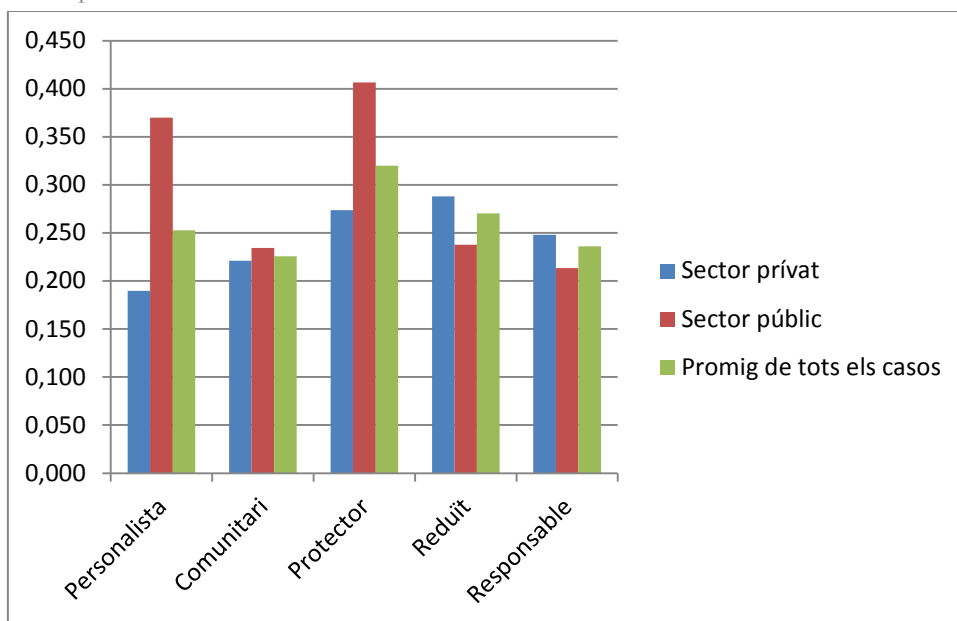
En aquesta variable no s'observen diferències que marquin una tendència molt clara. Les perspectives més aviat "clàssiques", la Personalista i la Protectora semblen correlacionar-se positivament amb el compromís associatiu de l'alcalde/ssa, mentre que en les "emergents", és a dir, la Comunitària i la Reduïda, s'hi veu certa correlació negativa. El factor edat podria jugar-hi un paper important, atès que Comunitaris i Reductors solen ser més joves.

Taula 35: V13 Activitat professional de l'alcalde/ssa (al sector privat o al sector públic) vs. Perspectiva de municipalisme

	Personalista	Comunitari	Protector	Reduït	Responsable
Sector privat	0,190	0,221	0,274	0,288	0,248
Sector públic	0,370	0,234	0,407	0,238	0,213
Mitjana coeficient correlació (n=23)	0,253	0,226	0,320	0,270	0,236

Font: elaboració pròpia.

Gràfic 14: V13 Activitat professional de l'alcalde/ssa (al sector privat o al sector públic) vs. Perspectiva de municipalisme

Font: elaboració pròpia.

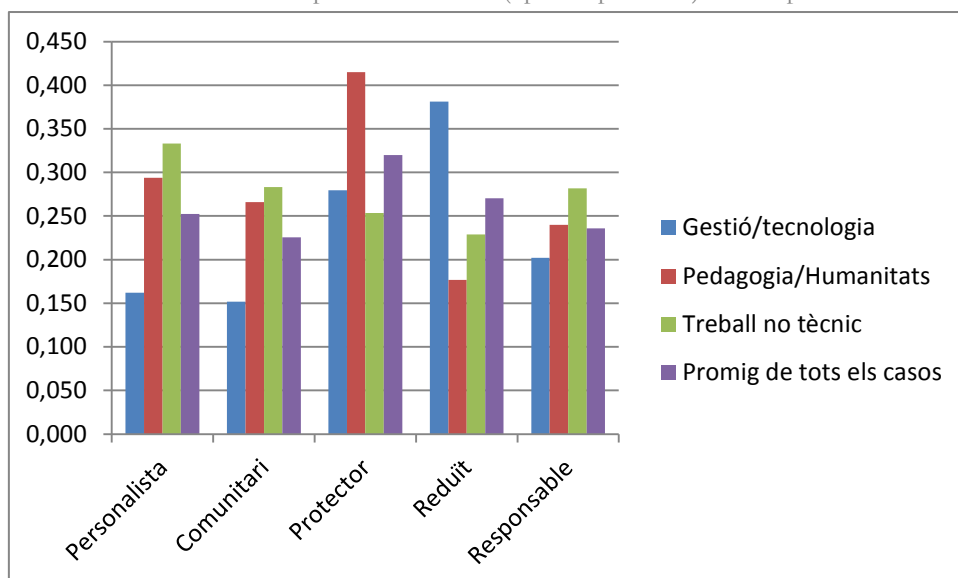
Entre els alcaldes i alcaldesses que vénen d'una trajectòria professional prèvia al sector públic hi ha una sobrerrepresentació del Municipalisme Personalista i, en segon terme, del Municipalisme Protector.

Taula 36: V13bis. Professió prèvia de l'alcalde (tipus de professió) vs. Perspectiva de municipalisme

	Personalista	Comunitari	Protector	Reduït	Responsable
Gestió/tecnologia	0,162	0,152	0,279	0,381	0,202
Pedagogia/Humanitats	0,294	0,266	0,415	0,177	0,240
Treball no tècnic	0,333	0,283	0,254	0,229	0,282
Mitjana coeficient correlació (n=23)	0,253	0,226	0,320	0,270	0,236

Font: elaboració pròpia.

Gràfic 15:: V13bis. Profesió prèvia de l'alcalde (tipus de professió) vs. Perspectiva de municipalisme

Font: elaboració pròpia

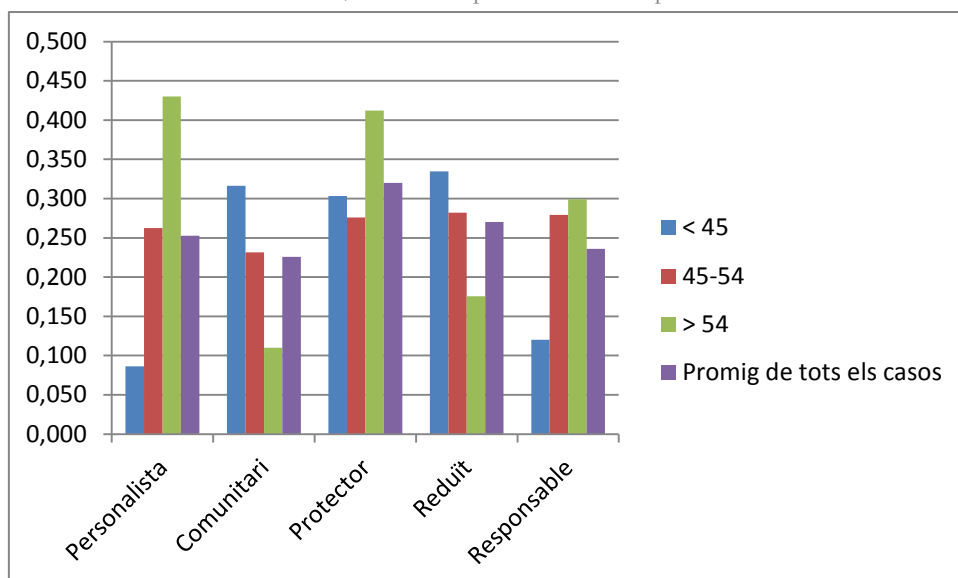
Pel que fa al tipus de treball, crida l'atenció la força que té el Municipalisme Reduït entre els alcaldes i alcaldesses d'elevat perfil tècnic-professional: gerents, consultors, professors, etc. de l'àmbit de l'enginyeria, l'empresa o el dret. En canvi, el Municipalisme Protector recluta fort entre mestres i altres professionals vinculats a les humanitats.

Taula 37: V14. Edat de l'alcalde/ssa vs. Perspectiva de municipalisme

	Personalista	Comunitari	Protector	Reduït	Responsable
< 45	0.086	0.316	0.303	0.335	0.120
45-54	0.262	0.232	0.276	0.282	0.279
> 54	0.430	0.110	0.412	0.176	0.299
Mitjana coeficient correlació (n=23)	0.253	0.226	0.320	0.270	0.236

Font: elaboració pròpia

Gràfic 16: V14. Edat de l'alcalde/ssa vs. Perspectiva de municipalisme

Font: elaboració pròpia

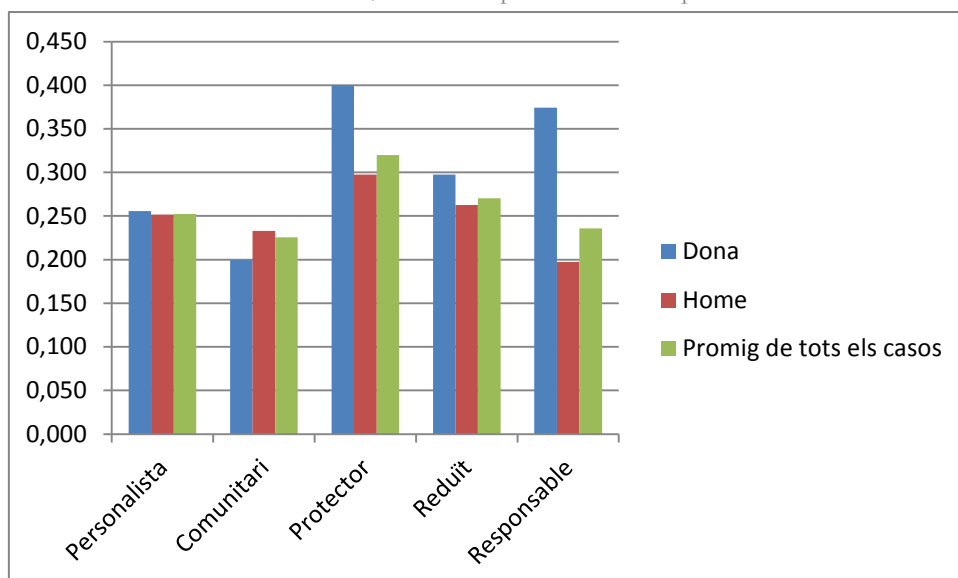
El Municipalisme Personalista, i en menor mesura el Municipalisme Responsable, sembla que resulten força estranys per als alcaldes i alcaldesses més joves. De fet, la correlació positiva entre Municipalisme Personalista i edat és de les més clares que hem pogut identificar fins ara. La situació oposada es dona amb el Municipalisme Comunitari, tot i que no amb la mateixa intensitat.

Taula 38: V15. Gènere de l'alcalde/ssa vs. Perspectiva de municipalisme

	Personalista	Comunitari	Protector	Reductor	Responsable
Dona	0,256	0,200	0,400	0,298	0,374
Home	0,252	0,233	0,298	0,263	0,197
Mitjana coeficient correlació (n=23)	0,253	0,226	0,320	0,270	0,236

Font: elaboració pròpia

Gràfic 17: V15. Gènere de l'alcalde/ssa vs. Perspectiva de municipalisme

Font: elaboració pròpia

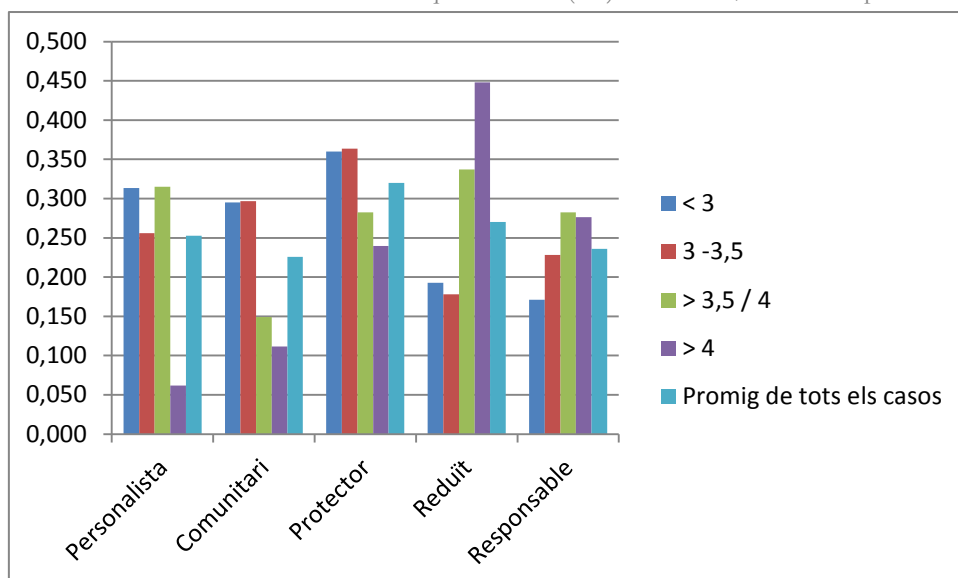
Tot i que a la mostra només hi ha 5 alcaldesses d'un total de 23 (22%), es pot observar que aquestes mostren una identificació mitjana més alta en totes les perspectives excepte la del Municipalisme Comunitari. Això vol dir que es mantenen més properes al municipalisme progressista. La diferència pràcticament nul·la o molt petita en les perspectives A, B i D, però és significativa en la C (Protector) i la E (Responsable). Curiosament -o potser no tant- els noms d'aquestes perspectives ressonen en valors morals que sovint s'associen al lideratge femení, com la preocupació de tenir cura de les persones.

Taula 39: V16. Autoubicació en l'eix Esquerra-Dreta (1-9) de l'alcalde/ssa vs. Perspectiva de municipalisme

	Personalista	Comunitari	Protector	Reduït	Responsable
< 3	0,313	0,295	0,360	0,193	0,171
3 -3,5	0,256	0,297	0,364	0,178	0,228
> 3,5 / 4	0,315	0,149	0,282	0,337	0,282
> 4	0,062	0,111	0,240	0,448	0,276
Mitjana coeficient correlació (n=23)	0,253	0,226	0,320	0,270	0,236

Font: elaboració pròpia

Gràfic 18: V16. Autoubicació en l'eix Esquerra-Dreta (1-9) de l'alcalde/ssa vs. Perspectiva de municipalisme

Font: elaboració pròpia

En aquesta variable els alcaldes i alcaldesses que clarament marquen perfil propi són aquells/es que s'autoubiquen més a la dreta de l'espectre ideològic. La identificació amb el Municipalisme Reduït és molt elevada, i per contra és baixíssima amb el Municipalisme Comunitari i el Personalista. Aquest darrer cas és especialment significatiu, atès que no és una perspectiva que es caracteritzi per posicions escorades cap a l'esquerra. Constató que el resultat està distorsionat per una insòlita correlació negativa (-0,43) de l'alcalde A4 respecte al Municipalisme Personalista.

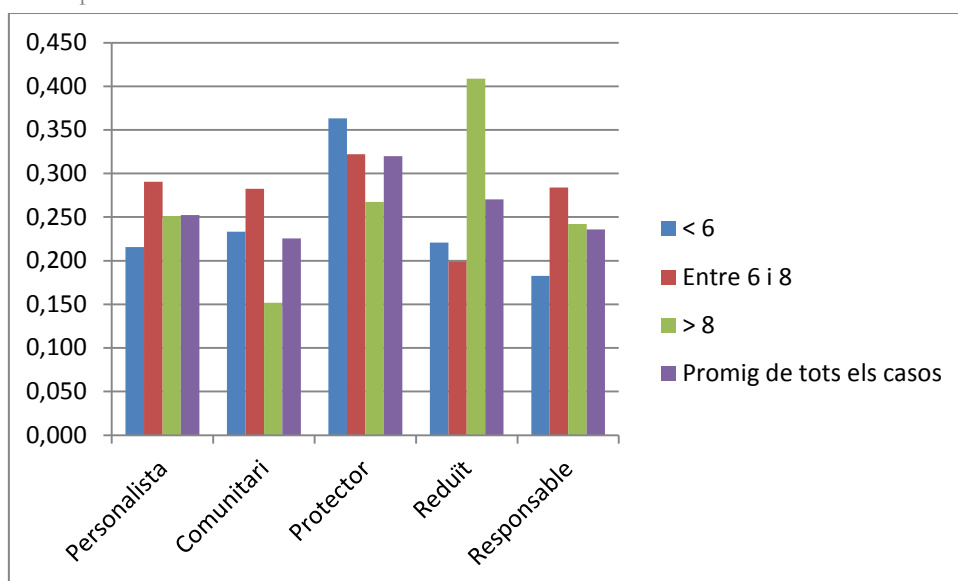
Taula 40: V17. Autoubicació en l'eix Espanya-Catalunya (1-9) de l'alcalde/ssa vs. Perspectiva de municipalisme

	Personalista	Comunitari	Protector	Reduït	Responsable
< 6	0,216	0,233	0,363	0,221	0,183
Entre 6 i 8	0,291	0,283	0,322	0,199	0,284
> 8	0,251	0,152	0,268	0,409	0,242
Mitjana coeficient correlació (n=23)	0,253	0,226	0,320	0,270	0,236

Font: elaboració pròpia

Gràfic 19: V17. Autoubicació en l'eix Espanya-Catalunya (1-9) de l'alcalde/ssa vs. Perspectiva de municipalisme

Font: elaboració pròpia

En aquesta variable no apareixen diferencials significatius, excepte un, referit a la major inclinació dels alcaldes i alcaldesses més intensament identificades amb Catalunya cap al Municipalisme Reduït.

Síntesi: Fins a quin punt són diferents els alcaldes que pensen diferent?

Per intentar donar una resposta sintètica a la pregunta que formulava a l'inici d'aquesta secció, he elaborat la següent taula, fruit del creuament entre les variables que són de tipus continu o dicotòmiques amb les perspectives del municipalisme.

Taula 41: síntesi de variables contínues i dicotòmiques vs. Perspectiva de municipalisme

	Personalista	Comunitari	Protector	Reduït	Responsable
Població del municipi (2012)	0,34	-0,31	0,25	-0,04	0,32
Índex activitat econòmica (2012)	0,21	-0,30	0,24	-0,05	0,34
Variació índex activitat econòm. 06/12	0,21	0,05	0,07	0,05	-0,37
Creixement activitat industrial 07/12	0,01	-0,49	0,26	0,27	-0,04
Deute municipal (2012)	0,11	-0,25	0,03	0,37	-0,16
Gènere de l'alcalde/sa (Dona/Home)	-0,01	0,06	-0,17	-0,06	-0,34
Edat de l'alcalde/sa	0,34	-0,38	0,16	-0,24	0,42
Anys exercint d'alcalde/ssa	0,21	-0,21	0,08	-0,12	0,19
Ideologia partit (Esq-Dre)	-0,27	-0,38	-0,30	0,57	0,16
Ideologia de l'alcalde/sa (Esq-Dre)	-0,23	-0,28	-0,24	0,37	0,17
Ideologia de l'alcalde/sa (Esp-Cat)	0,08	-0,17	-0,13	0,17	0,13

Font: elaboració pròpia

Si només considerem aquelles correlacions que superen la “regla d’or” del 0,3, els perfils que podem dibuixar són el següents:

- **Municipalisme Personalista:** Municipis més grans i amb una activitat econòmica menor a la que els correspondria per dimensió, i alcaldes/ses d’edat més avançada.
- **Municipalisme Comunitari:** Municipis més petits i amb una clara pèrdua de pes industrial durant la crisi, i alcaldes/ses més joves i d’un partit amb preferència per l’esquerra política.
- **Municipalisme Protector:** Alcaldes/ses d’un partit amb preferència per l’esquerra política.
- **Municipalisme Reduït:** Ajuntaments amb deute municipal elevat i alcaldes/ses amb preferència -de partit i personal- pel centre/dreta política
- **Municipalisme Responsable:** Municipis més grans i amb certa potència econòmica -tot i que una evolució econòmica pitjor durant la crisi-, i alcaldes/ses de gènere femení i edat més avançada.

Què passa a les eleccions de maig de 2015?

Candidatures

Dels 23 casos estudiats, en 16 l’alcalde es va presentar de nou. La taxa de continuïtat va ser, per tant, propera al 70%. Val a dir que, dels set alcaldes/ses que no van repetir, només hi trobem una dona. Per contra, en el cas de les noves candidatures, el resultat és invers: 6 de 7. En aquesta mostra, doncs, hi trobem un procés molt clar de feminització dels lideratges polítics, fins al punt que gairebé s’arribaria a la paritat (11 de 23). Malauradament, no posem saber on s’haurien ubicat aquestes candidates en el nostre ventall de perspectives municipalistes.

Sí que sabem, però, els efectes que té la baixa dels set alcaldes i una alcaldessa no repetidora sobre el grau de proximitat a les perspectives. Tal i com ens mostra la següent taula, les dades ens indiquen que els no repetidors s’havien inclinat més pel **Municipalisme Protector**. I la perspectiva que hi surt guanyant, d’aquestes 7 baixes, és la del **Municipalisme Reduït**. Això pot ser fruit de diversos factors que hem anat considerant, com l’edat. Si els “protectors” estan més envellits, és lògic que renovin les seves candidatures amb més freqüència que els “reduccionistes”. Però també podria ser un altre senyal de l’erosió del municipalisme progressista. Cal veure què ens diuen els resultats electorals.

Taula 42: Candidatures maig 2015 vs. Perspectiva de municipalisme

	Personalista	Comunitari	Protector	Reduït	Responsable
Mitjana coeficient de correlació dels alcaldes/ses 2011-2015	0,253	0,226	0,320	0,270	0,236
Mitjana coeficient de correlació dels alcaldes/ses que mantenen la seva candidatura a les eleccions de 2015	0,238	0,229	0,273	0,344	0,214

Font: elaboració pròpia

Resultats

Si comparem els resultats de 2015 amb els de 2011, trobem que el resultat mitjà en els 23 municipis observats és una pèrdua de 3,5% del vot. Només en 6 dels 23 casos la comparativa 2011-2015 dona un resultat positiu. Podríem mirar d'establir la correlació entre els resultats electorals i la proximitat amb les diverses perspectives de municipalisme. Aquesta anàlisi, però, tindria un problema de consistència. Perquè allò que es faríem seria traslladar els valors dels coeficients de correlació dels set alcaldes i alcaldesses que no van repetir als nous candidats i candidates. I aquests/es, tot i pertànyer al mateix partit o coalició electoral, no tenen perquè compartir la manera de pensar de la persona que els va precedir.

Si limitem l'anàlisi als casos dels alcaldes i alcaldesses que repetien, la primera cosa que veiem és que els resultats encara van ser pitjors. El resultat mitjà és una pèrdua del 4,1%, i només 4 d'aquests/es 16 alcaldes/ses van aconseguir incrementar el seu percentatge de vot. Aquesta mostra, doncs, ens indica un càstig generalitzat -amb notables excepcions- cap al poder municipal establert.

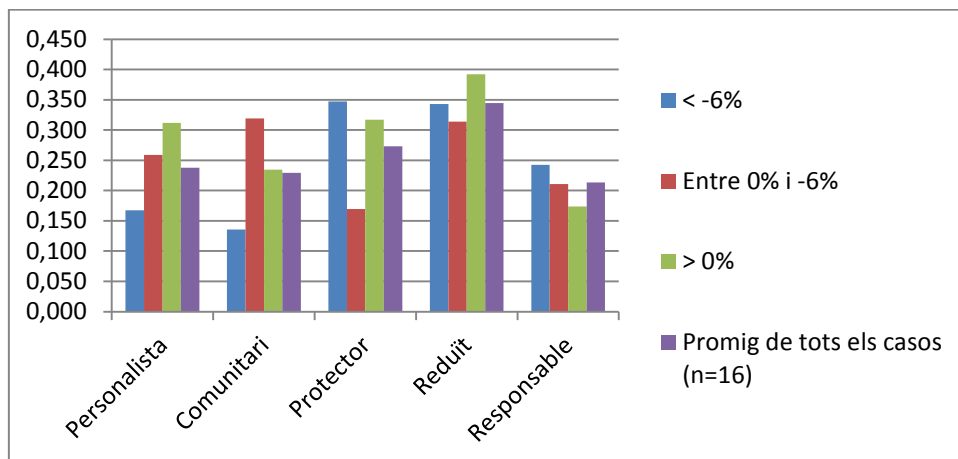
Quan fem el creuament amb les perspectives de municipalisme, la del Municipalisme Personalista és la que es correlaciona més clarament amb l'èxit electoral, mentre que passa una mica el contrari amb la del Municipalisme Responsable. En les altres perspectives es donen tendències poc concloents, o directament polaritzades, com en el cas del Municipalisme Protector. En qualsevol cas, les diferències no són gaire significatives. Però una cosa queda clara: el Municipalisme Reduït es situa clarament al capdavant entre les candidatures victorioses.

Taula 43: Evolució del vot 2011/2015 vs. Perspectiva de municipalisme (només candidats/es que repetien)

Evolució de vot 11/15	Personalista	Comunitari	Protector	Reduït	Responsable
Pèrdua forta (< -6%)	0,167	0,135	0,347	0,343	0,242
Pèrdua moderada (0% i -6%)	0,259	0,319	0,170	0,314	0,211
Guanys (> 0%)	0,312	0,234	0,317	0,392	0,174
Mitjana de tots els casos	0,238	0,229	0,273	0,344	0,214

Font: elaboració pròpia

Gràfic 20: Evolució del vot 2011/2015 vs. Perspectiva de municipalisme (només candidats/es que repeten)

Font: elaboració pròpia

CAPÍTOL 10

Conclusions i epíleg: notes sobre el municipalisme del futur

Podem considerar que les cinc perspectives desenvolupades al capítol 8 constitueixen diferents “narratives provisionals sobre els futurs possibles” (Bevir i Rhodes 2006, p. 79) del municipalisme.

El Municipalisme Protector és el que manté la bandera d’uns ajuntaments forts en competències, recursos i lideratge polític, compromesos amb el benestar social i la igualtat. Els seus referents els trobem en les diverses variants europees del municipalisme socialista i socialdemòcrata, ja sigui escandinau, alemany o fins i tot el britànic de la tradició del *self-government* i el socialisme fabià.

El Municipalisme Personalista ens recorda la ineludiblement forta dimensió personal de la democràcia local; cosa que la fa poc partidista i, en certa manera, poc política. Aquí ressona fortament el model francès d’alcalde que té tot el municipi al cap, i a les espatlles! El seu focus és la defensa dels seus interessos -que són sobretot els interessos de la societat civil articulada- a Barcelona: a la Diputació, a la Generalitat i, si cal, a Madrid.

El Municipalisme Comunitari ens adverteix sobre els riscos de la democràcia representativa, que genera allunyament i una institucionalitat excessiva per a l’escala local. Per superar el pèndul entre autocomplaença i victimisme, s’apel·la a una democràcia més horitzontal i una participació més viva, amb màxima confiança cap a les organitzacions socials i una mínima separació de governants i governats. Tot això sona molt a republicanisme fort i radicalisme democràtic.

El Municipalisme Reductor ens diu que les funcions simbòliques de l’ajuntament són importants, però encara ho és més la prestació eficient i amb qualitat de tots aquells serveis que són bàsics per al funcionament de la ciutat. La prioritat és “no estirar més el braç que la màniga”, i per aconseguir-ho és bo recórrer al sector privat i mantenir l’administració municipal en unes dimensions raonables. Aquí hi ha una proximitat clara amb la Nova Gestió Pública, amanida amb tocs de conservadurisme social.

Finalment, el Municipalisme Responsable ens adverteix que el bon govern municipal està inextricablement vinculat a una gestió intel·ligent, eficaç i honesta de les eines que els polítics tenen a l’abast. Perquè la legitimitat dels ajuntaments no es guanya ni amb proclames ni amb promeses, sinó en els resultats del dia a dia: millores concretes en la qualitat de vida de la gent, que es paguen amb eficiència i no amb endeutament. El que ens resulta proper aquí és el clàssic regeneracionisme polític, amb importants dosis de tecnofília (Smart City).

Però d’alguna manera podem donar resposta a la nostra pregunta inicial?

Recordem que a l'hora de plantejar l'anàlisi de la transformació de la ideologia municipalista al llarg de la crisi, havia partit de cinc grans conjectures de canvi, aplicables, respectivament, a cada un dels mites del municipalisme progressista. Aquests canvis esperats consistirien en: 1. Un focus més gran en la gestió, en detriment de la política; 2. Una defensa de la reducció de les agendes polítiques i de les carteres de serveis municipals; 3. Un enfocament més intuïtiu i contingent en la formulació de polítiques; 4. La relegació de la participació ciutadana com a objectiu polític; i finalment, 5. L'acceptació una certa pèrdua d'autonomia local, racionalitzada com un mal necessari per treure el país de la crisi. Els resultats mostren que, si bé es constaten entre els alcaldes i alcaldesses diferències importants de perspectiva, així com alguns indicis de canvi, no es pot dir que les creences heretades siguin ja irreconeixibles i s'hagin abandonat per complet.

Encara que el Municipalisme Protector és el que hi té més semblança, en totes les perspectives identificades s'hi constata la vigència del nucli dur del municipalisme progressista. Aquest nucli consistiria, dit en poques paraules, en què els ajuntaments han de seguir sent actors polítics, amb una missió que va molt més enllà de la prestació de serveis, i que la seva implicació és essencial per (re)construir la confiança entre els ciutadans i les institucions polítiques. També s'hi inclou la idea que la proximitat genera unes regles pròpies i això implica, entre altres coses, que les consignes de partit tenen un rol limitat a l'ajuntament. El que emana de tot això és que alcaldes i alcaldesses encara creuen fermament en l'autonomia local i que estan disposats a lluitar per ella.

Fins a cert punt, això no pot resultar cap sorpresa. Si les persones que tenen la màxima autoritat i responsabilitat sobre els ajuntaments no els donessin suport, qui ho hauria de fer? Gairebé tothom tendeix a defensar el seu territori quan aquest està en perill. Cal pensar, a més, que estem parlant dels prop de 50% d'alcaldes i alcaldesses de municipis d'aquesta franja de població (20.000-100.000) que es van mostrar disposats/des a dedicar una hora del seu temps a una investigació sobre aquest tema, cosa que ens remet a una motivació superior a la mitjana. Amb tot, ateses les dures circumstàncies del moment, atesa la major diversitat ideològica entre els i les governants locals - reflectida a la mostra-, així com el fet que ben bé la meitat dels alcaldes i alcaldesses entrevistades jugaven també un paper important en la política nacional o estatal, no es podia descartar d'entrada un qüestionament més general i/o profund del municipalisme progressista.

Per altra part, d'elements de canvi també n'he trobat, i no pas pocs. La crisi ha estat dura, i no els ha deixat indiferents.

“Els ajuntaments mitjans, entre 20 mil i 50 mil, 100 mil, estem patint una situació prou difícil, i prou diferent a la dels municipis petits i la dels municipis molt més grans. Tenim un nivell d'exigència, quant a serveis i quant a projectes, molt gran, no tenim els recursos com per poder-los portar (a diferència de les ciutats de més de 100 mil habitants)... però l'exigència de la ciutadania i la qualitat de vida que s'ha donat durant molt temps ens obliguen a continuar amb això. No tenim recursos, la

proximitat no té res a veure amb els municipis més grans i tenim obligacions que els més petits no tenen. Som dels que més estem patint, per molts camins”. (A2)

“Jo no em puc permetre que ningú se'm suïcidi perquè està desesperat. Hi hagi o no calers. Els traurem d'on sigui. Si cal, ens vendrem els sofàs, però aquí la gent ha d'estar assegurada”. (A8)

Enmig d'aquest trànsit, alcaldes i alcaldesses ens han revelat les seves creences, i en el subtext d'allò que ens diuen es transmet un sentiment de recança (entre aquells/es que es consideren d'esquerres) o de retret (entre la resta) pels elements que la mitologia del municipalisme progressista no va saber incorporar; o no ho va fer de forma suficient. Em refereixo, concretament, a l'absència de creences fortes i generadores d'una acció continuada en tres temes essencials:

1. Un mite de la transparència i la rendició de comptes, contraverí necessari per als perills sempre presents de clientelisme i corrupció;
2. Un mite de la bona gestió pública, amb la qual s'hauria facilitat un ús més eficient dels recursos i l'adaptació al canvi.
- i 3. Un mite de la col·laboració, tant intermunicipal com multinivell. És a dir, un mite federalista que, partint del reconeixement institucional i el respecte, hauria generat un sistema normalitzat, coherent i complet de la cooperació entre diversos nivells.

És clar que no era gens fàcil elevar aquestes idees a la categoria de mites, ja que majoritàriament es refereixen a qüestions “fredes”, de procediment, que no donen resultats ni rèdits polítics d'atribució fàcil i immediata. En realitat, el que aquests temes prometien als polítics locals era, d'entrada, un parell d'anys de “sang, suor i llàgrimes”; i una gran incertesa pel que fa als resultats. Per això, no va costar mantenir-los bloquejats o subdesenvolupats durant molt de temps. I d'enemics, en tenien molts. Alguns ja els hem vist, com la tradició napoleònica de l'administració pública espanyola, replicada lamentablement a totes les escales de govern (Ramió & Salvador, 2004), o els interessos corporatius del funcionariat local, protegits mitjançant una aliança estructural contra natura entre gestors de recursos humans i sindicats (Cuenca 2015), o una concepció interessadament reduccionista, de “campanar”, de la identitat i els interessos municipals (Agranoff 2010); més allò que Arenilla identifica com la “tradicional falta de cultura cooperativa” de les administracions públiques espanyoles (Arenilla 2015, p. 5). Els avisos que va haver-hi sobre la necessitat de millorar la gestió i modernitzar-se (Costas 1998, Sisternas 1999, Morán 2005), no van ser prou escoltats. Només molt recentment aquestes qüestions han passat a primer pla, gràcies a canvis legals i a la pressió dels moviments de protesta. Ha estat el “xoc” de la crisi, i el corol·lari d'històries d'ineficiència i corrupció municipal que es van anar coneixent, allò que ha permès que aquests principis guanyessin credibilitat i pes en el municipalisme. La seva consolidació, però, no està

garantida. Al capdavant, es tracta d'idees molt raonables, però com he dit, “fredes”; tal vegada necessàries però insuficients per generar el grau de temperatura i d'adhesió emocionals que requereix un projecte polític amb garanties d'èxit.

La interpretació que, en poques paraules, faig del missatge transmès pels alcaldes és que les idees que van fer possible una època força reeixida per als ajuntaments haurien de ser enriquides i actualitzades per tal que els ajuntaments puguin continuar sent actors polítics de primer nivell, amb una missió que s'estén molt més enllà de la prestació de serveis, en la construcció de confiança entre els ciutadans i les institucions polítiques. També sostenen que la política de proximitat té les seves pròpies regles i, en aquest sentit, és molt millor que als alcaldes se'ls permeti considerar les línies doctrinàries del seu partit d'una manera flexible quan han de prendre decisions d'abast estrictament municipal.

“Crec que cada dia més, els que fem d'alcaldes reclamem la nostra independència respecte a les nostres agrupacions polítiques. I crec que aquest és el gran avantatge o la gran llibertat d'estar en el municipi. Tens un àmbit territorial, una confiança amb les persones, i això et permet, encara que estàs marcat per unes sigles polítiques, tenir una certa llibertat en com fas les coses i com prens les decisions polítiques. I jo crec que, si queda algun punt de confiança entre els ciutadans i el sistema polític, serà a través dels alcaldes”.

(A18)

Al mateix temps, es detecta cert orgull per com els ajuntaments s'han enfrontat a la crisi, i han resolt reptes financers i socials que semblaven molt difícils. Certament, amb el pas dels anys s'ha pogut constatar la gran resiliència econòmica dels ajuntaments, i hem vist com s'aconseguien resultats molt significatius en termes de reducció del dèficit i del deute, que d'alguna manera han revifat l'orgull municipalista (FEMP 2016). El fet que la identitat municipalista, en temps d'austeritat i recentralització, s'estigui reforçant més per la via de presumir de bona gestió que per la via de rebel·lar-se contra l'Estat, em fa pensar en un canvi de fons en els actituds i les prioritats. Potser encara no del tot perceptible en les paraules, però sí en els gestos. És la mateixa idea de sempre: “ajuntaments que se'n surten”, però ara més centrada en objectius més de contenció de problemes que no pas de transformació de la realitat.

Els nostres alcaldes i alcaldesses situen –en les seves Q-Sorts- la flexibilitat i la capacitat de resposta ràpida en els màxims nivells d'acord. Entretant, a Europa i Amèrica del Nord es detecta una similar celebració del pragmatisme, que és vist com una resposta adequada per afrontar les pressions de l'austeritat. Senzillament, permet als governs locals sobreviure en temps de gran dificultat (John 2014, Gardner & Lowndes 2016, Kim & Warner 2016), que no és poca cosa. A Espanya el pragmatisme es veu reflectit en la proliferació dels acords de col·laboració entre municipis, o entre actors públics i privats, per garantir determinats serveis a un cost menor (González, López & Gascó

2013). De fet, la implicació de les entitats socials, laiques i religioses, ha estat determinant perquè els ajuntaments poguessin cobrir amb certa dignitat l'assistència a les persones més afectades per la crisi. Un altre tipus de resposta pragmàtica que ha guanyat presència en els últims anys ha estat la creació de centrals de compra i contractació conjunta, sovint pilotades des de les entitats municipalistes, amb l'objectiu d'estalviar despeses en els subministraments (energia). Hi ha qui situa el pragmatisme -la capacitat dels governs locals de resoldre els problemes de les ciutats- (Coaffee & Headlam 2008) en l'essència del municipalisme. Paradoxalment, es demana dotar els governs locals de més poder en la mesura que aquests no fan política, sinó gestió (Joan Prats, a González Medina, 2009:174; Barber, 2013)⁶⁶. El pragmatisme és a la base de la bona gestió local, de la il·lusió i l'orgull de "fer més amb menys". Però en tot això hi ha el perill que es perdi el sentit de la política i que es procuri deixar de banda qualsevol tipus de decisió que impliqui algun tipus de canvi social. Que s'opti per ajuntaments de vol polític baix.

És bastant significatiu que durant tots aquests anys Catalunya hagi estat incapaç de dotar-se d'una llei de règim local pròpia, amb la qual cosa la seva dependència respecte a la llei espanyola és més gran que en altres comunitats autònomes. Aquest fracàs podria ser el reflex d'una consideració més general: en els quatre anys del mandat 2011-2015, en què CiU va tenir el poder a la Generalitat i a les principals institucions de govern local, sembla que no va aconseguir impulsar una nova ideologia municipalista que impugnés el llegat del municipalisme progressista. Tot i que d'esforços no en van faltar (2016). Indubtablement, amb el focus situat en el combat per la sobirania de Catalunya, el municipalisme ha quedat, de moment, força relegat en l'imaginari dels polítics catalans.

I tanmateix, cal pensar el futur, perquè la democràcia local no s'acaba ni amb una crisi ni amb una llei. Vaig preguntar a alcaldes i alcaldesses com s'imaginaven el govern local del futur, i les idees que sortien més sovint i tenien defensors/es més entusiastes eren: 1. La col·laboració a tots els nivells⁶⁷, 2. Lideratge proper i horitzontal, i 3. Unitat del municipalisme.

"Me l'imagino respectat, fort, amb competències i ben finançat. Però també en tot cas amb capacitat d'establir aquests criteris de governança que facin de la participació i el diàleg amb els ciutadans un element essencial a l'hora de prendre decisions. Cal afrontar una nova etapa, una etapa de ciutats que treballen en xarxa i en el que l'ajuntament el que fa és, diguéssim. Bé, podríem anar a l'etimologia... alcalde ve de l'àrab, i vol dir "el que va al costat" i no "el que va al davant". Per tant, el que hem de fer és enfortir la societat a partir d'aquest diàleg permanent, exercint de manera responsable competències que cada vegada han de ser més compartides i menys segregades (...) no té cap sentit que diguem que no-sé-què no "toca" a l'ajuntament, perquè a qui toca

---

⁶⁶ Part d'aquest problema es deriva de la confusió provocada per la manca d'una paraula com l'anglesa *policies*. Sovint, quan es parla de gestió en realitat s'està parlant de "política pública"; és a dir, de l'acció d'un ens públic conscient i legítima -basada en òrgans electes- per abordar un problema. Perquè els problemes no es resolen només amb gestió, sinó amb polítiques que comporten gestions.

⁶⁷ Pensar l'autonomia local com una "co-governança local", que permet posar sistemàticament les idees i els recursos en comú (Roiseland 2010).

és a la ciutadania, i per tant s'ha de trobar aquest encaix, aquesta nova governança, que està a les antípodes del que en aquests moments s'anuncia com la nova llei de bases de règim local". (A7)

"Jo crec que els ajuntaments són els que donen la cara davant de la crisi: al carrer, quan un senyor no té feina, en les retallades... (venen al Ple). Això ho hem de veure com un valor. Jo crec que el municipalisme haurà de tirar endavant amb més proximitat, però amb un tipus de lideratge polític molt col·laboratiu. L'Ajuntament ha de ser facilitador d'escenaris, ha de generar un ecosistema. Però no pot pretendre ser el protagonista d'aquest ecosistema, perquè ja ho deixa de ser; no ho serà. I cada dia hi haurà més confrontació política i, per tant, cada vegada es necessitarà més l'habilitat de la mediació en conflictes, de cessió de les posicions de cada força política per arribar a acords conjunts per a l'interès general, no? Per tant serà un municipalisme... jo crec que seguirà sent un municipalisme actiu...". (A18)

"Solament es podrà mantenir en el futur si hi ha unitat en el municipalisme. No parlo de colors polítics. Que hi ha d'haver una reforma? Sí. Que aquesta ha de donar uns marges de serveis per als ens locals? Sí. Que aquests han d'anar acompanyats d'un finançament just per part de l'administració de la Generalitat o de l'Estat? Sí. Però també han de tenir la flexibilitat per adaptar-se a cada ciutat. Cada ciutat és diferent i té les seves singularitats. Aquí aquest tema mai s'ha afrontat i ara, quan se'ns proposa afrontar-ho, es fa des d'una òptica purament economicista, i la pròpia reforma diu que si hi ha equilibri econòmic financer t'ho deixen fer. Si no, fora! Quin és l'equilibri econòmic financer de l'educació, de la sanitat, dels serveis socials, de... quin és? I per què no posen al costat l'equilibri social, la cohesió de la societat? Això té un valor. Intangible? Val, però té un valor". (A12)

La unitat, de moment, sembla força complicada. A Catalunya les eleccions locals de maig de 2015 van suposar un nou trasbals per al sistema de partits, especialment a les grans ciutats. Els resultats van portar una fragmentació política encara més gran que la de 2011. No a tots els municipis, però sí als majors de 20.000 habitants, perquè hi va haver més oferta política i va pujar la participació (Pano, Viñas, Lara, Sánchez & Magre 2016, Magre & Pont 2017). La fragmentació política, electoral i ideològica situa el municipalisme en "terra de ningú", en uns moments de gran incertesa. Potser hem entrat en una era de major pluralitat, però com diuen Evans, Marsh i Stoker (2013), això no té per què ser dolent. Fins i tot pot ser bo, perquè dona més recursos als municipis per afrontar els problemes i adaptar les solucions a cada context. Però caldria que fos una pluralitat sostinguda en idees, i no només en sigles polítiques. És de témer que, si no es troben idees mobilitzadores, la fragmentació esdevingui estructural i el vot s'acabi decantant per criteris identitaris, o potser per interessos molt concrets, sense capacitat de generar acció col·lectiva.

En aquest sentit, un dels fets més destacables són els excel·lents resultats obtinguts a Barcelona i alguns municipis de la seva àrea metropolitana per candidatures sorgides dels moviments urbans de protesta i la nova esquerra (Rodon & Hierro 2016), que van fer de les relacions entre institucions

polítiques i societat organitzada un tema central de campanya. Cal recordar, en aquest sentit, les alcaldies de Barcelona, Badalona, Sabadell, Castelldefels, Ripollet, entre d'altres. Tot i la gran complexitat de les coalicions que les sustenten, de moment s'han mostrat estables. És significatiu que aquestes agrupacions polítiques condueixen la reclamació, compartida per altres forces de l'esquerra, per un "nou municipalisme" (o "municipalisme" a seques; OMM 2014, OMM 2015), que es sustenta en idees com l'autogestió, l'economia social i solidària, el foment, la salvaguarda dels béns comuns, la remunicipalització de serveis i una participació més decidida en els temes globals, com el dret d'asil o el canvi climàtic⁶⁸ (Subirats 2015b, Blanco & Gomà 2016, Subirats 2016). Més enllà del contingut concret d'aquestes idees, el fet de plantejar idees polítiques, amb ànim de transformar la societat, és un contrapunt saludable a la preeminència del pragmatisme i a la tendència cap a la uniformització que s'impulsa des del Govern Central. Una de les coses bones de l'autonomia local és la garantia d'una certa pluralitat política: que es puguin plantejar coses diferents per abordar problemes similars (Ward, Newman, John, Theodore, Macleavy & Cochrane 2015).

Més enllà de la fortalesa dels compromisos ideològics, el que queda per veure és fins a quin punt la nova generació de polítics locals tindrà capacitat i marge de discrecionalitat per desenvolupar la seva pròpia agenda. En un escenari caracteritzat per la fragilitat política, les mesures d'austeritat i la recentralització, les experiències històriques i el saber fer acumulat pels ajuntaments democràtics i, en resum, els mites polítics del "vell" municipalisme progressista -les seves creences, pràctiques i rituals-, constitueixen recursos potencialment valuosos.

Per al municipalisme català del segle XXI, ara el més important és no perdre ni la capacitat de somiar ni la capacitat de lluitar.

"Potser ara és un moment de replantejament, no ho nego; per sobre de tot, repensar les formes, les formes, les condicions, els recursos. Però no vull pensar que hi ha un alcalde que renuncia als somnis de la seva ciutat. Des del moment en què els abandonem, és millor que ens dediquem a alguna altra cosa, oi?" (M2)

"Jo crec que en aquests moments hi ha moltes incerteses, molts interrogants que estem vivint. Jo crec que potser sí que ens hem queixat molt, que hem fet massa el ploramiques, i ens hauríem d'haver plantat abans, no? Jo crec que aquesta situació ens portarà... a repensar el present més immediat i el futur... d'aquesta crisi la part positiva és això, que haurem de reflexionar tot; i a vegades potser sortirà gent que plantarà cara, o potser no haurà de plantar cara, perquè aquesta relació govern local-ciutadania-participació doncs farà que aquestes coses que, perquè les feia el poble del costat, o perquè hi havia

---

⁶⁸ El mite de la globalització municipalista és una continuació lògica de l'evolució que havia seguit el municipalisme progressista als últims 10-15 anys: una obertura cada vegada major cap a les qüestions globals. La idea és que els governs locals poden fer coses efectives per resoldre els principals problemes de la humanitat, quan els estats fracassen (Barber 2013). Aquí trobaríem l'acord dels alcaldes contra el canvi climàtic, el moviment de les ciutats refugi o l'agenda 2030 de desenvolupament sostenible (García-Matíes 2016).

una certa pressió... molt feble... a vegades les “bombes” fan molt soroll, i les carícies són milions i milions i no es noten.. Jo crec que aquesta implicació de la ciutadania cada vegada es donarà més, i provocarà aquest canvi. Els ajuntaments sortiran més forts”. (A9)

Referències bibliogràfiques

1. Agranoff, R. (2010). *Local governments and their intergovernmental networks in Federalizing Spain*. Montreal: McGill-Queen's University Press.
2. Aguado, J. (1999). La cooperación internacional. Teixint vincles solidaris. Dins O. Nel·lo (dir.), *Vint anys d'ajuntaments democràtics* (p. 234-235). Barcelona: Federació de Municipis de Catalunya.
3. Aguiar, F. & Navarro, C.J. (2000). Democracia y participación ciudadana en los municipios ¿un mercado político de trastos? *Revista española de investigaciones sociológicas*, 91, 89-114.
4. Alba, C. & Navarro, C. (2003). Twenty-five years of democratic local government in Spain. Dins N. Kersting & A. Vetter (eds.), *Reforming local government in Europe* (p. 197-220). Wiesbaden: VS-Verlag.
5. Alba, C. & Navarro, C. (2011). *Administrative tradition and reforms in Spain: adaptation versus innovation*. *Public Administration*, 89(3), 783-800.
6. Albizua, A. & Zografos, C. (2014). A Values-Based Approach to Vulnerability and Adaptation to Climate Change: Applying Q methodology in the Ebro Delta, Spain. *Environmental Policy and Governance*, 24, 405-422.
7. Alguacil, J. (2012). Administración relacional. *Eunomia. Revista en Cultura de la Legalidad*, 2, 152-160.
8. Almond, G.A. & Verba, S. (1963). La cultura política. Dins A. Batlle (1992), *Diez textos básicos de ciencia política* (p. 171-201). Barcelona: Ariel.
9. Alonso, A. & Verge, T. (2015). El impacto de la distribución territorial del poder sobre las políticas de igualdad en España. *Revista Española de Ciencia Política*, 39, 239-261.
10. Alonso, E. & Jerez, A. (1997). Hacia una politización del tercer sector. Dins A. Jerez (coord.), *¿Trabajo voluntario o participación? Elementos para una sociología del tercer sector* (p. 209-255). Madrid: Tecnos.
11. Alonso, L.E. & Callejo, J. (1999). El análisis del discurso: del postmodernismo a las razones prácticas, *Revista Española de Investigaciones Sociológicas*, 88/99, 37-73.
12. Alquézar, R., Balcells, A., Barril, J., Bru, X., Colomé, G., Foix, Ll. & Font, J. (2003). *La pàtria dels humans: Història del socialisme català*. Barcelona: Edhasa.
13. Amat, J. (2015). *El llarg procés: Cultura i política a la Catalunya contemporània (1937-2014)*. Barcelona: Tusquets Editors.
14. Andreu, M. (2015). *Barris, veïns i democràcia: El moviment ciutadà i la reconstrucció de Barcelona*. Barcelona: Els Llibres de l'Avenç.
15. Anton, S. & Oliveras, J. (1999). Els Serveis Col·lectius. Dins O. Nel·lo (dir.), *Vint anys d'ajuntaments democràtics* (p. 257-317). Barcelona: Federació de Municipis de Catalunya.
16. Arenilla, M. (2015). Génesis y finalidad de la reforma local. *Reala*, nº extraordinari gener 2015, 1-8.

17. Arroyo, L. (2012). *El poder político en escena: Historia, estrategias y liturgias de la comunicación política* (2ª edició). Barcelona: RBA.
18. Atkinson, R. (2002). Narratives of policy: the construction of urban problems and urban policy in the official discourse of British government 1968–1998. *Critical Social Policy*, 20(2), 211–232.
19. Azuara, J. (1999^a). Vint anys d'atenció al ciutadà i de participació ciutadana. Dins J. Font Garolera (dir.). *Vint anys de democràcia als ajuntaments* (p. 37-39). Barcelona: Associació Catalana de Municipis i Comarques.
20. Azuara, J. (1999^b). L'experiència dels alcaldes. Vint anys al govern municipal. Dins O. Nel·lo (dir.), *Vint anys d'ajuntaments democràtics* (p. 57). Barcelona: Federació de Municipis de Catalunya.
21. Baby, S. (2012). *Le mythe de la transition pacifique : Violence et politique en Espagne (1975-1982)*. Madrid : Casa de Velázquez.
22. Baccetti, C. (2001). *Itàlia. Canvis en el sistema electoral: L'elecció directa de l'alcalde*. Barcelona: Institut de Ciències Polítiques i Socials i Centre per a la Innovació Local de la Diputació de Barcelona (Col·lecció Món Local, n° 2).
23. Bacchi, C. (2015). The Turn to Problematization: Political Implications of Contrasting Interpretive and Poststructural Adaptations. *Open Journal of Political Science*, 5, 1-12. Recuperat a: <http://dx.doi.org/10.4236/ojps.2015.51001>
24. Bäck, H. (2005). *Suècia. el procés de canvi en els municipis del benestar governats pels partits*. Barcelona: Institut de Ciències Polítiques i Socials i Centre per a la Innovació Local de la Diputació de Barcelona (Col·lecció Món Local, n° 13).
25. Bäck, H., Heinelt, H. & Magnier, A. (eds.) (2006) *The European Mayor: Political Leaders in the Changing Context of Local Democracy*. Wiesbaden: Verlag für Sozialwissenschaften.
26. Baltasar, F. (1999). Els municipis en l'estat democràtic. L'hora dels ajuntaments, per a quan?. Dins O. Nel·lo (dir.), *Vint anys d'ajuntaments democràtics* (p. 23). Barcelona: Federació de Municipis de Catalunya.
27. Barbehön, M. & Münch, S. (2015) Interrogating the city: Comparing locally distinct crisis discourses. *Urban Studies*, Published online before print November 3, 2015, doi: 10.1177/0042098015613002
28. Barbehön, M., Münch, S., Gehring, P., Grossmann, A., Haus, M. & Heinelt, H. (2016). Urban Problem Discourses: understanding the distinctiveness of Cities. *Journal of Urban Affairs*, 38(2), 236-251.
29. Barber, B. (1984). *Strong Democracy: Participatory Politics for a New Age*. Berkeley: University of California Press.
30. Barber, B. (2013). *If Mayors ruled the World. Dysfunctional Nations, Rising Cities*. New Haven: Yale University Press.
31. Barca, F. (2009). *An agenda for a reformed Cohesion Policy. A place-based approach to meeting European Union challenges and expectations*. Informe independent elaborat per encàrrec del Comissionat de Política Regional de la CE. Recuperat de http://ec.europa.eu/regional_policy/archive/policy/future/pdf/report_barca_v0306.pdf

32. Bartomeus, O. (2011). Municipals 2011 a Catalunya: final de partida. *Idees*, Fundació Rafael Campalans, Estiu 2011, 12-19.
33. Barnett, N. (2011). Local government at the Nexus?. *Local Government Studies*, 37(3), 275-290.
34. Barreiro, B. & Sánchez-Cuenca, I. (2012). In the Whirlwind of the Economic Crisis: Local and Regional Elections in Spain. *South European Society and Politics*, 17(2), 281-294.
35. Barry, J. & Proops, J. (1999). Seeking sustainability discourses with Q methodology. *Ecological Economics*, 28, 337-345.
36. Bar-Tal, D. (2000). *Shared Beliefs*. London: Sage.
37. Beck, U. (1986). *Risikogesellschaft. Auf dem Weg in eine andere Moderne*. Frankfurt a.M.: Suhrkamp.
38. Béland, D. (2009) Ideas, institutions, and policy change, *Journal of European Public Policy*, 16(5), 701-718.
39. Béland, D. & Cox, R. (eds.) (2010). *Ideas and Politics in Social Science Research*. Oxford Scholarship Online, DOI: 10.1093/acprof:oso/9780199736430.001.0001
40. Bell, D. (2003). Mythscapes: Memory, Mythology and National Identity. *British Journal of Sociology*, 54(1), 63-81.
41. Bellet, C. & Ganau, J. (1999). L'obra pública local. Dins O. Nel·lo (dir.), Vint anys d'ajuntaments democràtics (p. 161-210). Barcelona: Federació de Municipis de Catalunya.
42. Benito, B., Vicente, C. & Bastida, F. (2015). The Impact of the Housing Bubble on the Growth of Municipal Debt: Evidence from Spain. *Local Government Studies*, 41(6), 997-1016.
43. Bennet, W.L. (1980). Myth, Ritual, and Political Control. *Journal of Communication*, 30(4), 166-179
44. Berg, R. & Rao, N. (2005). *Transforming Local Political Leadership*. New York: Palgrave MacMillan.
45. Berger, P.L. & Luckmann, T. (1988). *La construcció social de la realitat. Un tractat de sociologia del coneixement*. Versió catalana de Joan Estruch, Barcelona: Herder.
46. Bergström, T., Gianoli, A. & Rao, N. (2012). Strong Leadership and Local Democracy: Rivals or Potential Allies? Dins H. Shaap & H. Daemen, H. (eds.), *Renewal in European Local Democracies* (p. 119-143). Wiesbaden: VS Verlag.
47. Berman, S. (1998) *The Social Democratic Moment. Ideas and Politics in the Making of Intervar Europe*. Cambridge (MA) and London: Harvard University Press.
48. Berman, S. (2010). Ideology, History, and Politics. D. Béland & R.H. Cox (eds.), *Ideas and Politics in Social Science Research* (p. 1-20). Oxford Scholarship Online, DOI: DOI:10.1093/acprof:oso/9780199736430.003.0006
49. Bevir, M. (2011). Public Administration as Storytelling. *Public Administration*, 89(1), 183-195.

50. Bevir, M. & R. A. W. Rhodes. (2002). Interpretive Theory. Dins D. Marsh & G. Stoker (eds.), *Theory and Methods in Political Science* (p. 131-152). Basingstoke: Palgrave.
51. Bevir, M. & Rhodes, R.A.W. (2006). Defending Interpretation. *European Political Science*, 5(1), 69-83.
52. Bevir, Mark & Rhodes, R.A.W. (2010). *The State as Cultural Practice*. Oxford Scholarship Online, DOI: 10.1093/acprof:oso/9780199580750.001.0001
53. Blakeley, G. (2005). Local Governance and Local Democracy: The Barcelona Model. *Local Government Studies*, 31(2), 149-165.
54. Blanco, I. (2015). Between democratic network governance and neoliberalism: A regime-theoretical analysis of collaboration in Barcelona. *Cities*, 44, 123-130.
55. Blanco, I. & Gomà, R. (coords.) (2002). *Gobiernos Locales y Redes Participativas*. Barcelona: Ariel Social.
56. Blanco, I. & Gomà, R. (2016). *El municipalisme del bé comú*. Barcelona: Icaria.
57. Bolgherini, S. (2014). Can Austerity Lead to Recentralisation? Italian Local Government during the Economic Crisis. *South European Society and Politics*, 19, 2, 193-214.
58. Bordetas, I. (2010). De la supervivència a la resistència: la gestació del moviment veïnal a la Catalunya franquista. Dins C. Molinero & P. Ysàs (eds.), *El moviment veïnal durant el tardofranquisme i la transició* (p. 35-112). Barcelona: Icaria.
59. Borja, J. (1987). Ciutat i participació popular. Mir, J. *L'Opinió Socialista*, 5 (Dossier: Municipis i Territori), 32-39.
60. Borja, J. & Castells, M. (1999). Local y global: La gestión de las ciudades en la era de la información. Madrid: Taurus.
61. Bosch, N. & Castells, A. (1999). La Hisenda Municipal. Dins O. Nel·lo (dir.), *Vint anys d'ajuntaments democràtics* (p. 81-116). Barcelona: Federació de Municipis de Catalunya.
62. Bosch, N. & Suárez, J. (2015). Politics and Finance in Spanish Municipalities. *Hacienda Pública Española/Review of Public Economics*, 212(1), 51-66.
63. Bossacoma, J. (1999). La formació. Un repte permanent. Dins O. Nel·lo (dir.), *Vint anys d'ajuntaments democràtics* (p. 223). Barcelona: Federació de Municipis de Catalunya.
64. Botella, J. (1992) La galaxia local en el sistema político español. *Estudios Políticos*, 76, 145-160.
65. Bottici, C. & Challand, B. (2006). Rethinking Political Myth. The Clash of Civilizations as a Self-Fulfilling Prophecy. *European Journal of Social Theory*, 9(3), 315-336.
66. Bottici, C. (2016). Myth. *Political Concepts: A critical lexicon*, Issue 3.5, Vol. 1 (Winter 2011 Conferences), 1-12.
67. Bradford, N. (2015). Ideas and Collaborative Governance: A Discursive Localism Approach. *Urban Affairs Review*, 52(5), 659-684.

68. Brannstrom, C. (2011). A Q-Method Analysis of Environmental Governance Discourses in Brazil's Northeastern Soy Frontier. *The Professional Geographer*, 63(4), 531-549.
69. Brenner, N. (2004). Urban governance and the production of new state spaces in western Europe, 1960–2000. *Review of International Political Economy*, 11(3), 447–488.
70. Brown, S. R. (1980). *Political subjectivity: Applications of Q methodology in political science*. New Haven: Yale University Press.
71. Brugman, J. (2009). *Welcome to de Urban Revolution: How Cities are changing the World*. New York: Bloomsbury Press.
72. Brugué, Q. (ed) (1992). *El Govern Local: Anuari del Departament de Ciència Política i Dret Públic*. Barcelona: PU.
73. Brugué, Q. (2007). La participación en el ámbito local: ¿una crisis de crecimiento? *Temas para el debate*, 152, 64-67.
74. Brugué, Q. (2013). Democracia, participación y pequeños municipios. Dins R. Canal (ed.), *Ciudades y pueblos que puedan durar. Políticas locales para una nueva época* (p. 371-384). Barcelona: Icaria.
75. Brugué, Q. & Gomà, R. (coords.) (1998). *Gobiernos Locales y Políticas Públicas: Bienestar social, Promoción Económica y Territorio*. Barcelona: Ariel.
76. Brugué, Q. & Jarque, M. (2002). Planes estratégicos locales y redes participativas: entre el discurso y la práctica. Dins I. Blanco & R. Gomà (coords.), *Gobiernos Locales y Redes Participativas* (p. 43-63). Barcelona: Ariel Social.
77. Brugué, Q. & Vallès, J.M. (2005) New-Style Councils, New-Style Councillors: From Local government to Local Governance. *Governance*, 18(2), 197–226.
78. Brugué, Q. & Canal, R. (2012) Govern multi-nivell: dependència, independència o interdependència?. Dins L. Díaz (ed.), *Polítiques públiques als municipis catalans* (p. 279-300). Barcelona: Fundació Carles Pi i Sunyer. Recuperat de <http://pisunyer.org/la-fundacio/bloc/informe-pi-i-sunyer-de-politiques-publicues-dels-municipis-c>
79. Brugué, Q., Gomà, R. & Subirats, J. (2001a) Multilevel Governance and Europeanization: The Case of Catalonia. Dins K. Featherstone & G. Kazamias (eds.), *Europeanization and the Southern Periphery* (p. 95-118). London: Frank Cass.
80. Brugué, Q., Canal, R. & Marquilles, B. (2010). *Informe sobre les polítiques locals de consum a la província de Barcelona (1999-2008)*. Barcelona: Diputació de Barcelona
81. Brugué, Q., Canal, R. & Paya, P. (2010). *Transversalidad en los Proyectos Locales: De la Teoría a la Práctica*. Gijón: Ediciones Trea.
82. Burr, V. (1996). *Introducció al construccionisme social*. Barcelona: Edicions de la UOC i Proa.
83. Calzada, A. (1999). Vint anys de democràcia municipal. Dins J. Font Garolera (dir.). *Vint anys de democràcia als ajuntaments* (p. 33-35). Barcelona: Associació Catalana de Municipis i Comarques.
84. Canal, R. (ed.) (2013). *Ciudades y pueblos que puedan durar. Políticas locales para una nueva época*. Barcelona: Icaria.

85. Canal, R. (2017). ¿Queremos decir lo mismo cuando hablamos de participación?: Perspectivas de activistas, técnicos y políticos locales reveladas con metodología Q. *Revista Española de Investigaciones Sociológicas*, 158, 23-40.
86. Canal, R. & Salazar, Y. (2016) *Squeezing collaborative governance into presidential city politics: the case of Lleida*. TRANSGOB report series n° 6. Recuperat de <https://transgob.files.wordpress.com/2015/01/transgob-report-series-july-2016-number-6-lleida.pdf>
87. Capo, J., Baras, M., Botella, J. & Colomé, G. (1988). La formación de una élite política local. *Revista de Estudios Políticos (Nueva Época)*, 59, 199-224.
88. Carstensen, M.B. & Schmidt, V.A. (2016). Power through, over and in ideas: conceptualizing ideational power in discursive institutionalism. *Journal of European Public Policy*, 23(3), 318-337.
89. Cartoixà, J., Rafecas, G., Díaz, L. & Catena, F. (2014). La governança de les polítiques de gent gran : Institucions, xarxes i nous paradigmes. Dins L. Díaz (ed.), *Polítiques públiques dels municipis catalans: Edició 2012* (p. 107-152). Barcelona: Fundació Carles Pi i Sunyer.
90. Casellas, A. (2006). Las limitaciones del «modelo Barcelona». Una lectura desde Urban Regime Analysis. *Doc. Anàl. Geogr.*, 48, 61-81.
91. Casellas, A. (2016). Desarrollo urbano, coaliciones de poder y participación ciudadana en Barcelona: una narrativa desde la geografía crítica. *Boletín de la Asociación de Geógrafos Españoles*, 70, 57-75.
92. Castañer, M., Salamaña, I. & Vicente, J. (1999). Els servei personals i la promoció econòmica”. Dins O. Nel lo (dir.), *Vint anys d'ajuntaments democràtics* (p. 211-255). Barcelona: Federació de Municipis de Catalunya.
93. Castellanos, M^a.d.L. (2010). Las entidades locales en momentos de crisis: ¿es este el mejor tiempo para las reformas?. Dins T. Font & A. Galán (eds.), *Anuario del Gobierno Local 2010* (p. 319-338). Barcelona: Fundación Democracia y Gobierno Local.
94. Castells, M. (1977). *Ciudad, democracia y socialismo*. Madrid: Siglo XXI.
95. Centro de Investigaciones Sociológicas, CIS (2015). Barómetro de abril 2015. Recuperat a http://www.cis.es/cis/opencm/ES/11_barometros/depositados.jsp
96. Chandler, J. (2010). A Rationale for Local Government. *Local Government Studies*, 36(1), 5-20.
97. Christensen, L.T. & Cornelissen, J. (2015). Organizational transparency as myth and metaphor. *European Journal of Social Theory*, 18(2), 132-149.
98. Coaffee, J. & Headlam, N. (2008). Pragmatic localism uncovered: The search for locally contingent solutions to national reform agendas. *Geoforum*, 39, 1585-1599.
99. Colino, C. & Del Pino, E. (2008). Democracia participativa en el nivel local: debates y experiencias en Europa. *Revista catalana de Dret Públic*, 37, 247-283.
100. Colino, C. & del Pino, E. (2011) Spain: The Consolidation of Strong Regional Governments and the Limits of Local Decentralization. Dins J. Loughlin, F. Hendriks & A. Lidström (eds.), *The Oxford Handbook of Local and Regional Democracy in Europe* (p. 356-383). Oxford University Press.

101. Colomé, G. (2003). Partit dels Socialistes de Catalunya (PSC-PSOE): 1977-2002. Dins R. Alquézar et. al., *La pàtria dels humans. Història del socialisme català* (p. 191-224). Barcelona: Edhasa.
102. Converse, P.E. (2006). The nature of belief systems in mass publics. *Critical Review: A Journal of Politics and Society*, 18(1-3), 1-74. (reimpressió d'un article original de 1964).
103. Coogan, J. & Herrington, N. (2011). Q methodology: an overview. *Research in Secondary Teacher Education*, 1(2), 24–28.
104. Copus, C. (2012). The Role of Local Governance in Europe. *Panorama: Insights into Asian and European Affairs*, special issue on Local Politics and Governance, 2, 39-48.
105. Costas, A. (1998). *Descentralización y calidad de las políticas locales*, Diputació de Barcelona, Elements de debat territorial, Núm. 2, desembre de 1998.
106. Council of Europe, CLRA (2013). Local and Regional Democracy in Spain. Recuperat de https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?Ref=CG%2824%296&Language=lanEnglish&Ver=original&Site=Congress&BackColorInternet=C3C3C3&BackColorIntranet=CAACC9A&BackColorLogged=EFEA9C#P46_2899.
107. Council of European Municipalities and Regions, CEMR (2013): “Decentralisation at a crossroads Territorial reforms in Europe in times of crisis”. Recuperat de http://ccre.org/img/uploads/piecesjointe/filename/CCRE_broch_EN_complete_low.pdf
108. Cox, R.H. (2004). The Path-dependency of an Idea: Why Scandinavian Welfare States Remain Distinct. *Social Policy & Administration*, 38(2), 204-219.
109. Cuenca, J.J. (2015). *El empleo público local en la España democrática. Una perspectiva institucional*. Barcelona: Fundación Democracia y Gobierno Local.
110. Cuevas, H. (2012). Interpretative Analysis and Political Science. An interview with Dvora Yanow. *Revista Pléyade*, 10, 123-132.
111. Czapiewski, T. (2016). The Political Myth of Margaret Thatcher in Scotland. *Polish Political Science Yearbook*, 45, p. 85–98.
112. Dahl, R.A. (1985). *A Preface to Economic Democracy*. Berkeley: University of California.
113. Dávila, J.D. (2009). Being a mayor: the view from four Colombian cities. *Environment & Urbanization*, 21(1), 37-57.
114. Davoudi, S. & Madanipour, A. (Eds.) (2015). *Reconsidering Localism*. New York and Oxon: Routledge.
115. De Graaf, G. & Van Exel, J. (2009) Using Q Methodology in Administrative Ethics. *Public Integrity*, 11(1), 53–68.
116. De Madre, M., Moral, S., Royes, M., Valls, J., Mas, M. & Terradellas, D. (2008). *Municipàlia. Reflexions al voltant de la gestió municipal a Catalunya*. Barcelona: Fundació Rafael Campalans (FRC Llibres).
117. De Vries, M.S. (2008). Stability despite Reforms: Structural Asymmetries in Dutch Local Policy Networks. *Local Government Studies*, 34(2), 221-243.

118. Degen, M. & García, M. (2012). The Transformation of the 'Barcelona Model': An Analysis of Culture, Urban Regeneration and Governance. *International Journal of Urban and Regional Research*, 36(5), 1022–1038.
119. Della Porta, D., Reiter, H. & Alarcón, P. (2014). Institutional participatory initiatives and democratic qualities. Dins J. Font, D. Della Porta & Y. Sintomer (eds.), *Participatory democracy in Southern Europe: causes, characteristics and consequences* (p. 71-114). Londres: Rowman&Littlefield.
120. Della Sala, V. (2010). Political Myth, Mythology and the European Union. *Journal of Common Market Studies*, 48(1), 1–19.
121. Denters, B. & Rose, L.E. (eds) (2005). *Comparing Local Governance: Trends and Developments*. New York: Palgrave Macmillan.
122. Díaz, L. (2012). La participació ciutadana en temps de crisi. Dins L. Díaz (ed.), *Polítiques públiques als municipis catalans* (p. 165-227). Barcelona: Fundació Carles Pi i Sunyer, Barcelona.
123. Dinas, E. (2012). Left and Right in the Basque Country and Catalonia: The Meaning of Ideology in a Nationalist Context. *South European Society and Politics*, 17(3), 467-485.
124. Diputació de Barcelona (2014). *Per uns governs locals més eficaços: Visions des d'Europa. Cicle de Jornades "Governs Locals: KM 0"*. Barcelona: Diputació de Barcelona.
125. Dodge, J. Ospina, S. & Foldy, E.G. (2005). Integrating Rigor and Relevance in Public Administration Scholarship: The Contribution of Narrative Inquiry. *Public Administration Review*, 65(3), 286–300.
126. Domènech, X. (2010). La reconstrucció de la raó democràtica. Del suburbi a la ciutat. Dins: C. Molinero, C. & P. Ysàs (coords.), *El moviment veïnal durant el tardofranquisme i la transició* (p. 113-158). Barcelona: Icaria.
127. Dryzek, J. S. (1990). *Discursive democracy: Politics, policy, and political science*. Cambridge: Cambridge University Press.
128. Dryzek, J. & Berejikian, J. (1993). Reconstructive democratic theory. *American Political Science Review*, 87, 48-60.
129. Dunleavy, P. (2003). *Authoring a PhD: How to plan, draft, write and finish a doctoral thesis or dissertation*. Basingstoke: Palgrave macmillan.
130. Du Puis, M. & Goodman, D. (2005) Should we go "home" to eat? toward a reflexive politics of localism. *Journal of Rural Studies*, 21, 359–371.
131. Durning, D. (1999). The Transition from Traditional to Postpositivist Policy Analysis: A Role for Q-Methodology. *Journal of Policy Analysis and Management*, 18(3), 389-410.
132. Durose, C., van Hulst, M., Jeffares, S., Escobar, O., Agger, A. & de Graaf, L. (2016). Five Ways to Make a Difference: Perceptions of Practitioners Working in Urban Neighborhoods. *Public Administration Review*, 76(4), 576–586.
133. Eden, S., Donaldson, A. & Walker, G. (2005). Structuring subjectivities? Using Q methodology in human geography. *Area*, 37(4), 413–422.
134. Eizaguirre, S., Pradel-Miquel, M. & García, M. (2017). Citizenship practices and democratic governance: 'Barcelona en Comú' as an urban citizenship confluence

- promoting a new policy agenda. *Citizenship studies*, 425-439, Publicat online al març de 2017. Recuperat a <http://dx.doi.org/10.1080/13621025.2017.1307609>
135. Elander, I. (1997). Between centralism and localism: on the development of local self-government in postsocialist Europe. *Environment and Planning*, 15, 143-159.
  136. Ellingsen, I.T., Størksen, I. & Stephens, P. (2010). Q methodology in social work research. *International Journal of Social Research Methodology*, 13(5), 395-409.
  137. Emirbayer, M. & Mische, A. (1998). What is agency? *American Journal of Sociology*, 103(4), 962-1023.
  138. Ercan, S.A. & Hendriks, C.M. (2013). The democratic challenges and potential of localism: insights from deliberative democracy. *Policy Studies*, 34(4), 422-440.
  139. Esteban, J. (2007). *L'ordenació urbanística: Conceptes, eines i practiques*. Barcelona: Diputació de Barcelona.
  140. Esteve, S. (2014). Reivindicació del llegat de la Mancomunitat. *El Punt Avui*, 4 e juliol de 2014, recuperat a: <http://www.elpuntavui.cat/noticia/article/3politica/17-politica/757740reivindicaciodellegatdela-mancomunitat.html?tmpl=component&print=1&page=>
  141. Evans, M., Marsh, D. & Stoker, G. (2013). Understanding localism. *Policy Studies*, 34(4), 401-407.
  142. Evans, M., Stoker, G. & Marsh, D. (2013). In conclusion: localism in the present and the future. *Policy Studies*, 34(5-6), 612-617.
  143. Fallend, F., Ignits, G. & Swianiewicz, P. (2006). Divided Loyalties? Mayors between Party Representation and Local Community Interests. Dins H. Bäck, H. Heinelt & A. Magnier (eds.), *The European Mayor. Political Leaders in the Changing Context of Local Democracy* (p. 245-270). Wiesbaden: VS Verlag.
  144. Farrés, A. (1999). Vint anys de municipalisme en els grans municipis de Catalunya. Dins J. Font Garolera (dir.). *Vint anys de democràcia als ajuntaments* (p. 143-146). Barcelona: Associació Catalana de Municipis i Comarques.
  145. Fasenfest, D. (2010). Global Economy, Local Calamity. *Critical Sociology*, 36(2), 195-200.
  146. Featherstone, D., Ince, A., Mackinnon, D., Strauss, K. & Cumbers, A. (2012). Progressive localism and the construction of political alternatives. *Transactions of the Institute of British Geographers*, 37, 177-182.
  147. Federación Española de Municipios y Provincias (FEMP) (1991). *El bienestar social en las grandes ciudades*. Madrid: FEMP.
  148. Federación Española de Municipios y Provincias (FEMP) (1994). *Sexta asamblea general: La administración más cercana*. Madrid: FEMP.
  149. Federación Española de Municipios y Provincias (2016). *Carta Local*, nº 292, juny de 2016. Recuperat de <http://femp.femp.es/files/842-304-fichero/Carta%20Local%20n%C2%BA%20292,%20junio%202016.pdf>
  150. Felkins, P.K. & Goldman, I. (1993). Political Myth as Subjective Narrative: Some interpretations and Understandings of John F. Kennedy. *Political Psychology*, 14(3), 447-467.

151. Fernández Güell, J.M. (2007). 25 años de planificación estratégica de ciudades. *Ciudad y territorio. Estudios Territoriales*, 39(154), 621-637.
152. Ferrer, A. & Sabaté, J. (1999). L'Urbanisme Municipal. Dins O. Nel·lo (dir.), *Vint anys d'ajuntaments democràtics* (p. 117-159). Barcelona: Federació de Municipis de Catalunya.
153. Finlayson, A. (2004). The Interpretive Approach in Political Science: a Symposium. *British Journal of Political Research*, 6, 129–164.
154. Fleurke, F. & Willemsse, R. (2006). Measuring local autonomy: A decision-making approach. *Local Government Studies*, 32(1), 71-87.
155. Font Garolera, J. (dir.) (1999). *Vint anys de democràcia als ajuntaments*. Barcelona: Associació Catalana de Municipis i Comarques.
156. Font, J. (2001a). Dangerous Coalitions (for Small Parties): The Electoral Consequences of Government in Spanish Regions and Municipalities. *South European Society and Politics*, 6(2), 71-96.
157. Font, J. (coord.) (2001b). *Ciudadanos y decisiones públicas*. Barcelona: Ariel Ciencia Política.
158. Font, J. & Navarro, C. (2013). Personal experience and the evaluation of participatory instruments in Spanish cities. *Public Administration*, 91(3), 616-631.
159. Font, J., Blanco, I., Gomà, R. & Jarque, M. (2000) Mecanismos de participación ciudadana en la toma de decisiones locales: una visión panorámica. *Documentos de Debate*, 6, 113-140.
160. Font Llobet, T. (2008). *Gobierno local y Estado autonómico*. Barcelona: Fundación Democracia y Gobierno Local (serie Claves de Gobierno Local, nº 7).
161. Forcadell, X. (2016). *L'Organització Territorial i el Règim Jurídic Dels Governos Locals de Catalunya*. València: Tirant lo Blanch.
162. Friedmann, J. (1987) *Planning in the Public Domain: From Knowledge to Action*, Princeton University Press.
163. Fundació Carles Pi i Sunyer d'Estudis Autonòmics i Locals (FPISU) (1999a). *El futur dels ajuntaments. Vuit visions*. Barcelona: FPISU (Col·lecció Punts de Vista, nº 3).
164. Fundació Carles Pi i Sunyer d'Estudis Autonòmics i Locals (FPISU) (1999b). *Vint anys d'ajuntaments democràtics: opinions a la premsa*. Barcelona: FPISU (Col·lecció Punts de Vista, nº 4).
165. Fundació Carles Pi i Sunyer d'Estudis Autonòmics i Locals (FPISU) (2003). *Informe Pi i Sunyer sobre l'ampliació de les competències municipals*. Barcelona: FPISU.
166. Fung, A. (2015). Putting the Public Back into Governance: The Challenges of Citizen Participation and Its Future. *Public Administration Review*, 75(4), 513–522.
167. Gains, F. (2009). Narratives and dilemmas of local bureaucratic elites: Whitehall at the coal face? *Public Administration*, 87(1), 50–64.
168. Gains, F., John, P.C. & Stoker, G. (2005). Path Dependency and the Reform of English Local Government. *Public Administration*, 83(1), 25–45.
169. Gallardo, B. (2014). *Usos políticos del lenguaje. Un discurso paradójico*. Barcelona: Anthropos Editorial.

170. García Fernández, J. (1983). *El origen del municipio constitucional*. Madrid: Instituto de Estudios de Administración Local (Colección Estudios derecho público).
171. García Herrera, L.M^a. (2006). Gobiernos urbanos y reformas institucionales en un mundo neoliberal: La ley de medidas para la modernización del gobierno local. *Catharum: revista de ciencias y humanidades*, 7, 11-20.
172. García-Matías, R. (2016). Las entidades locales y los objetivos de desarrollo sostenible. Algunas notas sobre la naturaleza jurídica de la Agenda 2030. *Reala, Nueva Época*, 5, 1-10.
173. Gardner, A. & Lowndes, V. (2016). Negotiating austerity and local traditions. Dins M. Bevir & R.A.W Rhodes, *Rethinking Governance: Ruling, rationalities and resistance* (p. 125-143), Routledge: Nova York & Oxon.
174. Garrido, F.J. (coord.) (2005). *Desarrollo sostenible y Agenda 21 Local: Prácticas, Metodología y Teoría*. Madrid: IEPALA Editorial/Cimas (serie Construyendo Ciudadanía, nº 8).
175. Gernert, A., Konegen, N. & Meyers, R. (eds) (2010). *Nachhaltige Kommunalpolitik: ein Anforderungsprofil*. Münster: Waxmann.
176. Gibert, A. (2014) *Una falsa història del PSC*. Girona: Curbet edicions.
177. Giddens, A. (1990). *The Consequences of Modernity*. Stanford University Press.
178. Glaeser, E. (2011). *El triunfo de las ciudades*. Madrid: Taurus.
179. Gobierno de España (2005). *Libro Blanco para la Reforma del Gobierno Local*. Recuperat a <file:///C:/Users/usuari/Downloads/000000029997.pdf>
180. Gomà, R. (2011). Conversa amb Lluís Tejedor sobre 30 anys de política municipal i valors. *Nous Horitzons*, 200, 80-84.
181. González Medina, M. (2009): “Gobernanza y gestión de las ciudades en la Unión Europea. Casos de Santiago de Compostela y Konstanz (Alemania)”, tesis doctoral leída en la Universidade de Santiago de Compostela en abril de 2009.
182. González, M. (undated): ‘El Coste de la Administración Pública en España Una caracterización de su estructura y evolución recientes’ EAE Business School. http://www.cenavarra.es/documentos/ficheros_comunicacion/EL%20COSTE%20DE%20LA%20ADMINISTRACION%20PUBLICA%20EN%20ESPANA%20def%20Oct09.pdf
183. González, R., López, J. & Gascó, J. (2013). Innovation in public services: The case of Spanish local government. *Journal of Business Research*, 66, 2024–2033.
184. González, S. (2011). Bilbao and Barcelona ‘in Motion’. How Urban Regeneration ‘Models’ Travel and Mutate in the Global Flows of policy Tourism. *Urban Studies*, 48(7), 1397-1418.
185. Guerin, E. (2001). *França: Cap a la descentralització*. Barcelona: Institut de Ciències Polítiques i Socials i Centre per a la Innovació Local de la Diputació de Barcelona (Col·lecció Món Local, nº 1).
186. Guix, X. (2005). *Si no lo creo, no lo veo*. L’Hospitalet de Llobregat: Granica.
187. Hansen, H.K. (2015). Numerical operations, transparency illusions and the datafication of governance. *European Journal of Social Theory*, 18(2), 203–220.

188. Hay, C. (2011). Interpreting Interpretivism interpreting interpretations: the New Hermeneutics of Public Administration. *Public Administration*, 89(1), 167-182.
189. Healey, P. (1997). *Collaborative planning: Shaping places in fragmented societies*. Basingstoke: Macmillan.
190. Hein-Kircher, H. (2007). Politische Mythen. *Aus Politik und Zeitgeschichte*, 11/2007, 26-31.
191. Hendriks, F., Loughlin, J. & Lidström, A. (2011). European Subnational Democracy: Comparative Reflections and Conclusions. Dins J. Loughlin, F. Hendriks & A. Lidström (eds.), *The Oxford Handbook of Local and Regional Democracy in Europe* (p. 715-742). Oxford University Press.
192. Hereu, J. (2008). Pròleg. Dins M. de Madre, et al. (2008), *Municipàlia. Reflexions al voltant de la gestió municipal a Catalunya*. Barcelona: Fundació Rafael Campalans (FRC Llibres).
193. Hernández Carr, A. (2012). La irrupción de la nueva extrema derecha en España: Un análisis de la trayectoria, estrategia política y base electoral de Plataforma per Catalunya. Tesi doctoral dirigida per M. Aramburu i J.A. Mellón i llegida a la UB.
194. Hesse, J.J. & L.J. Sharpe (1991). Local government in International Perspective: Some Comparative Observations. Dins J.J. Hesse (ed.), *Local Government and Urban Affairs in International Perspective*. Baden-Baden: Nomos Verlagsgesellschaft.
195. Hildreth, P. (2011). What is localism, and what implications do different models have for managing the local economy? *Local Economy*, 26(8), 702-714.
196. Hinkley, S. (2015). Structurally adjusting: Narratives of fiscal crisis in four US cities. *Urban Studies*, publicació anticipada online novembre de 2015. DOI: 10.1177/0042098015618167.
197. Hirshmann, A.O. (1991). *Retóricas de la intransigencia*. México: Fondo de Cultura Económica.
198. Hocking, B. (2003). Patrullant per la 'frontera': La globalització, la localització i la condició d'actors dels governs no centrals. Dins F. Morata & J. Etherington (eds.), *Global i local: L'impacte de la globalització en els sistemes territorials* (p. 243-265). Barcelona: Pòrtic.
199. Hutchinson, I.A. (2012). *Reading Complexity in Social Policy Contexts: The Value of Q Methodology* (tesi doctoral no publicada). Victoria University of Wellington. Recuperada a <http://researcharchive.vuw.ac.nz/handle/10063/2123>
200. Iglesias, A. & Villoria, M. (2010). Local Political Leadership in Urban Governance and Public Administration Modernisation: The Role of the Mayor and Councillors in a Spanish Municipality (1979-2007). *Lex Localis, Journal of local self-government*, 8(2), 185-201.
201. Iglesias, F. (dir.) (2007) *Urbanismo y democracia: Alternativas para evitar la corrupción*. Madrid: Fundación Alternativas.
202. Iglesias, M., Martí-Costa, M., Subirats, J. & Tomàs, M. (eds) (2012). *Políticas urbanas en España Grandes ciudades, actores, gobiernos locales*. Barcelona: Icaria.
203. Institut de Ciències Polítiques i Socials (ICPS). Sondeig d'Opinió Catalunya 2013. Recuperat a <http://www.icps.cat/repositorio/archivos/sondeigs/sc2013catala.pdf>

204. Irie, K. (2014). Q methodology for post-social-turn research in SLA. *Language Learning and Teaching*, 4(1), 13-32.
205. Jeffares, S. & Skelcher, C. (2011). Democratic subjectivities in Network Governance: a Q methodology study of English and Dutch public managers. *Public Administration*, 89(4), 1253-1273.
206. Jenkins, R. (2000) Disenchantment, Enchantment and Re-Enchantment: Max Weber at the Millenium. *MWS*, 1(2000), 11-32.
207. Jiménez, F. (2009). Building Boom and Political Corruption in Spain. *South European Society and Politics*, 14(3), 255-272.
208. JLL Cities Research Center (2016). *Benchmarking the Future World of Cities*. Recuperat a: http://thebusinessofcities.com/greg_publications/
209. John, P. (2001). *Local Governance in Western Europe*. London: Sage.
210. John, P. (2014). The Great Survivor: The Persistence and Resilience of English Local Government. *Local Government Studies*, 40(5), 687-704.
211. Jones, M.D. (2014). Communicating Climate Change: Are Stories Better than 'Just the Facts?'. *The Policy Studies Journal*, 42(4), 644-673.
212. Junquera, J. (2004). La reforma y modernización de la administración local española (Hacia una nueva descentralización administrativa). Dins F. Sainz (ed.), *Estudios para la reforma de la administración pública* (p. 289-340). Madrid: Ministerio de Administraciones Públicas, Instituto Nacional de Administración Pública.
213. Kim, Y. & Warner, M.E. (2016). Pragmatic Municipalism: Local Government Service delivery after the Great Recession. *Public Administration*, 94(3), 789-805.
214. Kjaer, U. (2013). Local Political Leadership: The Art of Circulating Political Capital. *Local Government Studies*, 39(2), 253-272.
215. Klijn, E.H. & Skelcher, C. (2007). Democracy and Governance Networks: Compatible or not? *Public Administration*, 85(3), 587-608.
216. Kølvrå, C. (2016). European Fantasies: On the EU's Political Myths and the Affective Potential of Utopian Imaginaries for European Identity. *Journal of Common Market Studies*, 54(1), 169-184.
217. Krause Hansen, H. (2015). Numerical operations, transparency illusions and the datafication of governance. *European Journal of Social Theory*, 18(2), 203-220.
218. Kyu-Nahm Jun (2012). Escaping the Local Trap? The role of Community-representing Organizations in Urban Governance. *Journal of Urban Affairs*, 35(3), 343-363.
219. Larrabeiti, G. (2004). Fórum Barcelona 2004: un modelo insostenible. *Rebelión*, Recuperat a: <http://www.rebelion.org/docs/5674.pdf>
220. Lay, R. (1990). Manipulation durch die Sprache: Rhetorik, Dialektik und Forensik in Industrie, Politik und Verwaltung.
221. Le Galès, P. (2002). *European Cities. Social Conflicts and Governance*. Oxford University Press.

222. Le Galès, P. & Harding, A. (2003). Ciutats i estats. Dins F. Morata & J. Etherington (eds.), *Global i local: L'impacte de la globalització en els sistemes territorials* (p. 109-133). Barcelona: Pòrtic.
223. Le Galès, P. & Pinson, G. (2009). Local/regional governments and centre-periphery relations in the Fifth Republic. Dins S. Brouard, A.M. Apleton & A.G. Mazur (eds.), *The French Fifth Republic at fifty: beyond stereotypes* (p. 208-225). Basingstoke: Palgrave MacMillan.
224. Leader, J. (2013). A map of the field of ideological analysis. *Journal of Political Ideologies*, 18(3), 299-327.
225. Llop, J.M. & Usón, E. (eds.) (2012). *Ciudades intermedias. Dimensiones y definiciones*. Lleida: Editorial Milenio.
226. Löw, M. (2013). The City as Experiential Space: The Production of Shared Meaning. *International Journal of Urban and Regional Research*, 37(3), 894–908.
227. Lowndes, V. (2016). Narrative and storytelling. Dins G. Stoker & M. Evans (eds.), *Evidence-based policy making in the social sciences. Methods that matter* (p. 103-121). Policy Press: Bristol.
228. Lowndes, V. & Roberts, M. (2013). *Why Institutions Matter: The New Institutionalism in Political Science*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
229. Lowndes, V. & Gardner, A. (2016) Local governance under the Conservatives: super-austerity, devolution and the “smarter state”. *Local Government Studies*, 42(3), 357-375.
230. Lynggaard, K. (2016). Exploring the emotional appeal of green and social Europe myths among pan-European Union organizations. *Journal of European Public Policy*, publicat online, setembre de 2016, Recuperat a <http://dx.doi.org/10.1080/13501763.2016.1216152>.
231. Lyon, D. (2001). *Postmodernidad*. Barcelona: Alianza Editorial.
232. Macias, P. (1999). L'urbanisme i l'ordenació del territori. Dins J. Font Garolera (dir.). *Vint anys de democràcia als ajuntaments* (p. 63-84). Barcelona: Associació Catalana de Municipis i Comarques.
233. Magaldi, N. (2010). Los orígenes de la municipalización de servicios: El industrialismo público inglés (Municipal Trading) y la Sociedad Fabiana. *REALA*, 313-314, 11-53.
234. Magaldi, N. (2012). La primera doctrina española sobre la municipalización de servicios públicos: en particular, la recepción de la doctrina extranjera por el profesor Gascón y Marín. *Revista Aragonesa de Administración Pública*, 39-40, 165-219.
235. Magre, J. (1999). *L'Alcalde a Catalunya*. Barcelona: Institut de Ciències Polítiques i Socials.
236. Magre, J. & Bertrana, X. (2005). Municipal Presidentialism and Democratic Consolidation in Spain. Dins R. Berg, R. & N. Rao (eds.), *Transforming Local Political Leadership*. New York: Palgrave McMillan.
237. Magre, J. & Pont, A. (2017). Las elecciones municipales de 2015 en Cataluña y el nuevo ciclo electoral. Dins J. Marcet & L. Medina (eds.), *La política del proceso: actores*

- y elecciones (2010-2016). El sistema político catalán en tiempos de crisis y cambio* (p. 273-302). Barcelona: Institut de Ciències Polítiques i Socials.
238. Maragall, P. (1997) *¿Qué eran? Los Ayuntamientos ¿Qué son?*. Barcelona: Ediciones Destino.
239. Maragall, P. (2002). *Els orígens del futur*. Planeta: Barcelona.
240. Maragall, P. (2007). Pròleg. Dins L. Ruich, *Àngel Ros: polític per convenciment* (p. 7-9). Lleida: Pagès editors.
241. Marín, M. (2000). *Catalanisme, clientelisme i franquisme: Josep Maria de Porcioles*. Barcelona: Societat Catalana d'Estudis Històrics.
242. Marsh, D., Hall M. & Fawcett, P. (2014). Two Cheers for Interpretivism: Deconstructing the British Political Tradition. *Australian Journal of Public Administration*, 73(3), 340–348.
243. Martin, L.L., Levey, R. & Cawley, J. (2012). The 'New Normal' for Local Government. *State and Local Government Review*, 44(1Sup.), 17-28.
244. Martínez Barceló, P. (1998). Del Moviment ciutadà i de la democràcia local. Moviments socials i democràcia local. Pinzellades en tres temps. *Revista Catalana de Sociologia*, 7/98, 29-72.
245. Martínez Muntada, R. (2011). Movimiento vecinal, antifranquismo y anticapitalismo. *Historia, Trabajo y Sociedad*, 2, 63-90.
246. Martínez, M. & Vasco, C.E. (2011). Sentimientos: encuentro entre la neurobiología y la ética según Antonio Damasio. *Revista Colombiana de Bioética*, 6(2), 181-194.
247. Marvin, S. & Guy, S. (1997). Creating myths rather than sustainability: The transition fallacies of the new localism. *Local Environment*, 2(3), p. 311-318.
248. Mas, D., Salinas, P. & Vilalta, M. (dir.) (2011). *El gasto no obligatorio de los municipios españoles. Ejercicios 2004-2007*. Institut d'Economia de Barcelona & Universitat de Barcelona. Recuperat a <http://www.femp.es/files/11-2208-fichero/Gasto%20No%20Obligatorio%20Municipios%20Espana%C3%B1oles%20004-2007.pdf>.
249. Mas, M. (1999). Presentació. Dins O. Nel·lo (dir.), *Vint anys d'ajuntaments democràtics* (p. 7). Barcelona: Federació de Municipis de Catalunya.
250. Mas, M. (2008). Impressions subjectives, i des de fora, sobre l'estat actual de l'hisenda local. Dins M. De Madre, et al., *Municipàlia. Reflexions al voltant de la gestió municipal a Catalunya*. Barcelona: Fundació Rafael Campalans (FRC Llibres).
251. Massaguer, R. (1985). El règim municipal sota el franquisme. Dins I. Rodà, J.F. Cabestany & C. Batlle (coords.), *El govern de les ciutats catalanes* (p. 147-172) Barcelona: La Magrana & Institut Municipal d'Història.
252. McNeill, D. (2001a) Embodying a Europe of the cities: geographies of mayoral leadership. *Area*, 33(4), 353-359.
253. McNeill, D. (2001b) Barcelona as imagined community: Pasqual Maragall's spaces of engagement. *Trans Ins Gr Geogr*, NS26, 340-352.
254. McNeill, D. (2003). Mapping the European Urban Left: The Barcelona Experience. *Antipode*, 35(1), 74-94.

255. Medina, L. (2013). Las instituciones en el punto de mira. Las valoraciones de las instituciones y de los actores políticos y sociales entre la población catalana (1991-2012). *Quaderns de l'Institut de Ciències Polítiques i Socials*, núm. 03, recuperat a http://www.icps.cat/archivos/Quaderns/q03_cast.pdf?noga=1
256. Meneguzzo, M., Sancino, A., Guenon, M. & Fiorani, G. (2013). New development: The crisis and European local government reforms. *Public Money & Management*, 33(6), 459-462.
257. Metha, J. (2010) The Varied Roles of Ideas in Politics. From “Whether” to “How”. Dins D. Béland & R.H. Cox (eds.), *Ideas and Politics in Social Science Research*. Oxford Scholarship Online, DOI: 10.1093/acprof:oso/9780199736430.001.000.
258. Midgley, M. (2003). *The Myths We Live By*. London/New York: Routledge.
259. Molas, I. (2001). *Les arrels teòriques de les esquerres catalanes*. Barcelona: Edicions 62 (Llibres a l'Abast).
260. Molas, I. (2003). Vint anys d'història del PSC. Dins R. Alquézar et al., *La pàtria dels humans. Història del socialisme català* (p. 225-244). Barcelona: Edhasa.
261. Molina, M.D., Mulero, J., Nueda, M.J. & Pascual, A. (2015). Estadística aplicada a las ciencias sociales. Sant Vicent de Raspeig: Publicacions de la Universitat d'Alacant (2ª edició).
262. Monclús, F.J. (2003). The Barcelona model: an original formula? From 'reconstruction' to strategic urban projects (1979–2004), *Planning Perspectives*, 18(4), 399-421.
263. Montaner, J.M. & Subirats, J. (coords.) (2012). *Repensar las políticas urbanas. Apuntes para la agenda urbana*. Barcelona: Diputació de Barcelona (Col·lecció Estudis, Sèrie Territori, nº 11).
264. Montero, J.R., Font, J. & Torcal, M. (eds) (2006). *Ciudadanos, asociaciones y participación en España*. Madrid: Centro de Investigaciones Sociológicas.
265. Montesinos, A., Pérez, J.J. & Ramos, R. (2014). El empleo de las administraciones públicas en España: Caracterización y evolución durante la crisis. *Banco de España, Documentos Ocasionales*, nº 1402. Recuperat a: <http://www.bde.es/f/webbde/SES/Secciones/Publicaciones/PublicacionesSeriales/DocumentosOcasionales/14/Fich/do1402.pdf>
266. Montilla, J. (2003). Transcripció de l'entrevista d'Albert Sáez a José Montilla. Dins R. Alquézar et al., *La pàtria dels humans. Història del socialisme català* (p. 263-274). Barcelona: Edhasa.
267. Morales, L. (2005). ¿Existe una crisis participativa? La evolución de la participación política y el asociacionismo en España. *Revista Española de Ciencia Política*, 13, 51-87.
268. Morán, H. (2005). La perspectiva de los políticos. Dins AAVV, *X Seminario sobre Gestión Pública Local: 25 años de democracia municipal* (p. 105-118). Gijón: Ayuntamiento de Gijón y Ediciones Trea.
269. Morata, F. & Etherington, J. (Eds.) (2003). *Global i local: L'impacte de la globalització en els sistemes territorials*. Barcelona: Pòrtic.
270. Morata, F. (2001). Les polítiques europees de cohesió a Catalunya: governació multinivell i innovació institucional. Dins R. Gomà & J. Subirats (coords.), *Govern*

- i polítiques públiques a Catalunya (1980-2000). Coneixement, sostenibilitat i territori (p. 326-346). Barcelona: Edicions Universitat de Barcelona i Servei de Publicacions de la Universitat Autònoma de Barcelona.
271. Moreno, A. M. (2012). *Local government in the member states of the European Union: a comparative legal perspective*. Madrid: Instituto Nacional de Administración Pública.
  272. Muñoz Mendoza, J. (2008). From National Catholicism to Democratic Patriotism? An Empirical Analysis of Contemporary Spanish National Identity, tesi doctoral dirigida pel Dr. Francesc Pallarès i llegida a la UPF.
  273. Nadal, J. (1988). *Municipi i ciutat. Girona com a exemple*. Girona: El Pont de Pedra.
  274. Nadal, J. (1999). Les polítiques d'integració social. De l'emergència a la cohesió. Dins O. Nel·lo (dir.), *Vint anys d'ajuntaments democràtics* (p. 215). Barcelona: Federació de Municipis de Catalunya.
  275. Nadal, J. (2009). Trenta anys. Article publicat a *Catalunya Municipal*, número monogràfic amb motiu dels 30 anys d'ajuntaments democràtics. Recuperat a <http://www.joaquimnadal.cat/trenta-anys/>
  276. Nadal i Malé, J.M (1999). Les polítiques per a la gent gran. Cap a un tractament global. Dins O. Nel·lo (dir.), *Vint anys d'ajuntaments democràtics* (p. 229). Barcelona: Federació de Municipis de Catalunya.
  277. Naredo, J.M. (2009). La cara oculta de la crisi: El fin del boom inmobiliario y sus consecuencias. *Revista de Economía Crítica*, 7, 118-133.
  278. Nassmacher, H. (2011). Kommunalpolitik in Deutschland. *Aus Politik und Zeitgeschichte*, 7-8/2011, 6-12.
  279. Navarro, C.J. & Clark, T.N. (2009). Local political cultures. Comparing Mayors and New Political Culture. *Revista de Ciencia Política*, 29(3), 799-813.
  280. Navarro, C.J. (2004). Participatory Democracy and Political Opportunism: Municipal Experience in Italy and Spain (1960-93). *International Journal of Urban and Regional Research*, 28(4), 819-838.
  281. Nel·lo, O. (dir.) (1989). *10 anys d'ajuntaments democràtics (1979-1989): Elements per a un balanç*. Barcelona: Federació de Municipis de Catalunya.
  282. Nel·lo, O. (dir.) (1999). *Vint anys d'ajuntaments democràtics*. Barcelona: Federació de Municipis de Catalunya.
  283. Nel·lo, O. (2002). *Cataluña, ciudad de ciudades*. Lleida: Milenio.
  284. Nel·lo, O. (2010). The challenges of urban renewal: Ten lessons from the Catalan experience. *Análise Social*, 45(197), 685-715.
  285. Nel·lo, O. (2016). Pròleg. El municipalisme del bé comú: La paradoxa fructífera. Dins I. Blanco & R. Gomà, *El municipalisme del bé comú* (p. 5-16). Barcelona: Icaria.
  286. Nez, H. (2012). For a public sociology on participatory democracy: Reflexive feedback on research conducted in an association. *Revista Internacional de Sociologia (RIS)*, 70 extra 2, 185-208.
  287. Niemeyer, S., Ayirtman, S. & Hartz Karp, J. (2013). Understanding Deliberative Citizens: The Application of QMethodology to Deliberation on Policy Issues. *Operant Subjectivity: The International Journal of QMethodology*, 36(2), 114-134.

288. Obradovic, D. (1996). Policy Legitimacy and the European Union. *Journal of Common Market Studies*, 34(2), 191–221
289. Observatorio Metropolitano de Madrid (OMM) (2014). *La apuesta municipalista: Porque la democracia empieza por lo cercano*. Madrid: Traficantes de Sueños, Madrid.
290. Observatorio Metropolitano de Madrid (OMM), Diez, X. & Col•lectiu Víric (2015). *L'aposta municipalista: De les bullangues a les lluites actuals pels municipis lliures a Catalunya*. Barcelona: Virus Editorial.
291. Ockwell, D.G. (2008). 'Opening up' policy to reflexive appraisal: a role for Q Methodology? A case study of fire management in Cape York, Australia. *Policy Science*, 41, 263–292.
292. O'Connor, J. (1973). *The fiscal crisis of the State*. New York: Transaction Publishers.
293. Ollman, B. (2015). What Is Political Science? What Should It Be?. *International Critical Thought*, 5(3), 362-370.
294. Orduña, E. (2005). *Historia del municipalismo español*. Madrid: Iustel.
295. Orr, K. & Vince, R. (2009). Traditions of Local Government. *Public Administration*, 87(33), 655–677.
296. Ortega y Gasset, J. (2004) *Meditación de la técnica y otros ensayos sobre ciencia y filosofía*. Madrid: Alianza Editorial. Edició original de 1965.
297. Page, E.C. & Goldsmith, M. (eds) (1987). *Central-local government relations: a comparative analysis of West European unitary states*. London: Sage.
298. Page, E.C. (1991). *Localism and Centralism in Europe: The Political and Legal Bases of Local Self-Government*. Oxford Scholarship Online (October 2011), DOI: 10.1093/acprof:oso/9780198277279.001.0001
299. Pallejà, E. (1999). Les noves formes de participació democràtica local. Els consells ciutadans. Dins O. Nel·lo (dir.), *Vint anys d'ajuntaments democràtics* (p. 77). Barcelona: Federació de Municipis de Catalunya.
300. Parés, M., Bonet-Martí, J. & Martí-Costa, M. (2012). Does Participation Really Matter in Urban Regeneration Policies? Exploring Governance Networks in Catalonia (Spain). *Urban Affairs Review*, 48(2), 238–271.
301. Parrado, S. (2008). Failed policies but institutional innovation through “layering” and “diffusion” in Spanish central administration. *International Journal of Public Sector Management*, 21(2), 230-252.
302. Parsons, C. (2016). Ideas and power: four intersections and how to show them. *Journal of European Public Policy*, 23(3), 446-463.
303. Pascual, J.M. (1999). La estrategia de las ciudades. Los planes estratégicos como instrumento: métodos, técnicas y buenas prácticas. Barcelona: Diputació de Barcelona.
304. Pastor, E. (2010). Oferta de oportunidades en la política de participación institucionalizada de los servicios sociales de atención primaria. *Zerbitzuan*, 47, 85-94.
305. Paulais, T. (2009). *Local Governments and the Financial Crisis: An Analysis*. The Cities Alliance and Agence Française de Développement. Recuperat a:

http://www.citiesalliance.org/sites/citiesalliance.org/files/Paulais_LocalGovernmentsandtheFinancialCrisis_Eng.pdf

306. Pérez Castaños, S. (2015). Autonomía y poder político. Una batería de indicadores para su medición en el nivel local. *Revista Española de Ciencia Política*, 38, 163-181.
307. Pérez-López, G., Prior, D. & Zafra-Gómez, J.L. (2015). Rethinking New Public Management Delivery Forms and Efficiency: Long-Term Effects in Spanish Local Government. *Journal of Public Administration Research and Theory*, 25(1), 1157-1183.
308. Persson, E. & Petersson, B. (2014). Political mythmaking and the 2014 Winter Olympics in Sochi: Olympism and the Russian great power myth. *East European Politics*, 30(2), 192-209.
309. Peters, B.G. (2008). The Napoleonic Tradition. *International Journal of Public Sector Management*, 21(2), 118-132.
310. Pindado, F. (2005). La participación no se improvisa. *Revista de estudios locales*, 87, 93-103.
311. Pini, B., Previte, J. & Haslam-McKenzie, F. (2007). Stakeholders, natural resource management and Australian rural local governments: A Q methodological study. *Local Government Studies*, 33(3), 427-449.
312. Pinson, G. (2006). Projets de ville et gouvernance urbaine. Pluralisation des espaces politiques et recomposition d'une capacité d'action collective dans les villes européennes. *Revue française de science politique*, 56(4), 619-651.
313. Pinson, G. & Reigner, H. (2012). Différentiation et standardisation dans la(es) politique(es) urbaine(s). Dins A.C. Douillet, A. Faure, C. Halpern & J.P. Leresche (dirs.), *Penser la différenciation et la standardisation dans l'action publique* (p. 163-177). Paris: L'Harmattan.
314. Plana, J., Roig, M., Brugué, Q. & Gomà, R. (1997). *Mapa dels serveis personals locals. Cap a un model integral, estratègic, comunitari i participatiu*. Barcelona: Patronat Flor de Maig de la Diputació de Barcelona.
315. Pradel, M. (2015). Policentrismo y gobernanza metropolitana: Los casos de la Región Metropolitana de Barcelona y la conurbación de West Midlands. *Revista de Estudios Regionales*, 104, 151-179.
316. Pradel, M. (2016). *Catalunya, xarxa de ciutats: El municipalisme de Pasqual Maragall i la seva influència en la governança de Catalunya*. Barcelona: Fundació Catalunya Europa.
317. Pano, E., Viñas, A., Lara, A., Sánchez, J.M. & Magre, J. (2016). Els consistoris sorgits de les eleccions locals de 2015: un punt i a part. Dins IPCS, *Anuari Polític de Catalunya 2015* (p. 121-150). Barcelona: Institut de Ciències Polítiques i Socials.
318. Pratchett, L. (2004). Local Autonomy, Local Democracy and the 'New Localism'. *Political Studies*, 52, 358-375.
319. Prats, J. (1985). El Pensament municipalista català i la llei municipal republicana. Dins I. Rodà, J.F. Cabestany & C. Batlle (coords.), *El Govern de les ciutats catalanes* (p. 131-145) Barcelona: La Magrana & Institut Municipal d'Història.
320. Pressman, J.L. & Wildavsky, A. (1984). *Implementation*. Los Angeles: University of California Press.

321. Puig, N. (1984). La gestió municipal a Barcelona durant la transició. *Papers revista de Sociologia*, 21, 71-92.
322. Pujadas, J. (1999). La promoció econòmica global. La importància d'una visió estratègica. Dins O. Nel·lo (dir.), *Vint anys d'ajuntaments democràtics* (p. 248-249). Barcelona: Federació de Municipis de Catalunya.
323. Ramió, C. & Salvador, M. (2004). El proceso de descentralización regional en España y el fenómeno de no innovación ni mejora de las nuevas instituciones administrativas. *Studia Politicae*, 4, 21-49.
324. Riera, P. & Ganau, J. (coords.) (2009). *Xarxes de Ciutats a Catalunya*. Barcelona: Diputació de Barcelona (Col·lecció Documents de Treball, Sèrie Govern Local, nº 3).
325. Ritchie, S. (2009). Political Myth and Action in Pericles' Funeral Oration. *Innovations: A Journal of Politics*, 8, 73-85.
326. Robbins, P. & Krueger, R. (2000). Beyond Bias? The Promise and Limits of Q Method in Human Geography. *Professional Geographer*, 52(4), 636-648.
327. Roca, F.X. (ed) (2015). *Alcaldes 2015: Entrevistes i perfils entorn de la gestió municipal*. Barcelona: alcaldes.eu.
328. Rodon, T. & Hierro, M.J. (2016). Podemos and Ciudadanos Shake up the Spanish Party System: The 2015 Local and Regional Elections. *South European Society and Politics*, 21(3), 339-357.
329. Rodríguez-Pose, A. & Gill, N. (2003). The Global Trend towards Devolution and its Implications. *Environment and Planning C. Government and Policy*, 21(3), 333-351.
330. Roiseland, A. (2010). Local Self-Government or Local Co-Governance?. *Lex Localis*, 8(2), 133-145.
331. Roldán, F. (1999). Balanç de vint anys d'hisendes locals. Dins J. Font Garolera (dir.). *Vint anys de democràcia als ajuntaments* (p. 45-61). Barcelona: Associació Catalana de Municipis i Comarques.
332. Rovira, M. (1999). Les polítiques ambientals. Pensar globalment i actuar localment. Dins O. Nel·lo (dir.), *Vint anys d'ajuntaments democràtics* (p. 304). Barcelona: Federació de Municipis de Catalunya.
333. Ruano, J.M^a. (2010). Contra la participación: discurso y realidad de las experiencias de participación ciudadana. *Política y Sociedad*, 47(3), 93-108.
334. Ruiloba, J.M. (2014). ¿Es el gobierno local un nuevo espacio para la participación ciudadana? El punto de vista de los alcaldes. El caso español. *Estudios Políticos*, 44, 55-73.
335. Salazar, O. (2014). La autonomía local devaluada: La dudosa "racionalidad" de la Ley 27/2013, de 27 de diciembre, de racionalización y sostenibilidad de la Administración local. *Teoría y Realidad Constitucional*, 34, 369-394.
336. Salvador, M. & Ramió, C. (2012). El diseño institucional de la participación ciudadana en la administración local: reflexiones a partir de un estudio de caso. *Revista del CLAD Reforma y Democracia*, 53, 165-186.

337. Sánchez León, P. (2009) Recensió de: Ferran Gallego: El mito de la transició. La crisis del franquismo y los orígenes de la democracia (1973-1977). *Historia y Política*, 21, 293-312.
338. Sanclimens, J. (1999). *Temps viscut*. Manresa: autoedició.
339. Schaap, L., Daemen, H. & Ringeling, A. (2009). Mayors in Seven European Countries: Part II – Performance and Analysis. *Local Government Studies*, 35(2), 235-249.
340. Schlögel, K. (2003). *Im Raume lesen wir die Zeit: Über Zivilisationsgeschichte und Geopolitik*. München: Carl Hanser Verlag.
341. Schmidt, V.A. (2010). Taking ideas and discourse seriously: explaining change through discursive institutionalism as the fourth ‘new institutionalism’, *European Political Science Review*, 2(1), 1-25.
342. Schmolck, P. & Atkinson, J. (2011). PQmethod (version 2.35). Recuperat a: <http://schmolck.userweb.mwn.de/qmethod/>.
343. Seixas, J. & Albet, A. (2012). Urban Governance in the South of Europe: Cultural Identities and Global Dilemmas. Dins J. Seixas & A. Albet (eds.), *Urban Governance in Southern Europe* (p. 223-238). Farnham: Ashgate.
344. Selden, S.C., Brewer, G.A. & Brudney, J.L. (1999). Reconciling Competing Values in Public Administration: Understanding the Administrative Role Concept. *Administration & Society*, 31(2), 171–204.
345. Sellers, J.M. & Lidström, A. (2007). Decentralization, Local Government, and the Welfare State. *Governance: An International Journal of Policy, Administration, and Institutions*, 20(4), 609–632.
346. Serrano, J. & Domènech, X. (2015). *Antoni Farrés. Quan els obrers van assaltar l'Ajuntament*. Barcelona: 9 Grup Editorial.
347. Shanahan, E.A., Jones, M.D., McBeth, M.K. & Lane, R.R. (2013). An Angel on the Wind: How Heroic Policy Narratives Shape Policy Realities. *The Policy Studies Journal*, 41(3), 453-483.
348. Sisternas, X. (1999). Els ajuntaments del futur: més política i més gestió. Dins FPISU, *El futur dels ajuntaments: Vuit visions* (p. 28-30). Barcelona: FPISU.
349. Sisternas, X. (2005). Modelo de gobierno y de gestión de las ciudades. Dins AAVV, X Seminario sobre Gestión Pública Local. 25 años de democracia municipal (p. 79-82). Gijón: Ayuntamiento de Gijón y Ediciones Trea.
350. Siurana, A. (1999). L'espai públic. Crear llocs per a la convivència. Dins O. Nel·lo (dir.), *Vint anys d'ajuntaments democràtics* (p. 164-165). Barcelona: Federació de Municipis de Catalunya.
351. Solé, J. (2012). *Finançament municipal: problemes conjunturals, endèmics i necessitats de reforma*. presentació efectuada al Campus Terres de l'Ebre, Universitat Rovira i Virgili, 20 de març de 2012.
352. Steinmo, S. (2008). Historical Institutionalism. Dins, D. Della Porta & M. Keating (eds.), *Approaches and Methodologies in the Social Sciences: A Pluralist Perspective* (p. 118-138). Cambridge: Cambridge University Press.

353. Stephenson, W. (1953). *The Study of Behavior: Q Technique and its Methodology*. Chicago: The University of Chicago Press.
354. Stevanović, B. (2008). From archaic to modern (political) myth: The causes, functions and consequences. *Series: Philosophy, Sociology, Psychology and History*, 7(1), 25-41.
355. Steyvers, K. Bergström, T., Bäck, H., Boogers, M., Ruano, J. M. & Schaap, L. (2008). From Princeps to President? Comparing Local Political Leadership Transformation. *Local Government Studies*, 34(2), 131-146.
356. Stoker, G. (2011). *Was Local Governance such a good idea? A global comparative perspective*. *Public Administration*, 89(1), 15–31.
357. Stone, D. (2012). *Policy Paradox: The Art of Political Decision Making* (3d edition). New York: Norton & Company.
358. Suárez, J. (coord) (2008). *La financiación local en España: radiografía del presente y propuestas de futuro*. Madrid: Federación Española de Municipios y Provincias.
359. Subirats, J. (1992). Gobierno local y políticas públicas: Apuntes en la España de los 90. Dins Q. Brugué (ed.), *El Govern Local. Barcelona: Anuari 1991 del Dept. de Ciència Política i Dret Públic de la Universitat Autònoma de Barcelona* (p. 157-167). Bellaterra: Universitat Autònoma de Barcelona.
360. Subirats, J. (ed.) (2002). *Redes, territorios y gobierno: Nuevas propuestas locales a los retos de la globalización*. Barcelona: Diputació de Barcelona.
361. Subirats, J. (2015b). Podem parlar d'un nou municipalisme?. *Revista FMC*, 94, 14-16.
362. Subirats, J. (2016). *El poder de lo próximo: Las virtudes del municipalismo*. Madrid: Catarata.
363. Subirats, J. & Vallès, J.M^a. (1990). Diez años de democracia local (La situación del gobierno local catalán). *Revista de Estudios Políticos (Nueva Época)*, 67, 41-91.
364. Subirats, J. & Martí-Costa, M. (eds) (2015). *Ciudades y cambio de época: discursos sobre políticas urbanas y crisis en España*. Universidad del País Vasco. Recuperat a: <https://addi.ehu.es/bitstream/10810/15112/1/USWEB141343.pdf>.
365. Subirats Martori, M. (2012). *Barcelona: de la necessitat a la llibertat. Les classes socials al tombant del segle XXI*. Barcelona: L'Avenç.
366. Sweeting, D. (2009). The Institutions of 'strong' local political leadership in Spain, *Environment and Planning*, 27, 698-712.
367. Swianiewicz, P. (2006). *El govern local a Polònia: La transició de l'Estat centralitzat autoritari al sistema d'autogovern local*. Barcelona: Institut de Ciències Polítiques i Socials i Centre per a la Innovació Local de la Diputació de Barcelona (Col·lecció Món Local, n° 21).
368. Tirado, I. (2014). At the core of the sovereign crisis in Spain: restructuring subnational debt versus internal bailout. *Capital Markets Law Journal*, 9(1), 73-99.
369. Tomàs, M. (2002). *La Unió Europea: el debat sobre l'eficiència i la democràcia local*. Barcelona: Institut de Ciències Polítiques i Socials i Centre per a la Innovació Local de la Diputació de Barcelona.

370. Tomàs, M. (2017). *Governar la Barcelona real Pasqual Maragall i el dret a la ciutat metropolitana*. Barcelona: Fundació Catalunya Europa.
371. Tura, M. (1999). De la superació dels dèficits a l'urbanisme qualitatiu. Dins O. Nel·lo (dir.), *Vint anys d'ajuntaments democràtics* (p. 124-125). Barcelona: Federació de Municipis de Catalunya.
372. Ubasart, G. (2012). Municipalismo alternativo y popular. ¿hacia una consolidación de las tesis del nuevo localismo y la politización del mundo local? *Revista de Estudios Políticos (nueva época)*, 157, 135-162.
373. Vallès, J.M. & Brugué, Q. (2003). *Polítics locals: preparant el futur*. Barcelona: Mediterrània.
374. Valls, J. (1999). La gestió tributària local. Dins O. Nel·lo (dir.), *Vint anys d'ajuntaments democràtics* (p. 89). Barcelona: Federació de Municipis de Catalunya.
375. Van Exel, J. & de Graaf, G. (2005). *Q methodology: A sneak preview*. Recuperat a <http://qmethod.org/articles/vanExel.pdf>.
376. Vetter, A. (2002). Local Political Competence in Europe: A Resource of Legitimacy for Higher Levels of Government?. *International Journal of Public Opinion Research*, 14(1), 3-18.
377. Villoria, M. & Jiménez Sánchez, F. (2012). La corrupción en España (2004-2010): datos, percepción y efectos, *REIS: Revista española de investigaciones sociológicas*, 138, 109-134.
378. Ward, K., Newman, J., John, P., Theodore, N., Macleavy, J. & Cochrane, A. (2015). Whatever hapened to local government? A review symposium. *Regional Studies, Regional Science*, 2(1), 435-457.
379. Watts, S. & Stener, P. (2005). Doing Q methodology: theory, method and interpretation. *Qualitative Research in Psychology*, 2, 67-91.
380. Weber, M. (1993). *Politik als Beruf*. Berlin: Duncker & Humblot (10ª edició, ed. original de 1919).
381. Webler, T., Danielson, S. & Tuler, S. (2009). *Using Q method to reveal social perspectives in environmental research*. Greenfield MA: Social and Environmental Research Institute. Recuperat a <http://seri-us.org/sites/default/files/Qprimer.pdf>
382. Williams, A.; Goodwin, M. & Cloke, P. (2014). Neoliberalism, Big Society, and progressive localism. *Environment and Planning*, 46, 2798–2815.
383. Wolf, A. (2013). Wellbeing for Public Policy: Roles for Q Methodology. *Operant Subjectivity: The International journal of Q Methodology*, 36(3), 203-226.
384. Wollmann, H. (2000) Local government systems: from historic divergence towards convergence? Great Britain, France, and Germany as comparative cases in point. *Environment and Planning C: Government and Policy*, 18, 33-55.
385. Wollmann, H. (2002). *Alemanya: Länder i diversitat local*. Barcelona: Institut de Ciències Polítiques i Socials i Centre per a la Innovació Local de la Diputació de Barcelona (Col·lecció Món Local n° 4).
386. Wollmann, H. (2012). Local Government Reforms in (Seven) European Countries: Between Convergent and Divergent, Conflicting and Complementary Developments. *Local Government Studies*, 38(1), 41-70.

387. Wollmann, H. (2014). La reciente reforma del gobierno local en España. Reflexiones desde una perspectiva comparada. *Cuadernos Manuel Giménez Abad*, 8, 59-71.
388. Wollmann, H. & Iglesias, Á. (2011). Transformación y cambio del gobierno local en Europa: un estudio comparativo. *Barataria: Revista Castellano-Manchega de Ciencias sociales*, 12, 81-100.
389. Xifra, J. (1970). Participación ciudadana en la política local. *Revista de estudios políticos*, 171-172, 27-50.
390. Yanow, D. (2007). Interpretation in policy analysis: On methods and practice. *Critical Policy Studies*, 1(1), 110-122.
391. Yetano, A., Royo, S. & Acerete, B. (2010). What is driving the increasing presence of citizen participation initiatives?. *Environment and Planning C: Government and Policy*, 28, 783-802.
392. Zafra, M. (2004). El Ayuntamiento como facilitador de consenso y gobernabilidad. Dins AAVV, *Pensando lo local en un Nuevo siglo. Liderazgo y representación política en los entes locales* (p. 43-71). Granada: UIM-FPiSu-CEMCI.
393. Zafra, M. (2014). Doble inconstitucionalidad de la Ley de racionalización y sostenibilidad de la Administración Local. *Cuadernos de Derecho Local (QDL)*, 34, 49-67.
394. Zafra, M. (2015). *Respaldo político para buenas ideas: Mi experiencia en dos direcciones generales sobre gobiernos locales*. Madrid: Iustel.
395. Zaiotti, R. (2011). Performing Schengen: myths, rituals and the making of European territoriality beyond Europe. *Review of International Studies*, 37, 537-556.
396. Zavala, A. (2014). qmethod: A Package to Explore Human Perspectives Using Q Methodology, *The R Journal*, 6(2), 163-173.
397. Zechmeister, E. (2006). What's Left and Who's Right? A Q-method Study of Individual and Contextual Influences on the Meaning of Ideological Labels. *Political Behaviour*, 28, 151-173.

Annexos

Annex 1: Llistat dels ajuntaments que van participar a la recerca

- Amposta
- Barberà del Vallès
- Castellar del Vallès
- Castelldefels
- Esplugues de Llobregat
- Gavà
- Girona
- Granollers
- Igualada
- Lloret de Mar
- Manlleu
- Manresa
- Martorell
- Mollet del Vallès
- Olesa de Montserrat
- Pineda de Mar
- Ripollet
- Rubí
- Sant Boi de Llobregat
- Sant Cugat del Vallès
- Sant Feliu de Llobregat
- Sant Pere de Ribes
- Sant Vicenç dels Horts
- Tortosa
- Vilanova i la Geltrú

Annex: Example fictici de plantilla de respostes completada

				40. Un proveïdor públic o un de privat poden ser igualment bons a l'hora de gestionar serveis municipals.				
				39. Un ajuntament és, bàsicament i per sobre de tot, un ens públic que presta serveis als ciutadans.				
			36. Si els ajuntaments deixen d'intervenir en educació i en sanitat s'hi perdrà molt, tant en qualitat de servei com en cohesió social.	37. Si l'Ajuntament no tiba del carro, la ciutat es mou molt poc.	38. Sovint les estratègies de ciutat han quedat com una cosa dels tècnics, sense gairebé cap contacte amb la societat.			
		31. Les coses realment interessants de la política local passen, cada vegada més, fora de les institucions.	32. Les polítiques públiques que afronten temes clau només són eficaces si hi ha algun tipus d'implicació municipal.	33. No serveix de res fer coses des de l'Ajuntament si no tenen visió de conjunt.	34. Per tirar endavant, les ciutats necessiten polítiques locals pròpies i singulars, que estableixin prioritats clares.	35. S'hauria de confiar molt més en la intuïció i el sentit comú a l'hora de prendre decisions en els ajuntaments.		
		26. Hi ha ajuntaments amb projecte i ajuntaments sense projecte; i això marca la diferència.	27. Ho vulguem o no, en els propers anys als ajuntaments hi haurà molta més confrontació política que ara.	28. La base de la democràcia, també a nivell local, és un control estricte de la societat sobre els que governen les institucions.	29. La democràcia que funciona, també a nivell local, és la que aconsegueix que governin els individus més ben preparats.	30. La nova llei de règim local hauria d'afavorir la dimensió política dels ajuntaments, fent visible el contrast d'idees i de models.		
	19. En el trajecte de la crisi els ajuntaments estan renunciant a afrontar els grans reptes de futur de les ciutats.	20. En general els ajuntaments han governat i gestionat millor que les administracions de nivell superior.	21. En uns quants anys, al final de la crisi, els ajuntaments s'hauran enfortit respecte a les altres administracions.	22. És essencial delimitar molt clarament quina administració fa cada cosa, i en quins camps pot o no pot intervenir cadascuna.	23. Fins ara els ajuntaments no han apostat per una participació ciutadana compromesa i exigent.	24. Govern central i Generalitat s'aprofiten de la feblesa dels ajuntaments per descarregar-hi problemes i costos.	25. Governar bé també vol dir no començar cap política nova si no té l'estructura i el finançament plenament assegurats.	
10. Els ajuntaments han de tenir una clara posició de lideratge en els processos de participació i en les xarxes.	11. Els ajuntaments han de fer-se respectar més i assegurar la seva presència en totes les decisions que els afectin.	12. Els ajuntaments haurien de destinar més esforços a pensar i preparar el futur. És una inversió d'alt rendiment.	13. Els ajuntaments haurien de renunciar a determinats espais i cedir el protagonisme a les iniciatives socials.	14. Els ajuntaments han de deixar caure els serveis que no siguin essencials i els seus usuaris no vulguin assumir un copagament.	15. Els ajuntaments s'han refugiat massa en la queixa i la reivindicació d'un millor finançament.	16. Els ciutadans estan molt allunyats de l'ajuntament i de la cosa pública; creuen que pagant els impostos ja fan prou.	17. En aquesta crisi els ajuntaments no saben on van; tothom està a l'expectativa.	18. En aquests moments pertoca als ajuntaments ajudar a superar la crisi amb lleialtat institucional i sentit de la responsabilitat.
1. Als ajuntaments catalans la crisi només els farà perdre aquells serveis que es van crear durant la bombolla immobiliària.	2. Ara com ara els ajuntaments han de centrar-se sobretot en resoldre els seus problemes econòmics.	3. Avui en dia l'única estratègia viable per a un ajuntament és respondre i adaptar-se ràpidament als canvis que es van produint.	4. Democràcia local vol dir ajuntaments forts, capaços de fer política per transformar la realitat.	5. Des de l'esclat de la crisi als ajuntaments preocupa molt més la gestió que la política.	6. Dissenyar un bon projecte de ciutat implica deixar temps per al debat polític i social, i com més obert millor.	7. El color polític de l'alcalde i del govern municipal finalment seran decisius perquè un ajuntament surti millor o pitjor de la crisi.	8. El marge que tenim els alcaldes per canviar les coses és molt petit.	9. El projecte polític d'un govern municipal consisteix en aplicar als temes un cert ideal de societat.
-4	-3	-2	-1	0	+1	+2	+3	+4
En desacord				Neutre o indiferent				D'acord

